Megújhodás

SZŐNYI SÁNDOR

MEGÚJHODÁS

MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST 1955

A védőborítékot

SZŐNYI GYULA

rajzolta

Felelős kiadó a Magvető Könyvkiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Bárány Tamás
Műszaki vezető: Beck Péter
Kiadványszám: 287/257. Terjedelem: 19,4 (A/5) iv. Példányszám: 5150
Ez a könyv az MNOSZ 5601—54 és MNOSZ 5602—50 Á szabvány szerint készült.

8683. Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi utca 28.
Felelős: Vértes Ferenc

1

Eredics Lajosnénak hívják. Külsőre hasonlatos a többi idősödő asszonyhoz, aki áttipegett az új korszak küszöbén: sápadt, törődött; lábán a görcsös visszerek ijesztő jelek, amelyeket elmúlt robotos évei mintáztak rá, mint hajdan a babonás hitű vadak ördögöt űző szertartások előtt társaikra, hogy elrettentsék vele a félelmetest.

Annak, aki olvasni tud Eredicsné testének tekervényes, kék jeleiből, beszédes térkép az, s kihámozhatja belőle a múltról szóló legfőbb tanulságot; meg is erősítheti magát általa.

A Dohány utca végén, az egyik hatalmas bérház második emeletének középső lakásában él a férjével. A felettük levő lakásban lakik fiuk, ifjú Eredics Lajos, a Ganz Vagongyár technikusa feleségével, Rozikával és a két unokával: a négyesztendős Robival és a harmadik éves Julikával.

A férje... ez a kemény dió. Ötvenöt év körüli, magas, szikár, csontos, kopasz ember, ábrándos, kék szemmel; hosszú nyakával úgy fest, mint valami égszínétől megrészegült gunár. Nagyon ártatlanul tud nézni kék szemével, főleg, ha a szájából elmaradhatatlan pipa nehézkes, nyúlós füstje, mint a föld felé törekvő köd, ellebeg előtte. Hunyorogva és elmélázva olyanformán tesz ilyenkor, mintha a jövendőjét olvasná ki a szívós füstrostok tekergő vonalaiból.

Kapus a MÁVAG-ban.

A család megbántott, sérült embernek tekinti, ezért igyekeznek kedvébe járni s elfeledtetni vele, hogy valamikor baj érte. De ő, mint az örökké lábadozó, nyűgös beteg, nincs kibékulve semmivel se, ami körülveszi. A magányt szomjazza csak, azt a szűk, konyhai zugot, amit megszokott, s ahonnan olyan jólesik kinéznie a világba, az eresz alá, amely szemben van, s tenyérnyi széles csíkban, a pipafüstön át látni engedi az eget. A maga részéről úgy tartja, neki már befellegzett, él ameddig él, aztán majd elmegy egyszer, mintha itt se lett volna.

Csak ha az új világ hírei eljutnak hozzá, s azt hallja, hogy emberek megtalálták az érvényesülés útját, előrejutnak amint megérdemlik, akkor kimozdul a konyhai zugból, lázadozik, átkot szór, és a világvégét kívánja. Azt se bánja ilyenkor, ha a fiáról van szó. Mindenki az ő ellensége, akinek kedves a kor. Pillanatnyi dühében, ahogy fejét elönti a vér, ütni, talán ölni is képes volna.

Oka van-e rá?... Hát... ok nélkül semmi sincs. Előző munkahelyén, a Magtermeltető Vállalatnál rosszul bántak vele; egy meggondolatlan kijelentése miatt osztályellenségnek állították be, és állásából azonnali hatállyal elbocsátották; hónapokig nem tudott elhelyezkedni emiatt s így...

Ezzel kezdődött; s ennek néhány éve már. Egy teljes korszakkal vagyunk túl az ezerkilencszáznegyvennyolcas esztendőn, de Eredicsben mély sebet szántott az idő. És a seb nem akar behegedni. Üzött vadnak érzi magát; sokszor túltesz a leghaszontalanabb betegen is. Úgy tetszik, nem felejt. De a felesége...

Eredicsné egy külön világ! Nemrég takarítónőnek vették fel a Könnyűipari Minisztériumba. Munkaterülete az első és második emelet, ablakaival, padjaival, falával és fényes kőlapjaival. Gyuri bácsi, akinek irányítása alá tartozott, a bemutatkozás után rögtön körbevitte őt, hadd ismerje meg a „birodalmát". A gyenge homályban fürdő

folyosón egymás mellett baktattak, merev lábuk csoszszant a csúszós kövön; elfúlón szuszogtak a lépcsőtől. Eredicsné a jobb lábára bicegett, Gyuri bácsi meg a balra. Lábuktól hegyesszögben két irányban elnyúló, torz alakjuk, mely nem is árnyék, nem is tükörképük, alig látszó szürkén billent és rávetült a falra. Úgy tetszett nekik, hogy a folyosó két végéből egymásnak fénytverő, rücskös ablakkockák varázslatot művelnek velük; általuk él és mozog alakjuk a homályos tükrű, vízszínének tetsző kőkockákban.

Muris ez — bukdácsolt Eredicsné fejében a gondolat és mélyenülő, az ablakok fényétől káprázó szemével Gyuri bácsira lesett, aki nála is jobban lihegett, fújtatott s bajusza végét szótalan, elmerülten pödörgette.

Eredicsné sűrűn szipogott zavarában. Bántotta, hogy Gyuri bácsi olyan szófukar. Az ő beszédes természetének ellentéte; gagyogna ő, de most nem őt illeti a szó; új ember, jobb ha csak fülel. Egyébként is selypít a fogai miatt, s ahol még nem ismerik, lemosolyogják érte.

Szép hely ez a minisztérium — gondolta —, üdvös lenne megmaradni itt; a falak tele kitüntetett munkások fényképeivel, a földszinten oszlopok sora... templom sem lehetne különb ennél.

A folyosót sebesen végigtalpalták, az ablaknál hirtelen megálltak.

— Ez lesz a munkaterületed — mondta Gyuri bácsi határozottan és belekavart a levegőbe, jelezvén, hogy lentről föl, amit lát mindent rendben kell majd tartani. — Úgy dolgozz — vonta föl a szemöldökét krákogósan — Trumanyt és Csurcsilt egye meg a sárga irigység, akkor mindenki dicsérni fog. Én is! — tette még hozzá.

Eredicsné nem szólt, csak pislogott, billegett. A homályos tükrű kövek foltnyi másával visszamutatták nehéz mozdulatait.

— Ötvenöt éves vagy? — kérdezte Gyuri bácsi.

— Fenét! Akkorára talán már ki is hűlök — vágta

rá Eredicsné. Az öregem annyi... az uram. — „Az a zsörtölődő, vénasszonyhoz hasonlatos — folytatta magában. — Folyton morog, sokszor nem is tudja miért." — Felötlött előtte hirtelen férje arca, mintha a tükrös kockákból bújt volna elő: — „Te bregyó, leselkedel" — szólt hozzá gúnyosan, kötekedve, s Eredicsné úgy érezte e pillanatban, hogy vállon is lökte, megpenderítette, mint otthon a konyhában, nemrég. — Áh, áh — mondogatta a fejét csóválva, és olyan erősen átélte az akkori jelenetet, hogy megtántorodott; ha Gyuri bácsi el nem kapja, talán elvágódik.

— Mi lelt, becsíptél? — kérdezte vizslatva, és szimatolt, bajusza kajlán rángott, hátha megüti orrát a snapsz szaga. — Vagy az áhitat billentett ki állóhelyzetedből? Szép itt minden, ugye?

— Ki tudja mi bújt belém?... káprázott a szemem. Olykor megesik ez velem. — És futkározott benne a méreg, hogy házsártos férjétől még most sem szabadulhat. Pedig mennyi jó szót vesztegetett már rá és íme, hiába... szitokkal viszonozza. Micsoda gyereket szült neki!... Fiút, kérem. S nem vetheti a szemére, hogy türelmetlen volt hozzá, hogy a szájától nem vonta el részére a jó falatot.

— Hát akkor jól van, értesz te mindent — szólt hozzá Gyuri bácsi, és közben arra gondolt, hogy ezt az öregedő asszonyt nem fogják elvenni tőle. Ebből már nem lehet körmölgető tisztviselőt csinálni, mint azokból a gyorseszű, pergőnyelvű, szemfüles Kádár Erzsikből... Az már egy hónapja segédelőadó a Munkaügyi Osztályon; úgy fűti a boldogság, majd kicsattan tőle a képe... első a szaktanfolyamon; a százlapos füzettel futkos le s föl a lépcsőn, hogy a szem alig követheti. Habfehér lábikrája villanás csupán, fültövön birizgálja a nézőt és zsupsz — már tovatűnt. Á, ezzel az öregasszonnyal jó vásárt csinált. Az „okosok" nem jönnek magyarázkodni, hogy így meg úgy, azt a lányt tartsa szemmel, mert hasznosabb

munkára akarják fogni. Így szökött ki keze alól Hutka Kati is, az a kotnyeles... most ott ül a telefonközpontban, kiszépülve. Azt mondják, úgy búg a hangja a telefonba, akár a párját csalogató gerlemadáré. Egyszer kipróbálja, hadd búgasson az ő fülébe is néhány szép szót; a hízelkedő lány hangja csudatévő, jó dolog.

— Menjünk, menjünk — kapott észbe hirtelen, és nagy garral előre lépett; sandítva figyelte, követi-e őt Eredicsné. — Dolgozzunk és ne ábrándozzunk — dörmögte.

— Az se bűn — suttogta Eredicsné, ahogy kacsázva billegett a nyomában, s szálkás kezük összeverődött a lendülettől. Szájának heve, mint valami leheletnyi pihe csiklandozta Gyuri bácsi tarkóját; az öreg oda is kapott, hogy elrendezze az incselkedő tincset.

Aztán nem szóltak egymáshoz; merev lábbal karikáztak végig a folyosón. Akárcsak két mélybenyúló és magasba emelkedő part — olyan a fehér fal mellettük, az ajtók rámája és a falon függő képek vetülő, nyílegyenes vonalaikkal mélyen belenyúlnak a víz tükrének tetsző folyosó kockáiba, mint valami feneketlen tóba. Léptük alatt fémesen cseng-peng a kő; az utánuk nyomuló fény megakad a hátukon. A reggeli csend nesznyelő burokkal borul rájuk. Reggel hat óra van. A homályban bóbiskolni látszik minden.

— Vedd át a szerszámaidat — mondja Gyuri bácsi, s nyújtja egyenként: a vödröt, lapátot, söprűt, partvist, törlőrongyokat. Eredicsné mohón és biztonsággal kap értük, magához nyalábolja valamennyit. Mint a tündöklő, érett gyümölcsön, arcára kiül a rózsaszínű pír. Új munkahelye van! Fekete alapú, fehér szekfűmintás tiszta ruhájában ide-oda totyog, bukdácsol. Gyuri bácsi figyeli, s egyszer csak kiszalad a száján: — Mit keresel, mint a tojós tyúk, talán a fészked? — De aztán észbekap, hogy ezt mégsem illett volna és kérdi: — Hiányzik még valamid?

Eredicsné öltözőhely után érdeklődik. Gyuri bácsi nézi, nézi. Akár valami friss menyasszony, a jelvényeivel felszerelve — jut eszébe, és a szemét nem tudja levenni róla. — Tavaszt fogott ez izgalmában — és az unokájára gondol, Rudira, aki a játék hevében parázsló arccal és még parázslóbb füllel forog az asztal körül, s majd leveri őt a gyenge lábáról.

— Aztán ha valami baj van, időben szólj, hogy segíthessek — bocsátja útjára Eredicsnét az öltöző felé, s elnézi püffedt bokáját, tekintete végigsiklik a lábszárán koszorúba tekerődött ereken. — Ezt is alaposan megdolgozta az idő . . . — S tetszett neki, ahogy Eredicsné fürgén tipegett, s izgalmában motyogta:

— Nem kell félteni engemet; ha valami fáj, ugyis jelentkezem.

2

Meglepődött, olyan gyorsan pergett az idő.

— Már megint este van! — mondta, amikor körülnézett. — Érthetetlen; talán bizony hajtják a napot?

S az volt az érzése, nem jut ideje élni.

Aztán szemét dörzsölve a hazai irány felé fordult; képzeletében szaporán rótta az utat, s különösen a fia járt az eszében. Elgondolta, milyen gazdag volt általa mindig. Ha öröm érte, rögtön hozzászaladt, osztozzon vele; bánatát, nehéz gondjait szintén fia ölébe rakta le, rendezgesse, segítsen elviselni; megpihent, megnyugodott nála. Már a puszta közelsége elegendő volt ahhoz, hogy megteljék bizakodással. Nézte a fiát, és belőle új erőt nyert. Megmagyarázhatatlan módon édes sajgást érzett átsugározni testéből az ő testébe, s fáradt, bizsergő tagjait sziszegés nélkül kinyújthatta, nem ropogott, nem sajgott az sehol; mint a rezgő és lassan továbbhatoló áram, frisseséget úsztatott ereiben a vér; pillanatok alatt felfrissült tőle; merev dereka egyenesebb lett, tekintete bátrabb és a nyelve szüntelen pergő. A játékos derű kisütött nagyratárult, barna szeméből.

Most is, hogy új állása lett, s első munkanapját letöltötte, alig várta, hogy a fiához futhasson; tipegett-topogott, leste az ajtót; férjének pár gyors szóval elújsá-

golta, hová került, milyen szépnek, méghozzá állandónak ígérkezik a munkahelye. Aztán két tenyerébe kapta erősen őszülő fejét, elsimítgatta megbomlott haját, kisimítgatta, elrendezte ruhája ráncait, aljáról leverte az út porát, köténnyt kapott maga elé, s az urához fordult:

— Fölnézek a gyerekekhez, hátha türelmetlenkednek miattam. Várják a hírt, mi lett velem, hová kerültem. Nekik is tudniok kell mindent... s nekem mindent el kell mondanom nekik. Tudod, milyen türelmetlen a fiunk. Ha nem megyek időben, el nem tudja képzelni, mi lett velem. Fut szegény feje, lihegve, és megizzad miattam... Hisz ismered: lelkiismeretes, türelmetlen bolond; egészen rám ütött — meg persze, rád is egy kicsit, hisz az apja vagy. Téged is piszkál, ha valami fontos hírről késve értesülsz. Szegény fiunk... „Mi van, mi történt" — már messziről kiabál, amikor látja, hogy jövök; az ajtót se érkezik becsukni, olyan izgatott.

— Eredj, eredj — mondta neki az ura a foga közt, kezével lemondón legyintve. — Ugyse lehetne visszatartani téged hat bivallyal se; ha nem karattyolsz annyit, akkor is tudom, hogy mehetnéked van. Ismerlek... Még a szemed is másként áll, ha elbúgjátok egymásnak azt, ami felgyűlt bennetek... Búgjatok csak... ugyse az én fülemnek való az.

— Ugyan már, Lajos... A fiunknak, meg nekem nincs mit titkolnunk előtted. Mit csináljak? Látnom kell őt, és beszélnem vele. Nyugodj meg: szeret az téged is; el se hiszed mennyire!

S futott. Olyan gyorsan rántotta be maga után az ajtót, hogy a sarkát majd odacsukta a fényesvasalású küszöbhöz.

Hét óra körül járhatott az idő, amikor betoppant a fiához. Éppen asztalnál ültek és falatoztak, miközben a két unokának a koránfekvés előnyeit, mérhetetlen hasznát magyarázgatta az ifiú Eredics, de azok rá se hederítettek. A négy év körüli Robi savanyú képet vágott, s

duzzogva hajtogatta a maga sérelmét, hogy neki semmit se szabad; szerinte más gyerek ilyenkor indul a moziba vagy a Gellérthegyre, amit ő még este sohase látott. Pedig mindenki azt beszéli, hogy az aztán este mesésen gyönyörű. Ő nem bánja, ha apu így gondolja jónak. Biztos abban, hogy így buta gyerek válik belőle; azért aztán majd kiabálhat vele apukája, minden késő lesz. Az a gyerek, aki nem lát szép dolgokat, az kész: buta marad, tökfejű, tudja ő jól. Majd meglátják... Apukája is, meg anyukája is sírhatnak aztán; akkor már későn lesz a bánat. Esküszik: engednék még mindenhová, még oda is, ahova ő nem akar menni... de... de akkor ő már nem megy, mert megszokja az alvást, és mindig aludni akar. Node: ha se Gellérthegy, se mozi, akkor legalább labdázni engedjék még az udvaron. Ígéri, kifárad és reggelig alszik, mint a tej; egyszer se nyikkan meg. Ő különb, mint a Julika huga, aki folyton álmodik, és rengeteget felsír éjszaka.

— Nem igaz, te vagy a rossz! — védekezett támadón Julika. — Én sohse sírok. És ha sírok, hát sírok!... Kicsi vagyok én még. És tudd meg, mégis te vagy a nagyfülű; és... összetörtél egy poharat ma reggel, te ügyetlen; három forintba kerül egy olyan, azt mondta anyuka.

Ez aztán lefegyverezte Robit; lapítva majszolta a kenyerét, a gyümölcsöt s ettől mintha álmosság lepte volna meg, nagyokat ásított. De az orra alatt azért eldörmögte alamuszin:

— Megállj, pletykás, megállj! — S várta, hogy az apja kérdőre vonja a pohár miatt. De se az apja, se az anyja nem szólt most. Csak egymást nézték erősen, úgy faggatóztak, mi az, amiről ők nem tudnak.

— A szokásos heti adó — mondta aztán fejét ingatva és kacsintva ifjú Eredicsné.

Ekkor figyeltek fel arra, hogy megkocogtatták az ablakot.

Robi felsikoltott, amint meglátta a nagyanyját:

— Nagymamám!...

— Hóho, oroszlán! — kapott utána ifjú Eredics, de elérni nem tudta. — Akkorát sikítasz, hogy megreped az ember dobhártyája.

— Nagymami! — kiáltott újra Robi — szervusz nagymami... De jókor jöttél! — és futott elébe. Közben nem mulasztotta el, hogy Julika hurkás, harangozó lábába ne csípjen az árulkodás miatt. Mert szenvedett ő, és meg is pukkadt volna, ha adósnak kell maradnia. A délelőtti pohár-áldozat pedig megvillant előtte hirtelen, ahogy bukik le az asztalról, s a fény lecsúszik oldalán, mint valami halottról.

— Na, ronda, mit harapsz?! — visított Julika a csípésre, s kurta, gömbölyű lábával rúg-kapált, karjával hadonászott; röpült volna a nagyanyjához.

— Nyughass, kislányom, nyughass — mondogatta neki az anyja.

Aztán mindnyájan talpon termettek, és sorba összecsókolóztak Eredicsnével.

— Egyetek ám tovább, gyerekeim — intett fejével az asztal felé.

— Már csak csipegetjük, anyuka — mondta ifjú Eredics.

— Tessék leülni s velünk tartani, nagymami — bíztatta a menye.

— Dehogy, dehogy — szabadkozott Eredicsné —, én apátokkal vacsorázom. Könnyebben nyel, ha vele eszem... Nekem is úgy ízlik a falat, ha látom, milyen jó az ő étvágya.

— De azért üljön közénk, anyám — bíztatta ifjú Eredics, s odatolta neki a hófehér ülőkét. — Úgy látom, jó hírrel jött... Hogy ízlett az első nap?...

— Az ám! — kapta fel a fejét a menye — új állásban van, nagymami. Beválik?

— Azt remélem — mondta Eredicsné. — Minden jel

árra mutat, hogy megragadok ott. Szép hely; fényes, ragyog benne minden. Márvány, meg márvány az egész. Könnyű lesz tisztán tartani. Ezért szaladtam... Tudtam, hogy vártok, hiszen egy nap letelt és... Egész friss vagyok ám; akár táncolni is kedvem lenne. Úgy látszik, jót tesz a helyváltozás. Orvosság az a nyugalom, az a csend, amit az ember érez ott. Itt nem létezik ám az a vad noszogatás... Néha azt gondolom, ügyelnek rám, túl ne hajtsam magam. Beosztják a munkám, én is beosztom, ami rám tartozik, aztán fütyülök, meg dalolok.

Derülten, érdeklődve hallgatták. Mosolyogtak lelkendezésén.

A gyerekek meg egyre ámultak. Új állás? Mi, hol, hogyan történt?... Erről ők semmit se tudnak! S olyan meglepett képet vágtak, mint akiknek, igazságtalanul, minden a hátuk mögött történik.

Robi odasomfordált a nagyanyjához, kötényébe kapaszkodott és merőn nézte. — Új állásod van, nagymami? Fényes, új állásod. — S csodálattal függött rajta. — Nahát, nagymami... ezt se mondtad meg nekem!

— Bizony új, te kis borzas — biccentett Eredicsné, és nagyot hunyorított mellé, és nézte a gyerek sóvár szemét. — Ne haragudj, kis unokám, olyan hirtelen jött ez... Korán reggel kellett indulnom... Hogy vertelek volna fel hajnalban? Abban az időben lehetett legédesebb az álmod. És... azért se haragudj, hogy ma még semmit se tudtam hozni neked — súgta neki nagyon halkan, hogy csak ő hallja egyedül. — De ne félj, majd kárpótollak ám! Majd, majd... valamelyik nap viszek magammal pénzt, és olyat veszek neked, hogy a nyálad is kicsordul érte, amint meglátod.

— Mi, mi lesz az, nagymami? — susogta titokzatos képpel, megilletődötten Robi. — Áruld el... Senkinek nem mondom el, mit tervezel.

— Tudod, kis unokám... ahogy jöttem hazafelé, lát-

tam egy törökmézest az utcán; valamelyik saroknál árult. Akkora halom volt előtte, mint ennek az asztalnak a fele. És szép sárga volt az a halom, akár a kikirics. Magam is megkívántam. Abból hát... meglásd, hozok neked. Lesz akkora, mint az öklöm — ha ugyan nem nagyobb, és csuda édes. Attól félek, egyszer s mindenkorra összeragad tőle a szád.

— Ne félj, nagymami, sohse félj ilyesmitől, mert én vigyázok. Majd sűrűn megnyalom a szám.

S Robi, mintha máris majszolná a kikiricsszínű törökmézet, nagyokat nyelt, és sűrűn nyalogatta a száját.

Közben Julika is kifeszítette magát az anyja összekulcsolt kezéből, s öléből lecsúszva nagyanyjához billegett. Térdére támaszkodott, és selypítve kérdezte:

— Nagymamikám... nem tetszett nekem hozni valamit?

— Sicc, te! — szóltak rá egyszerre, s Julika anyja érte is kapott, hogy magához emelje, ne nyúzhassa a nagyanyját.

— Hagyjátok őt; igaza van, ha követelődzik — mondta Eredicsné, és magához húzta Julikát, fejére tette a kezét. — A jussát követeli az én kis unokám. — S fejét félrehajtva, bánatos hangsúllyal tette hozzá: — Szegénykém... Most nem hoztam semmit. Miért, mit szerettél volna kapni, Julikám?

— Most az egyszer nem törökmézet, nagymami... Valami egészen mást vártam — selypítette, gügyögte Julika. — De azt ugyse tetszik tudni megvenni nekem.

— Mondd meg mégis, mi az?

— Hogy mi az, nagymami?... Árulják ám azt üzletben... De be tetszik oda menni?

— Mi az, Julikám? És hol árulják?

— Üzletben árulják... Icike-picike négerbaba! Ilyen, ni!...

S mutatta két ujja közt a négerbaba hosszát.

— Aha! — mondta Eredicsné. — Csaknem akkora, mint egy babszem.

— Zsarolók! — dörögte ifjú Eredics, és rosszallva csóválta a fejét. — Erdemes idejönni a nagymamának. Rögtön megrohanják, szipolyozzák. — S a zsebébe nyúlt, kotorászott egy-két forint után, hogy a kívánságvásárlásban titokban segítse az anyját.

— Nekem törökméz kell — erősítette meg az alkut Robi. — Aztán kell nekem olyan törhetetlen nagy üveggolyó is, ami legalább két métert ugrik, ha a földhöz vágják, és mégse törik össze. Szép golyó... a belsejében csiga-bigás, színes szalagok vannak rajzolva. Csudás golyó az... minden gurítással csinnelni lehet vele. Amit nyerek vele, mind neked adom. Még sose csaptalak be.

— Elég legyen végre! — szólt rá a gyerekekre ifjú Eredicsné. — Hagyjatok nekünk is a nagymamából. Egy szót se válthatunk vele miattatok.

— Hogy vagytok? — kérdezte Eredicsné.

— Nincs panaszunk — felelte a menye.

— Dolgozunk, dolgozgatunk — mondta ifjú Eredics.

— Akkor jó — szólt Eredicsné és fölállt. — Megyek. Most már mindent tudunk egymásról... Adok enni apátoknak, összekészítek holnapra és... Most, hogy láttalak benneteket, jobban fogok aludni. Ha majd történik velem valami érdekes, futok a hírrel, elújságolom azt is.

Szájával arcukat épp hogy érintve, sebtében köszönt, aztán haját tűzködve eliramodott. A felvert, hullámzó levegőben a gyerekek felvillanyozódtak és visítva, rúgkapálva, mint a szélvész igyekeztek velerohanni; a szülői kezek alig bírták megzabolázni őket.

Eredicsné zötyögve-döcögve haladt lefelé a lépcsőn, az otthagyott konyha, gyermekeivel, mint valami hatalmas, fényes doboz úszott előtte, s betöltötte a képzeletét.

A gazdag és szemethizlaló kép egy pillanatra megállította; meredten figyelt; s míg így nézett, valamiféle nyugtalanító hiányérzete támadt, homályos sejtése, hogy

hiába járt fent a fiánál, alig mondott el valamit abból a rengeteg új élményből, amiben új helyén máris része volt. Ki se dicsekedhette magát!...

— Eh! — suttogta —, minden bennem maradt... Hát hogyne, azok az édes, pelyhes madárfiókák körülfognak és mindenről elterelik a figyelmemet. Sebaj no!... Majd máskor — ha hagynak, kibeszélem magamat.

Fejét ingatva, nevetve indult meg. Iparkodott az emberéhez.

3

Hamar megszokta az új helyét. S ahogy az idő múlt fölötte, egyre jobban érezte, hogy szeretik és becsülik őt. Sokszor emlékezett Gyuri bácsi bemutatkozására s a figyelmeztetésére, hogy szóljon, ha segítségre lesz szüksége. Fülébe csengett a saját szava is, ahogy felelt erre: „Nem kell félteni engemet; ha valami fáj, ugyis jelentkezem."

Sosem fájt neki semmi. Reggel félhétkor már bent zörgött a vödrei közt. Gondozta szerszámait; ha foszladoztak, megzsinegezte őket. — Kímélni kell az állam vagyonát! — azt magának is, másnak is elhajtogatta napjában néhányszor. Örök izgalom ült a képén, villogó apró szemén, hogy vajon eléggé kíméli-e. Szeme alja, mint a lázas betegé, örökké bíborban furdött. Pillanatnyi időre sem volt nyugta, állandóan tett-vett és futott, mint a nyúl. Az ő szakaszán nem is volt rendetlenség. A tárgyak szabályos térközökkel álltak folyosóján mindenütt, akár a gondozott őrszemek. Dagadt a jókedvtől, folyvást dudorászott. Társai irigykedőn lesték és csodálták friss erejét. Mosolyogtak rajta, amikor valahol valamiért a nevét kérdezték és ő fogatlan, horpadt szájával, selypítve mondta: Eregyis a nevem. Ez rajta is maradt. A többiek olykor huncutkodva küldözgették egymást: — Menj már, hallgasd meg, mit mond Eregyis. — Majd máskor: — Eregyis megkergült, nászindulókat zeng odafönt. Ez akkor a fülébe jutott, elnézte társai hahotázását s úgy tett,

mint aki nem érti az egészet; semmi nem izgatta. Fölhajtott szoknyában, magabiztosan állt a vöröses kockájú folyosón, mögötte a vízesvödör. Szétvetett lábbal nekihajolt a munkának és ringott, markaban hosszú nyélen, faltól falig serényen csúszott a vizesrongy. A víz nyomán támadt, talpa alá nyúló tükör szélesen terült el előtte, s benne megleste magát. A folyosót pedig bezengte éneke. Amikor szikkadt a víz nyoma, a kőkockák fekete fugái mint valami vékony, egymás mellé fektetett sínpár nyílegyenes szalagjai nyúltak előre a lába alól; a fal végében a homálytól tejesnek tűnő ablak keretbevont függönyként ereszkedett le rá. Ezekben is gyönyörködött.

Minden élt ott Eredicsné szeme előtt. A holt tárgyakat úgy tekintette, mint amelyek az ő munkáját figyelik árgus szemmel. A képek a falon megelevenedtek előtte, üdvözlő jóreggelttel fogadta egyik-másik, mint a hűséges ismerőst. Amikor a portörlésre került a sor, s merev csípőjével nyújtózkodott, hogy mindenütt elérje őket, keresztnevükön szólongatta a kedvesebbeket. — Gyere ide Lajos, hadd törlöm meg azt a hegyes orrodat... — S úgy tett, mint aki két ujja közé fogja a derűs legény orrát. Jókat kuncogott hozzá. — Hát te, Andris — szólt a másik élmunkáshoz —, szorgalmaskodol-e továbbra is? Sződd a finom posztót szaporán, szükség van arra — kacsintott fel rá. — Ha valami szép csíkosat szősz, szólj ám, ne máléskodj; az unokámat szeretném meglepni vele. nevenapjára. Mi a neve, azt kérded? Barátom, már megint nem tudja ez a huncutszemű! Mondtam elégszer azt neked, csak látod, elfelejtetted. Nem szép tőled!

Odább lépett Ilonkához: gyönyörűnek hívta; nem tudott betelni a már annyira ismert villogó fehér fogsorával. Nem múlt el nap, hogy el ne mondta volna neki, mennyire irigyli őt a csodás fogaiért.

Egy idősebb, szúrós tekintetű férfinál a folyosó közepén, mindig nehezen állt meg. Annak a képe az urára emlékeztette. Bozontos szemöldöke, előreugró álla, szo-

rosra zárult, akaratos szája idegesítette. Valahányszor ellépett előtte, csúfolódó szavát vélte hallani: — Bregyó, bregyó! — Ez fájt neki. Meg-megállt ilyenkor, és eszelősen forgolódott, lesett a kép felé. De a csúfos szót mindig csak akkor hallotta, ha elfordult tőle. Olykor visszalépett hozzá, törlőruhájából kirázta a port, majd körülnézett, nem figyelik-e. Felnyúlt a képhez, egyenesre igazgatta s fel-fellobbanó haragja ellenére mégis szeretettel cirógált végig rajta. — Hóbortos! — mondta fejét ingatva — miért üldözöl, miért sértegetsz? Láthatod, nem vagyok bregyó! Megbecsülnek és... vigyázz, egy szép napon nehogy megpukkadj! Megsúgok neked valamit: állítólag az a hír járja, hogy a titkárságra kerülök... Egész nap ünneplőben kell majd feszítenem... teszek-veszek, küldözgetnek a fontos levelekkel, az átvevőkönyvvel, miegymás... vigyázok, hogy avatatlanok kezébe ne kerüljön semmi se. Ehhez szólj valamit, ha tudsz! Akár az iskolázottakat, olyan számba vesznek. Te, Lajos... én félek azért és röstelkedem előre. Talán mégsem vagyok olyan helyre való, mit gondolsz? Harisnyát kell húznom, tükörmódra ragyogni a cipőnek és járni-kelni benne dülledt kebellel a finom, puha szőnyegen. — Így ni, figyeld csak — és tett néhány büszke lépést előre meg vissza. — Ez a beszéd, igaz-e? A miniszter — susogta fontoskodón a képnek — úgy mondják, csoda természetű: ahogy berobog, kezel mindenkivel, aki csak útjába kerül. A jóreggelttel nincs olyan szemfüles, aki megelőzi. Amikor meg tanácskozik, böfögteti ám a feketekávéfőző edényt. Úgy hírlik, azt is én kezelem majd; a kávét én porciózom ki. Hm... sejtheted, én is szürcsölöm a feketét! Kipirulok, felfrissülök tőle velük együtt. Mit gondolsz?... Megszidna ám a miniszter, ha nem innám meg a magamét.

Felhevülve, elmerülten törölgette a falat, képeket. Rákezdte kedvenc dalát:

— Rózsabokor a domboldalon...

4

Új embernek számított még a munkahelyén, annak tartotta ő saját magát is. Ha bárhol, bármiért szóbakerült az ottléte és a viselkedése, mindig azt mondotta: várjanak még, akkor ítéljék meg, ha már egy kicsit megmelegszik a dolgozók között. Mert lehet ám, hogy akkor bújik ki a szög a zsákból, mint a legtöbb embernél. Úgy van az, hogy megmelegszenek a helyükön, aztán elkapatják magukat; uralkodni a bolondos emberi természetükön nehezükre esik — az volt az ő véleménye. Bólogatva és mosolyogva vették tudomásul a szerénységét.

Nyár derekán, egy csendesnek ígérkező délelőtt, ahogy hajlongva végezte a munkáját, váratlanul a nevét említve, hátulról megfogták a karját:

— Jó reggelt, elvtársnő.

Összerezzent, úgy megijedt. — Jaj! — mondta és az volt az érzése, áramütés érte, az cikázik vég nélkül ideoda a testében és süt és vibrál ott; porrongyos karja lehanyatlott, fejét oldalra billentette, hunyorgott, szája vonaglott. Majd ahogy lassan magáratalált, bágyadtan mosolygott. — Az áldóját... Csúnyán megijedtem. Tudtommal okom sem volt rá. A lelkiismeretem színtiszta, szavamra mondom — mondta hirtelen, hebegősen.

— Ez az arcodra van írva — mosolygott a nő, aki megszólította és közelebb lépett hozzá, mélyen a szemébe nézett. — De elfehéredtél! Úgy látszik, valóban megijedtél.

— Hát ha én mondom... — És forgatta a fejét, kidüllesztette a szemét; figyelt, kutatott az elhangzott szavak után. „Nézd csak — mondta magában — bőven a lányom lehetne ez a formás teremtés és tegezett. Vagy nem jól hallottam volna? Süket még nem vagyok. És... ki ez a nő? Ritka vendég lehet itt a folyosón, mert nem emlékszem az ábrázatjára. Szót még sohasem váltottam vele. No... valóban tegezett ez a formás teremtés? Hogy gondolja? Majd megmondja!"

Aztán derűsen, nagy szemekkel meredt rá és úgy mondta:

— Megijedtem! Idesüssön! Egy megveszekedett fillér sem maradt a lyukas zsebemben. — Kötőjéhez kapott, elfeslett zsebéből hosszan kinyomta a mutatóujját.

A fiatal nő felnevetett erre, majd jobbra-balra megtörölte a száját. — Látom, lyukas — mondta — a cérnát se állja. Elmerülve dolgoztál...

— Elmerülve hát! Meg aztán... más is történt. Más is, ha mondom.

Nézte, méregette a fiatal nőt. Hogy szólítsa meg, azt forgatta a fejében. Visszategezze? Erre sehogyse áll rá a nyelve. Pedig úgy dukálna, ha már egyszer ez a gyerekforma bátorságot vett magának, és minden teketória nélkül, csak úgy puffra azt mondta, hogy te. Meg aztán, hogy is mutatna az, ha ez a gömbölyű, még csak gyerekforma nő tegezi, ő meg, mondjuk, magázza, mint akit meglepett a félelem és emiatt kevesebbnek érzi magát. Azt már nem! Ez olyanféle lenne, mint az úri világban a kopottak, meg a fényesöltözetűek érintkezése volt. Höhő, azon már igazán túl vagyunk néhány lépéssel. Hát... ha ő így, én is így — gondolta, és nagy elszánással a nő felé bökött a kezével. — Nem tudom ki vagy, de ha már idejöttél hozzám, valami okod volt erre. Hallgasd meg hát, mi járt az eszemben az előbb... Csak aztán nehogy megvess érte. Buta gyerkőcnek se nézz... hiszen amíg jár az ember keze, magában, ki tudja azt honnan

és mivégből, látni kezd dolgokat, méghozzá anélkül, hogy azt akarná. Ábrándozásnak hívják ezt vagy minek, de annyi igaz: el lehet szórakozni vele úgy, hogy a munka sose sinyli meg; sőt!... Nahát... Elég az hozzá: összeadtam Szabó Ilonkát, ott azt a mosolygószájú szépséget, azt az óriás szeműt a kövér Gáspárral, azzal a villogó szemű, hegyesállú, karvalyorrú fiatalemberrel, hadd legyenek egymáséi. Hiszen olyan nagyon egymáshoz illőek; így szemre legalább úgy festenek. Nosza, ítéld meg hamar a cselekedetemet!

Közben mustrálta a nőt, egyre találgatta, ki lehet és mit akarhat tőle.

A fiatal nő Eredicsné ujját figyelve, lassan a mutatott irányba fordult, a féntől tükröző üvegű képek felé, hadd lássa, kiket boronált össze. Összevont szemöldökkel, merőn nézett, de az arcvonásokat nem tudta kivenni onnan messziről. Közelebb lépett hát a képekhez; nyomában Eredicsné csoszogott és amikor megállt, pipiskedve kukucskált át a feje fölött, hogy ő is lásson valamit.

— Derék két ember — mondta a fiatal nő a képek előtt. — Egészség és tisztaság van az arcukra írva, az van a szemükben is. Érdekes, az ember mindennap elfut előttük és fel sem tűnnek, észre sem veszi az ember őket, csak ha így felhívják a figyelmét rájuk. Furcsa ez... Mondhatnám disznóság. Értékeink a falon és mi közömbösek vagyunk velük szemben. Értelmes két arc. Biztosan boldogok lesznek és hálásak is, mert összeadtad őket. Ismered őket?

— Hát hogyne! Méghozzá alaposan. Egészen közelről ismerem őket; ugyan pár hónapja csak... minden reggel megállok előttük, mint a többi előtt, mert ugye... mégsem tehetek köztük különbséget. Bájos vagy nem, a munka terén egyik olyan nekem, mint a másik. Ami kijár az egyiknek, azt kapja meg a másik is, kötelesség szerint. Én meg hamar barátságot kötök mindegyikkel;

nekem elég, ha valaki nem öl a szemével... ha kicsit jámbor kinézésű, máris az enyém.

Közben, ahogy Eredicsné nézte a fiatal nőt, eszébe villant, hogy valami dolga mégis volt már neki vele, méghozzá itt a folyosón, nem olyan régen. Persze, egyszer ahogy futott, és át akarta ugorni a söprűjét, majd leütötte a lábáról. Biztos benne, ő az, a söprűt ugró. De hogy futott akkor! Csak úgy lobogott a haja, a cipője meg üveghangot vert a kövön; sokáig a fülében csengett.

— Tetszik tudni — folytatta emelt hangon —, kell ám velük törődni, mert megérdemlik és... egy teljes nap meg egy egész éjszaka hosszú idő ám, trappolnak itt ezrével a poros cipőben, oszt száll a por bőséggel és alattomosan; kerül rájuk belőle épp elég; a szemük is, a szájuk is tele lesz vele. S ha már olyan kitűnő emberek, hogy kicicomázva a falra kerültek és nézegetjük őket, hát az a tisztesség is érje őket, hogy az idő porát illendőn letörlöm róluk.

A fiatal nő egyre csak mosolygott és bólogatott. S magában arra gondolt, milyen édes, milyen ízes beszédű ez az asszony. Akár reggelig állna előtte, lesné szájáról a szót.

Eredicsné fejében pedig újra ott motoszkált a nő tegezése és melege lett erre. „Csuda könnyen rááll a szájuk ezeknek a mai fiataloknak. Vajon lehet-e kellően tisztelni azt, akit olyan könnyen, gondolkodás nélkül letegezünk?" De aztán megint elsikkadt fejében ez a gondolat és a szeme végigfutott a falonfüggő képek során; majd megint a nőt mérte végig tetőtől talpig.

— Szó, ami szó, törődni kell ezekkel — kezdte Eredicsné — különben halottnak vélhetné bárki valahányat. Halottnak ám, akikkel senki sem törődik. Ez pedig csúnya állapot volna. És joggal fájhatna nekik... sztahanovista meg élmunkás sehol a világon nem terem minden bokorban.

Erre a nő felkuncogott, s a száját ismét megtörölte

jobbról, majd balról. — Remekül látod, elvtársnő — mondta és billegett, egyik lábáról a másikra helyezkedett. Csodálta Eredicsné beszédbe feledkezését. — És milyen szépen megtiszteled őket a munkáddal meg a szavaiddal! Tetszik ez nekem. Elmondom majd másoknak is...

— Nem szabad túlozni. Játékos természetű vagyok, ennyi az egész. Azt hiszem, akad még ilyenféle teremtés; ajjaj, több, mint kéne! — „De hogy miért szólsz és mosolyogsz olyan habosan" — gondolta Eredicsné, mert a nő, szokása szerint megint megtörölte a száját.

— Hát... a te kezed alatt, úgy látom, még képnek is érdemes lenni a falon.

— Azt csak akkor tudnád meg igazán, ha magad is idekerülnél valahová közéjük és megleshetnél minden nap... tapasztalhatnád, hogyan bánok velük.

— De jó pofa, jaj de remek pofa! — ingatta a fejét, billegett, topogott a fiatal nő. — Hiszen, ha ott lógnék a falon, még engem is összeboronálnál valamelyik csinosabb férfival.

— Hát... olyan könnyen azért mégsem. Előbb vigyél végbe valami hőstettet és akasszák ki a képedet erre a szép folyosóra. Utána majd szemügyre veszlek... kinézek neked is egy arra érdemes legényt, aki bekötheti a fejedet.

— Csakhogy én már asszony vagyok ám!

— Sose ijedj meg emiatt: a képek közt más szabályok uralkodnak. Dehát nálamnál biztosan jobban tudod te azt. Én csak elleffegek itt veled... Még mindig az ijedtség teszi ezt. És tudod... könnyen lehet, hogy csak én vagyok olyan játékos fajta, az én eszembe jutnak ilyen... ilyen kislányos dolgok, oszt feszegetnek, bolondozni ingerelnek. És mondd csak: miért ne hallgatnék rájuk? Különben besavanyodik az ember. Püh... ezzel ugyan nem eshet csorba a tisztességen, akárki beláthatja. Kinek ártana? A piszkoló légynek sem.

Közben arrébb tipegett, fel-felnyújtózott, le-lehajolt, és egy-egy gyors mozdulattal végigtörölt a csapóajtó fáján, üvegén, hadd menjen a munka is. A fiatal nő aprókat csoszogva mindig a nyomában, szemével követte fürge kezét, ringatózó csípőjét, és fel-felfigyelt csontja éles ropogására. Elnézte csámpult cipőjét, pírral befutott képét, erősen fehéredő haját, melynek rakoncátlan szálai mint az elszáradt, pehelynyi gyökerek, arcára hajoltak, és tapsikáltak ott a gyenge léghuzattól s csiklandozták. Szája sarkából rájuk-rájuk fújt, és akkor, mint az elmúlás szürke zászlócskái messzelengtek, lobogtak a homloka fölött. Elragadónak találta. S fájlalta, hogy egy ilyen derék asszony is megöregedhetik.

— Elvtársnő, kérlek figyelj rám egy pillanatra — szólt hozzá elgondolkozva. — Én a szakszervezeti bizottság tagja vagyok... oktatási felelős.

— Ejha! Örvendek! — húzta ki magát Eredicsné és kicsit féloldalról, kutatón nézte a fiatal nőt; feszülten várta, hogy mit fog kisütni ezután a bemutatkozás után. S kicsit bosszankodott magában, hogy a forróság úgy elöntötte az egész testét, s hogy a következő pillanatban úgy lehűlt, mintha fagyos lehelet érte volna a keblét. Igen, emlékezett, egyszer operálták s mielőtt vágták, befútták valamivel; az volt efféle érzés. Hiába, gondolta, a nagy emberek mindig zavarba hozzák valami váratlan dologgal. Íme, a hangja is elfúl, percekig csak zörög, recseg, akár a beteg hangszóró. Kiben van hát a hiba, hogy még a hangját is elveszíti, úgy begyullad hirtelenében ettől a gömbölyű nőcskétől, aki... Ugyan, a szakszervezet nem lehet ellenség! Mégis, hiába no, valahol csak hiba van.

S arra gondolt még kicsit kárörvendőn és némi elégtétellel, hogy ha a kilétéről egy szót sem szólt volna ez a fiatal nő, akkor is sejtette volna, hogy hivatalos személy. Lerí ezekről az, hogy okuk van a látogatásra. A szájuk már olyanformán áll, a homlokukon a ráncok

úgy gyűrődnek és a szemük... áh, el nem rejthetik, hogy magasabb helyről tipegtek lefelé. De miért?

— Mi járatban, tessék hát gyorsan mondani? — kérdezte Eredicsné dadogón.

— Arra gondoltam, megkérdezlek téged is...

— Igen... Mifelől, elvtársnő? — kérdezte Eredicsné riadtan és a forróság megint elöntötte. — Valami felpanaszolható dolog történt talán? Én okoztam valami kárt, vagy egyebet?

— Dehogy, dehogy!... Mi jut eszedbe, elvtársnő? Semmi okod az izgalomra, eszembe sincs, hogy olyasmivel bolygassalak téged. — S elnézte riadt tekintetét, hevült arcát. Csodálta azt a várakozást, azt a feszült figyelmet, ahogy leste a szavát. Az egész teste csupa megadás volt; a válla, akár a megszeppent gyereké, szemlátomást lejjebb hajolt, a szeme sűrűn rebbent. — Arról van szó, résztvennél-e az ősszel kezdődő oktatásban? Mert ha igen, szívesen beosztanánk; kiszemeltünk téged. Érdemes vagy arra, hogy tanulj. Persze, nagy gondot sose csinálj belőle; ha valami akadálya lenne, hát szólj. Megértünk mi... az oktatásban résztvenned, különös tekintettel a korodra, nem kötelező. Benne vagy a korban, s tudjuk jól, hogy búd-bajod lehetett elég az életben. Nyilván van is; látom én... úgyhogy nyugodtan, lelkiismeretfurdalás nélkül mondd meg, ha terhes lenne neked és ha idővel nehezen bírnád. Egyszóval: beszélj és ezzel kész is... Tudod, hogy van az: ha az érvek erősek, engedünk. De oly sok szépet hallunk felőled, meg látjuk mi magunk is, milyen érték van benned, hogy mit érsz, gondoltuk: itt az alkalom, gyarapodj még, amennyire csak lehet; ahogy csak bírsz. A mi hasznunk is az, nemcsak a tied. Az eszed jól forog, a szemed jól lát, a füled jól hall, és ami a fő: kedélyes vagy. Ritka tulajdonságok ezek. Manapság sokan azt képzelik, hogy savanyú uborkaképpel sokra mehetnek. Tévednek... az ilyen emberből, mit te vagy, sosem elég. Nos?... Ha

örülsz, persze azt is mondd meg, nyiltan. Népnevelőnek már régebben kiválasztottak...

Eredicsné árgus szemekkel, kicsit ámulva nézett. „Mi bújt ezekbe... mi a csuda lelhette őket, hogy így meglepték" — ezek a szavak forogtak a fejében egymást hajkurászva, sebesen. — „Mi az oka, hogy így szemmel tartják, hogy ennyire gondolnak reá... Ennyire, s ilyen meghatón. Ah, ez szinte nem is igaz, annyira szokatlan. Azt kell hinnie, ugratás ez csak... különben ki se lehetne bírni. Áh, áh, ennyi törődést el se lehet viselni" — járt tovább a fejében és a szemeit szüntelenül forgatta, kutatta a további szándékot a szakszervezeti küldött arcán.

„S ha igaz és őszinte ez a szándék, akkor vajon mi lehet mögötte?" — Forróság futott végig a testén erre a gondolatra. Aztán vizslatta tovább tetőtől talpig a nőt. Addig-addig nézte, míg elragadónak találta, ahogy az utcáról betűző napsugár a tejesfényű ablakkockák rücskein szivárványossá törve ragyogtatta bőrét, villantotta a szemét. Majdnem megindult, hogy miként a menyének szokta jó tettei után, megsimítsa fejét. De aztán félúton észbekapott és megállt.

— Bizony, azt hiszem megettem már a kenyerem javát — mondta elfogódottan. — Biztosan meg is látszik ez rajtam. De tessék azért mondani: igazán alkalmasnak látnak még engemet ilyesmire... a tanulásra?

Nagyokat szipogott rá, sűrűn az állahegyéhez, füléhez kapott zavarában; úgy érezte, valami macerálgatja ott.

— Érdemesnek tartunk-e, elvtársnő, azt kérdezted? Feltétlenül; feltétlenül érdemesnek tartunk a tanulásra, drága elvtársnő — mondta lassan, elgondolkozva a nő. — Te odavaló vagy a szorgalmas jótanulók közé — tette hozzá igen határozottan.

„Igen, igen... Nos, tessék csak — biztatta magában Eredicsné — elkezdted, folytasd, mondd hát tovább és fejezd is be, ha tudod, olyan jól, mint ahogy elkezdted,

elvtársnő; nos, légy szíves, hisz úgy feltüzeltél hirtelen... Hamar mondd!"

S egyutt nevetett a szakszervezeti bizottság tagjával, miközben kissé sziszegve a másik lábára nehezedett.

— A bütyköm vacakol — tette hozzá fintorogva. — Vesztettül érzékeny és hajt, ha soká álldogálok vele egyhelyben. Azt sehogyse szereti. Különös ez, ugye?... Nyomorult púpocska az ember testén és hogy parancsol, hogy noszogat. Szóval?...

Fürkészte a nőt és az jutott eszébe: lám, milyen biztonsággal, gátlás nélkül tegezi vissza ezt a gyereket. Ahogy nézi, úgy tűnik fel neki, barátnőkké lettek. Megtalálta az a szívéhez vezető utat. Ejnye... hogy hívhatják őt? Juliska? Panni?... Áh, Zsuzsi lesz ő talán; az illik ahhoz a fitos orrához.

— Hát ezt szerettem volna veled közölni — helyesebben mindezt így megbeszélni — mondta a fiatal nő. — Azt hiszem, ezzel készen is volnánk. Ha csak nincs valami észrevételed... valami kifogásod ellene.

— Nagyon érdekes — ingatta a fejét Eredicsné és mosolygott. — Vagy még ennél is több: izgalmas ez. Dehogy, ez a szó is hitvány ehhez!... Szóval diákot akartok csinálni belőlem? Ez nem rossz ötlet. Hát jó, legyek diák! Hisz ilyen még úgysem volt a történelemben, azt lefogadom. Igaz? Abban a szegény történelemben... ez pont hiányzik belőle.

A szakszervezeti bizottság tagja hangosan felnevetett. — Persze — mondta — igazad van. Légy diák; diáklányka. — S csutkányi cigarettáját a földre dobta, rálépett és ringatózva eltaposta.

Eredicsné lefittyedt szájjal, kissé ijedten figyelte a mozdulatait, de nem szólt; épp hogy krákogott rá néhány rosszalót.

A fiatal nő azonban a suta félhangokból és a ki nem mondottakból is megértette, hogy valami helytelent cselekedett. Elpirult; hebegve mondta: — Bo-bo-bocsánat...

az ember úgy el van merülve, hogy teljesen megfeledkezik a jónevelésről. — Gyorsan lebukott a lapos, fekete cigarettavégért s körmei közé csípve felemelte, aztán a csészébe dobta. Csattogva verte össze a tenyerét utána.

Eredicsné úgy tett most, mintha észre sem vette volna azt, ami történt. Állt csak komoran, kissé roggyantan, mint akire nyomasztó súlyok nehezednek. Panaszosan szólt a hangja, amikor halkan elkezdte:

— Milyen igazságtalanul ítéltek felettem másutt. Úgy látszik, úgy találták, hogy én már öreg vagyok... Pedig tudom én, alig vettek szemügyre engemet; a legtöbb helyen jóformán meg se néztek; valahol, ki tudja azt hol a sok helyem közül, híre kélt egyszer, hogy kivénültem és aztán úgy tartottak nyilván. Milyen szomorú ez!... Még az a szerencse, hogy én azért, ha picurkát is, de mindig tisztában voltam azzal, hogy hiába akarnak öregíteni, csak úgy szóval nem lehet azt elintézni; azon buzgólkodtak — tisztán látom most már — nyugodjak csak bele, nekem lassan meg kell térnem, haza kell már érkeznem. Höh, vagy talán rossz volt a szemük, s emiatt észre nem vehették, hogy ki is az, aki az orruk előtt áll? Vagy... az ember nem is tudja, mit gondoljon felőlük. Könnyen lehet, hogy úgy hamarjában önmagukról ítéltek... Esetleg a saját mamájukról, aki valóban öreg. Áh, velem szemben, sejtettem én, igazuk nem lehet. Látod, kedves elvtársnő, milyen jó, hogy azért egy kicsit kételkedős természetű vagyok... S talán az is maradok holtomig. Természet dolga ez; ki vethet rám követ emiatt?

E néhány szónál egészen tűzbe jött. Kihúzta magát s úgy állt, mint a cövek; szinte az előtte álló nő feje fölé magasodott. De a bütyke miatt egyre tapogott s fel-felsziszegett.

— Azért mondom én mindig, mindenkinek — mondta még Eredicsné sietősen, mintha attól tartana, hogy a szakszervezeti bizottság tagja valamiben megelőzi, mert olyan furcsán tátott volt a szája — előbb ala-

posan rágja meg az ember azt a szót, amivel ítél, különben helyrehozhatatlan bajt csinál. Nahát...

A nő nagy szemekkel és szólásra készen csak állt Eredicsné előtt; de gondolat, egyetlen szó nem jutott eszébe most, annyira lekötötte Eredicsné mondanivalója.

Pillanatok múlva Eredicsné utolsó szava után eszmélt csak föl, s akkor, mint aki zavarban van, hirtelen és lázas sietséggel mondta:

— Akkor rendben van, ugye elvtársnő? — S ettől fogva egyre azon csodálkozott, milyen érdekes asszony ez az Eredicsné, s ki hinné, hogy ennyi minden megcsodálni való lakozik benne. — Majd értesítünk a kezdésről és a beosztásról, miegymás — mondta és indulni akart. Kicsit meg is hajolt, köszönésképpen, de Eredicsné útjába helyezkedett, nem is tudta, miért. Érezte csak, hogy e percben nagy esemény vette kezdetét, s csak olyan egyszerűen mégsem válhatnak ők el; az érzés, ami most felfakadt benne, mélyen, a szíve környékén hadd rögződjön oda valahová a húsába örökre, hogy mindig figyelhessen rá, hogy soha többé el ne feledhesse; hogy ezáltal erősödjön és fiatalodjon meg igazán. Mert... tyű, de akar ő tanulni! Tyű, micsoda diák válik majd őbelőle! Tyű, azt nézzék meg, azt ám! Hogy mivé lesz, meglát-hatja azt mindenki, akinek szeme van hozzá.

Nagyon ünnepélyessé vált az arca; vonásai ellágyultak. Újra visszagörbült eredeti, megszokott testtartásába.

— Nagy tisztesség ez, tudod, úgy fogom fel, ahogy illik; ahogy kötelességem, elvtársnő... Szép, igen szép gondoskodás ez tőletek; hálás vagyok érte... Lehet, hogy furcsállod ezt, de nem baj, mégis kimondom. Egyébként, ha furcsállod, amit mondok, vedd hozzá, hogy a viselkedésem nem mind az én hibám. Sok mindenféle ok van itt, amiért olyan vagyok, amilyen vagyok, amilyennek neked most mutatkozom.

Motyogva, messzekalandozó tekintettel és mosolyogva mondta ezt. Esetlenül mozdult erre-arra, orrához és a

füléhez sűrűn odakapott, nagyokat szipogott. Látszott rajta, hogy keresi, kutatja a szavakat, amelyekkel gondolatait és érzéseit kifejezésre akarja juttatni. Köhintett egyet s aztán újra szólt:

— Egyet mondhatok neked: meglátjátok, bennem aztán sose csalatkoztok.

Mereven és szúrósan nézett most, mert érezte, hogy bizonyítani kellene valahogy azt, amit mondott, még akkor is, ha színigaz. Felemelte a fejét, összecsípte a szemét s míg felhőzött száján a mosoly, úgy tetszett, megbánta, hogy ilyen hirtelen vallott. Vontatottan mondta még:

— Ez aztán nem maszlag, elhiheted nekem. Ezt én mondtam... S amit én mondok, ugye tudod... — dadogta. Majd megfulladt, olyan izgatott lett. Szörnyen égett a képe. Röstellte magát, amiért akarata ellenére öndicséretbe kezdett. De hát nem tudta mi van vele, a szavakat nem tudta visszatartani. — Hagyjuk ezt, elrontjuk a dolgot a szóval; majd meggyőződtök róla magatok, hogy mit érek.

Közben a kezét óvatosan a melléhez dörgölte, tisztogatta, mert úgy gondolta — egy belső hang sürgetőn figyelmeztette is erre — a szakszervezeti bizottság tagja, akár akar, akár nem, a mai nagy tisztesség alkalmából, most az egyszer kezet kell, hogy fogjon vele. Meg is rázza ő a kezét szívesen, hadd érezze, hogy csordultig telt a jósággal s hogy igazán belülről jött parancsnak engedelmeskedik. De mindehhez szutyokmentes, tiszta kéz kell, lehetőleg sima, hisz olyan fehér, gömböcszerű és puhabőrű az a kéz amit meg akar fogni. S a tisztességen ilyen csekélység miatt mégsem eshet csorba; az ő ráspolyos kezе...

S miközben a tanulás és a tanulni szócskákat felváltva forgatta, ízlelgette, s azok le-föl futottak a fejében, mint a szikrát vető motollák, zúgva — patyolattisztába öltöztetett, matrózgallérú, kicsiny lurkókkal azo-

nosította magát, akik most lépték át az első elemi osztály küszöbét. A szócskák pedig zúgtak, bukdácsoltak a fejében, akár hullámos pályán a nekieresztett, süvítve száguldó vonatsor.

— Aztán, mikor kezdhetném el a tanulást, mondd csak? — kérdezte bágyadtan. Szaja nyitott maradt, feje félrebillent, úgy várta a feleletet.

— Az ősszel, ha kedved van rá és ha nem akadályoz benne valami — felelte a fiatal nő.

— Mégcsak az ősszel? Sose jön el annak az ideje, kedves! Aztán, hogy kedvem van-e rá? Hátha megtisztelteltek... Micsoda kérdés! Kedvem... De mennyire, hogy van! Csak ősszel... hüha! Nagy idő... lassan múlik! Mindegy, kivárom... Méghozzá milyen izgatottan várom! Eh, de megbolondítottál, hallod, kedves. Tudod, rossz szokásom az, hogy nagy események előtt rettenetesen izgulok; rágom magam.

— Hát... inkább uralkodj magadon; örülni úgy is lehet; amúgyis olyan ínas, szikkadt vagy. Ha rágod magad, lefogysz, ártasz magadnak.

— Ínas, szikkadt... azt hiszed, jól látsz. Pedig az csak kívül van, látszat csupán. Tudom én, látszat az... Bezzeg a bőröm alá nem leshetsz be...

Az arca csupa pír volt. Merőn, csillogó szemmel nézett a fiatal, ámuló nő szemébe. S amikor úgy vélte, hogy kétkedést vett észre annak a tekintetében, közelhajolt hozzá és előbb szúrón, majd nevetősen vizslatni kezdte, míg csak mosolyt nem csalt a képére. Akkor hirtelen a kezéért kapott és magához rántotta.

A nő kicsit megrémült és rosszat sejtve ellenállt, húzta vissza a kezét.

— Ne féltsd, ne féltsd a kezedet — mondta neki —, add ide, nem eszem meg — és az erőteljesen verdeső szívére vonta. — Figyeld, hogy lüktet; olvass belőle; megijedt. Legfőképp azért, mert te most nem hiszel nekem.

— De, de — dadogta a nő zavartan és égett a türelmetlenségtől.

— Azt mondod... Pedig azt hittem — fűzte hozzá bágyadtan és bizonytalanul — nem hiszel nekem. Igazat szoktam mondani. — S elengedte a nő kezét. — Nem tudok ám hazudni — mondta emelt hangon. — Pedig olykor hasznos lenne. Mit csináljak?... Tudom jól, azt szokták mondani, az ökör is ilyen őszinte, hűséges természetű, mint amilyen én vagyok. Mondják... Mondjanak, amit akarnak. Olyan vagyok, amilyen vagyok. Nem tudok és nem is akarok én másmilyen lenni.

— Hiszek neked — derült föl a nő arca és topogni kezdett. Úgy tetszett, futna már el, sebesen. Hátrált és egyre mosolygott; majd fordultában hirtelen mind a két kezét egyszerre nyújtotta kézfogásra.

— Köszönöm, köszönöm — mondta Eredicsné zavarában, látva a tárult ujjú két kezet, s erre kihullott kezéből a portörlőrongy, hogy ő is két kézzel markolhassa meg a feléje nyújtott kezet. — Köszönöm — mondta újra és ütemesen hajlongott, ahogy le s fel járt a kezük. — Nagyon várom a beosztásomat, hidd el, nagyon! Könyvet nem kell majd beszereznem? Esetleg előre készülnöm valamiből?... Úgy örülnék, ha megmondanád, miből készüljek; jaj, ne valljak szégyent a kezdet kezdetén. Fájna ám, ha felsülnék annyi okos között; mamlasznak látszani pedig rémes lehet. Mondd hát... mi lenne hasznomra? Szégyent vallani a legutálatosabb dolog a világon. Huh, a hátam is borzódzik belé, ha csak rágondolok.

— Türelem, türelem — intette a fiatal nő elfordultában — lépést tudsz majd tartani a többivel, abban biztos vagyok. Egyébként nyugodj meg, jó társaságba kerülsz. És... majd kerítünk neked valami rendes tanulópárt, hogy megbeszélhessétek a tanulnivalót. Meglátod, játék lesz neked a tanulás. — S hűvös szelet verve magakörül, gyorsan tovább tipegett, majd néhány lépés után futni kezdett. — Nagyon elszaladt az idő! — kiáltotta.

Árnyékszerű tükörképe jobbra-balra vetődött a fénylő kőkockákon. Eredicsné figyelte ezt, s éles cipőjének neszét úgy hallotta, mintha a szívével kopogna versenyt. Ahogy kifordult a csapóajtón és a két ajtószárny ide-oda röpült, mintha egymással huncutkodnának, az volt az érzése, hogy az a fiatal teremtés mégcsak most, ebben a pillanatban futott el tőle; s a hűvös szellő, amit maga körül vert, pezsegve legyintette arcon.

Állt, állt jóideig, mosolyogva, távolba figyelve és azt mondta magában: tessék, új barátnőre tettem szert... méghozzá milyen váratlanul. — És olyan erősen nézte az ajtót, amely mögött az új barátnője eltűnt, hogy egy-egy pillanatra úgy tetszett neki, a két ajtószárny alumínium fogója megmozdult és jött, jött feléje.

— Érdekes ez — mondta, és fejét csóválva, fel-felnevetve, megint nekihajolt a munkának. Mereven nézett maga elé; ismét elképzelte a kézfogást, a nő topogó, olykor csusszanva kopogó lábát a kövön, fölötte a libbenő, vékony szoknyát, a halovány, gödröcskés képét s röpülő haját a meg-megbukó fején. — Barna volt-e, vagy szőke — latolgatta, de ezt nem sikerült eldöntenie. Csóválta a fejét emiatt. Furcsállta, hogy ő valamit nem figyelt meg alaposan és mormogott: rémes... ez sem esett még meg vele.

Fordult, újra munkába fogott. Tanulni, tanulni, tanulni, egyre ez a szó járt a fejében és hiába rázta meg a fejét, ettől a szótól nem tudott többé megszabadulni; akár valami kelepelő hang, hol elhalkulva, hol felerősödve, újra kotyogta szavát: tanulni, tanulni, tanulni. A végén már szemrehányásnak vélte, amiért eddig nem tanult. Már majdnem pörbe szállt vele: jól van na, ez se rajtam múlott; látnia és tudnia kell ezt annak, akinek esze van. De aztán mégiscsak annyit mondott ellágyultan, amint megadta magát a sorsának: — tanulni? Tanulni bizony! Az lesz jó. Úgy lesz jó. És a Lajos? — kérdezte magában, s erre megállt egy pillanatra keze-lába. —

Ő vajon mit szól az ilyen nagy megbecsüléshez? Nyilván fölpaprikásodik tőle. Még szerencséje lesz, ha majd időben leszerelheti a kíméletlen nagy hangját, különben harsog tőle a ház. Bolondos, nemhogy örülne a fiatal feleségének, aki tessék, diák lett. Fiatal?... Bizony az!

S ezen a napon, amíg a keze motolla módra járt, magában egyébbel sem tudott foglalkozni. Folyton rendezte a váratlan eseményt, minden apró részletével és a várható bonyodalmakkal otthon. Ezidőtől még dalolni is elfelejtett.

— Tanulni, tanulni! — hallotta folyton, és mondta is utána, mint az álmában beszélő. S ahogy került-fordult, nagy halom könyvet látott maga előtt, sok-sok mohón tanuló emberrel, fiatalokkal, s kereste, kutatta köztük saját magát. Nagyon sokára, ahogy izgatottan figyelt, meg is lelte magát a padsor közepén: ujjával mutatta a betűt, mintha most tanulná megismerni, mint otthon, hajdanán, abban a dohosszagú, falusi iskolában, ahol kerek három elemiig jutott el. Valóban... kerek háromig. S milyen rövid ideig tartott! Szinte alig igaz, hogy iskolába is járt.

Ott képzelte magát a copfos lányok, bámész, ványnyadt és szortyogó kisfiúk között; csak az arcok... érdekes, azok már mind öregesebbek, de komolyak; a szemük tüzes és mind-mind nagyon közeli ismerőse. Igen, innen ismeri a képzeletében felsorjázó arcokat a minisztériumból. Vajon ezek közül kikkel kerül majd össze?

Meglepetten állt meg. A lépcsőtől fújva, nagyokat szuszogva nézett körül. Úgy lekötötték a gondolatai, észre sem vette, hogy egy emelettel tovább baktatott, mint kellett volna.

5

Az ősz hamar beköszöntött. Eredicsné nem csupán a természet változásán vett erről tudomást, hanem arról is, hogy a pártszervezet értesítette őt a tanulási évad megkezdéséről. Az értesítést a kézbesítő nyomta a kezébe takarítás közben, a második emeleten. Egészen megijedt, amikor az ember rászólt:

— Asszonyom, ez magának szól, fogja hamar! — És szaladt tovább, mert teli volt a marka.

Ez meg mi, az volt az első gondolata, s nézett a kacsázó, magas férfi után. Milyen féloldalas ennek a képe — idézte fel az arcát. — Talán behorpasztották. A bajusza meg, akár az egészséges mangalica kunkori farkincája. Olyan bozontos és ugyanolyan színű.

Elkuncogott ezen, míg forgatta a keskeny papírlapot, kereste rajta a nevét, hogy valóban neki szól-e, s ha igen, hát miről. De a homályos folyosón szürke pacninak tetszett az írás; szemüveg nélkül egyetlen betűt sem tudott kivenni.

— Ez a jó ember összetévesztett valakivel — gondolta —, nyilván másnak szól az írás.

Nézte az embert s éppen utána akart kiáltani, amikor az elfordult a folyosó végén. — Tévedett őkelme... hisz nem ismerheti; a nevét meg honnan is tudná? És... mit is közölhetne vele az az ember olyan sebtében? Jön mint a szélvész, itt van fogja, azt mondja és továbbrobog. Még csak meg sem tisztelte egy elharapott adjon-

istennel. Az ám, micsoda dolog ez? A nagy úr még csak nem is köszönt! Áh, semmi köze nem lehet hozzá, tévedett az, alaposan. Mit... mit is közölhetne ővele, a jelentéktelennel... Egy ilyen takarítónő csupán az ötödik kerék a kocsiban, pláne egy ilyen ékes, fényes kocsiban. Mit is?...

Hirtelen megremegett. — Csak nem eszi meg a fene?! Jól megjárná...

És eszébe jutott, hogy ilyen félvállról, ilyen villámgyorsan nyomtak már az ő kezébe hasonló méretű és hasonló tapintású cédulákat, sokszor. — Csak nem eszi meg a fene?! Hisz lelkiismeretesen dolgozott... Mi okuk lehetne a felmondásra? Az ilyen vészhírre, szeptember elején.

Fal mellé állította a szerszámait, és loholt az öltözőszobába a szemüvegéért. Egész kifulladt a rohanásban, meg az izgalomtól. Lábait összeverte, sajogtak bokában, sziszegett miattuk, de most mégsem törődött velük, fontosabb volt számára az írás.

A nagy kapkodásban sehogysem találta a szemüvegét a gyékényszatyrában. Kétszer-háromszor is beletúrt az aljáig, szálkás, merev ujjai mindenbe beleakadtak, kis kés, kanál, varrószerszám, madzag, minden a kezeügyébe került, csakk épp a szemüveg nem.

Már szűkölni kezdett kínjában, hogy otthon felejtette, fejetlen csacsinak is elmondta magát, amikor Gyuri bácsi jutott az eszébe:

— A képmutató mindenit!... Ha valami nem tetszett neki, mért nem szólt? Micsoda bánásmód ez? Na megállj, te lépesnyelvű, te lépesszavú! Megtanítlak ám én móresre, meg ám!

Kifordította a szatyrát, széttúrta holmijait; szemüvege ott volt a ruhanemű között. — Fejetlen bolond — mondta magában —, mit hirtelenkedsz?

S ahogy meglátta a fénylő, gömbölyű üvegeket és

nyúlt érte, egy pillanat alatt megnyugodott. Orrára biggyesztette, az ablak elé állt, ott olvasni kezdett:

„Eredics Lajosné elvtársnőnek,

Budapest.

A Könnyűipari Minisztérium MDP alapszervezete értesíti az elvtársnőt, hogy a Szakszervezeti Bizottság javaslatára, az 1951—52. évi oktatási évadra, alapfokú politikai iskolai oktatásra osztottuk be. Az első szeminárium 1951 szeptember hó 20-án, délután 5 órakor kezdődik az I. emeleti 105. sz. szobában.

Szemináriumvezető: Kulcsár László elvtárs.

Pontos megjelenést kérünk!

Lóránd Dénes
oktatásfelelős"

— Óha! — mondta Eredicsné. — Ez aztán a meglepetés! — És elmélázott. Felmondás... Hogy micsoda feneség jut az ember eszébe! Nézd csak, milyen oktondi az, aki hirtelen begyullad!

Arrébb totyogott az ablaktól, húzta a lábát, mert egészen elerőtlenedett. — Na, na csikók, ne kössétek meg magatokat — intette lábait s lehajolt, megsimogatta, megpaskolta a vádliját. — Ti huncutok, cserben ne hagyjatok!

S szaladt a dolgára.

— Szeptember huszadika — mondta. — Te jó ég, az öt nap múlva lesz!... Hűha, nyakunkon a nagy feladat! Csak agyon ne nyomjon... agyon ne... mert minden lehetséges... a kisdiákkal minden megeshet.

Aztán elgondolkozott: milyen gyorsan is röpül az idő!

Viszaidézte azt a nyári délelőttöt, amikor az a kedves teremtés szóbahozta neki a tanulást. Ó, ő tudja, hogy

megy mindez, a Lajos fia mindent elmesélt neki töviről hegyire, amikor tanult. Az ifjú Lajos... az is felnőtt ember volt már, amikor tanulásra adta a fejét.

Majd elválik, hogy s mint lesz — gondolta még, aztán nekilátott a dolgának. De ezen a napon már nem tudott úgy elmerülni a munkájában, hogy erre a nagy eseményre rá ne gondolt volna; beleszólt az még a danájába is, akármilyen hangosan dúdolt.

A keskeny papírszeletet, amelyen az értesítés volt, még a lépcsőn felfelé menet kivette a szatyrából és két ujja közé fogva vitte, hadd legyen készenlétben. Úgy gondolta, belép az ajtón, illendően köszön és nyomban a férje orra alá nyomja, hadd gusztálja; essenek túl rajta minél hamarabb. Úgy vélte, ha valami új híre van, arról tüstént beszámolni asszonyi kötelesség.

— Szervusz emberem! — köszönt derűsen, ahogy benyitott az ajtón és az ura elé toppant, az értesítést pedig meglobogtatta előtte.

— Szervusz Lujzi — dörmögte Eredics. — Mit legyezel? — És gyanakodva nézte, miért van olyan mókázó kedve. — Mi az a büdös, amit behoztál? Festékszag!...

— Büdös?... Miket mondsz!

— Áhá... bizony büdös az. Mondom, valami festékszag.

— Értesítés ez, Lajosom.

— Már meg miről?...

— Miről ám... Jól kérded! Nagy dologról...

— Nohát... Hát aztán?

— Az ám...

És megint meglegyezte vele az orra alját.

— Mit ingerelsz?

— A kíváncsiságodat keltegetem.

— Hátha megvadítsz így. Ismerhetsz...

— Áá... örömöd lesz ebből. Egy héten egyszer kevesebbszer látsz majd.

— Már megint mit vállaltál?

— Fejtágítóra szemeltek ki.

— Te akartad!...

— Eszemben sem volt. Álmodni sem mertem volna ilyet, hidd el. Ilyen rozoga alkotmány, mint én...

— Hiszi a pici... Megint nyújtogattad a nyakadat, vegyenek észre. Bolondító természeted van, hallod!

— Pont a nyakam, Lajos... Tudod, hogy elfeküdtem a napokban... A párna rosszul volt alatta; alig forog a fejem és hasogat a nyakam, ha csak megmozdulok. Miket beszélsz... miket akarsz rámfogni!...

— Hallgass Lujzi; ugratsz talán?

— Lajoskám... eszemben sincs, az ég áldjon meg.

— Ahelyett, hogy visszahúzódnál és a porszemnél is kisebbnek igyekeznél látszani, ugrálsz, mutogatod magad. Feltűnési viszketegségben szenvedsz... szerepeket vállalsz... népnevelsz, diákosdit játszol, szónokolsz. Mi ez?... Hová törtetsz? Kit akarsz lepipálni? Nincs előtted példa?... Itt vagyok én, okulj rajtam, a kutya mindenit a világnak! Személytelen vagyok odakinn, bárhova lépek, tudhatod. Hozzám igazodj. Hányszor, de hányszor kértelek már erre. A szádra majd rácsapkodtam néha... kevésen múlott, hogy megmángoljalak, amiért nem ismersz határt.

Itt van, tudtam én, hogy füstölni fogsz, Lajcsikám — mondta magában és csak nézte, nézte félrebillent fejjel, némi alázattal a szemében. A papírlap árván konyult a hüvelykujjára, az álla magasságában, mintha mindennek ellenére csak kínálná azt az urának.

— Na!... Beszélj, ne játszd a kukát. Ki után akarsz igazodni, ha nem az urad után? Okosabbnak, csalafintábbnak hiszed magad talán... úgy gondolod, hogy te jobban kiismered magadat abban a tömérdek huncutságban, amelyben annyian, de annyian buzgólkodnak, mint

valami lángeszek, akiket eddig szakajtó alatt vagy láncon tartottak, és most kitörtek, politikát csinálni, kormányozni?... Hiba lesz az, ha úgy gondolkodsz, hogy engemet fejre ejtettek vagy... kőbölcsőben ringattak és csak te... te számítsz!...

— Dolgozom, Lajos...

— És?...

— Nem húzhatom ki magamat semmiből. A közösség érdekében való az, hogy az ember iparkodik, igyekszik behozni azt, amiben szörnyen elmaradt. Én, Lajos, nagyon tanulatlan vagyok. Te... olyan jólesett, amikor elémálltak és felajánltak egy helyet a tanulók között. Nekem!... Nekem!... Nézz végig rajtam... Vén, vén... a legszürkébb veréb én vagyok a világon, Lajos... abban a házban különösen, ahol dolgozom.

— Ez az, ez az!... Értenek a nyelveden beszélni, tudják, mire harap rá egy ilyen, egy ilyen... Eh, én nem gyalázlak, Lujzi! Kár érted, mondhatom. Züllesz, züllesz. Ki tudja, hol fogsz megállni... hol fogunk így megállni, mind a ketten, mert elindultál és... nincs megállás, tudd meg.

— Igaz ügy miatt, Lajos... lehet félnivalóm?

— Hm... rövidlátó ember. Mindenki azt hiszi, igazat szolgál, amikor belekezd és egyre jobban belekóstol.

— Én nem az eszemre hallgatok, Lajos, mert az nálam félrevinne, hiszen... töknél üresebb az; belül, belül súgja nekem valami, hogy tegyem amit teszek, mert jó az... Üdvös, úgy is mondják azt.

— Haha... ami senkinek sem kell, az üdvös neked. Szemellenzős ökör, észreveheted, már látni és ítélni sem tudsz. Hogy is tudhatnál! Figyeld csak meg magad: rövid idő — vagy talán már úgy járkálsz régen? — hályog nől a szemeden.

— Van még orvos a világon! Lefejtik azt a hályogot, ha bajba esem.

— Lefejtik? Kivájják a szemedet, öregem! Fájdalmas operáció lesz, figyelmeztetlek, Lujzi!

— Nem félek!

— De én igen! Alkalmatlan vagy te a huncutságra — politizálni... És... összetartozunk... Nem akarok árva legény lenni; megítélhetnek... még a kérdőrevonást is el akarom kerülni. Hallgass hát az okos szóra!

— Hallgatok... az okosra mindig hallgattam. Értsd meg: haragszol, gyűlölködöl, azért látsz ilyen ijesztőn. Ott a fiad...

— Az is kótyagos!

— Szépen boldogul; jövője van.

— Elszegődött!

— Becsületesen dolgozik. Szép bére van...

— Hallod!... Ő az uralkodó osztály tagja. Szolgál... Azt teszi, amit elvárnak tőle.

— És te, Lajos?...

— Én kuli vagyok. Elszikkadt robotos. Nézz végig rajtam, mindent láthatsz. Rosszabb vagyok a nyomtató lónál, mert eszem van és szemem... s míg járok körbekörbe, morgok, „fertőzök"; gyűlölik az ilyenfajtát. Ha nem volna belőle olyan sok, egy szálig kiirtanák; dehát ki maradna akkor nyomtatni, járni a kört, hasznosan? No, szaladj, tégy ellenem, amit akarsz!... Itt vagyok!... Én már semmin sem csodálkoznám.

— Én a feleséged és nem az ellenséged vagyok. Összeférünk továbbra is. Nesze, itt van, nézd meg a cédulát; szeptember 20-án lesz az első tanítás... a szeminárium. Valami kis időt igénybevesz, ott ülök végig, nehogy rosszra gondolj, szokásod szerint.

— Tedd csak el, neked szól az, a nevedre...

— Ragad majd rám valami, Lajos... Csiszolódok; nem szabad ezért haragudnod rám. Meglásd, olyan szépen beosztom majd az időmet, hogy mindenre jut mégis; észre sem veszed, meg sem sínyled azt a héti két, két és fél órát. Sok ember jár oda... kiválogatottak... Úgy

gondolom, olyanok leszünk ott egy rakáson, mint a testvérek... Így képzelem... így szeretném. Tanulok majd. Lehet, hogy ezáltal még jobb feleség válik majd belőlem. Valahol hallottam egyszer, hogy az iskolázott feleségek az igaziak... a bajban kiismerik magukat, a fejüket nehezebben vesztik el, szóval...

— Mennyi mézesmadzag, mennyi, de mennyi!... Csodálni lehet a leleményedet. Mégis: azt gondolom, mondd le azt a tanulást.

— Megölne a szégyen, Lajos! Végig örömet mutattam...

— Hagyd cserben őket, az az igazi. Az a sovány kenyered, amit keresel, nyugodj meg, meg lesz továbbra is. A te helyedre ki a kutya pályázna, mit gondolsz? Sohse félj, hogy „megfúrnak"; szükségük van rád. A söprögetéshez pedig, megítélésem szerint még legalább száz esztendeig nem fontos politikai egyetemet kijárni; hagyd azt a megszállottaknak.

— Szeretném, Lajos; én úgy érzem, gazdagszom, ha tanulok. Érzem ezt, mondom, nem az eszem diktálja. Téged is... ezt is érzem, jobban tudlak becsülni majd.

— Piszkálni talán jobban megtanulsz...

— Szeretni és óvni téged, Lajos.

— Ilyenformán gonosz dolog... De eredj hát utadra asszony! Mondom: gyűlölöm, amit csinálsz. És ellenzem. A békénket temeted el a viselkedéseddel, a legszentebb valamit, ami két ember között szóra érdemes, ha már vénülnek. Térj észre: az országút, amelyen járunk, egyre rövidül... maholnap elfogy a talpunk alatt. Ébredj rá: földdel laksz jól velem együtt... s akkor már minden hiába, az eltékozolt idő vissza nem jön. Gondold meg azt, azt ajánlom. S azt is, hogy ölni tudnék néha! Eh!... Még sosem emeltem rád a két kezem, bár nem egyszer lökdösött valami, hogy azt cselekedjem, mégis mindig csak simítottalak... Egy idő óta, nem tagadom, szóval eleget verlek. Leszóllak, mint a legrondább szukát...

bánom ezt nagyon, de... az okot te nagyon jól ismered... Előfordult már, hogy veszettül csikorgattam a fogam; bizony, mondom néked, elég volt visszafogni a két kezem.

— Vétkeznél, Lajos... Ígérem, kitérek előled és... ahogy csak tehetem, békíteni foglak. Kérlek, nyugodj bele, hogy tanulni fogok. Egyszer majd rájössz arra, hogy okosan cselekszem.

— Eredj asszony, eredj hát!... Ahogy mondani szoktam, most is mondom: ostoba bregyó vagy, tót bregyó. Arra vigyázz, sose ejts szót arról, hogy azon a „szemináriumon'' mit emésztettél. Haljon meg minden szó a küszöbünk előtt, mielőtt a lábadat rányújtanád! Megértetted?...

— Kezet mosok, és készítem a vacsorát, Lajos.

— Ideje lesz!... Bár, elég keserű hozzá a szám.

7

Eredicsné telve volt izgalommal. — Öt nap, öt nap — mondogatta magában a férjével való vita után, amelyet igyekezett elfelejteni. Kerülte a gondolatát is annak, hogy ő a férjével nem ért egyet valamiben. Úgy igyekezett rátekinteni, mint a hirtelen betegre szokás, szánakozva. Becézgette, Lajcsikázta, amint tehette, cirógált egyet-egyet a hátán, karján, még a kopasz fejére is ráhajolt a tenyere sebtében. Felfigyelt rá, de túlságos fontosságot nem tulajdonított annak, hogy az ura fúj s húzódik a simításaitól, mint a lomha, vén kandur, ha ijesztgetik a gyerekek s bolygatják a nyugalmát; vállrándításait sem méltatta különös figyelemre, amikor kérdezte: — Hogy vagy Lajcsika, hogy vagy? Nincs szükséged valamire? Valami különlegességre, ínyencségre?... Azelőtt mindig kértél efféléket. Szép füstölt nyelvet láttam a hentesnél... gusztusos fejhúst, bolondja vagy, tudom... Néhány dekát nyomtatéknak az egyszerű vacsora fölé, vagy elvinni hozok neked. Te... mindent elfelejtesz: az ujjad is meg szoktad nyalni az ilyesmi után.

S figyelte, makog-e rá valamit. De csöndben volt az, mint katlanban az alágyújtott üst, amit körbenyaldos a kormos láng, befut a füst; a szemén látta: úszkál rajta valami füstszerű és lobban fölötte valami lángszerű. — Képzelődöm — nyugtatta meg magát. — Öt nap — mondta megint, s mint az áram futott végig a testén va-

lami bizsergető, fűtő érzés és ott rezgett az sokáig a nyakában, lábaszárában. Addig-addig, mígnem olyan érzés uralkodott el rajta, mintha messze útra készülődne, valami új tájra, ismeretlen világba, ahol még a madár is csak elvétve jár.

A keskeny cédulát, amelyen értesítették, gondosan összehajtogatta és úgy helyezte el gyékényszatyrában, hogy ha kell, rögtön kéznél legyen. Tisztában volt vele, hogy az a cédula csak őneki szól, csak őt érdekelheti, mégis készenlétbe helyezte. Ment le a lépcsőn vagy ballagott az utcán a villamoshoz, egyszer csak eszébe jutott: nézzük csak!... S nyúlt érte a szatyor elejébe, előkotorta és olvasta. — Haha, haha... hallatlan! Ő mint diák! Ez most már megmásíthatatlan valóság.

Egy-két nap alatt kívülről fújta az értesítés szövegét. Rágondolt a kis cédulára és mintha a szeme előtt lenne, okulárén át látta a felnagyított betűket, legfelül a nevével. Csak már kezdődne az előadás! Ha az első napon túl lesz, minden könnyebb lesz. Rémesen fog figyelni.

Hallotta magában, ahogy gúnyosan figyelmeztették: — Vigyázzon hé, kiesik a szeme! Mit erőlködik annyira a nézéssel?

— Már csak két nap, aztán csak egy — mondta. — Még kettőt aluszunk, aztán csak egyet, s azon a délután kezdődik is. — Ó, csak ne volna olyan izgulós! Ez a gyengeség jele; azelőtt, úgy emlékszik, sose volt ilyen természetű. Vagy... várjunk csak, egyszer igen!

Egyetlen alkalomra emlékszik, ezt meg kell vallania. Lajos fiát hordta a szíve alatt... Hogy is történt az — hogy is történhetett az meg, hogy a Lajos annyira közelébe került és olyan könnyűszerrel megkaparintotta?! — S mivel egész életében azt tanulta, hogy csak az az igazi házasság, amit az Isten szolgája megáld a templomban, Lajos fiával a szíve alatt, eldöcögtek Lajossal, kössék össze őket, áldják meg hármójuk elindult életét; ak-

kor, addig a pillanatig, míg át nem lépték a templom küszöbét, azt hitte, elolvad az izgalomtól. Attól tartott, kitudódik a titok és az áldás talán elmarad emiatt. Irtózatos szerencsétlenség szelét érezte az arca körül suhogni. Talán belehalt volna, ha a pap figyelő-kutató szeme felismeri a helyzetet és azt mondja: édes lányom, Tőkés Lujza, a te tested már megtermékenyült; duzzadt idomaidra Isten színe előtt csak csalással öltheted fehér menyasszonyi ruhát. Elbírod-e viselni ezt a vétket? — Félt, félt; lesütötte a szemét; a szája még az esküvői tortánál is reszketett. A rokonság fehér, zsibbasztó bora nyugtatta meg, amely mint az enyhén csípő, meleg olaj csurgott le a torkán és feloldott benne minden feszültséget. Talán még sose dalolt olyan szívből és igazán, mint akkor, néhány pohár bor után. A Lajcsi fia pedig meg-megrúgta a hasát, aztán úszkált benne, mint valami olajjal vegyesvizű tóban, ami nem több két arasznál. Fel-felkacagott ilyenkor s az urához dőlve kereste a kezét, hogy megfogja, titokban odahúzva a hasa púpjára, érezze ő is, ami az övék, a kis, rugdalózó Lajcsit, mert ekkor már maguk közt megadták a nevét, nem is egyszer, amikor játszogatva találgatták, fiú lesz-e vagy lány. Ó milyen bambán tudott nézni az ő Lajosa, amikor mint a vaskapocs, kapott a kezéért, megmarkolta és húzta-vonta titokban, nehogy meglássák a többiek — nehogy meglássák, amihez nincs közük, s amit úgysem értenének meg.

— Így volt!... De ez már rég volt — gondolta. Érthetetlen, hogy milyen élesen jut az eszébe. Mintha bizony tegnap történt volna. Érdekes... ahogy így megrohanják az emlékek, szinte el kell omolnia a jó, izgató érzések hatására.

Ötvenkét év... Lám, ez még nem a világ! Mi kell? Valami szívbe, húsba kavaró jó dolog és az ember süldő lánnyá vedlik; emlékeit összerakosgatja, újraéli, és az jut az eszébe: lám, milyen érdemes volt; buktató volt

elég, de az nem baj... az apró szeplőket lemosta az idő, s helyükbe ragyogás telepedett.

Érdemes élni! Szép és páratlan dolog élni!

Mindezt, ha alkalom lesz rá, elmondja majd az urának. Meggyőzi őt, bárhogy tiltakozik. Közös emlékeiket felidézi, fel ő... Összesimulnak közben, és nagyokat kuncognak, mint akik végleg megfiatalodtak.

8

Ha nehezen is, eljött az első nap. Az első emelet 105-ös szoba az ő frontjához tartozott, tömör, barna ajtaja szemben volt a lépcsővel. Már korán reggel odaállt az ajtó elé, hosszan nézte a számát s a felírását: „Jogi osztály.''

A szobák takarítása nem tartozott az ő munkaterületéhez és így soha semmi dolga sem akadt egyikben sem. Még a jogi osztály szobájában sem járt, s most legalább a berendezését szerette volna látni, a bútorokat, székeket, mi, hol, hogy fekszik benne. Szerette volna kitalálni, hogy ő hol, milyen tájon fog ülni és kik között. Egyáltalán, milyen nép közé kerül majd. Fájna neki, ha úgy félszemmel méregetnék csak és foghegyről kezelnék, esetleg súgásokat, becsmérlő suttogásokat hallana, hogy: buta, vén takarítónő... gyepesfejű, maradt volna a vödre, söprűi, felmosórongyai között... mit rontja itt a levegőt? — Jesszus!... Meg is nyílna alatta a föld, abban a pillanatban. Bezzeg ő egy kukkot sem szólna az ilyen mocskolódásra... felszedné a sátorfáját, s mint az elűzött kutya, farkát behúzva elsompolyogna. Kész — ezt mondaná; s hogy befellegzett. Nézne ő minden tanulódiákot továbbra is, mint a csodát, de közibük, kísérletezni, kötéllel sem húznák be többé. Van a szégyennek egy fajtája, amit nyílt szemmel, nyílt tekintettel, emberek között, lábon, nem lehet elviselni. Szörnyű szégyen érné őt az esetben, ha olyan csúnyán összesúgnának-

búgnának mögötte, ha kinéznék őt maguk közül... talán még a szagát is felfedeznék, mint valami büdös bogárnak, aki közibük vágyott, erőnek erejével fölkapaszkodott és aztán közéjük telepedett rontani a levegőt.

— Minden lehetséges — sóhajtotta. — A hivatali nép kényes, finnyás, azt mondják — fűzte magában tovább — úgy tartja a szóbeszéd. Bár ő maga még sose győződött meg erről — igaz, túlzott közelségbe sem került velük; csak tisztes távolság jellemezte eddigi viszonyukat, meg az adjon Isten és rá az illendő fogadj Isten. De ezután... itt van, a távolságot felitta az az értesítés, amelyen az áll, hogy Eredics Lajosné... Hm... Lám, pár cifra vonás, néhány gépelt betű mit tud tenni! Cifra bizony... szép írása van annak az illetőnek, aki felírta az ő nevét arra a cédulára. Annak bizony lehet vagy hány „oskolája''... vajpuha kezében mint a liliomszál, úgy állhat a penna.

A kulcs, számozott lemezkarikájával, benne volt a zárban. Nagyon kísértette, hogy fordítson rajta, nyissa meg az ajtót és kukkantson be egy pillanatra; egy szemvillanás alatt látná ő, hogy mi is, hogy is van az ajtó mögött. De mit is szólnának hozzá, ha benyitna, amikor neki semmi keresnivalója nincs ott? Joggal vetnék a szemére, hogy avatatlanul ólálkodik ott, tán egyebet is... Jesszus Mária: ő mint kém! A Jogi Osztály irodájában. Á, á, inkább továbbmegy, minthogy bajba keveredjék, gyanút ébresszen maga ellen. Sok a pihenteszű, aki szalad, szimatol, firtat és rögtön javasol — még gyanúsítani se átall.

Fejét vakarva tovább lépett. Majd kiderül minden estére! Talán több is, mint kéne. És talán azt fogja mondani magának: — Nesze Lujzi, itt van ami érdekelt, zsebre vághatod. Erre voltál olyan szörnyen kíváncsi? Nesze hát! Ha nem fér a zsebedbe, vidd mint valami púpot a hátadon vagy a melleden.

Motyogott, dúdolt zavarában, majd pedig — amit

még sohasem tett meg — füttyögött. Így jutott el a csapóajtóig, ott megállt, megfogta az alumínium fogantyúját, meghúzta, majd meglökte az ajtót; az ajtó, langyos levegőt verve csapódott a cipője orrához, aztán a követ súrolva és fütyülős hangot adva, megállt.

Mégegyszer meglökte az ajtót, majd gyorsan hátrált, nehogy megüsse a lábát.

Megfordult. Nem hagyta nyugton az a 105-ös szoba. Visszacsoszogott, az ajtó előtt megállt. — „Jogi osztály" — olvasta. — Hát aztán! — mondta dacosan és nyúlt a kulcshoz, de félúton mégis megállt, tétovázott.

Aztán annyira erőt vett rajta a vágy, hogy nem bírt ellenállni; ujjai közé fogta a kulcsot, fordította, de nem engedett. Önkénytelenül nyúlt a kilincsért, hátha nyitva van az ajtó.

A kilincs nyirrent, az ajtó engedett, s keskeny résén, homlokát a fához feszítve, belesett.

Nagy, világos szoba volt, két muszlinfüggönyös ablaka az alacsony házsorú, keskeny utcára nézett. Ismerte jól azt az utcát a minisztérium mögött. Csontszínű, sápadt fájukkal, s a korareggel hangulatával, erősen vonzották magukhoz az ablakok.

Belépett a szobába.

Ekkor vette észre, hogy a belső szobában, amely ebből a nagy szobából nyílt, valaki motoz. Vissza akart húzódni, de már késő volt, mert az apró neszekre cipőkopogás hangzott; szégyellt volna megfutamodni.

Csodálkozó képpel, vöröseshajú, fiatalos külsejű, huszonöt év körüli nő jött elébe, kezében porronggyal, hogy megnézze, ki nyitott be olyan csendben, ebben a váratlan időben. Hét órára sem járt még az idő s ilyenkor a jogászok még nem jönnek hivatalba — az pedig még soha nem fordult elő, hogy ő utána járt volna valaki ellenőrizni: mit csinál, hogy halad a dolgával. Idegen talán? Mi dolga itt hajnalban?

— Szervusz! — köszönt Eredicsné felkiáltva, mintha különös öröm érte volna azzal, hogy éppen ezt a vöröseshajú, duzzadtkeblű és teltképű asszonykát lelte itt, vagy még inkább, hogy az lelte meg őt. Valahogy az is benne volt ebben a kiáltós köszönésben, hogy sebaj, rokonra akadt ő, esetleg földijére, aki nem nyeli le keresztben a kíváncsiságáért.

— Meglepődtél? — kérdezte aztán igen gyorsan, mert a nő csak nyújtogatta a nyakát, de nem szólt.

S bosszankodott, amiért ennek a vöröseshajú nőnek a neve sehogyse jutott az eszébe. Magában végigmondott egy sor női nevet, de az az egy mégsem jutott az eszébe.

— Maga az? — kérdezte végül a nő. — Ebben a csöndben a hideg kileli az embert, ha olyan váratlanul rátörnek. Hogy tud olyan csöndben ajtót nyitni? Az ember arra gondol, talán valami harapós négylábú látogatta meg. Ilyen nagy épületben megterem és megél ám minden csoda.

— Ugyan már, te!... a végén még egész elképesztesz engemet. Ellenséget sejtesz bennem... holmi kártékony rágcsálót. Végy hát szemügyre la...

S forgolódott, szoknyáját libegtette, hogy valóban, minden oldalról megnézhesse őt ez a nagyszemet meresztő, vöröseshajú nő.

— Mi járatban? — kérdezte a nő, igen halkan, vizslatva. — Ez a hely az én területem...

— Hiszen tudom. Esküszöm, nem akarom elfoglalni... Területrablónak gondolsz? Csúnya vád lenne az, hallod-e!

A nő nagy szemeket meresztett. Olyanféle gyanú fészkelődött meg a fejében, hogy ezzel a szelíd, öregedő asszonnyal valami rémes dolog történt, az agya... Dehát pont itt jött volna rá?

Nézte az ajtót és egyre arra gondolt, hogy iszkolhatna ki a szobából, Eredicsné mellett.

— Ugrat engem... tréfát űz velem? — kérdezte nagyon bizonytalanul.

— Ugyan, mi jut eszedbe, Julıska? — mondta ki próbaképpen ezt a nevet, mit szól rá.

— Piroskának hívnak, Piroskának — javította ki.

— Az ám!... Látod, eltévesztettem. Nem csoda ez. Nem olyan régen vagy itt velem együtt és elforgunk egymás mellett, csak a fejünkkel köszönünk egymásnak, mint hajdanán az urak, de szót nem váltunk. Ez bizony hiba, Piroska. De te azért, remélem tudod az én nevemet? Remélem, hogy tudod...

— Eredicsné...

— Júj, de szégyellem magam előtted! Meglásd, többé el nem felejtem a te nevedet; ez a mai eset jó lecke volt nekem. És most... hogy mit akarok, miért jöttem, azt kérdeznéd? Jelentéktelen ügy: bedugtam az orrom, körülnéztem. Csak úgy kíváncsiságból kukkantottam be.

Piroska végigszántott porrongyával a könyvszekrényen, húzódott az íróasztalok felé. — Ő még ilyet nem látott — az járt a fejében. — Milyen, de milyen zavarban van ez az asszony!

— Két ilyen hatalmas íróasztal a szoba közepén — szólt Eredicsné, forogva, szemlélődve.

— Még kevés is a jogászoknak. Hárman vannak ebben a szobában — okosította Piroska.

— Hová lehet itt tenni annyi széket? — így Eredicsné.

— Annyit?...

— Hát!... Kell vagy húsz. Tudomásom szerint annyi kell.

— Húsz szék? Három jogász van itt...

— Jogász... Piroska, nemcsak jogászokból áll a világ; egy csomó mindenféle diákból is. Húsz szék kell ide körbe-körbe; mondom neked. Gondolom, én az ablak elé

kerülök... úgy szeretném tudod, szerényen, hátul, hogy az első órákon meghúzódjam ott, nehogy nyaggathassanak. Azt hiszem ez nem bűn... így cselekedne a nálam okosabb ember is, aki már régen tanult és a szemének újra szoknia kell a betűt, akadozik tőle, eszét megkeveri az elfelejtett szó.

— Értem — mondta Piroska és látszott rajta, hogy most még inkább csodálkozik, mint az előbb. — Szóval iskola lesz itt... Nekem még senki sem szólt róla...

— Azt rosszul tették! Egyébként: a képedre sok jó van írva: tanulnod kellene neked is. Talán majd legközelebb bekerülsz a kiválogatottak közé. Mi kell?... Megakadjon rajtad valakinek a szeme és kész, benn vagy, gyúrhatod. Én nem féltelek... beszerveznek még téged is.

— Szemináriumba?...

— Oda hát!...

— Gyerekem van, uram van, hogy lenne rá időm?

— Majd rájössz... Nekem unokám is van, ha tudni akarod. És... kiválasztottak; majd szakítok időt a tanulásra; az uram brummog ráadásul egy ideig; azt mondta, fussak csak a szeszélyem után. Hát futok. Minden újfélével olyan nehezen barátkozik meg, hogy na; fél-e, vagy mi van vele? Majd látni fogja, hogy egyetlen darabkát se harapnak le belőlem. Emellett persze... más bibi is van. A férfinép, ha megtaposták, nehezen felejt — akin négy lábával már átment a fekete bika, ahogy mondani szokták... Egyszóval, brummog, brummog az uram; az én dolgom lesz megenyhíteni őt. Majd elválik, sikerül-e.

— Nehézfejűek, annyi szent...

— Azt hiszem, mindannyian zenélhetünk erről egy sort. Makacskodás... Micsoda beszéd az, kérlek! A világ megy tovább... nincs megállás semmiben, ezt tudnia kell a csecsemőnek is.

— Azért túlságosan okosnak lenni se jó.

— Ejnye, hogy kitérsz, Piroska! Rá kell döbbenni ezekre, te; és... ki lassabban, ki hamarabb jön rá az igazi útra. Kíváncsi természetű se vagy? Nő létedre?... Ejnye. Férfinak példát ebből mi adhatunk talán... Igazán csodállak. Talán mulyának akarsz látszani... .

— Inkább olyan félénk vagyok.

— Én is, én is gyáva vagyok, az már igaz. Ez bizony nem egyszerű. Van úgy, hogy egy emberrel szemben, van úgy, hogy egy ajtó előtt nyilatkozik az meg bennem. Nézd... megyek a folyosón — megmondom én ezt neked, helyesebben megvallom, ha már egyszer szóbakerült — szerszám a kezemben és amikor meglátom azt a nagy táblát, azokkal a gyászos, fekete betűkkel, hogy „Miniszter", rögtön az inamba száll a bátorság; eliszkolok onnét, el én, nehogy szembetaláljam magam azzal a kedves, kövérkés emberrel. Mi az oka ennek? Gyávaság, Piroska. Mit tagadjam ezt? No persze, csak neked mondom ezt el, a világba azért mégse kürtölöm szét. Aztán keresem én ennek a nyitját, keresem, mert olyan könnyen semmibe se szeretek belenyugodni; és... ki akarok gyógyulni az ilyenféle nyavalyából; undorító ez, tudom én. De van és így számolnom kell vele.

— Érdekes...

— Na látod!... Inkább terhes és kínos, úgy vedd.

— Mindenkiben van ilyen érzés...

— Rossz dolog... Fiad van vagy lányod, Piroska?

— Lurkó... Két éves.

— Hogy hívják?

— Lacika.

— Egyem a csöpp szívét... Ezzel szaladok is tovább... Itt is voltam, mindent tudok. Örülök, hogy jobban megismertelek. Majd... kereslek néha; eltrécselünk erről-arról. Szervusz, Piroska!

— Minden jót, Eredicsné, minden jót...

Nézte, milyen sebesen fordult, s hogy perdült ki az ajtón, azokkal a duzzadt, kékeres lábakkal. Kedvesnek találta; s ahogy magára maradt, arra gondolt, valóban milyen kár, hogy egy ilyen óriási házban nem ismerik egymást az asszonyok.

Eredicsné számára az egész nap olyan ünnepfélének tetszett. Egy kicsit mintha az élet üteme is lassúbb, kényelmesebb lett volna most; úgy vette észre, kevesebb ember jár-kel, sürög-forog a folyosókon, a lépcsőkön, mint máskor.

Munka végekor rohant a kisszobába, lerakta holmiját, tisztálkodott, ruhát váltott.

Haját gondosan elválasztotta, majd kissé hátrafelé fésülte, hogy szabaddá váljék a homloka, mert a napokban rájött arra, hogy úgy jobb képet mutat.

Csatot tett a hajába, hogy ne röpüljön szét olyan hamar, mert akkor rendetlennek látszik, fésületlennek, az meg csúnya egy nőnél. „A fejet gondozni kell — jutott eszébe egy beszélgetés a villamosról — a nő találjon időt a fejének rendbehozására; kényszerítse ki azt az időt, ha másként nem megy!'' — Milyen jólfésültek, milyen jólvasaltak voltak — idézte vissza a két nőt — jó volt rájuk nézni. És... milyen különös: egy villamoson utazott velük s mégis, mintha egy szegény, sanyarú világból nézte volna a neki elérhetetlenül távoli világot, azokban a nőkben. Melyik az igazi? Melyikhez kell hasonlítani a nőnek? Ha szekrénybe, üveg mögé kiállítanák őket, egyikbe Eredicsnét, a másikba azt a két — meg a hozzájuk hasonló sok-sok többi nőt, aki másként élt és másként él mint ő — aztán cédulát tennének az üveg aljára, amelyen az állna: „Döntsd el néző, melyiket választod,

melyiknek van nagyobb becsülete előtted'' — biztos csúful járna. Dideregve hagynák el az emberek, s talán fekete holmival takarnák el a szemük elől, hogy ne lássák. És... igazuk lenne, az nem kétséges. De hát mindegy: a formán — az idomokon már nem lehet segíteni; éppen azért kár bánkódni. Késő a bánat, Lujzi babám, késő bizony!...

— Ami elmúlt, nem jön vissza soha már — dúdolta.

Egyre közelebb hajolt a tükörhöz, vizsgálgatta, simítgatta szemealján aráncokat, a szemesarkából orcája fölé nyúló, nagykarmantyús szarkalábakat, s az izgalom pírját a bőrén. Aztán a kistükör fölött elkattintotta a villanyt, mert a falon egy perc múlva ötöt mutatott az óra. — Egy emelettel lejjebb megy — gondolta — kell az az egy perc; pontos lesz ő, mint a halál.

... Odalent, a folyosón már erősen gyülekeztek az emberek, jöttek-mentek, forgolódtak, álldogáltak az ajtó előtt. A szobából zsibongás, topogás hallatszott.

Eredicsné, elmaradhatatlan gyékényszatyrával a kezében, egyenesen az ajtónak tartott, mint aki hazamegy, övéi közé s a járást már régen, remekül ismeri.

Az ajtóban állók félrehúzódtak előle, utat engedtek neki.

— Jó estét — köszönt ő előre az óvatosan, szemérmesen kérdező szemek láttán.

— Jó estét — köszöntek vissza neki.

— Csak nem marad el az óra? — kérdezte hirtelen, ahogy nyúlt a kilincsért.

— Dehogy! — mondták. — Nemsokára kezdődik. Ide van beosztva?

— Az értesítés szerint... — S hosszan, óvatosan nézte a készségesen felelő férfit. Érdekes — gondolta, ahogy szemérmesen ismét ráemelte a tekintetét — vala-

hol már látta ezt az embert. Milyen szép ősz haja van... Tisztasag arad belole.

— Akkor csak tessék bemenni, s helyet keresni magának, valahol, ahol tetszik — biztatta a férfi.

— Köszonom — billentette tele a fejét Eredicsné. — A földszinten dolgozik ez valahol — gondolta. Mindenesetre figyelmes ember... ez kedves tole.

Belepett a szobába. Megtorpant. Forgatta a fejét. Hátranyúlt, s szabad balkezével behúzta az ajtót. — Milyen sokan vannak! — jutott eszébe. — S hogy néznek! Mi az, talan nem idevaló ő? Vagy talán rossz helyre tévedt?

Tekintete lebegve úszott fejről-fejre, s szinte összeolvadtak azok a szeme előtt; épp hogy színükben különböztek egymástól; a szemüket parázsló golyócskáknak érezte, amelyek sütik a bőrét, ahol csak elérik.

— Jó estét — köszönt zavartan és gyékényszatyros kezét lecsúsztatta a hasáról.

Úgy látta, bólintanak a szavára, de visszaköszönő szót nem hallott. Ezt fájlalta. Világéletében úgy tudta, hogy az illem az illem mindenütt, arra vigyázni kell, gondot fordítani rá, máskülönben... Hiszen a madár is csiccsent egyet, ha más madártól foglalt ágra repül... Ahonnan pedig ő származik, ott úgy tartják, a tehén is elbőgi magát, ha beállít az istállóba és bizony a bennlévők visszaszólnak neki, jelezve, hogy tudomásul vették.

Beljebb tipegett az ajtóból, le ne verjék a sarkát, mert az ajtó mögül csoszogást és hangokat hallott.

S most, mintha a szeme előtt egy kicsit helyrebillent volna minden a szobában, a bútorok és körülötte az emberek, ahogy ültek beszélgetve, szemlélődve; a fejek is különváltak már, nem látszottak összefolyva a fény mézszínével.

Az első pillanatban egyetlen ismerőst sem tudott felfedezni a jelenlévők közt, akárhogy erőlködött, végigmustrálva az arcokat. Már bele is törődött abba, hogy

teljesen idegenek közé került. — Kikre is számíthatott volna? — Majd köt ő itt ismeretséget valahogy... van itt lány, van itt asszony, fiatal és éltesebbféle; jómodorú férfit is látni imitt-amott, de hát azokat ő mégiscsak számításon kívül hagyja, hisz miről tudhatna szót váltani a férfiakkal? Nőnek nőbarát kell, ha csak nem valami huncutféle, aki a barátság ürügyén szívesen szűri össze a levet. De ilyen helyen... volna ilyen? Á, dehogy!... Már szemre is úgy hat itt valahány, mint akiknek csak jó oldaluk van — csak azt hozták magukkal ide... Finomak és tartózkodók.

Lánynak, asszonynak szoknyás lehet az igazi barátja! — forgatta tovább magában, aztán megindult a reggel kiszemelt ablakokhoz, mivel ott elég foghíjasnak látta a helyeket; némely szék üresen várta a gazdáját, s előtte ültek. — Pompás lesz az, a többiek hátamögött! — Eleinte, míg belemelegszik... míg bátorságot szed magába, míg így, vagy úgy ki tudja tátani a száját. Jaj, hogy fog ő felelni? Jaj, csak eleinte nehogy nagyon megnyaggassák! Ó, hogy tehetnének vele olyat? És miről is felelhetne?...

— Pardon, pardon — mondogatta, ahogy botladozva, a székek támláiba fogódzva húzódott az ablak közepén kiszemelt üres székhez.

Nagy megkönyebbüléssel leült, épp a szék szélére, hegyesen, mint aki őrködik a többi fölött. Végre eddig eljutott! Nagyot sóhajtott.

Szatyrát az ölébe fektette. — Mi az, késik a tanító? — gondolta. — Micsoda dolog az?... A pontosság az egyik legfontosabb vesszőparipánk!

És nézelődött, lábait maga alá húzta, újra előre nyújtotta, pihentette. Mint az erős, rumos teától, úgy kalimpált a szíve. — Na, Lajos röhöghetne, ha belesne rá valamelyik kulcslyukon; észrevenné az még az orrlyukán is, hogy mi dúl-fúl benne. A fene a tövibe, mitől gyulladt be ennyire? Itt ugyan senki se eszi meg...

És az vigasztalta csak, hogy a többieket ugyancsak turelmetleneknek látta. — Miért van ez? Úgy látszik, nem ő az egyedüli, aki átesik ma a tűzkeresztségen.

Amikor idáig jutott, az előtte lévő széksorban kissé balra, teltképű, barnahajú, fehérblúzos leányt pillantott meg. Kékköves, arany fülbevalók lógtak ki felkunkorított fürtjei közül; forgolódott, leskelődött, szorongva ült a székén, összehúzódva, társtalanul. Ő volna az? S őt is emészti valami?

Erzsikére gondolt, arra az ugrifüles, nevetős, kalácshúsú lányra, aki valamivel később jött a minisztériumba mint ő, mondta is neki a bemutatkozásnál: legyen üdvözölve, kis jövevény, három nappal előztem meg magát. Azóta szót se igen váltottak, futtában köszöntek egymásnak reggel, amikor kezdtek és az egyik erre, a másik arra csoszogott felfelé a lépcsőn, a maga posztjára. Erzsi az épület túlsó felén dolgozott, ő meg az innensőn; így hát sok dolguk már azért se akadhatott egymással. Este meg... előfordult, hogy egyszerre fordultak a forgóajtó irányába, sót az is megesett, hogy a nagy sietségben egymás hátához húzódva, egy rekeszbe tipegtek be s úgy pörgették a forgóajtót, de aztán azonkívül, hogy kinn az utcán hamiskásan egymásra nevettek, majd jóéjszakát kívántak egymásnak, semmi több nem történt. Esetleg olyan is előfordult, hogy kezet fogtak szívélyes viszonyuk jeléül, egymás szemébe is belenéztek ilyenkor és aztán úgy a jóéjszakát... De ez ritka eset volt. A legtöbbször kifordultak az utcára, ha éppen összetalálkoztak, aztán, mint akik saját szerepük szerint élik világukat, egyikük erre, a másikuk arra fordult és baktattak. Minek is lett volna olyan nagy búcsúzkodás? Hisz úgyse örökre váltak el... reggel mindent újrakezdtek. Meg aztán... gyereklány még az Erzsi, sok közös vonás nincs az életükben — és nem is lehet — az egyszerű, kedves baráti érintkezésen kívül, mit kezdhetnének egymással? Igaz, szemrevaló, hamvas teremtés, a tisztaság lerí róla; ez

olykor vonzotta, hogy megismerje jobban, meg az a kíváncsi nagy szeme, az a kínálkozó szép szája ugyancsak felkeltette az érdeklődését, legalább azt akarta megkérdezni rég, hogy hol ringott a bölcsője. Különösen akkor tetszetős, ha reggel frissen, széles, piros szalagot köt a hajába és megy a lépcsőn, könnyedén. Talán nem is lábakon jár ilyenkor, szívja, hörpinti magához a messzeség és ő hagyja magát, lebeg-libeg... Olyan a feje ilyenkor, mint valami óriási mákfej, amelyen egyetlen kerek csík a szirom, s tömérdek fekete porzó a rengeteg hajaszála. Jó ránézni erre a nagy kölyöklányra... arra az érett mákfejére. Milyen kár, hogy most nincs piros masni a hajában!...

— Ő az, ő hát — mondta magában, ahogy kissé előrehajolva, jobbról-balról rálesett. — Te lány, hát egy osztályba kerültél velem? Nézd... és te se látsz... észre se vettél, hogy itt vagyok? Itt én, a szaktársad, Erzsi... Mulya, mulyuska... Pislants már hátra, pislants na!... Kis ágacska a vén,ráncostörzsű fát, hogy észre ne vegye. Ez aztán igazán sok...

Ahogy teljesen megbizonyosodott, hogy nem téved, Erzsit hozta elé a sorsa, előrehajolt és nagyon óvatosan megérintette vállát a középső ujjával. Erzsi nem vette észre, mert csak a blúzához ért az ujja; pihe ha rászállt volna a magasból, az érinthette volna meg így, ilyen könnyedén. Megkopogtatta hát, de oly gyöngéden, mintha leheletnyi életű virágról lenne szó és szólt is hozzá, suttogva:

— Erzsike!...

Erzsi hátrakapta a fejét. Riadtan nézett. Úgy látszott, megijedt.

Eredicsné rámeresztette a szemét. Aztán a kezével és a fejével is kérdezte:

— Mi az... itt... együtt vagyunk?

És szüntelen mosolygott.

— Jé, ide osztották be, Eredics néni?! — szaladt ki

Erzsi száján. Aztán, mint a fecskének, ha nevetésbe fog, szélesre nyílt a szája. — Ezt jól megcsinálták...

— Azt hiszem, én is...

— Majd összefogunk, hogy boldoguljunk.

— Azt mondod? Jó gondolat, Erzsike!

Mind a ketten észrevették, hogy tekintetek fordulnak feléjük és figyelik őket. Ez kissé zavarba hozta mindkettőjüket. Feszengtek a széken.

— Húzódj mellém, Erzsike — ajánlta Eredicsné. — Pompás hely van itt. Innen aztán mindent látni... az egész terepet. És... magaslati hely is... tüdőtágító — kuncogta. — Húzódj hát ide!

Erzsi kapta magát és mellé ült.

Összehajoltak, vállukat egymásnak feszítették, hogy így még jobban érezzék azt a jó biztonságot, amit jelentenek egymásnak.

— Tetszik tudni — kezdte Erzsi a füléhez hajolva, súgva — alig van itt ismerős.

— Én se veszek észre köztük egyet se.

— Látásból ismerem némelyiket... Olyan furcsa érzés közibük telepedni.

— Te is azt érzed... Mennyire egyformák vagyunk!

— Tetszik tudni... eddig úgy messziről néztek ránk, mi meg vissza, most meg hirtelen... Meg kell szokni ezt, azt hiszem. — S még halkabban súgta: — Amikor bejöttem ide, majd kilelt a hideg. Ugye, annyi hivatali ember... jól öltözött és „okostekintetű", megzavarja az embert, ha így egy bokorban találja. Pedig figyelje csak: kedvesen néz valahány.

— Okosan látod, azt hiszem. No, de majd levetkőzzük ezt, ők meg a magukét, ha ugyan valóban lesz mit. Összemelegszünk velük, meglásd; hisz nem vagyunk mi tűz és víz egymásnak.

Ettől a pillanattól így fogództak egymásba, elválaszthatatlanul.

Percekig hallgattak.

— Egyelőre meghúzódunk itt... — hajolt a lányhoz Eredicsné.

— Azert úgy félek, Eredics néni...

— Gyerek!... Mitől félsz? Eredj már... Még majd megszégyeníted magadat. Olyan okos pofid van... Az egyszeregynél többet nézek én ki belőled. De... figyelj már ide! Megsúgom neked, mielőtt mellém ültél, reszketett a hasam; most már oda se neki; megnyugodtam. Tégy te is így. Mi baj lehet?... Nézd, ahogy esik, úgy putían — régi mondás ez.

— Valahogy majd csak kivágjuk a rezet, úgy gondolod?

— De mennyire!... Majd fülelünk és közben tanulunk. Lemaradnunk nem szabad... Ha már egyszer bizalommal voltak irántunk, illik felkötni a nadrágot.

— De édes vagy, Eredics néni!

— Hát még te... No, de csitt hát, figyeljünk is! Nézzünk körül, hol vagyunk. Előfordulhat, hogy beszámoltatnak bennünket otthon vagy egyebütt. Mondd... van kedvesed?

— Á... nincs nekem olyan!

— Akkor ki vonna kérdőre tégedet, merre jártál, hol töltötted az estédet?

— Senki az ég világon... Magamról, magamnak számolok én el.

— No, erről majd még beszélünk; figyelj most és láss is...

Észre se vették a változást, ami kettőjük viszonyában olyan hirtelen bekövetkezett: hogy percek óta tegeződtek; azt se, hogy úgy szorultak egymáshoz, mintha összenőttek volna.

Eredicsnének le s föl járt a feje; magában számolgatta, hányan vannak a szobában.

— Barátom, párosak vagyunk! — mondta. — Velünk együtt hét nő és hét férfi.

— Kint is álldogálnak még...

— Az ám... ketten, ha igaz; azok még férfiak; akkor tizenhatan vagyunk; szép szám... mennyi komoly diákember! Es... egesz bizalmatkeltőek, azt mondom én; egyre inkább megkedvelem és tisztelem őket... egész jóképűek, nézd csak... Feszítenek valamicskét. Nézd őket... az is lehet, hogy okuk van a feszítésre; de az is lehet, hogy nem feszítenek, csak én látom őket olyan feszítőknek. Várj!... Majd okulárével gusztálom meg őket, hátha úgy mást mutatnak.

Föltette orrára a szemüvegét, szemét körülhordozta rajtuk.

— Mondom én, bizalmatkeltőek ezek... aztán, ők se különbek nálunk: látom én, citeráznak; az ilyesmi kiütközik...

Nyílt az ajtó, odafigyeltek. Nevetgélve, három férfi jött be a szobába. Kettőre emlékeztek közülük, sétálgatni mentek ki a folyosóra; az egyik sápadt, hajlotthátú, duzzadtszájú fiatalember, rakoncátlan, sörte hajjal; hiába túrt bele hosszú ujjaival és simította hátra, előre ugrott az, és a szemébe lógott mint egy kamasznak, aki alig pár napja, hogy rendre szoktatja a haját.

A másik középtermetű, puha ember, simára nyalt, bogárfekete hajjal, nagy szemekkel, mint akit megijesztettek; állát leszegte, tokája szélesen terült el a mellén. Köhintett, amikor másodiknak lépett be a terembe. Ujjai nadrágjának varrását piszkálták.

Eredicsné úgy emlékezett, ez az ember az iktató vezetője, a földszinti, hosszú „üvegkalitkából". Kényes, gondos ember lehet, olyan, amilyet a mestersége megkíván.

A harmadik a „tanár" — gondolta Eredicsné és nyújtogatta a nyakát, pipiskedett — az lesz az, a csendből is gondolni lehet, ami követte, ahogy utolsónak betette maga mögött az ajtót. Könyv és füzet van a kezében, jártatja szemét az arcokon, amíg az asztalhoz ér.

— Nézd meg magadnak, Erzsikém — fordult hozzá

súgva. — Én egyáltalán nem ismerem... sose láttam.

— Milyen fiatal!... Nekem se volt még szerencsém hozzá.

— Okosnak látszik... Tyű, de szigorú szája van...

— Igaz... De az ilyen szájút én nem szeretem. Ne vékonyodjon, duzzadjon az egészségtől a száj; az a szép.

— Egyem a képed, min jár az eszed... Tanárunk az, Erzsikém, úgy nézd!...

— Próbálom...

Huszonöt év körüli fiatalember volt, előreugró, hegyes állal, sápadt, horpadt képpel, boltozatos homlokkal, bozontos, sötét szemöldökkel és apró, ugráló, fekete szemmel, mely szinte szúrt és melegített egyszerre, ha valakire rászegeződött.

— Te, Erzsikém, olyan okos, gömbölyű szeme van ennek, akár egy vérbeli pulinak. Kedves... amellett csupa hűség.

— Még majd beleszeretsz, Eredics néni.

— Az lenne még csak a csoda!... Menj már, Erzsikém...

— Üdvözlöm az elvtársakat — kezdte némi elfogódottsággal az előadó. — Megkezdjük az ez évi első szemináriumunkat. Hiszem, hogy ez a szép szám, ahogy itt jelen vannak, állandó lesz... Tizennyolc hallgatója van ennek a szemináriumnak; elmondhatjuk, hogy ez a legnépesebb a minisztériumban. A magam részéről azon leszek, hogy minél jobban összeszokjunk és — megszeressük egymást. Ha ez meglesz, akkor a siker már félig biztosított... Remélem, kedvvel fognak tanulni az elvtársak... Ha kedvvel csinálunk valamit, szívünk szerint, és abban benne van az egymás iránt érzett megbecsülés és tisztelet — ami szerintem alapja az emberek egymáshoz való jó viszonyának —, játszva tanulunk egymástól. Mert — megvallom — én magam sokat szeretnék tanulni az elvtársaktól... élettapasztalatuk, emberismeretük, őszinte bírálatuk, biztos vagyok abban,

hozzásegít majd ahhoz, hogy én is fejlődjek, ami egyik legőszintébb vágyam, mert akkor többet tudok átadni az elvtársaknak, magamból.

Míg beszélt, folyton mosolygott, s ujjaival úgy tett az íróasztalon, mintha szanaszét szórt, apró morzsákat ölelgetne össze és morzsolgatná, majd egyenként elejtené.

Amikor elhallgatott, még pillanatokig csend maradt a szavai után; a hallgatók várták a folytatást. A feszült csendben úgy hatott, levegőt se vesznek. Az ablakok alatt elhúzó kocsik robajától vacogtak az ablakok.

Az előadó lehajtott fejjel ült darab ideig, látszott, gondolatait rendezgeti. Belelapozott a füzetébe, szeme végigfutott a teleírt lapon.

— Ennyit bevezetőnek, kedves elvtársak. Most — részben formaság ez, mert látom, valahányan együtt vagyunk — felolvasom a névsort. Legalább megismerem név szerint az elvtársakat... Fontos, hogy megismerjek mindenkit... És... az a kérésem, mutatkozzunk is be egymásnak olyképpen, hogy röviden mondjuk el, kik is vagyunk. Ez a szokás a munka megkezdésekor, és hasznos dolog; közelebb kerülünk így egymáshoz, már az első alkalommal. De... a sort talán én kezdeném el, ahogy illik: Kulcsár Lászlónak hívnak.

— Hallod, Kulcsár! — motyogta Eredicsné, Erzsihez hajolva. — De ismerős a neve; de még sose láttam.

Erzsi nem válaszolt; mereven figyelte, itta magába az előadó minden szavát, minden mozdulatát. Ez Eredicsnét is hallgatni, s előrenézni késztette.

— A munkaügyi osztályon dolgozom — folytatta az előadó — néhány hónapja vagyok a minisztériumban. Azelőtt asztalosként dolgoztam az Újpesti Bútorgyárban, több mint tíz esztendeig egyhuzamban; asztalos a tanult mesterségem, amit imádok. Sok szép lányszobát csináltam már életemben. Megmondom őszintén: nagyon húz

vissza a szívem a gyárba. De... eh, nem olyan könnyű ezt megérteni! Vagy megértik az elvtársak?

— Értjük, értjük — hangzott mindenünnen a morajlás.

— Fafejű lehet az, aki ezt meg nem érti! — vált ki élesen Eredicsné hangja.

Kuncogtak erre s odanéztek, mosollyal nyugtázták Eredicsné igazát; ő meg egyre kisebbedett a széken.

— Még nagyon frissek és erősek a szálak az üzemmel... Párttag vagyok, elvtársak — folytatta az előadó — a párt katonája... s a katona hűséggel szolgál, mégpedig ott, ahova állították s még akkor is, ha a szíve másfelé húzza. Nem vagyok türelmetlen... elégedett vagyok; kiegyensúlyozott életet élek... Egyébként nős vagyok, fiatal létemre, két fiam van: a négyéves, eleven Lacika és a hároméves, gömbölyformájú, nagyon csendes Jancsika... Dióhéjban ez minden, amit mondhatok, kedves elvtársak... A mai nap inkább csak ismerkedés, aztán néhány szó bemelegítés az idei anyagból. De menjünk tovább, kedves elvtársak.

— Bakos Erzsébet elvtársnő következik! — olvasta az első nevet a névsorból.

Erzsi majd leesett a székről, úgy meglepődött. Ahogy összerándult, Eredicsnét oldalba lökte, lábával pedig kirúgott és bele az előtte lévő szék lábába. — Hogy lehet az, hogy máris ő van soron? — gondolta.

— Na, csikó, szólítottak — súgta Eredicsné. — Ha rugdalódzni tudsz, beszélj is.

— Bakos Erzsébet elvtársnő! — olvasta ismét az előadó és felnézett, szinte át a fejeken, szemügyre vette a nőket, egyenként.

A többiek forgolódtak, mosolygósan keresték, kutatták a szólított Bakos Erzsébetet, aki biztosan köztük ül, mert teljes számban vannak jelen.

— Én vagyok! — emelkedett meg Erzsike vérvörö-

sen, pillogva, majd újra visszaroskadt az előbbi helyzetébe.

— Tessék! — biztatta az előadó — az elvtársnőé a szó; figyelemmel hallgatjuk.

— Gondoltam, vannak még előttem — mondta Erzsike szemérmesen, s a szája állásáról ítélve duzzogott, amiért ilyen hirtelen sorrakerült.

— Betűrendben első a sorban, elvtársnő — mondta az előadó. — Utána már más következik; névszerint Eredics Lajosné.

Erre meg Eredicsné csuklott össze; a szíve úgy vert, mint betonfalon a puhahangú rézkalapács.

Erzsi hozzádűlt. — Ezt kifogtuk — súgta a szája sarkából, majd nekidurálta magát:

— Bakos Erzsébet vagyok...

S máris elcsuklott.

„Jaj, mit kell úgy rámnézni, annyira felémfordulni, annyira rámtüzelni a szemeknek! — rémüldözött. — Mi vagyok én, színésznő?... Kis koszos lány vagyok, vakarcs, ahogy otthon hívnak". — Aztán nagyot nyelt és folytatta:

— Szolnoki vagyok; pontosan: kőteleki. Parasztlány; márhogy olyan családból való... földtúrók voltunk, azok is vagyunk... apámék szövetkezeti tagok. Én idevetődtem Pestre, vagy fél éve; világot akartam látni. Hát itt vagyok... hát itt élek; egy nénikémnél lakom. Fizetek a lakásért, kvártélyért... kiadósan főznek, jól ellátnak... Egy kis nyerssel pótolok nekik, hazulról, édesapáméktól. Jól vagyok náluk. Nem egyedüli lány vagyok... asszonytestvérem Kőteleken van férjnél, parasztembernél; dolgosak... van egy kis földjük, vagy öt hold, meg két kisfiú gyerekük; ez az asszonytestvérem öt évvel idősebb nálam. Én... itt dolgozom a minisztériumban: ajánltak ide, föl is vettek; a harmadik, meg a negyedik emelet túlsó felét tartom rendben. Gyuri bácsi a közvetlen gazdám, azt mondja, meg más is úgy szól,

meg van elégedve velem... Ennyit tudok mondani magamról... Tudom, nem sok, de felénk azt tartják, hogy az ilyen korban lévőnek, mint én vagyok, a tojáshéj még az ülepén van; mit tudhatnék hát többet mondani?

Felnevettek erre, majd pillanatokig kuncogtak, forgolódtak, keresték őt a szemükkel, amin Erzsike igen csodálkozott, mert úgy gondolta, nem mondott ő semmi olyan különöset, inkább, sajnos nagyon is egyszerű és kurta volt az, amit mondott. Szégyelli, de csak ennyire futotta belőle. Jaj, miért kívánták, hogy beszéljen... jaj, miért!... Ennyi ember előtt — de még kevesebb előtt se tátotta el a száját ilyen hosszan; bizony, csöppet se mutatkozhatott be fényesen. De... erőltették! Az ilyen unszolásból sose jön ki valami jó.

— Köszönöm szépen — mondta az előadó — mindent megértettünk. Világos és őszinte beszéd volt. Eredics Lajosné elvtársnő következik! Tessék...

— Jesszus! — sóhajtott fel Eredicsné — mit fogok én kinyögni, jaj mit?... Jaj, nézzék, megállt az eszem, teljesen megállt!

— Köm, köm — köhintgetett, köszörülte a torkát s arra gondolt, milyen kevés levegő tud lenni egy ilyen óriási szobában; talán elszívták, behörpintették előle a javát, azért nem jut belőle neki elég, azért kell fuldokolnia, azért tapad össze a szája, kapar a torka, mintha a beleszorult porszemeknek lába nőtt volna hirtelen... Ki kellene nyitni az ablakokat, legalább friss levegő tódul-jon be, mindjárt jó lesz minden.

— Én... én — kezdte hebegve — Eredics Lajosné vagyok, elvtársak. — Egész elfúlt, de azért anélkül, hogy levegőt vett volna, nyomban hozzáfűzte: — Jú, hol is kezdjem... Rajtam már régen nincs tojáshéj, mint az Erzsikémen, így hát annyi, de annyi lenne a mondanivalóm, hogy na. Hol is, hogy is kezdjem hát?

Az arca lángolt. Kezét a szájára tapasztotta izgalmában.

— Egyszerűen, a leglényegesebbet tessék — biztatta az előadó. — Röviden... a gazdag anyagból valamicskét — ízelítőül.

— Férjes asszony vagyok; házas fiam van, képzett ember, technikus... a népi demokrácia nevelte. Két unokám is van, a négyéves Robi — kiköpött fiam az a gyerek — és a harmadik éves Julika. Az az anyjára ütött, de azért, ha nagyon nézem, benne vagyok én is abban a lánykában, meg a férjem, a Lajos ugyancsak benne van, úgy homloktájt, kicsit a szája is, nem a... inkább a szájtartása... Belőlem a szemem állása látszik rajta inkább. Férjem... az én Lajosom... hát igen! Ő olyan portásféle a Kőbányai úton, abban a nagy gyárban. Hogy is nevezik azt, ejnye, hogy is? Engedelmet, most minden kihullik a fejemből... De megszokom én ezt az új dolgot, meg...

— MÁVAG? — segített az előadó. — Ganz?...

— Az, az! Nagy gyár... ott dolgozik az én uram. Olyan második ember a portán. Felelős állása van, annyit mondhatok, egyebet nem, mert a hivatali dolgokat kerüljük egymásnál... Mire is lenne az jó, ugye, kikérdezgetni egymást, hogy hol és mi és így tovább. Szóval ott van ő, felelős beosztásban. Erős, szikár, eszes ember... Olyan magas, hogy a hóna alatt elférek. Nem párttag; magam sem vagyok az...

— Én se! — szólt közbe Erzsike ijedten, kezét magasba lendítve, hogy ha netalán a hangját nem is, a kezét legalább vegyék észre. — Ezt az egyet kihagytam a felszólalásomból.

— Várj lelkem, rajtam a sor — intette Eredicsné, tekintetét ráemelve. — Megzavarsz... Az a kis eszem, ami hirtelen összejött, elillan így megint, mint a kámfor.

Kuncogva, bólogatva, derűs arccal helyeseltek.

— Valóban, tiszteljük egymás jogát... aki szót kapott, az beszél — mondta az előadó. — Tessék csak folytatni, figyelemmel hallgatjuk.

— Mondom, se én, se az uram nem vagyunk párttagok. Éppen ezért rászorulunk a nevelésre. Én ugyan pártonkívüli népnevelővé cseperedtem nemrég, úgy mondják... kinőttem magam. Talán meg se érdemlem ezt a címet, dehát... nem jelentkeztem, kiszemeltek rá, mint erre az iskolára és... egyszóval: megbíztak. Előfordul, hogy — engedelmet, ez bizalmas dolog, dehát elvtársak között vagyunk, azért hozom föl — előfordul, hogy a nézeteink összeütköznek... a Lajosom így lát valamit, én meg úgy... Össze is röffenünk, ha úgy adódik... a parázs vita se ritka közöttünk... Dehát ilyen két vén testrész ugye, mint mi vagyunk egymásnak, azért mégis összepasszolunk. Kerülünk-fordulunk és szent a béke köztünk. De az asztalfiókban semmi sem marad, ami fontos... Ennyit hát, ennyit tudok mondani... Most elégedjenek meg vele az elvtársak. Majd máskor többet, és valami mással rukkolok ki; van még tömérdek dolog, ami kimaradt; egy egész iskolaév nagy idő... sokáig együtt leszünk, megismernek még jobban is.

— Ja, bocsánat! — mondta még — takarítónő vagyok... a második emelet az én portám. Köszönöm...

— Mi köszönjük szépen — mondta az előadó, aztán olvasta a következő neveket, sorba, egymás után, ahogy a füzetben fel voltak írva. Férfiak és nők következtek vegyesen, mondták az életük adatait, az apró állomásokat ahonnan elindultak és azokat, ahova eddig megérkeztek; a környezetük, a családtagjaik, mind-mind szóba kerültek.

Eredicsné és Erzsi szájtátva figyeltek. Mennyi tanulság! Ilyenben sem volt még részük...

Megjegyezték a hangsúlyt, ahogy valaki elmondott valamit, az arcot magukba itták, a hang színét el nem felejtették többé. — Dudás — szólt a név s máris eszükbe jutott az a tokás, puha ember, a bogárfekete hajával, akit egyszerűen úgy hívtak maguk közt: az ik-

tató. Előttük ült, kicsit balra, közel az előadóhoz. Vinnyogó hangja szánalmat keltett bennük.

— Galambos — mondták, s a sörtehajúra gondoltak, aki gépkocsi-előadó, s olyan dörmögő, mély hangja van, azt kell hinniök, a pincéből beszél; tisztelni kell érte, olyan komolyan búg a hangja. Odalátták Dudás mellé a sorba, aki mellett úgy fest, mint az ég felé törő jegenye.

Pergett az egész, mint valami filmszalag, amelyen ők is szereplők, a helyük pontosan ki van jelölve a többi közt, s nélkülük nem is lehetne ép és egész az, ami történik. Mesének tűnt fel ez, amit ők ketten tettek kerekké.

Az idő meg röpült. Azon vették észre magukat, hogy az előadó becsukja a füzetét, jegyzeteit összeilleszti és viszontlátással búcsúzik, további jó tanulást kívánva.

A zsongást, a székek robaját s a beszédet, hangfoszlányokat is, mind-mind elraktározták magukban s elvitték mint élményt, amely kereste bennük a helyét, hogy aztán örökre beléjük rögződjön.

Eredicsné az utcán is Erzsi mellé helyezkedett; pár lépés után belekarolt.

— Tele van a fejem, te Erzsi — mondta. — Azt hiszem, sok is volt ennyi minden... csaknem tótágast áll bennem a sok kép, meg a sok szó, ami hozzátartozik; elég lesz megemészteni.

— Nekem is feszíti a fejem Az életrajzokat mind megtanultam, egyebet alig, annyit mondhatok. És... van egy-két úrféle a társaságban, úgy sejtem. Az a Hegedüsné, ha emlékszel... gépelőnő; csoda magasan hordja az orrát. S hogy makogott! Az ilyet ki nem állhatom.

— Na és mellette az a Kozmáné, talán különb? Láttad, mekkora fülbevalói voltak? Te!... S mintha utálkozott volna, amiért ellenkezés nélkül, mindenki elmondta a maga apróságait, amikor rákerült a sor.

— Lugosiné is jó firma lehet; ezek előtt ül, emlékezz csak; az a feltornyozotthajú.

— Igen, igen... És érdekes, ezek egymás köré helyezkedtek. Aztán... férfiban hasonló szabású az a csíkosruhájú, hullámoshajú Klapich, vagy mi. Klapich, úgy emlékszem. Ez valami magasabb iskolát végzett. Finnyás orrú... Meg kell hagyni, igen választékosan beszélt. Ilyenformán a Ruzicska is, az a nagy darab, kopasz, nagyokatfújó ember... meg a Takács, aki annyira mutogat beszéd közben és csavargatja a nyakát, mint akinek egy lyukkal összébb ment a gallérja... Na és a Török! Az se kutya a finomkodásban. De az sok okos dolgot tudhat... az lerí róla.

— Majd kimutatja a tudását; tanulunk tőle Eredics néni. Nem szégyen az, nehogy azt higyje.

— Hiszi a csuda! Csak megemlítem... elbeszélünk róla. Hanem az a Szarkáné, meg a Süvegesné, magunkfajta, hasonszőrű... Majd közrefogjuk őket, tartsanak velünk a jóttevésben, a tanulásban.

— Aha! Az igaz... két szerény lélek; az a két aszszony közibénk való. És... azt mondom én, Eredics néni, szép az úgy, ahogy van... ahogy összeválogattak bennünket. Igen tanulságos ez nekünk.

— Szép?... Gyönyörű, Erzsikém! Tudom én, hogy van az... Annyi nép közt, mint ebben a minisztériumban, szétnéznek, közibük nyúlnak, és hát ilyet is fognak, meg olyat is. Az országból mindenünnen — talán még a világvégéről is került ide néhány... kit itt ringattak, kit ott... Azt szokták mondani, a levegő is formálja az embert, meg a tájék... Az ujjunk se egyforma, hát egyebekben hogyan lehetnénk egyformák. Szép együttes ez, Erzsikém. Annyit mondhatok még erről: mi vagyunk a szürkébbik része. De hogy szívből jövően őszinte embereknek kell maradnunk, az bizonyos. Meg... te, Erzsi! Az aztán bánt némiképp, hogy a tanultakból egy kukk se jut az eszembe. Mit tanultunk ma?

— Szakasztott ilyen vagyok én; egész bedugultam... Mit tanultunk? Mit tudom én!...

— Várj csak... hogy is: monopol... micsoda? Perilizmus?... Azt hiszem, ez nem jól van így. Mintha a fele hiányozna ennek a szónak. Áh, aludjunk egyet a nagy ijedtségre. Majd csak visszaszivárog valami belénk.

— Aludjunk... van benne valami. Reggelre rendre szokott igazodni bennem, ami így elakad. Monopol... hogy mi hiányzik belőle, a ménkű a megmondhatója! Toldd hozzá, te zsugori... na, biztos tudod, csak hallgatsz, mint dinnye a fűben.

Aztán nézelődve és elmerülve mentek a villamoshoz. A vadgesztenye fák sárga leveleket hullajtottak le rájuk; az zörgött a lábuk alatt.

Egy lámpa alatt Eredicsné megtorpant:

— Megállj csak, Erzsike! Gyere ide, méghozzá azonnal!...

Nyúlt a lányért, két kemény karjánál fogva maga elé fordította.

Erzsi megállt előtte, kíváncsian mustrálta Eredicsnét, mi lelte, mit akar.

— Tessék, Eredics néni! — szólt, s még jobban igyekezett elébehelyezkedni és a szeme közé nézni.

— Te, Erzsikém!... Most jöttem rá valamire. Valamire, ami nem csekélység. Nézel ugye? Arra jöttem rá, hogy pertút se ittunk és... Hallod, ez sehogy sincs jól így! Ez egyszerűen nem mehet így tovább! Csókot legalább, csókot hát!... No, dugd ide hamar a képed.

— Hja!... De muris vagy... egész kiment a fejemből. Szervusz hát!

— Szervusz hát!... Egyszer s mindenkorra.

— Úhüm...

És cuppogott a csókjuk egymás arcán.

10

Hónapok múltak el az első örömnap óta, hogy diákká avatták, boldogságát mégsem árulta el otthon, az urának. Hallgatott minden eseményről, ami a tanulással volt kapcsolatos. Este, amikor a tanulásból hazatért, mintha lapulna, úgy kerülgette az urát. Bújtatta a tekintetét s félszemmel leste, milyen képet vág, a szeme hogy áll, s enyhül-e már.

Az évszakok eközben törvényük szerint váltakoztak: őszből télbe, télből ragyogó tavaszba fordult az idő. Eredicsné és Erzsi alig vett tudomást erről, annyira elmerültek új életük sodrában. Csak azt vették észre, hogy a tél is kiadta már erejét s a lucskos utcák, terek földjéről az utolsó szem hó is eltűnt; a meleg, erjesztő tavasz pedig, átmenet nélkül a nyárba szökött.

Eredicsné folyton attól tartott, hogy az ura egyszer csak eléje áll, mint a fújó kandur és megleckézteti, amiért nem fogadott szót neki, ment a saját feje után és lekötötte magát „tanulni''.

Eltökélte magát, hogy amíg lehet, kitér az összeütközések elől. Szóba se hoz olyasmit, ami az urának nincs ínyére. Kár a szóért ... nehézfejű, makacs ember, meggyőzni úgysem hagyja magát; begombolódzik, elzárkózik. Ha aztán nem fér a bőrében, támad. Szembeszegül a fény miatt is, mely a szemét éri.

S emellett mindentől távoltartani igyekszik; ha tudná, még arról is lebeszélné, hogy levegőt szívjon ma-

gába. Beszorítaná végképp a saját világába, vagy még alább, ahonnan pedig, nem is tudja sokszor hogy miért — különösen az utóbbi időben — egyre kitörni igyekszik. A levegő teszi talán, amit beszív a többiekkel, vagy a szavak teszik, amelyeket lépten-nyomon hall és nyomban megjegyzi magának; azok végzik el a magukét benn a lelkében? Lehet... amióta olyan szorgalmas tanulásnak adta a fejét és annyi izgató kérdéssel találkozik nap mint nap, ezek a kérdések, érzi ő, nem tűrik meg a szolgai lelket. Valahogy szétmállasztják, aztán ismét újjáélesztik, átgyúrják valami egészen újjá, mint az idő a kemény kősziklát.

Hej, pedig de nehéz volt megállnia, hogy ne dicsekedjék az urának is! Amikor valakinek folyton dicsekedni akart; kotyogott is rögtön, ha érdemes ember akadt az útjába. Különben megölte volna a kín; s ki az, aki ellent bír állni, amikor a szó feszíti a száját? Ő bizony nem olyan... Valami pillanatról-pillanatra szólni készteti s szól is, mert az olyan jól esik, mint amikor nehéz, belső terhét hagyja el az ember.

Hosszú tusakodás árán jutott arra a meggyőződésre, hogy jobb lesz az, ha az urát kihagyja újabb életéből és egy kukkot se szól neki arról, amit művel — legalább addig nem, amíg teljesen otthon nem érzi magát a „diákok" között; amíg felszív egy kis tudást, és ha sor kerül rá, már a tanultak alapján megvédheti magát — az ő szép ügyét.

— Jobb, ha tanulgatok előbb és aztán... jöhet az „öreg" — szokta mondani sokat sejtetőn. — Nyugodtan összeakasztom vele a bajuszt.

Most még... ha szívósan is áll a lábán vele szemben, ócsárló szavával, szívetpörkölő érveivel csak fölibe kerekedik... Hiába, Lajosa fejébe valahogy több tudás szorult. Valahányszor szembekerültek, mint a szédült, alul maradt, Lajos könnyen lepipálta. Igaz, akkora szája

és olyan dorongoló hangja van, akár valami házi oroszlánnak. A dobhártyáját majd megrepeszti, legfőképp akkor, ha a népnevelésből baktat haza, valamivel később, mint ahogy várta, hónapok óta, ahogy erre az érdekes munkára befogták. Olyan meleget fúj ezért a fogai közül, hogy szinte perzsel.

— Na, majd ezután... gyere Lajos, tudomisten, játszva fricskázlak vissza — hetykélkedett.

Csak azt nem tudta elképzelni, hogy a férje honnan szedi azokat az érveit, amiket kissé gyámoltalanul az igaz, fontolgatva és rágva a szót, de mégis a fejéhez vagdal. Újságot alig olvas, épp hogy átfut rajta, este lámpafénynél, lefekvés előtt, miközben nagyokat brummog és véres szemeket mereszt őfelé, mintha legalábbis ő volna az oka annak, ami az urát bőszíti. Áh, áh... bizony, még a szemével is verdesi. S míg ő lázasan keres, kutat eddigi olvasmányai és a tanultak között, úgy emlékezetből, hogy szembeszállhasson vele, semmivel sem tud visszavágni. Fájdalom, még mindig meghátrálni kényszerül. Áh... milyen sunyin süti le olykor a szemét! Mint a ravasz és mégis szemérmes legény, s csak szívja a fogát mérgiben. És tudja, hiába bír el a feleségével, valahogy nincs az jól így. Hiszen minden írás — igaz, Lajos keveset olvasott ezekből — de minden szó is az ilyenféle ember ellen szól; s annak érdekében, hogy férfiember az asszonyt érdeme szerint becsülje meg, és ne torkolja le semmiért; nevelje inkább.

Azt is erősítette: megette a fene a férfiember olyanfajta becsületét, amelyet gorombítva teremt magának. Szétfoszlik az, magától, cafatokká. Hiszen, ha az írás hírt nem adna róla, szó el nem harsogná annyiszor, akkor is tudni kellene, hogy olyan hanggal és olyan gyűlölettel nem lehet élni, mint ahogy Eredics akar. A levegőben is benne van már valami áramféle, ami a bőrön, fülön, szemen át is bejut a testbe és elvégzi ott a ma-

gáét. Fölszabadít az, akár tetszik valakinek, akár nem. Ilyen a világ folyása!

Persze, nyílt dolog: sehol se megy ez simán. Görcsös akaratokba ütközik testen belül és testen kívül. Testen belül először lázadni késztet. Méghozzá milyen nagy erővel! Rázkódni kell belé. Rázkódik Lajos is...

— Jaj, de érdekes ez! — mondta ki hangosan. — Hidd el, Eredics Lajos, roppant érdekes. És... azt hiszem, afelé tartunk mi, hogy akárhogy fogsz kapálódzni, szép lassan mégis megpuhulsz... Elismersz majd egyenrangú élettársnak.

Mindezt előbb Erzsikével okoskodták így ki, akivel mint a vele jól összeillővel, tanulópárba osztották be, s a tananyagot töviről-hegyire mindig átvették a rendelkezésükre álló egy hét alatt, s közben összedugták a fejüket, súgtak-búgtak; olykor nagyokat kuncogtak, mert elhatározták, hogy ők bizony felkötik a szoknyát és behozzák azt, amit lehet. Borzasztó kín a tudatlanság és maflának látszani egyenesen elviselhetetlen. Nekik pedig olykor az az érzésük, hogy ők a legnagyobbak a világon; pláne, amikor felelni kell, összeszedni azt a csöpp sütnivalójukat, számotadni az elméletről és különösképpen arról, hogy mi is az, és miképpen érvényesül a gyakorlatban. A többiek akkora szemekkel tudnak rájuk nézni ilyenkor, hogy az már csúfolódásnak is beillik; a szájuk meg... jobb azt nem említeni. Épp hogy ki nem röhögik őket. De, hogy mosolyognak, az biztos. Azt nem tudnák megmondani, hogy személy szerint ki volt az, de egyszer-kétszer előfordult, hogy hangosan kuncogtak rajtuk; méghozzá pukkadozva. Ez holtbiztos. Az ő lábuk meg citerázott az asztal alatt, az inuk meg folyton forrósodott; az emberek feje meg egyrakáson körülöttük úgy tűnt fel, akár valami szélben ringó, érett mák-

mező... Alighanem szédelegtek, azért láttak így; viszont az is igaz, hogy a tanulás végén, minden egyes alkalommal, nagy csöndben, dicséretet szoktak kapni.

Senki más, csak ők ketten.

Ez aztán a csoda! Mondhatnák úgy is, hogy hihetetlen. Azt szokták mondani: látszik, hogy felkészült a két elvtársnő; a leckét megtanulták. — Hát készülni, készültek. De még mennyire! Az anyagot igyekeztek megemészteni, a dedósoknál is mohóbban. Úgy vették észre, bele is sompolygott belőle valami a fejükbe, zúgott benne soká, zakatolt, mintha szűk helyre került volna, de... a java aztán mégiscsak kipárolgott a fejükből. Könnyebben a melegen illanó szesznél. Hiába, így van ez... s a felelésnél szörnyűlködve és fulladozva kapkodtak a hűtlen után... zsibogó, kiszikkadt agyukban izzasztó kínnal úgy kapirgálták össze azt a keveset, amit aztán elpötyögtek.

Fogyatékos tudás az ilyen, dehát az emlékezetből nem futja többre; s ami a legborzasztóbb: sokszor még ez a kevéske is el akar inalni; a nyakuk is ég a forróságtól, míg megkaparintják a gondolat szétfoszló göncét. Jaj, jaj, de nehéz a soruk, amikor ilyen helyzet adódik! Két ilyen anyátlan pártonkívüli mit áll ki, annyi okos között! Az iram meg erős. De... szégyenszemre lemaradni? Hát hogy is következhetne be ilyesmi! Folyjon csak minden a maga medrében, őértük pedig ne fájjon a feje senkinek se; ami kis sütnivalójuk van, igyekeznek összeszedni. Erősen fülelnek, hogy egyetlen szó se vesszen kárba. Ahogy csak bírják, kidüllesztik a szemüket, lesve a szájakról, ami fontos... Fél év múlva így talán másként cseveghetnek azokkal, akik kuncogtak rajtuk. Majd... megmutatják ők, hogy eljön az idő, amikor fölöslegessé válik a puszta udvariaskodás velük szemben; mert hiába no, ilyesmiről azért szó van, megérzik ők. S ami igaz, el kell ismerni: gyengébbek a többinél.

Fél év — nem több —, és a saját lábukon fognak megállni. És... talán elkövetkezik olyan idő is, amikor annyi okos között őket kettőjüket komolyan számba is veszik és azt mondják: a szorgalmuk mellett példásan mozog az eszük; lassan, de biztosan viszik valamire.

No... és talán olyan idő nem jöhet el, amikor ők ketten lesznek a legelsők? Ó, hohó, hát miért ne következhetne el olyan idő? Elvégre a tudás a döntő! A nagy szájnál többet mond az, ezt ma már mindenki belátja. S ha egyszer tudni fognak, könnyen lehet, hogy az iskolázottabb okosokat végig lepipálják. Le ők!...

Most... mi tagadás, még csak kullognak a többi után; olyan ötödik kerékfélék a társaságban. Bezzeg a szemük nyílik s a fülüket se kell már annyira hegyezniök minden szónál, valahogy olyanképpen, mint akik elvesztették a hallásukat. Hej, pironkodtak már emiatt eleget! Most... ha egy csöppet jobban kézbe veszik őket, beérik a többit, s otthon lesznek a tudományban a vezetőség megelégedésére.

Megfigyelték: minden elhangzott szó — ez biztos — megtapad a fülükben. Csak épphogy nehezen illeszkedik bele; a helyét kínlódva leli meg ott, mintha bizony külön helyet kellene csinálnia magának. Érdekes... Mi tagadás, így van ez valahogy.

Jaj, mennyi szó és mennyi érdekesség! Izgulni kell ezen. Öreg bőrbe bújt kisdiákok... S minden beleszorulva abba a szűklyukú fülükbe! Nyüzsög és vetekedik ott egymással az a sok újság.

Csudálatos dolog a tanulás! — gondolták. Pedig még alig fogtak bele. Hátha úgy igazán belemelegszenek! Tyűha!... Akkor aztán azok az okosak, akik kuncogtak rajtuk, elmehetnek a sóhivatalba prédikátornak, vagy kukutyinba zabot hegyezni. Elhagyják őket, mint a pinty; olyannyira, hogy többé talán a nyomukba se érnek. Majd akkor kérkedjenek, hogy ők milyen pazarul értik a leckét, s hogy fújják, hogy darálják. Mert kér-

kednek ám ökelmék... Persze egyenesen ki nem mondják ezt, á... á, dehogy mondják a jólneveltek; a fintorukkal is éreztetni tudják ők, amit akarnak, méghozzá milyen csúnyán! És ez éppen elég. Aztán... a felelésnél meg kell csak figyelni a hangjukat: förtelem, milyen fönt kezdik a szót. Akár a koca-operaénekesek. És bőszítő, sőt: észbontó, milyen komótosan mondják a magukét. A leghitványabb sem izgul közülük.

Hát az ujjföltartásuk, amikor felelni jelentkeznek! Az ám a csuda. Höhő!... Telis-tele vannak illedelemmel, miközben a szemük kéjesen hunyorog, akár az ellustult macskáé, amikor dorombolni készül. Őket, a két árvát pedig a hideg is kileli; félnek és rázkódnak a gondolattól, hogy az ujjukat feltegyék...

S az is szörnyű, hogy az okosok alatt még a szék se nyikordul, nem pattog az, akárhogy fészkelődnek rajta; ő alattuk pedig recseg-ropog, amikor felelnek. Félniök kell, hogy széthullik darabokra.

Így, így... — elmélkedtek magukban — meg kell ezt figyelni mind, alaposan, apránként, aztán beszélni és vitázni kell róla, mert ezek nagy dolgok ám!

Node mégis, a tanulás az valami csodálatos dolog! Minden pénzt, minden fáradságot megér; s mivel így van, vigye kánya az okosakat, nyomukban vannak ők, s ez a fő. Hamarosan megláthatják, hogyan kell finoman, szemérmesen és megértőn viselkedni... Megláthatják, milyen az igazi méltóság. De ehhez előbb tanulniok kell, hogy tudjanak. S addig bizony hiába fáj, ami fáj.

Ez a helyzet; álomvilágban miért ringatóznának?

... Este volt, szemináriumból ballagtak hazafelé, végig a Dunaparton. Sorravették magukban a történteket, tervezgettek. S míg gondolataikba mélyedve szemlélődtek és olykor-olykor szót váltottak, azon is elgondolkoztak, hogy milyen szépen összehangolódtak ők ketten, s mennyire egyetértenek mindenben. Mintha egy fejük

volna kettőjüknek, amelyben egyformán fogan meg a gondolat, s lesz belőle szó.

— Az az ötletem, te lány, talpaljuk végig a Dunapartot —, ajánlta fel Eredicsné. — Kedvem szottyant szellőzködni.

— Egyet gondoltunk, anyó — kapott a szón örömmel Erzsi. — Menjünk. Jót tesz az; orvosság ez a kis gyalogút.

Aztán összekaroltak s egy ideig szótlanul ballagtak tovább. Rendezgették magukban közös dolgaikat; a gondokat is, amelyek néha megrázták őket, ha nem szóltak is felőle.

— Te anyó — szólt Erzsi — tudod, hogy annyi már a közös dolgunk, hogy csak egyikünkben meg se fér?

— Ühüm — hagyta helyben Eredicsné és nagyot szippantott a friss, illatos levegőből. Aztán nem szólt jóideig. Arra gondolt, hogy amióta Erzsivel együtt járnak a „politikai nagy iskolába", ahogy kuncogva mondogatták olykor egymásnak, azóta mint az összenőtt ikreknek, minden bújuk-bajuk közös. Amit az egyik érez, azt feltétlenül megérzi a másik is. S ha gondolataikról, érzéseikről számot adnak egymásnak, szerfölött csodálkoznak azon, ha a másik ezt még ugyanúgy nem érezte, ugyanaz még nem jutott az eszébe.

Elrágódnak az ilyenen, hosszan és többször megkérdik egymást: vajjon mi lehet ennek az oka?

— Tudod anyó, azért van ez úgy ahogy van, mert olyan tudás nélkül, butuskán kezdtük mi két reszketős... Olyan nagyon hasonlítottunk egymásra, azt kellett hinni: a mama és a lánya. Ha te voltál zavarban, nekem esett meg rajtad a szívem; ha pedig én kezdtem pirulni, te szántál meg engemet. Emlékezz csak, így volt-e ez. Neked anyó, olyan fehér volt a szád, mint a porral kevert liszt színe; és reszketett erősen, figyeltelek, amikor először feleltél. Háromszor is nekikezdtél, cifráztad azt a bizonyos imperialista szót, míg végre kinyögted:

„Az imperialisták félnek a békétől... ők a zavarosban szeretnek halászni... olyanok ők, akár az orvhalászok... de addig halászgatnak, míg rajtavesztenek. Persze a népek isszák meg a levét minden mesterkedésnek. Mindig a nép sir: az a borzasztó!" — Nagy sikered volt akkor! Örültem neki és egy kicsit irigyeltelek, amiért nem én mondtam azt a szépet.

— Igazat mondtam, azt hiszem.

— Nekem nagyon tetszett... Látod, megragadt bennem minden szavad. Ha éjjel felriasztasz mély álmomból, elfújom neked azt az első felelésedet. De a sápadt képed is megmaradt bennem, ugyanúgy. Ha tudnád, hogy izgultam miattad, hogy csak szépen tudj felelni; úgy fájt, amikor egy csöppnyi időre megakadtál, nyögdicséltél; birkóztál azzal a fránya, idegen szóval. De aztán túlbuktál rajta, mint akit hátulról taszítottak és fújtad, hogy na. Igaz: én a fejemmel, kezemmel, még a hasammal is segítettelek, löktelek volna előre, hogy csak túljuss az akadályon. Hej, egészen összezsugorodtam gombóccá, és sajnáltalak, amikor zavarodban nyöszörögtél és szóért, levegőért egyaránt kapkodtál. Hidd el, még a mellem is belefájdult az izgalomba.

— De megfigyeltél! Ha nem szeretnélek olyan nagyon, azt kellene hinnem, csúfolódsz, ügyesen kifigurázol. Tudom, tudom... kár közbeszólnod, te másfajta vagy. Éppen azért szerettelek meg.

— Hát gondolod, hogyha én nem szeretlek, hát barátkozom veled? Azt a kevés időmet, ami van, különben másra fordítanám. Mi már összetartozunk... nem hagyjuk el egymást.

Ilyen és hasonló szavak, fogadkozások sokszor elhangzottak már közöttük, mégse röstellték elismételni, újra és újra megerősíteni; nem únták felidézni azt az emlékezetes hétfői napot, amikor tanulni kezdtek.

A Dunapart óriáskoronájú vadgesztenye fái egybefolyt, végtelen zöld palástként terültek el a fejük felett.

Az ágak közt megrekedt esti fény, mint valami gyenge aranyfüst, körbefonta az ünnepies, gyertyaszerűen égfelé meredő virágfürtöket az ötujjú levelek fölött. Édeskés illat hullámzott alá a gyenge légárammal. S két, vastagtörzsű fa közt, a padokon, csevegő, suttogó, vagy egymást ölelő szerelmespárok ültek.

A kőkerítésen túl, a Duna olykor csobbanó, loccsanó csíkja látszott. Innenső szélével mintha csak karnyújtásnyira volna; a túlsó partján pedig az esténék kitárult ablakok sora: levegőben lógó arany fénykockák és arany téglalapok — s a tovahúzó, zúgó autók, villamosok az emberekkel itt is, ott is, jelezték az életet.

— Odanézz, de szép! — mutatott kinyújtott karral a túlsó partra Eredicsné és megállt. Szorosan mellette Erzsi figyelt a mutatott irányba.

— Mondd hát, mit csodálsz? — kérdezte Erzsi. — A házakat?

— Nézd csak... azt is. Aztán azon csodálkozz, mi jut az én vén eszembe! Nézd... az a sok, egymásmelletti széles fénysáv, végig a parton, ahogy mélyen a vízbe nyúlik... Csacsiság, tudom... nevess ki érte, nekem mégis úgy tetszik az, mintha aranylábakon állana a mi városunk. Innen ha nézem, az a túlsó fele, amonnan ha nézném, biztosan ez a fele. Lehet, hogy csacsiság, szidj meg... dehát eszébe jut az embernek... És eszébe juthat ez másnak is. Érdekes... eddig még nem jutott eszembe soha ilyesmi... Most kezdtem így látni. Ugye, te is úgy veszed: álomszép az a sok fény, ahogy a vízbe nyúlik?

— Csakugyan, te anyó!... Van benne valami. Csuda, hogy te miket veszel észre. Aranylábú város... ha behunyom a szemem, most már akkor is úgy látom azt a partot. Az aranylábakat ugye, nyaldossa, mossa a víz?... No, hunyd be te is a szemed, és hallgasd te is a víz csobbanását, ahogy én hallgatom. Meglásd, olyan érzésed lesz, mintha álmodnál.

Elpróbálgatták néhányszor csukott szemmel maguk előtt látni a fénylábakkal alátámasztott partot, s kuncogtak hozzá, olyan szépnek érezték.

Aztán megint egymásba karoltak, s andalogva ballagtak tovább a villamosmegállóig. Közben, Erzsi lökdösésére a padokon csendben meghúzódó szerelmespárokra is vetettek néhány pillantást, s örültek a rájuk szállongva hulló vadgesztenyeszirmoknak.

Erzsi egyre szorosabban ölelte Eredicsné karját, s egyszerre csak Eredicsné úgy érezte, csöppet meg is rázkódott.

— Mi az, te lány, talán kedvet kaptál tőlük valamire?

— Hát... olyan szép este van, s úgy összebújnak ott...

— Ühüm... Látod, jó műszer vagyok én még... megérzem, amit a véred sugdos neked.

— Csak bolondozz, anyó, mindjárt rácuppantok egy veszedelmeset a képedre; de olyat ám, hogy holnapután is ott lesz a helye; emlegetheted!

— Az lenne jó, te!... A dörmögő Lajosom hideglelést kapna tőle. Magyarázkodhatnék, hogy a te szád foltozott össze, el nem hinné; gyanakodna, körülszaglászna, tudom Istenem. Egy okkal több lenne, amiért füstölöghet. A tanulásom úgyis szörnyen fúrja az oldalát. Ki nem köpi, de én tudom: attól is fél, hogy fölé kerekedem.

— Rémesek ezek a férfiak! Mindig fúrja valami az oldalukat. Már előre félek, mi lesz, ha valakibe beleszeretek.

— Ki fogod bírni, mint ahogy annyian kibírtuk már az ilyet. Ha valami nagyon nyakasfélére lelsz, legfeljebb elhullik pár szem könnyed, miközben tovább szeretsz. De oda se neki: asszonykönnyből van a legtöbb ezen a világon. Ez az egy az, ami sose apad ki. S meglátod: míg fiatalok vagytok, két sírás közt csókkal gyógyítgatjátok majd egymás szívét. És milyen szép az! Majd rájössz. És...

tudod, a te szeszélyed is fakaszthat ám könnyet a férfi szeméből; ja, ja... Nem tudhatod teljesen, mi lakozik benned.

— Sírjon az a férfi!...

— Na, lassan csak, lassan! Minél kevesebbet szenvedtetni, az az emberibb dolog ám.

— De ha rászolgál és mást se érdemel csak ríkatást?

— Akkor ríkasd... de inkább neveld meg magadnak. Türelem, sok-sok türelem, az óvja ám a szerelmet. S azt óvni kell, vigyázni rá, mert ki tudja azt pontosan miért, folyton szálldos az és elillanni akar. Szóval... türelem; különben sokat zokoghatsz; az asszony mézesbögréje nagyon törékeny valami...

— Hallod anyó, te is föladsz ám egy csomó leckét az újdonsült lányodnak! Teletömöd a fejemet, gyűl benne, egyre gyűl... Kibe férhet bele ennyi mindenféle, csak úgy ráadásnak?

— Ejnye-ejnye... sose sokald — felelte Eredicsné. — Nyugodj meg. lassan, de biztosan beléd fér az. Elcsámcsogsz rajta, megemészted.

Aztán pár percig némán csoszogtak egymás mellett. Eredicsné arra gondolt, milyen szép és bölcs tanácsokat tud ő osztogatni ennek a szerelmet sóvárgó lánynak, aki szép, bimbózó életével kelleti magát; az az ismeretlen izgatja, aki álomképei közt, valahol messze már megsejtette őt és útban van feléje. Erzsi azt hiszi: lélekszakadva igyekszik hozzá.

Bimbózó élet... tüzesen lesked arra, ami még előtte van... feleletet próbál kapni az ismeretlenre, a titkokra; az anyai barátnőnek feladott kérdések a titok nyitját rohamozzák... a kapott válaszokból igyekszik kibontani, megsejteni azt, amit mások már meguntak s talán eldobtak.

Bimbózó élet... csupa édes hevülés; olyan, mint ő volt hajdanában, amikor még nem tudott átlátni az élet tömör szövetén.

Bimbózó élet... okulni akar, hogy teljesebb emberré lehessen.

— Haj, haj! — sóhajtott magában — a tanács nagyon könnyen kicsúszik a szájon; de hogy a tanácsból mi lesz majd, nehéz eldönteni.

Igen, tanácsot oszt ő — gondolta. — Bezzeg otthon, a maga emberével sehogyse boldogul. Fél tőle, meg kell vallania és nem is oknélkül; hisz legyűri az, szinte összemorzsolja, oly vad, oly kíméletlen. És erőszakos. De nincs ez így jól, nincs, nincs...

— Tudod mi az érdekes, anyó?

— Ha megmondod, tudni. fogom, Erzsikém. Huncutság?

— Nagyon komoly, nagyon fontos dolog. Valahol — nem tudom, nem éppen tőled hallottam-e, azt mondják tréfásan, hogy nem csak a madárnak, az embernek is eledele, csemegéje az.

— Ejnye, te lány, áruld el... Mi lehet az?

— Hát a szerelem...

— Nézd csak, hova lyukad ki ez megint! Nagyon megszomjazhattál erre a „csemegére".

— Hát... egészséges embernek csak eszébe juthat?

— Igazad van... Az a jó ha eszébe jut; a féllelkéről, méghozzá a szebbikről, hogyan hallgathatna az, aki nem bolond és nem is korcs?... Beszélj csak róla; egyelőre, míg cselekedhetsz, legalább beszélj. Sose rejtsd véka alá azt, amit igaznak érzel és szükségét érzed annak, hogy róla beszélj.

— Mondd anyó... a férjed és közted volt szerelem valamikor?

Eredicsné kissé összehúzta a szemét, előrehajolt és úgy figyelt. Erzsi tekintetét kereste; egyenesen a szemébe akart nézni. Óvatos szemérmeskedéssel kutatta, őszinte és tiszta kérdés volt-e ez, vagy valami huncutkodó, kíváncsiskodó csípés-e, amire nem érdemes fel-

figyelni, felelni rá, s csak egyet érdemel: elereszteni a fül mellett, mintha el sem hangzott volna.

Erzsi szeme olyan nagy, olyan kerek volt, a tisztaság úgy úszott rajta, hogy Eredicsné megállapította: csak őszinte lehetett, méltó a válaszra. Amikor aztán így meggyőződött erről, megszólalt:

— Ühüm... persze, hogy volt szerelem, te lány! Méghozzá milyen nagy!

— Egész nagy szerelem volt? Olyan igazán igazi?...

— Még a bőrünk is égett tőle. Majd elolvadtunk az örömtől.

— Igazán? Ne mondd! Nahát... Hogyan lehetséges az? Ezt még senkitől sem hallottam.

— Ki tudná azt megmondani? A hús, az ember húsa és benne még valami... de más élőlényé is ilyen. Meg a lélek, na!... Mindez együtt játssza a szerepet... Egyszerűnek látszik, mégis csupa rejtelem ez; ha lobogni kezd benne — a húsban az a különös valami, hidd el, elég ellenállni. És szép ez... És kell ez... Csak így láthatnak aztán napvilágot olyan gyerekek, mint az én Lajos fiam. Az olyan fiút csak a lobogva égő szerelem hozhatja... az adhatja az embernek; meg utána az unokákat is... Azt a kettőt, aki van. A két kincsemet... a fiút, meg a lányt. Hisz hallottál már róluk... tudod, mit érnek nekem, mesélem azt eleget.

— Érdekes... Másképp hát nincs gyerek?

— Hehe! — nevetett Eredicsné — de van. De menynyire, hogy van! Csak épp nem olyan igazi, amilyennek lenni kell, hanem olyan nyim-nyámforma; az ilyennek aztán még csak szép lelke sincs; a szíve egy rakás pacal. Csöppet se fogékony a más baja, bánata iránt. Öreg hiba ez! Node... tisztára kifaggatsz!

— Faggatnálak?... Taníts! Taníts engemet! Mesélj még... Olyan tudatlan vagyok.

— Még?... Telhetetlen vagy. Mit is mesélnék még neked?... Nincs már mesém. Kifogyott. És mára elég.

Egyszerre ennyit!... Sok lesz és megárt. Holnap is nap lesz...

— Kár... olyan nagyon elhallgatnálak még...

— Tulajdonképp hány éves vagy te, Erzsike? Még azt sem árultad el nekem.

— Hm... Hány éves vagyok? Fiatal vagyok még. Tizennyolc múltam.

— Fiatalka, de szép. Lányomnak elfogadnálak.

— Mondtam már: vegyél annak. De... Menj hát a dolgodra, itt a villamos. Öreg este van, siess haza, tedd tisztába a Lajosod. Ami az övé, add meg neki. S add át néki szívélyes üdvözletemet, így ismeretlenül.

— Köszönöm, Erzsike, köszönöm — mondta Erediesné s még a villamoslépcsőről is visszaintett a kezével. Úgy érezte, hogy ez egyszer nagyon boldog. Latolgatta, hogy Erzsi szívélyes üdvözletét átadja-e az urának. Nem tudott dönteni; ahány igen, ugyanannyi nem szólt bele elhatározásába.

— Majd meglátjuk — csöndesítette magában az egymással vetélkedő szavakat, s mint aki ringó hajó közepére került, dülöngve indult el a hullámos pályán szökellő villamos közepe felé.

Leült. Fáradt tagjait hosszan kinyújtotta és elhagyta magát, mintha azok a fáradt tagjai nem is hozzá tartoznának.

Öröme telt a hűslécű padban; úgy fogta fel, hogy az a frissen festett kocsi is őérte van, hogy pihenjen, hogy kímélje magát.

A nyitott ablakon át elnézte a fényözönbe burkolózott várost, s végtelen nyugalom szállta meg. A felhőtlen, szilvakék égboltról lassan-lassan álom permeteződött a szemére; édes érzés volt engedelmeskedni neki.

11

A tanulás egyre közelebb hozta őket egymáshoz. Aki csak ismerte barátkozásukat, csodálkozott azon, hogy ez a fiatal, fürge lány és ez az idősödő asszony ennyire összemelegedtek. Tudták róluk, hogy sülve-főve együtt vannak, s hogy erre mindig találnak valami okot, elnézést keltő ürügyet. Ha mást nem, hát azt, hogy Erzsi a munka nehézénél mindig ott termett, ahol kellett, hogy Eredicsnét mentesítse.

Erzsi különösen akkor volt serény és figyelmes, amikor létrázni kellett. Ilyenkor, mint a szélvész futott hozzá; s Eredicsné csak nézett, honnan bújt elő; azon is csodálkozott, hogy Erzsi a maga posztján olyan hamar végzett; pedig bőven van dolga, akárcsak neki és — nem érti no!... Pedig hát ő maga sem ólommadár!

Sokszor elgondolkozott azon is, hogy ez a lány honnan sejtheti meg azt, hogy szüksége van rá. „Hagyd csak te anyó, hagyd azt a nehéz munkát, nem a te lábadnak, meg a te derekadnak való az. Itt vagyok én, elvégzem — ennyit mond, s megy föl a létrán, akár a villám. — Fújd ki magad. pihenj egyet... A te talpadat megnyomja a létrafok és biztos szédülsz is odafönt.''

Meg se próbált ellentmondani neki, olyan határozott volt. Erzsi hajolt, nyújtózott a létra legfelső fokán, virítón fehér bőre szinte sütött, ahogy a szoknyája elhajolt felőle, akár valami rakoncátlan, hullámzó harang, amely

él. Elnézte, s önkénytelenül a saját fiatalságára gondolt, ami sólyomszárnyon hagyta el.

Eredicsné eleinte hosszan és sokat gondolkozott azon, hogy milyen fiatal és hasznos barátnőre tett szert, de hogy mi volt az, ami ennyire egymáshoz kötötte őket, nem tudta megmagyarázni magának.

Később, amikor megszokta, ha Erzsi pontatlankodott és perceket késett valahonnan, többet, mint ahogy várta és a késés okáról nem tudott, olyan nyugtalan volt, a helyét se találta. Az jutott eszébe, hogy ha egyszem lánynak volna az anyja és az a lány Erzsi volna, akkor se félthetné jobban, akkor sem várhatná nyugtalanabbul, hogy hazatérjen.

Töprengett ezen: dehát neki fia, menye van, s unokái vannak!...

Hiába, ezt így még soha nem érezte. És az egyre erősödő érzésének forrását kereste, amiből Erzsi iránti vonzalma táplálkozik. De hiába.

Végül megállapította, hogy a fia, menye és az unokái mellett valami egészen másról van itt szó. Nem, egyáltalán nem többről, csak másról... És furcsa, de mégis valami hasonlóról, hisz a test, amiben olyan erősen mozdult meg ez az előtte eddig ismeretlen érzés, az ő teste s ez az érzés rokona annak, amivel a családjához tartozik. Talán az anya reménykedése és a barát vágyakozása fészkelődött az ő szívébe ezzel az Erzsivel. Az biztos, hogy egyetlen szóval lehetetlen volna nevén nevezni mindazt, ami Erzsihez köti.

Hasonlóképpen érzett Erzsi is. Csak őbenne még megmagyarázhatatlanabbul mozdított meg valamit az Eredicsnével való barátsága. Szomjazta a közelségét. Szenvedett, ha nem lehetett együtt vele. Eleinte ő se figyelt fel erre különösen; legfeljebb annyiban, hogy Ere-

dicsnéhez erősebben és valahogy különbül kezdett vágyni mostanában, mint az anyjához. Ez a felismerés meglepte és elgondolkoztatta. Aztán tudomásul vette és elfogadta ezt a barátságot, mint a váratlanul jött jó ajándékot szokás elfogadni és megelégedett azzal az eredménnyel, amit így összegezett magában: „Jó ez az édes asszony... Finom vele barátkozni. Minél tovább nézi az ember, annál inkább hasonlít egy jó anyához, akit pótolni semmivel sem lehet. Még játszani sem rest!...''

Ezzel engedelmeskedett érzéseinek; átadta magát, vigyék meleg, bizsergető hullámaikkal, amerre akarják.

Természetessé vált előtte, hogy annyira Eredicsnéhez tartozik. Ha csak tehette, futott hozzá. Szívében nem rezdülhetett meg semmi anélkül, hogy azt Eredicsnével ne közölte volna; agyában nem foganhatott meg gondolat úgy, hogy azt vele meg ne beszélte volna. Mindent, mindent megbeszéltek. Titka se lehetett, felfedte előtte. Mint bizalmas, közlékeny lány az anyjának, még az álmait is elmesélte.

Rövidesen olyan pőrén, olyan tisztán állt Eredicsné előtt, hogy ez mindkettőjüket meghatotta.

Egyszer-másszor mondta is: „Te anyó!... Te már minden titkomat kihallgattál. S te... alig szólsz valamit magadról.''

„Mit követelődzöl, te lány? — így rá Eredicsné. — Ami szépet és jót átadhatok neked, cseppenként megkapod; mintha gyógyszert eregetnék beléd. Ami meg csúnya, elhallgatom... Ez aztán az én jogom! Miért traktálnálak haszontalannal? Méregből a csepp is halálos, nem tudod te azt?''

Aztán hallgattak minderről. Nagy dolog és szép dolog a kettejük barátsága, s ez a fő. Hogy mi hozta létre, hogy minek köszönhetik, fontos az? Ugyis hiába találgatják, kutatják, nem lelik meg. És ki tudná pontosan, mi ez? Talán egyszerű emberi érzés volt kezdetben, ami két ilyen kezdő tanulót elfogott, amikor abba a nagy

dologba belefogtak; ez hozta őket össze; ez izmosodott olyan hatalmassá és szívóssá bennük; egy egyszerű, kicsiny érzés... Olyan nagyon kicsi, hogy azt megmagyarázni alig lehet.

Hej, hogy megszerette ő ezt az eleven kölyöklányt! — az járt egyszer Eredicsné fejében. — Olyannyira megszerette, hogy maholnap már levegőt se tud venni nélküle. Ha meggondolja, különb érzéseket ébreszt fel benne, mint a menye.

Ennél a gondolatánál megállt; töprengőn nézett maga elé. El-elmerülve fejtegette gondolatának okát, értelmét. Egy kicsit mintha fájt volna neki ez a felismerése; mert hát a menye, mégis csak a menye!... Szült neki két falnivaló porontyot... két gyönyörű, eszes unokát. És... olyannak kell azt tekintenie, mintha a saját lánya volna... hisz a fia csak vele egész ember, tudja ő; úgy szereti, hogy nélküle talán nem is élhetne tovább. A menye... végső soron semmi rosszat nem mondhat rá; derék teremtés, csak éppen más, nem olyan fajta, mint ez az Erzsi. De különös ez!...

Egy alkalommal, ahogy Eredicsné a munkáját végezte, telefonok éles, kitartó berregésére figyelt fel a folyosón. Felegyenesedett, száján jobbra-balra törölt egyet. — Teringettét, telefon — mondta révedezve és áhítat rezgett a hangjában, szemével majd átfúrta a barna ajtókat, amelyek mögül a csengetések kihallatszottak. — Mostanában milyen veszettül szólnak ezek a telefonok. Vagy eddig is. csak, csak... Nem, eddig egyáltalán nem figyelt fel erre; ezek a hangok mintha el sem jutottak volna hozzá, mintha... mintha vastagfalú tokban élt volna, elzárva, ahová a szél se búghatott be. Csakugyan... a telefon! Messzire lehet vele beszélni, hírt adni erről-arról elcsevegni, kérdezgetni. Ó, milyen nagyszerű dolog!

Ő még sose élt vele úgy, mint mások. Alkalma se volt, meg... Sose... Leginkább azért ám, mert nem volt mit közölnie. Nem volt... Ó, Istenem, de szegény is ő! De szegény is az, akinek sosincs mit közölnie, bár volna kinek. Volna?... Hát a Lajos! Meg a fia!

Nagyon megörült annak, hogy volna kit felhívnia. S a kísértés, hogy ne tétovázzon, máris induljon, váltson szót az urával, vagy a fiával, dróton át — akár az elektromos biztatás, egyre erősebben rezgett, vibrált a mellkasában. Le kellett hajolnia a szerszámaiért és erősen megmarkolnia, hogy ellent tudjon állni a makacs csábításnak.

Aztán, ahogy pillanatokra csend borult rá, szinte

fájt ez a fülének. Mi történt, tán elromlott a telefon... nincs benne áram? — mélázott tátott szájjal és erősen figyelt. S amikor még mindig nem hallotta a telefonok ricsaját, mindkét kezét a fülére tapasztotta, nyomkodta, cibálta, hátha a hallásával lett valami baj. Mosolygott, amikor egymással versenyezve, ismét kórusban szóltak a csengők.

— Ez is a technika — mondta, ahogy a legutóbbi tanult leckéből valami az eszébe villant. — Az ember szolgálatában áll. Szégyen ide, szégyen oda, ő még nem élt vele kedvére. De majd fog vele élni. Ezután!...

Közben eszébe jutott, hogy az este, miután férjét ágyba irányította és sötétet teremtett neki, a rézmozsár mellől magához vette a vékonyka zsebnaptárt, hogy majd belelapozzon, s eldöntse, mikor is vegye ki a nyári szabadságát, az első tizenkét napot, ami Gyuri bácsi szerint megilleti, mert előírja a Munka törvénykönyve. Emlékezett, a kis szatyrába csúsztatta azt a naptárt, azzal, hogy majd ebédidő alatt megforgatja a lapjait és eltűnődik, mi is, hogy is legyen azzal a szokatlan, rettenetesen sok szabadsággal. Attól félt, a szabadságon megöli a türelmetlenség, a sóvárgás az új környezet után; mint valami ismeretlen, súlyos kórság, az unalom kikezdi majd testét, lelkét az otthoni falak között.

Bánni kezdte, hogy nem szólt az urának, döntsék el, mitévők legyenek — mit kezdjenek annyi hétköznappal s benne a két vasárnappal. Valamikor szerették a Zúgligetet, olykor Hűvösvölgyet, leheveredtek valahová a hűsbe, fa alá, bokor tövébe, Lajos meglazította hasán a nadrágot, hanyatt feküdt és pöfékelt, ő meg kinyújtotta lábait a napra s térdig vörösre sütte — térdig csak, mert illetlenkedni sose tudott. A szemérmetleneket nem fogadta el mintaképül. Az ő világa más világ...

S Lajos, mint valami álomszuszék tengerész, fel-felült a fa alatt, szeme elé tette a kezét, hosszan kémlelte az eget, azt kutatta, milyen magasra hágott már a nap; az-

tán fordult egy felet, megnézte, Lujziját nem párologtatta-e el a forróság; s amint meggyőződött arról, hogy minden rendben van körülötte, a fa tövébe, vagy a bokor alá buktatott csatos üveg után kotorászott; irgalmatlan nagyot húzott a kadarkából és azt mondta utána:

„Á, ez a beszéd! Kapd a szádba, húzd meg Lujzi te is, ne affektálj!"

S percekig dicsérte, hogy megízesíti a száját egy gyűszűre való korty.

Mire delelőre ért a nap, Lajos hasa veszett korgásba kezdett; rögtön felült, mint valami vészjelre; elővette az ágmetsző bicskáját, s ment gallyért a szalonna sütéshez. Menetközben, messziről adta ki a parancsot:

„Hámozd meg a hagymákat, Lujzi; vagdalt is be, ahogy szeretem... Tudod hogyan?... Hogy a lángon szétnyílhasson és a zsír közéje folyhasson."

Nyalábravaló gallyal, megfaragott, meghegyezett vesszővel tért vissza; fütyörészett, a nyugalom simára vasalta homlokán a bőrt. Nevetni kellett rajta, ahogy szertartásosan tüzet gyújtott, vesszőre fűzte a szalonnát és a láng fölé tartotta, kormos zsírját a karéj kenyérre csorgatta. Az üstöke megizzadt a nagy buzgalomban.

Eredicsnét egész feltüzelte a visszaemlékezés. Lám, erről is leszoktak már — gondolta. — Pedig, milyen remek dolog lenne elheverészni kint a fűvön, úgy mint régen! A Lajos mellett sütkérezve, égnek vetve a fejét, néha kinyúlni, eltapogatni a Lajos felé, meggyőződni róla, nyugalomban van-e ő is. De... de lehet-e ezt csinálni — olyan sűrűn, tizennégyszer egymás után? Mert a Munka törvénykönyve annyi szabadságot ír elő! Te jó ég... Lajos talán megcsömörlene annyi jótól, amit ki tudja már, mióta nem gyakoroltak. Lajos... haha, Lajos talán már szalonnát se tud sütni a szabadban!... Haha, Lajosnak mindent elölről kell tanulnia és sokat gyakorolnia, hogy olyan művész lehessen megint, mint

volt egykoron. Sebaj, tizennégy nap nagy idő... Lajos pedig szörnyen tanulékony!

Úgy elmerült a munkájában, felrajzó gondolataiban, észre sem vette, hogy már ebédidő van. Az ajtócsapkodásokra figyelt fel és a hangos beszédekre, amelyek feléje hangzottak innen is, onnan is, ahogy csapatostól, vígan vonultak ebédre az épület legfelső emeletére.

Összefogta szerszámait és csoszogva az öltözőbe bandukolt, hogy elköltse az ebédjét.

Útközben, mintha megint figyelmeztetnék, az ajtók mögött riogatva, vészesen szólalt meg egy-egy csengő. — Hallak, hallak — mondta erre és az ajtó irányába legyezett. — Tán őzöd bennem az idegent? Megálljatok fekete madarak, előbb-utóbb bemutatkozom nektek. A technika értem is van! Tanulok én erről! Elmaradott az, aki nem veszi igénybe mindazt, ami a javát szolgálná és ott van a szájához közel, csak nyúlni kell érte. Megálljatok ti fekete madarak!... Talán éppen ma lesz a napja annak, hogy komoly ismeretséget kötök veletek.

Fejében, mint valami finom, lebegő párából összeállt kép, meg-megjelent, s el-elsuhant a férje, majd a fia feje. S míg a villanymelegítőn megrotyogtatott déli lecsóját kanalazta, csípős levét kenyérrel itatgatta az alumíniumlábos széléről, a két férfifej egyre határozottabb körvonalakkal rajzolódott ki a képzeletében.

— Megvan! — mondta hirtelen, felvillanyozódva — Lajos fiamnak szólok át a gyárba. A szabadság ügyben adjon tanácsot ő, s másban is, ha éppen szóba kerül. És — gondolta még — a fia legyen az, akivel a maga számára felavatja, aki... segíti birtokbavenni ezt a régi, de neki még újszerű, csörömpölő, fekete jószágot.

Felállt, elrakta holmiját, aztán szatyrából előkotorta a naptárt. Ujjait nyálazva forgatta a lapokat, sillabizálgatta a hónapokat; számbavett minden ünnepet, ami még hátra van.

— Te jó ég — mondta — nyakunkon a pünkösd! —

Leejtette a kezét. a naptár zizegő lapjait elmerülten morzsolgatta. Emlékezett. Pünkösd!.. Azon az ünnepen keltek egybe a Lajossal. Sőt!... Véletlen műve volt-e, vagy hagyományos emlékeztető, Lajos fiuk is pünkösd vasárnapján tartotta a lagziját Rozikával. Kerek öt esztendeje annak. Ők pedig a Lajossal...

Számolni kezdett: ezerkilencszázhuszonöt... az... az ezerkilencszázötvenkettőig az... az... huszonhét év. Kettővel több, de mit tesz az!... Ez az ezüstlakodalom ideje! Meg kellene ünnepelni ezt az évfordulót, ha elmúlt akkor is, összekötve a gyerekek ötéves házassági évfordulójával. Tyű, de jó, tyű, de szép gondolat!

Visszadugta naptárját a szatyorba, sebesen fordult, hogy fut valahova telefonhoz, és ebben a sokféle, fontos ügyben menten hívja a fiát. De hogyan? De hol?

Megtorpant. Valahol engedélyt kellene kérnie. De kitől? És hogy is megy az a telefonálás? Számot szoktak... Várjunk csak... ha jól emlékszik, Lajoska a naptár hátára írta fel a gyári számát, a mellékállomással.

Visszatörtetett az öltözőbe, elővette a naptárt s az ablak elé állt vele. Rajta volt a szám, méghozzá tintával írva. Kétszer is elolvasta: 337—560, 21-es mellék.

Eddig eljutott! De ez még édeskevés! Most aztán merre, kihez induljon, ez a nagy kérdés. Irodába?... Á, oda be nem teszi a lábát! Kirázná a hideg, kezéből kiejtené azt a micsodát és megmukkanni se tudna. Ugyan, órajta ne mosolyogjanak azok a kicsípett, ugrifüles lánykák és asszonykák! Igaz, bár úri, cifra házakat is megjárt, még sose hívta telefonon valamelyik kedvesét — mindig csak őt hívták, tedd ezt, tedd azt, így szólt benne a regula, kurtán és bökdösőn. S a kérdés hozzá: érti-e, rendben van-e? Hát hogyne lett volna rendben. Egyéb se hiányzott volna!

Eközben villant eszébe a gépkocsivezetők szobája, a földszinten, a forgóajtó mellett. Az való őneki; azok

nagyjából hasonszőrűek; mókázó természetű valahány. Biztos: zokszó nélkül megengedik a telefonálást.

Kapta magát, naptárral a kezében nekiiramodott.

Mielőtt megnyitotta az ajtót, kopogott. Várt, várt, de senki nem válaszolt. Topogott egy ideig, fülelt. Semmi neszt nem hallott. Öt ujját rálapította a barna ajtóra s mint a macska, amikor bekéredzkedik, megkapirgálta az ajtót. Ez a gyámoltalanság föltűnt neki.

— Ez aztán igazán fölösleges — súgta magának, aztán nekidurálta magát és benyitott. Előbb csak a fejét dugta be óvatosan az ajtórésen. Valami olyanféle szag csapta meg az orrát, mint a kincstári szobák hűvös, szellőzetlen szaga, amelyben a nyers csizmabőrszag, a suviksz és a faragatlan férfinépség szaga egymással üzekedve keveredik, s minden jövevényt leigázni akar.

— Medvék — rebegte — mi van veletek? Nincs, nincs itthon senki?... S nem szellőztök? Így megfog benneteket a penész! Hamisítatlan zsandárszag árad a szobátokból.

Ahogy így kukucskált, a szoba közepén lévő asztalon észrevette a széles fénycsíkú, bogárfekete telefonkészüléket.

— Ott van! — nyikkant fel, ahogy meglátta. Irgalmatlanul vonzotta.

Körülnézett. Senki se figyelte. Belökte az ajtót, sarkig tárult.

Gyorsan belépett a szobába, betette maga mögött az ajtót, aztán egy pillanatra megállt, körüljártatta tekintetét. Térdben táncolni kezdett a lába. — Na! — szólt rá. — Senki — mondta. Ezek meghaltak egy szálig.

Leszegte a fejét, aztán nagy elszánással, szipogva megindult a telefonhoz.

— Fene egye meg — mondta halkan — olyan érzésem van, mintha tilosban járnék.

Kapkodta a fejét. Mintha minden szögletből árgus

szemekkel lesnék. Kezében megreszketett a lapos naptár. Forgolódott.

— Ezért csak nem érhet szemrehányás? Amiért engedély nélkül... családi ügyben. Ez aztán mindenkivel megeshet, aki lábon hordja az életét.

Orrára biggyesztette a szemüvegét, letelepedett a nyikorgó, düledező szék sarkára, figyelmesen megnézte a telefonszámot, kétszer-háromszor elmormolta, szemügyre vette a készüléket, majd az ujját, amellyel tárcsázni fog, előrenyújtotta, megforgatta s úgy hagyta mereven, a többitől elválasztva, mintha nem bízna magában, hogy mégegyszer rálel erre az ujjára. Aztán, mielőtt a kagylót leemelte, nagyot krákogott, megfújta itt-ott, mert a készüléken szívósan megtapadt por bántotta a szemét.

— Há-rom — akasztotta be ujját az első szám fölé. S ahogy a tárcsa percegve futott vissza a helyére, izgalom fogta el. — Három — mondta most már bátrabban a következő számot, beakasztotta az ujját, tárcsázott és figyelt. A mosoly kiült a szájára, olyan egyszerűnek és természetesnek tetszett már neki mindaz, amit művel.

Éppen hallózni akart, amikor nagy sebbel-lobbal Kövecses előadó történetett be a szobába.

Megütközve néztek egymásra. Eredicsné, amiért olyan vacogtatóan megijesztette, Kövecses pedig azért, mert ott lelte az asztalánál, olyan nagy nyugalomba helyezkedve, mintha bizony otthon, a sajátjánál terpeszkedett volna el.

— Mi az, új beosztottunk van? — szólt Kövecses félrebillent fejjel, kicsit fújón, szemét meresztve.

— Új — bizonytalankodta Eredicsné zavartan, fejét kapkodva, mert a szorosan fülére tapasztott, megnyirkosodott kagylóban egyre türelmetlenebbül szólongatták. — Új hát — mondta megint — de azért nem kell megijedni. Majd mindjárt, majd mindjárt — legyezett Kövecses felé — most, egy picit ne zavarjon. — Fiam, te

volnál az? — kérdezte bátortalanul; homlokán kiütött a verejték. — Én hát, én vagyok itt, az anyád; ejnye, talán attól tartasz, hogy bolondozik veled valaki... Ej, hej, de furcsa a hangod így, a telefonba. Mondhatom fáj ez, mert akárhogy igyekszem, nem ismerek rá a hangodra. Mi van veled, talán rekedt vagy?... S mintha félnél... olyan bátortalanul, olyan halkan szól a hangod. Úgy mondtad, jól emlékszem, emeletes irodában dolgozol... Mégis, mintha pincéből szólanál. Hogyan mondod?... Már hogy velem mi van? Haha!... Jól adod. Hát mi volna... Hát mi lehetne velem? Beszélnem kell veled, annyi az egész. Baj? Mi baj volna... mi baj lehetne? Apró családi ügy, tudod, apró, de kényes. Apa?... Most nem éppen őróla van szó. Mégis kényes, ha mondom. Tedd lehetővé. beszélj velem. Bizalmas hát! Haha... de jó pofa vagy, félsz ugye, hogy valami bűnt követtem el. Sose reszkess, bűnről nincs szó. Hogy mondod? Ide jössz értem? Látod, az finom lesz... Várlak. Utcán leszek, mire jössz.

Letette a kagylót, ölébe ejtette mind a két kezét.

Ifjú Eredics keze a telefonkagylón pihent. Előtte félbenhagyott ebédje, szerszámai, gépalkatrészek rajzai, de most mintha nem is látta volna azokat. Szüntelenül az anyja járt a fejében. Telefonált!... A jó múltkor, feljegyezte neki a telefonszámát, és tessék — már élt is vele! Érdekes... Akár valami selypítő kislánynak, olyan volt a hangja. Talán reszketett is valamicskét. Hát hogyne!... Lám, meddig jutott el a mama... hm... a mama — telefonált!

Maga elé idézte alakját. Az ebédre csendesült terem a végtelenbe tárult vele. Nézte, nézte, amint a piros, hivatali lépcsőkön tipeg, csiszeg-csoszog fölfelé, háta hajlott, s kezében, mint a vihartól kuszált, csatakos cégér

billeg a söprű. A piros lépcsők a lába alatt egyszerre csak elfogynak és ő az utolsó szálon, tétován áll meg, szinte vigyázzban; keze meredt lesz, felhőbe nyúló benne a söprű, töpörödik, lába alatt zsugorodik a vörös palló, mígnem libegő, pántlikaszerű csíkká lesz csupán, libegő foszlány, a mama pedig lehelletnyi hószín az égen; csak a söprűje verdes, kavarog, forog körülötte sokáig, mintha szél hajtaná — űzné vissza a földre.

— Nem, nem, szegénykém — gondolta ifjú Eredics — te még nem illanhatsz el, te még nem lehetsz az égé!

Aztán, ahogy majszolni kezdte maradék ételét, arra gondolt, hogy amint anyagilag egy kicsit egyenesbe jön, módját ejti, beszél az apjával. Közös erővel helyezzék nyugalomba a mamát. Erejéhez mérten támogatja őket. Meglesznek. A rosszabbik esetben közös háztartást teremtenek. Hadd éljen soká... Szent önzés: ezzel a maguk életét is meghosszabbítják.

Ettől fogva bármit tett, folyton az anyja járt a fejében. Ceruzáért nyúlt, kezében az anyja kezét is ott érezte. Vele lélegzett. Egész felvidult a közelségétől, a tudattól, hogy anyja vele van, akárcsak hátulgombolós korában. Szívének üteme az övéhez igazodott. Majd olyan elevenen, hogy meglepte, anyja kedvenc éneke csendült meg a fülében:

„Rózsabokor a domboldalon..."

Figyelte, figyelte egy ideig, aztán rákezdett ő is, tercelt anyja kedve szerint, éppúgy, mint hajdanán, amikor valamelyik úri háznál, lábára erősített kefével, szemben az anyjával, járta a táncot a parketten; nyissz, nyissz — súrolva szólt a keféje, akár a legkoldusabb zeneszerszám — dzümm, dzümm — felelt rá az anyjáé, nehézkesen, mintha az is nyögne, s a padló fénye, ahogy kínnal kicsiszolták, nevetett rájuk; ők meg úsztak benne, ringvajárva — egyik erre, másik arra húzva; haha! — lompostáncos, botor felhők fényes égen: úgy az, úgy tűnik most, ahogy visszaidézve járják, járják a páros táncot és any-

ját nézi: merev fácska, nehézkesen, kézzel-lábbal — törzsén buggyos foszló hánccsal — szegény feje: kitartóan, sóhajtozva, minden egyes parkettánál meg-megroggyan. Ékes gyöngyként hull, hulldogál a verejtéke; csöppje megül a fán, majd szétterpeszkedik s beissza a fa, de fényét veszti; szürke pacni — vak csillag marad a helyén. Szót nem ejtenek, nézik fájón azt a csillagot mind a ketten s elkerülik — szikkadjon meg. Aztán anyja félrefordul, szoknyájába arcát törli, ő meg — mint a fénytől ittas, fürge gida, visszalibeg, visszabiceg, végig szánt a vak csillagon s újra fénylik — nyoma se marad a szemetsértő pöttynek. Fénylik. De még hogyan!...

„Üljön le, anyám — szólítja meg — pihenjen egyet, ne sírhasson szegény bőre annyi helyen a szeme helyett."

„Dehogy ülök, dehogy ülök, édes fiam — így felel rá az édesanyja — nyakunkon van már az este; nézd a napot, fenn az égen, alig látszik — bújik le már. Siessünk csak, arra int. Nosza, fiam, ha olyan szíves vagy, járjon a lábad — járom én is; pár araszt, ha van még hátra. Nézd csak, milyen szegényes a szemnek a fa, ha nincsen fénye. Adjuk meg neki, ami az övé."

S csüggedt fővel, püffedt lábbal anyja kezdte a táncot megint; roppant a csontja, mint a naptól görbült, száraz pálca — roppant a padló a lába alatt, ahogy belelendült és járta, járta, kefén korcsolyázva.

— Zü, zü, zü, zü — mordult-horkant a keféje, mintha mérges lenne, s padlót falni, végigmarni tátogatna.

„Kapj rá, fiam, kapj rá hamar, a végén járunk — biztatgatta s a szemével intett végig a hátralévő keskeny csíkon. — Egy fél pengetyűcskét utána majd föláldozunk, jutalomnak; fagylaltra szántam én azt még tegnap; szürcsölgetjük, nyalogatjuk az úton végig. Gyere hamar, úgy kívánom, nyálam csordul! S te magad is: látom, előre nyelsz... Hát hogyne, kettőnk közül inkább te vagy a

fagylalt-bolond... Most, hogy szóltam, tudod, látom — látom? Érzem én azt: nagy vágyadban hánykolódik a gyomrod. Gyere... Kapj rá hamar a fürge kefeddel és száguldj — oly jó úgy nézni téged. Haha!... Akár valami szélvész úrfi — szeledben, ha arcom nekitartom, én hűsülni tudok. Gyere... Meglásd, megosztom veled a fagylalt részem — ráadásul... Csöpp kell nékem: veszettül érzékeny a torkom, hisz tudod." — S jót kuncogott. Mimelte, hogy a fagylalt szóra, máris köhög.

Nézte anyját. S a néhány pillanatnyi pihenőben, kedvét vesztve, kefés lábbal — kelletlenül csiszegett-csoszogott az anyja elé; álom bújkált már a csontjában; zsibogó húsában az ellenkezés vert tanyát. De a kell s a szükség nagyobb urak, mindig legyűrik a gyengébbet — úgy repítették gyerek testét a kefével, mintha rettenetes szárnya lenne s ellenállni, dehogy bírna. — Dzimme, Dzimme — mondogatta élénken keféje a talpa alatt — siu, siu — felelt rá a nyomában csúszó másik lába, rongybafojtott tompa szóval, s ígérte a kefének: foltot, karcolást sehol se hagy.

Mire felidézett emlékei közt idáig ért, egész elérzékenyült. Két meredt szeme fénylett, mint a tüzes golyó.

Arra figyelt fel, hogy szólongatják:

— Hé, Benjámin, mi lelt?

Szinte megijedt. Felnézett. Két kollégája állt előtte. Becenevén szóltak hozzá, ahogy ebédjüket befejezték és látták, mennyire elmerült. — Benjámin — ismételte magában hirtelen ezt a ráragadt nevet, amit, mint a részleg legfiatalabb dolgozójának, poharazás közben adtak egyszer a többiek, azzal a kötelezettséggel, hogy ha bármikor asztalnál ülnek és a poharak kiürülnek, felhívás nélkül töltenie kell. — Benjámin...

Nézte a rámeredő kollégákat, mintha álomból ébredt volna.

— Dalolsz vagy zümmögsz inkább, kedves Benjámin,

nem tudjuk eldönteni — mondta nevetve, széles mozdulatokkal Kutacska mérnök és a száját törölgette; kamaszosan nyírt, középen választott, puha, szőke haja a szemébe lógott; csillogó szemével úgy hatott, mintha mámoros volna. — Nézzük, mi lelt: a kezed a telefonon nyugszik mióta... és könyökre támaszkodsz, mint a kocsmában szokás. Gyanús ez, hallod, szerfölött gyanús. Te, Benjámin... az az érzésem, nálatok kutya van a kertben!

Csakugyan — állapította meg ifjú Eredics — még most is fogja a kagylót. Óvatosan elhúzta, maga elé tette a kezét, s egyenesre helyezkedett a széken. A régmúltból visszaidézett, előbbi fényespadlójú szoba pedig még ott lebegett előtte egy ideig s lassan, lassan úgy hatott, akár valami végtelenbe táruló látomás, tükörsima vízszínével, amely lebeg, lebeg, mint a gyémántból való köd, fikarcnyi ránca sincs, s a messzeségben úszva, folyton távolodva, hószínű felhőből áll össze fölötte a négy fal és a mennyezet — beleolvad az anyja alakja is; csak a szeme fénylik onnan a messzeségből, mint valami egymástól arasznyi távolságba lerakott, két csillaglámpa.

Figyelte ezt a két lámpát, üzen-e még neki valamit. De csak fénylett és semmit sem tudott kiolvasni belőlük, mert zavarták ebben a csoszogó léptek körülötte s az évődő kérdés, amely, mint a borbanfürdetett, nyugtalan madár, tudatát verdeste.

— Talán valami új szerelem? — kérdezte Kutacska s teli szájjal nevetett. — Mondd, Benjámin, milyen kutya van a kertben? Fekete, göndörszőrű, vagy zsemlyeszínű, selymes? Mondd meg... Igaz, hogy cinkossá válunk akkor, de ígérjük, hallgatni fogunk mindenről, akár a sír.

— Úgy van, úgy van — hagyta helyben Boros, az osztály másik mérnöke, köpcös, teliholdképű vörös ember, aki ha beszélt, fülei mozogtak; azt kellett hinni róla, azzal tájékozódik beszéd közben. — Kollégák vagyunk, vagy mi a fene! Utálom a titkokat. Ki vele, mi van a „kertben"?

— Mit bolondoztok? — mosolygott ifjú Eredics s mint mindig, most is szájtátva csodálta Boros legyező füleit. — Anyámmal beszéltem... Titkom pedig mákszemnyi sincs, jól tudjátok. Köztetek élem le a fél életem, ismertek, akár a tenyereteket.

— Ó, hohó, csak semmi ellágyulás, fiatalember! — hadonászott előtte Kutacska.

— Fifikus ember... Így akar mellékvágányra terelni bennünket — mondta Boros brummogva.

— Ennyire azért ne menjünk, kollégám! — mondta Kutacska és békítőn tolta Boros elé nagy tenyerét. — Benjáminunk szavának van némi hitele előttem. Nem emlékszem, hogy bármivel, bárki előtt lejáratta volna már magát. Éppen azért, ha azt mondja: a mama, hát illik megilletődnünk; én megvallom: ha ilyet hallok, átszellemülök... A mama, szent fogalom előttem és még szentebb valóság, ha van. Tisztelet hát, hő tisztelet a mi Benjáminunknak!

Kutacska félrebillent fejjel, kamaszosan szemébelógó hajával odalépett ifjú Eredicshez, s kezét rátette a kezefejére. Lágy, simogató hangon mondta:

— Boldog ember... jó neked. Az én anyám már sose telefonoz nekem. Több, mint tíz éve elszállt tőlem...

— Az más, no persze, így mindjárt más — bólogatott Boros és ifjú Eredics mögé húzódott, a vállát veregette, mintha Kutacskával együtt ő is vigasztalásába fogott volna.

Az irodahelyiség, ahol dolgoztak, betonoszlopokon, emeletmagasságban feküdt a hosszú, csarnokszerű műhely fölött. Jobbról meredek lépcső vitt fel a keskeny, bejárati ajtóhoz, amely a műhelyrenéző üvegfal végében nyílt s ahonnan be lehetett látni az egész műhelyt, onnan pedig ezt a téglalapalakú üvegkalitkát, ahogy a dolgozók nevezték.

Ha lentről valaki nézte volna most ezt a három embert, önkéntelenül arra gondolt volna, hogy ifjú Eredicset valami nagy, nagy csapás érte és két társa azon buzgólkodik, hogy megvigasztalja.

— Anyám telefonált — mondta ifjú Eredics, révedezve. — Nagyon komoly dolog ez. — És szájáról nem simult le a mosoly.

Lent a műhelyben, itt-ott csoportosan, beszélgetve, másutt magányosan, satupadnak támaszkodva álldogáltak ifjú Eredics régi szaktársai. Jól ismerte őket. Volt köztük, akikkel már a felszabadulás előtt együtt dolgozott, s akik közül tanulása révén kiemelkedett. Egyikmásik nem nézte valami jó szemmel az útját, azt, hogy fölibük került az „üvegkalitkába". Leselkedőnek és megnyújtott fülűnek csúfolták a háta mögött, akit a rendszer nevelt ki magának — ő ellenük. A szemébe persze adták az alkalmazkodó, fegyelmezett beosztott szerepét, bár olykor tüntetően figyelmesek és előzékenyek voltak; amikor megszólították valamiért, vagy a közelében beszélni kezdtek valami személyével kapcsolatos dologról, mérnökurazták; s ebben a „mérnök úr"-ban benne volt minden sértődöttségük, kihívó pöffeszkedésük, amit valójában maguk sem értettek meg igazán.

Fájt ez neki. A szájukról elröppent szó, mint a kés hegye, beleszúrt a tarkójába. Volt idő, amikor majd megríkatták a viselkedésükkel. Mégse szólt érte. Fogcsikorgatva tűrt és a szemüket kereste, teli megértéssel, hogy onnan olvasson és szemmel pirítson rájuk valamicskét, mert biztos volt abban, hogy szeretetreméltó fiúk valamennyien, csak épp... csak épp... Olyan nehéz azt eltalálni, mi bújt beléjük, mi fáj nekik.

Mindig kerülték a tekintetét. Talán érezték, hogy igazságtalanok vele szemben. S amikor tőle elfordulva

lépegettek, kivette suttogó szavukból, megint róla beszélnek:

„A mérnök úrnak bökte valami az orrát...''

Sokszor gondolt arra, hogy megszökik közülük, bárhová, akár újra a satupad mellé, de egy másik gyárba; vagy... visszakéredzkedik közéjük; dehát... felettesei mindig meggyőzték, hogy oktalanul érzékenykedik; s hogy elsősorban őbenne van a hiba. Biztatták: tanuljon meg bánni velük, szokja meg végre az új szerepét, végtére vezető lett.

Áh — szokta mondani ellenvetésként — amiről szó van, azt nem csak érteni, érezni is kell; olyan ő a régi szaktársak közt, mint valami rendkívül finom, érzékeny műszer: a szemük állásából, a szemük rebbenéséből, sőt, a levegőből is, amit kifújnak magukból, megérzi és megítéli, hányadán áll velük.

De a legdöntőbb érv végül mégis az volt: „Azt a fényűzést nem engedheti meg magának a népi demokrácia, hogy fiatal embereket taníttat, aztán hagyja őket senyvedni, elkallódni a régi beosztásukban!'' Ez hatott. Elnémították vele mindannyiszor. Úgy húzódott vissza, hogy nyikkanni se tudott.

— Még mindig a mamuskádra gondolsz, Benjámin? — szólította meg Kutacska kedveskedve és eléje állt.

— Még mindig — felelte ifjú Eredics gépiesen, aztán feleszmélve megrázta a fejét; szégyellte magát, amiért meggondolatlanul felelt; de már nem változtatott rajta.

Hát így állok velük — gondolta, ahogy Kutacska mosolyogva magárahagyta és tekintetével újra végigpásztázta a műhelyt.

Pálinkás Pistán, a cigányképű, gondosan fésült, fanyartekintetű régi baráton állapodott meg a szeme. Valamikor ez a fiú állt hozzá a legközelebb a régiek közül. Életreszóló barátságnak indult a kapcsolatuk. Vele kezdte pályáját a Hoffher-gyárban, s egy ideig megindítóan jóviszonyban voltak; reggel megvárták egymást a villa-

mosnál, aztán sülve-főve együtt voltak. Csipkelődve úgy tartották számon őket, mint az ikreket, akik valamilyen okból betyárul elütöttek egymástól. Pálinkás volt a „kormos tuskó", ő meg a „félig sikerült, szőkített cérnaszál". Igaz, akadtak, akik venyigének becézték. Még most is ezen a kettős néven közismert. Előfordul, hogy befordul valamely részleghez s csak hallja: „Ja, a szőkített cérnaszál!" Aztán: „Avagy úgy, a mi venyigénk!" Mókáznak, félszemmel lesik, felveszi-e, felforrósul-e miatta a képe. Pista kezdte terjeszteni róla, ráragadt és... Ő hagyta el leghamarabb, szinte megtagadta, szívéből kizárta; az biztos, hogy Pista már nem említi így. Sajnos... egyelőre nem! Pedig olyan szívesen hallja ezeket a régi, ráragadt gúnyneveket; mint a személyiségéhez tartozó szeretetjegyeket, viszi magával a gyár földjén mindenütt.

— Barátaim! — szólt ekkor Boros éles hangon — fülledt meleg van. Elhatározhatnánk, hogy munka után hűsülünk egyet valamelyik kerthelyiségben.

— Részemről semmi akadálya — vont vállat Kutacska — úgyis olyan elszontyolodott állapotban vagyok.

Ifjú Eredics rájuk nézett. Még csak a tekintetükkel kérdezték szándékát, de ő már rázta is a fejét: — Ma nem lehet szó róla — mondta.

— Majd még meggondolod magad — legyintett Kutacska.

— Ez a csökönyös — intett lemondón Boros — ha megköti magát, nem enged. Jó... Majd máskor állok elő a javaslattal.

De mire ezt kimondta, ifjú Eredics már újra Pálinkás körül időzött képzeletében:

Kormos tuskó... keménykötésű gyerek — hűtlen lett, el sem lehet képzelni, miért. Egyszer csak... eltávolodtak egymástól. Kormos tuskó kezdte. Elhidegült. Kerülte. Talán — ellenségévé is vált egy kicsit. Milyen kár! Most ő a legkihívóbb mindenki közt; ő mérnök uraz leginkább. Hangsúlyos szava mar, mint a vitriol. Ha

szemben találja magát vele, az indulat félrerántja a száját, elcsámpul tőle és pöszén kezd beszélni, mint a foghíjas. Pedig olyan fogai vannak, mint a nyershúson nőtt ragadozónak; éke-dísze az a két fehér félkör a fekete képének.

Kormos tuskó... Hogyis?... Néhány éve táncbolond lett... Bírta pénzzel és ruhával, otthon kedveztek neki, amiben csak lehetett. Tanonc volt még, de már táncversenyt nyert. Azt hitte, ebből áll az élet. A barátait is a táncos-körből válogatta. Egyszer... csúnya emlék! Azt mondta úgy foghegyről — talán maga se akarta, csak kicsúszott a száján:

„Te venyige, olyan vagy, mint valami szürke veréb. Adj valamit magadra."

Alighanem ezzel kezdett meglazulni a barátságuk, s fokozatosan romlott, foszlott, akár a málló kötél, amit irgalmatlan erők cibálnak szét.

Kormos tuskó... Bomlott a lányokért; adta a szépet mindenfelé; néhányan, akiket levett a lábukról, ma is sírnak miatta. Húsz éves se volt, fiúgyermeket tettek le a szülei küszöbére, levélkével a pólyában. Évekig röhögtek emiatt a Pálinkás családon, s mint a regét, úton-útfélen fújták a levél tartalmát. Pista anyja, Lizi néni gondoskodott fia jó híréről — telesírta a fél világot azzal, hogy mit szedett össze az ő drágalátos fiacskája.

„S az a candra! — így fújta mérgét a leányra — figyeljék csak milyen átkozott. Az írta":

„Nesze, itt van a gyerek, én megszültem, te meg neveld fel! Pistának kereszteltük a te neved után. Nézd meg a képét és tagadd le, ha mered, te, te... kutálatos alak, mert nem tudok semmi jót mondani rád. Már átkoztalak is, amiért cserbenhagytál. Belátom, ez szörnyű butaság volt a részemről. Úgy gondoltam, sokkal jobb lesz az, ha megkapod ezt a kis csomagot, amit olyan nagyon erőltettél, hogy meglegyen — s amit nekem szán-

tál; meglett, saját szemeddel láthatod. Most aztán gondoskodhatsz róla, amit egyes-egyedül csak tőlem vártál, te könnyelmű, te, te... hazudozó ember. Itt van a gyermekünk, elhoztam neked, mert cserbenhagytál, megtagadtál és én ilyenformán nem boldogulhatok. Szüleim nincsenek azóta, amióta látszata lett a dolognak. Megérted-e te ezt? Kívánom neked, pofozzon meg sorba az anyád, meg az apád, mint ahogy engem is megpofoztak temiattad, talán akkor észhez térsz valamicskét... A keresztlevél egyébként a pólyába van dugva, megtalálod, minden benne van pontosan, csak az nincs benne, hogy velem mi lesz majd. Én... Hát igen, gondolhatod, mi lesz a sorsom. Sírtam már eleget, sírok is még, de... most rajtad a sor, rád fér, sírj te is! És mondd rám, hogy nem vagyok igazi anya! De vedd tudomásul, csak olyan vagyok, amilyennek te tettél engemet. Szeretném látni, hogy te jobban beválsz majd apának, mint ahogy én beváltam anyának ilyen szörnyű helyzetben. A szüleim kidobtak és kitagadtak — futhatok világgá. Futok is, csak azt várom meg, amíg anyád vagy apád vagy te ajtót nyittok és ezt a szegény porontyot fölemelitek a földről; remélem nem léptek át rajta és mindjárt beviszitek a melegre, aztán intézkedtek — vagy így, vagy úgy... Mit bánom én, valahogy majd csak tesztek — gyilkossá mégsem válhattok, azt azért merem remélni. Ó, csak hamar nyitnátok ki azt az ajtót, mert olyan undok, nyirkos hideg idő van, hogy még a kutya is didereg idekinn... Igaz, a kis porontyot jól körülcsavartam flanelltakaróval, kettő is van a pólya körül. Kettő... A világoscsíkos, kék takaró a Reznák nénié, add vissza neki és kérd meg, ne haragudjon, mert tőle loptam el addig, amíg történik valami. Látod, látod, mi mindenbe sodródik az ember!... Utolsó vagyok, mondd csak rám nyugodtan. Én... elárulom: a lépcsőházból lesek addig a pillanatig, amíg... Aztán eltűnök. Bottal ütheted a nyomomat.

Ezt érdemelted, ezt kaptad. Ég áldjon. Gizi.''

Az egész környék harsogva röhögött akkor. A pofonokat, amiket Pista kapott az apjától, állítólag még a földszinten is lehetett hallani. Még ma is mesélik, hogy amit az anyjától kapott, azt sem tette ki a kirakatba. Az ökle Pista hátán zuhogott, mint mák között a mozsártörő. A csomagként érkezett legényke most már a kilencedik évét tapossa s kiköpött apja. Kis kormosnak csúfolják az apja után. Hasonlítanak is egymásra, mint bibictojás a bibictojásra. A kis kormos még az apja kacsázó járását is örökölte. Az ugrató szaktársak szerint már most reszket a környéken minden újszülött s a cseperedő szűzek különösen vesztüket érzik a kis Pálinkás közelében. Az apját intik: ne adjon korán leckeórát a fiának; hagyja, viszi az valamire a maga erejéből is.

Hát ez a helyzet Pálinkás Pistával! — mondta magában és fölállt, nyújtózott. — Ő a főkolompos. A háta mögött számtalanszor kalapácsot fog rá, azzal fenyegeti:

„Majd számolunk a mérnök úrral a megszorított normák miatt! ... Ő a ludas, a bőrét egye meg a penész! Jöjjön le az üvegkalitkából, essen neki a munkának és csinálja meg, ha tudja ennyi idő alatt — a kis piszok! Ott fönt könnyű nagylegénynek lenni."

Elítélje emiatt? Szó se róla! Az idő majd csak közel hozza őket egymáshoz valahogy. Amit lehet, megtesz ennek érdekében.

Ebben a pillanatban megszólaltak a csengők, a gyári dudák versenyt fújtak egymással s a meginduló gépek rázták a falakat, betonpadlót a talpak alatt. A levegő szinte megtelt elektromossággal, ami körbe futott a helyiségekben és hírt vitt embertől-emberig a munka ütemérő.

— Benjámin! — szólt Kutacska a rajztábla elé helyezkedve — az a gyanúm, a feleséged megcibálja a hajadat. Az ebéded felét hazaviszed. Mi lesz így veled? Az ádámcsutkád olyan hegyes már, azt kell hinni, éhezel.

Hát hogyne... folyton bámészkodsz és a szádba alig teszel valamit.

— Költőnek való az ilyen — legyintett Boros. — Pályát tévesztett fiú... A szeme kancsali. — S nevetett.

— Benjámin! — szólította meg Kutacska — mi van veled? Meg vagyok rökönyödve a viselkedésedtől...

— Tessék, hallgatlak — mondta pirulva.

— Azt kérdezném tőled — folytatta Kutacska — mikorra számíthatunk a törött „F" géprész röntgen felvételeire. Fontos volna minél hamarabb megkapni, mert előfordulhat, hogy újra kell öntetni... esetleg egy más keverési arány szükséges. A röntgenkép alapján eldőlhet ez. A szilárdsággal is van valami baj...

— Utánanézek, megsürgetem — mondta ifjú Eredics. — Sok időt nem vehet igénybe a vizsgálat. Tájékoztatlak majd.

— Kérlek rá... Nem szeretném, ha szemrehányást kapnánk miatta. Holnap, esetleg holnapután biztosat szeretnék tudni...

— Meglesz, biztosítlak, Kutacska elvtárs.

Ahogy elfordultak egymástól, ifjú Eredics tekintete megint végigsiklott a műhelyen. Szemével akaratlanul Pálinkást kereste, aki meghajolva, szinte elveszett a munkábanlévő, hatalmas gépváz mellett. — Mostanában különösen lusta és nemtörődöm — jutott eszébe. — Azzal a gépvázzal is már két napja szuszog... Rég meg kellett volna ennie az egészet... Cirógatja, totojgatja, mint valami jóféle menyasszonyt szokás. A hidegvízre valót se keresi meg a héten.

Hej, de szívesen lerontana közéjük! Kivenné az alvó kezéből a szerszámot, hogy bebizonyítsa, miből mire lehet menni!

Aztán, míg ellenőrizte a különféle munkalapokat, számbavette a készülő munkákat és le-lenézett a műhelybe, a másik tanulótársán, Futó Tiboron akadt meg a szeme. Egyenletes, könnyed mozgással tolta a simító re-

szelőt, egyazon sima ütemben mozgott csuklója, kinyúló két karja s nekihajolt lengő teste, melyet a reszelő finom fogakkal kapaszkodó lapja támasztott meg. Keménykalap tetejéből kivágott filc sapkájával a távolból ugy hatott, mintha hosszúkás fejével, a fülehegyéig érő, kurta tokba bújt volna. Hegyes, jókora orra, amely még gyermekkorában megfagyott, virított, mint a méregerős, érett paprika. Széles körben kedves fickónak számított s a hír illett is hozzá. Emellett nyugodt fiúnak ismerték, akit az indulat sose ragad el. Csúfolták olykor, hogy selyempapírban jött a világra; és tudakolták, mi folyik az ereiben, hogy olyan finoman és „zökkenőmentesen" tud érintkezni még az ellenségeivel is. Megtapogatták, húsból van-e, s érzi-e, ha markolnak rajta az érzékenyebb felén. Harsogva röhögték, mert csiklandós volt, s ha kézbekapták, akkorát ugrott, mint egy zerge s veszettül kurjantott; kínjában visított, akár a hamvára kényes lány.

— Kedves fiú — mondta magában s jól esett néznie, emlékeznie a vele kapcsolatos apróságokra.

Messze esett tőle, s a távolság mellett a fal is, az üveg is segített elnyelni a kisebb neszeket; képzeletben mégis hallotta reszelőjének sziszegésszerű neszét az öntvény lapján, érezte a lisztfinom vasszemcsék hűvös hullását a fűzetlen, nyitott-tetejű cipőjére, kezefejére. Képzeletben felmarkolt a lisztfinom szemcsehalomból, morzsolgatta, aztán kihullatta összeszorított tenyeréből, mint a homokóra a sárga, gyorsaniramló homokot; bársonyos, sötétszürke, olajos máz maradt tőle a bőrén. Hüvelyk- és mutatóujját akaratlan összefogta, egymáshoz dörgölte. Bársonyosnak érezte s arra gondolt, összeszed egy zacskóra valót az öntöttvas reszelékből és hazaviszi a fiának; megtanítja belőle csillagszórót csinálni. De nagy lesz a lurkó öröme!

Amint nézte a tanulótársát, megint noszogatta a vágy, hogy lemenjen közéjük a műhelybe és reszelőt fog-

jon, kalapácsot, vagy vésőt és bebizonyítsa, hogy megállja a helyét ott is. És... önmagának pedig azt bizonyítsa, hogy... hogy... De nehéz is vallani erről! Bizonyítsa, hogy jó és biztonságos ott lent, hogy nagyon hiányzik a régi mozdulat és az a... az a... Mi is tulajdonképp? Mi hiányzik még? Az a bizalom — igen, talán erről van szó! — az a bizalom, amelyet úgy látszik — bárcsak látszat lenne — úgy látszik, most nem táplálnak iránta kellő mértékben a régi cimborák. A kegyetlenek!... Az igazságtalanok!... Vagy talán téved? Lehet: csak próbára akarják tenni, megáll-e a saját lábán akkor, ha a szívük melegét elvonják tőle és úgy tekintik, mint valami sápkóros idegent, akin át lehet nézni — akin át kell nézni, hisz úgysem érdemel mást. Rémes ez... A szívük nélkül elviselhetetlen az élet! Minden lépcsőfok, amely feljebb visz közülük, így csak szédítő; gyávít és kóválygotat. De ki érti ezt meg? Megértheti-e bárki, aki ezt át nem élte? Aligha! Buta képzelődésnek vennék, ha bárhol megpendítené. Rásütnék: a jellemével van baj! És, hogy alkalmatlan a posztjára. Holott... holott emberi dolgokról van itt szó, aminek nincsen képlete, amelyet az iskolában tanítani és szorgalmasan bemagolni lehetne... nincs színe és nincs szaga se, ami felismerhetővé tenné. De súlya az van! Nyomja az ember mellkasát, belülről, mintha helyet követelne magának kifelé, a világba.

Fölállt, tett-vett, s folyton a mellkasát nyomogatta. Futó Tibor filcsapkás alakja, lengő mozgásával benne élt. — Lehetséges, hogy ez a fiú is elhidegült tőle? S a többiek, az idősebb generáció: Kozár, Tutsek, Göndics, Gyurik, Mike és Noszeda szakik, akik tizenöt, húsz, huszonöt évvel idősebbek nála? Kicsit apja is valahány... Nem, az nem lehet, hogy ezek elhidegültek tőle, csak azért, mert előre, mert följebb lépett közülük. Hisz... emlékszik minden szavukra: ezek olyan édeskedve, szinte simogatva közelednek hozzá és szólítják meg, bár-

mire is szükségük van. Édeskedve — ha lehet, náluknál még simogatóbban áll a rendelkezésükre, mert szereti őket és tudja, hogy nagyon-nagyon érzékenyek és nélkülük nincs élete. De... mégis, ha mindez felmerült a fejében, fontolóra kell venni; a viszonyukon, ha megromlott volna, javítani kötelessége.

Leült az asztalához. Különféle fogaskerekek rajzait, famintáit méregette, gépalkatrészeket, amelyek öntésre kerülnek majd. Előtte Kutacska állt a rajztáblánál; elmerülve bontott szét egy felrajzszögezett rajzot, hogy a különféle műhelyrészlegek dolgozhassanak utána. Távolabb Boros egy új géprész elkészítésének normaidejét munkálta ki. Szokása szerint tűhegyes ceruzáját nyálazgatta, szája szélén forgatva, amikor a számítgatásban olykor megakadt. Kidüllesztett szemmel nézett Kutacskára, akinek körzője, vonalzója, mint a gyenge szél fúvása, siklott a rajzlapon és a figyelmét vonzotta. Ilyenkor ifjú Eredicsével is találkozott a tekintete s úgy tetszett, kötekedőn mustrálja őt, pedig csak a számaival bibelődött, forgatta, forgatta a fejében, rendezgette egymás mellé.

S kint a szerszámok kórusából hörögve ki-kivált a durvafogazatú reszelő hangja, mintha így csitítaná a többit; sissegve felelt rá a simítók kara és közbe-közbe az üveghangú kalapácsok, akár a csengetyűk, s a nagyobbak, akár a mélyhangú ércdobok.

Messzebbről a gépszíjak csattogása zendült fel, akár az örömtől összeverődő tenyerek. Mindez úgy rezgett át a falakon, a meg-megkoccanó üveglapokon, s bújt át a bőr finom, apró pórusán is, hogy megszabta a szívük ütemét, ott az üvegkalitkában.

Ahogy ifjú Eredics mindezt érezte, szorongó érzései föloldódtak és elillantak. Pihekönnyűnek érezte magát. Az előbbi, bolygató gondolatait teljesen elfeledte.

Boldog volt.

Alighogy elcsöngették a négy órát, ifjú Eredics sebtében elrámolta a holmiját, fiókjait gondosan bezárta, fésűjével végiggereblyézett a haján, aztán futott el. Az ajtóból kiáltott vissza:

— Bocsássatok meg, elmáléskodtam... Már köszönni is elfelejtek. Szervusztok!

Viszonozni se tudták a köszönését, mert mint a szélvész, elrohant. Pedig Kutacska mondani akarta neki: ne olyan sebesen, és tartsanak együtt. De csak hápogni tudott, mert mire szólt volna, a hátát sem látta.

Negyedöt körül járt az idő, amikor anyja telefonjával az emlékezetében, kilépett a gyár kapuján. Végigsietett a rövid útszakaszon, amely a Kőbányai útról az Orczy útra vezetett. A saroknál megállt, mintha tájékozódna, aztán a Fiumei út felé vette útját. Az volt a szándéka, hogy idejét kihasználva, végigmegy a Rákóczi úton, végigszemezi a kirakatokat, tájékozódik az árakról, miegymás; tavaszi ruhát, átmeneti, könnyű kabátvételt forgatott a fejében — régen gyűjtögette rá a pénzt; a feleségének, meg a gyerekeknek is szánt valamit őszre, ki akarta szemelni. — Egy kis örömöt, egy kis meglepetést szerezni, folyton arra vágyott. Időnként, ha csak tehette, élt is vele. Akár valami jótékony injekció, úgy hatott rá is, a családjára is az ilyesmi; napokig élt az örömből, amit önmagában felfakasztott a gondoskodása, s abból is, amit a családja sugárzott feléje és ő magába gyűjtötte, mint lencse a fényt, a következő alkalomig.

Ifjú Eredics szapora léptekkel folytatta útját a körút felé, hogy ott aztán villamosra szálljon.

Néhány lépés után, a Rákóczi úton, cipőüzlet ötlött a szemébe. Odament a díszes kirakathoz, puszta kíváncsiságból, csak épp szemlélni a nyári lábbeliket, tájékozódni az árakról, mert tervei és szükséglete szerint, jövő nyárra szellős szandálcipőt szánt magának. Nagygyorsan ki is választott egy pár világosbarnát, kettőszázkilenc-

venért s találgatta, hogy festene abban a nagy, rézcsatos cipellőben, ahogy magában nevezte kecses formája miatt. Nyelvével csettintve hagyta jóvá a választást, és megígérte magának a jövő évi vásárt. S miként kisfiát szokta meggyőzni, magának is elmondta néhányszor: bizony, mindent mégse lehet egyszerre megvenni. — Nem ám, kis barátom! Fontossági sorrend is van a világon!...

S mintha meglepődött volna ezeken a vigasztalásnak szánt szavakon — felkapta a fejét. Összeszorított markában megmorzsolgatta ujjai hegyét, mert mintha kisfiának dundi és elomló puhaságú kezecskéjét fogta volna, úgy mint amikor közös kirakatnézésben járják a várost és minden érdemes „ablak'' előtt megállnak, elálldogálnak, Robi pedig fáradhatatlanul sorolja a kívánságait.

Az apró kezecske varázsával az ízeiben, mégegyszer végignézte a kirakatot, aztán tovább lépett. Mint valami továbbpergő filmkocka, kihullt szeméből a díszes kirakat, de tudatában mégis élesen élt tovább, mintha csak előtte állna.

Puhabőrű, kurtaszárú női cipőre emlékezett, amely a kirakat jobb sarkában állt, szerényen, szinte eldugva a többi, divatos cipő között. Ahogy eszébe villant, úgy tetszett, mintha minden egyes darab holmi ekörül az öreges cipő körül hivalkodna, fényesen és tolakodón kínálkozva. Szegény rokon a gazdag rokonok között...

Felderült. — Komót cipő! — mondta. — Anyja milyen régen vadászik ilyesmire, az érzékeny bütykei miatt!

Gyorsan megfordult, s visszasietett a kirakathoz. Jól emlékezett. Úgy állt ott minden, ahogy az emlékezetében megmaradt. Nem habozott. Nadrágja zsebéhez kapott, meggyőződni, biztosan nála van-e a bukszája, aztán belépett az üzletbe.

— Törődöttlábú nénikének való cipőt láttam a ki-

rakatban — mondta az eléje siető nőnek — milyen számokban kapható? Negyvenes számú van-e?

— Van, kérem! — mondta a nő kedvesen, ifjú Eredics elé hajolva, ahogy készségeskedett, s már ment is a dobozért. — Finom áru... mint a vaj, olyan puha a bőre — mondogatta közben.

Eléje tette a dobozt. Fehér, bolyhos bélése tűnt legelébb a szemébe. Ujjai közé fogta, a szárát tapintgatta, belsejét simogatta.

— Keresett cikk... Viszik, mint a cukrot — mondta a nő.

— Úgy látszik, beválik... Sok a fájóslábú ember.

— Hálás lesz érte a nénike.

— Anyámnak szeretném...

— Ó!... Köszönni fogja.

— Csak tudnám, megfelelő-e a méret — nem nyomja-e majd valahol.

Kihúzta magát, ágaskodott, mintha át akarna lesni a pulton.

A nő megsejtette szándékát, hátrább húzódott és kissé megemelte a lábát, forgatta, maga is szemügyre vette.

Az övével együtt járt ifjú Eredics szeme és tudakolt; várta a választ s a vételre biztatást méginkább. Mert nem tudott szabadulni — mindenképpen vásárolni akart. Hogy, hogy nem, valahogy attól tartott, hogy ez a nő lebeszéli a vételről, vagy valami olyasfélét mond, ami elveszi majd a kedvét.

— Velem egykorú lehet a mama?

— Dehogy... Valamivel... néhány évvel több — hebegte és fülig pirult. Szemét le nem vette volna a dobozban fekvő cipőről.

— Az életkor egyébként nem számít — mosolygott a nő — a lábforma inkább; számszerint — ahogy tetszett mondani — ilyen méret szükséges. Nagyon széles a mama lábfeje?

— Úgy, úgy... A bütyök inkább, ami számít — az szélesít rajta. — S megint a nő lábára leşett.

— Mondom, ezt ne tessék alapul venni — rázta a fejét a nő. — Inkább a cipőt úgy szemre. Megmondom: tágul ám ez a viselésben... Papucsot nem érdemes venni, ha egyszer cipő kell. Jó az, ha fogja valami a lábfejét. Ajánlom ezt... Tessék nézni, milyen puha anyag.

S kezefejét becsúsztatta a cipőbe, hüvelykujját behajlította és kipúposította vele az oldalát. — Ilyentájt lehet a bütyök, ugye? — kérdezte. — Tessék nézni, helyet csinál az magának nagyon szépen.

Ifjú Eredics elfogódottan nézte ezt a műveletet. Valóban, hogy enged az a bőr! Megfogta, nyomogatta a nő hüvelykujjától dudoros részét, majd önfeledten simított rajta egyet-kettőt, ahogy beleképzelte anyja lábát a vajpuhabőrű cipőbe.

Nem teketóriázott tovább. — Megveszem — mondta. S míg a nő most már egykedvűen írta a jegyzéket, folyton mondta a magáét:

— Lehetetlen, hogy ne váljon be. Tyű, de fog örülni a kisöreg! Régen hajszolunk egy ilyen nekivalót. Csak az a kár, hogy nem valami ünnepi alkalomból kapja. Akkor aztán igazán kiugrana a bőréből. Nagyon szereti, ha meglepik holmi aprósággal.

— Emberi dolgok — mondta a nő, ahogy a jegyzéket átnyújtotta. — Kinek ne esne jól egy kis figyelem?

Fizetett, aztán hóna alá vágta az ízlésesen becsomagolt dobozt. Kidüllesztett mellel, büszkén lépett ki az utcára. Már előre élvezte anyja ámulását, ahogy nyúl a csomagért.

Futni szeretett volna. Sarkallta valami, hogy minél hamarabb anyja elé kerüljön. Az, hogy a ruhára szánt pénze megfogyatkozott, eszébe se jutott.

Néhány percet késve érkezett a találkozóra. Anyja már türelmetlenül várta. Sűrűn forogva, kezéből szemellenzőt formálva tekingetett minden irányba. Olykor lábujjra emelkedett, hogy ellásson az eléje került fejek felett. — Szívtelen gyerek — fordult meg a fejében. — Olyan ritkán vannak együtt, és mégis hagyja várni a szabad ég alatt.

Mégis megbánta, hogy ennyire elragadtatta magát, és meggondolatlanul gyalázta a fiát. Dehogy szívtelen az, dehogy szívtelen! Jön már valahol, szélvésznél különbül, és teli van bűntudattal, amiért a szavát nem tartotta be. Biztos akadályozták őt a jövetelében... különben ő várakozna rá itt a sarkon.

Amikor meglátta lelépni a villamosról, nekilendült, és átiramodott az úttesten. A szíve úgy kalimpált, mintha szűk helyre szorult volna, és ki akarna törni onnan; a fejébe zúduló örömtől majd fölbukott.

— Rosszcsont! — kiáltotta integetve és nevetett; majd magasbatartott öklét rázta. — Szabad ilyet csinálni? Tíz percet késtél! Rengeteg idő... Azt hittem, már sose érsz ide.

— Ne szidjon, anyám, csak ne szidjon — mondogatta ifjú Eredics, és igyekezett elrejteni a csomagot. — Kezit csókolom — köszönt, és a hóna alatt, amennyire tudta, hátracsúsztatta a cipősdobozt.

— Szervusz, kisfiam — ámult nagyot Eredicsné,

amint észrevette, hogy azzal a hosszúkás csomaggal valami célja van az ő fiának. Melege lett. Mi az, dugná el előle, vagy mi? Félti... Takargatni szeretné... Mi értelme az ilyen gyerekes viselkedésnek? Nős ember, családja, kulön vilaga van, természetes, hogy csomagot cipel nekik a hóna alatt — új holmit a boltból — forgatta fejében lázasan. De azért mégsem bírta megállni, kibökte:

— Mi az, talán nehéz az a skatulyaféle? Még majd lepottyantod. Biztos homokot... talán virágföldet cipelsz Rozikának... A gyerekeknek, hadd ültessenek valami palántát, dugjanak el valami virágmagot.

— Á, nem egészen így van, anyám, nem egészen így — motyogta ifjú Eredics zavartan, ahogy anyjához hajolt és megcsókolta. A virágföldet másként szokás csomagolni.

— Miért késtél, arra adj inkább magyarázatot! Anyádat megvárakoztatni... ki hallott már ilyet!

A szemét csak bántotta a csomag. Rá-rásandított. — Mi történt? Az ő fia játssza a kukát, ahelyett, hogy dicsekedne, kotyogna, hogy ezt vettem, azt vettem, aztán, hogy ennek vettem, annak vettem? Gyanús ez a viselkedése és furcsa is... Ő így hogy nyíljon meg előtte, hogy tárja ki a szívét úgy, mint szokta? Az egyetlennek ezen a világon, aki előtt még titka sincs? Titka?... Nincs! Nyugodt lelkiismerettel állíthatja ezt.

A fia nyakbehúzva ballagott mellette, sejtette ő, mi dúl-fúl az anyjában, de alkalmas helyet akart találni, ahol kellő ünnepélyességgel kibontja a csomagot és rögtön próbát is tart, mert látni akarja, passzol-e a lábára ez a selymes, fehér bárány szőrivel bélelt cipő. Nyugta se lenne, ha meg nem győződne erről. Másnap reggelig kibírni, míg hozná a hírt?... Dehogy, dehogy!

Anélkül, hogy elhatározták volna hová telepedjenek le, mintha másként nem is lehetne, egyenesen a Dunapartra tartottak. Hívogatta és vonzotta őket az enyhe halszagot úsztató, lágy szellő, mely körbejárta a fejüket, hízelkedve és emlékeztetve, hogy ő is létezik.

Elfogadták a hívogatást.

A felsőpart kőszegélyénél szemükbe villantak a fehér lépcsők végtelennek tetsző szalagjai; párhuzamosan futottak a messzeségbe, s egy-egy szakaszukon a virító fűcsomó úgy hatott, mint valami üde, zöld bokréta.

A nap lefelé hajolt az égen, s hogy gyönyörködtessen, gyémántfényeket lobbantott fel az alig hullámzó víz ezernyi fodrából, tarajából.

A csendesen meg-meglóduló Duna loccsanva-csattanva, álombamesélő szavakkal feleselgetett az útját álló, lyukacsos, parti kövekkel.

— De fenséges itt! — mondta gyönyörködve ifjú Eredics.

— Itt?... — szemlélődött Eredicsné — orvosság nézelődni. Jutalomnak szánom magamnak, munka után. Nézd csak!... Úgy süt a nap, mintha ki tudja, mennyi ideje volna még a kukucskálásra. Haha... Olyan becsapós-féle... kora délutánt mutat, holott nincs is messze az este.

Ifjú Eredics félszemmel sandított fel a napra; hunyorogva nézte tüzét. Láttán a gyűrűzve-ringó, szikrázófolyó vas képe ötlött az eszébe, amint éppen lecsapolják a gyárban és az ezüstös, meg bíboros láva ékeit körülfonja a könnyen illanó füst. De szereti nézni azt a félelmetes, kápráztató anyagot! Mindig vonzza; nem is mulasztja el az öntéseket.

Míg így nézett, az jutott eszébe, hogy az emberi értelem milyen félelmetes, ősi szépségeket képes felszabadítani az anyagból. Kápráztatóan szép dolog ez!

Leült a lépcsőre. Körültekintett. Mögötte az anyja állt, kék szoknyájának alja válla magasságában ért hozzá és lebegett. — Ejnye, csak úgy letettem magam málésan, mintha egyedül volnék — gondolta szégyenkezve.

Fölpillantott az anyjára, aki mint az árnyék, szorosan mögötte állt és figyelte őt. Szája tartásán látszott, csodálkozik, amiért a fia megint megfeledkezett róla.

— Anyám — szólt nevetősen, enyhe bűntudattal a szavában — tessék már leülni, ide mellém. Olyan furcsán néz, azt kell hinnem, haragszik rám.

— Úgy, úgy... Csak vártam, hogy mi lesz — mondta Eredicsné, bólogatva. — Hívlak, elkésve ideérsz, jóformán szót se váltunk és... Állok csak, állok magamban a felnőtt fiam fölött; őrködöm, vagy mi.

Ifjú Eredics jobbjával felnyúlt az anyjáért, gyengéden megsimogatta a ruháját. — Az a jó és addig jó, amíg anyám őrködik fölöttem. Tessék már lejjebb lépni — s nyújtózkodott, ajánlgatta a kezét, miközben az ölében levő csomag zörrenve-koppanva lebukott a kőre. Utána kapott. — Ne-te-ne — mondta — még majd elvisz a víz...

Eredicsné lejjebb lépegetett, aztán szemügyre vette a lépcsőt, félrekotort néhány nagyobb homokszemet a kiszemelt helyről, és nagy körültekintéssel leült; elsimítgatta a ruháját. Kis gyékényszatyrát fia és maga közé állította.

Míg elhelyezkedett, szeme folyton ott lebzselt a fia ölében hivalkodó csomagon. — Most vette... De mit vett és kinek? Babát a kislányának?... Jókora. Biztosan. síró-alvó. Ideje, eleget nyaggatta érte a csöpp Julika. De hogy nem dicsekszik, s nem kéri a véleményét, jó vásárt csinált-e, érthetetlen!...

— Add ide azt a csomagot, fiam! — szólt váratlanul, és a fia ölében levő dobozért nyúlt. — Sose dajkáld!... Nem tudsz kényelmesen ülni tőle. Befér a szatyorba, tegyük be hát. Még vinni is kényelmesebb úgy.

— Ezt e? — ült föl ifjú Eredics. — Nem a szatyorba szántam én ezt.

— Hanem?

— Egy megfáradt lábra.

— Ezt a csomagot?

Eredicsné szeme nagyot villant s a következő pilla-

natban elkuncogta magát. Száját nyalogatva, várakozón nézett.

— Dehogy a csomagot, dehogy azt — legyintett a fia — csak ami benne van.

— Aha... Papucs a feleségednek?

— Papucs... papucs — nevetett ifjú Eredics. — Azt most nem lehet venni, megmondták az üzletben.

— Akkor cipő...

— Cipő... Cipellő! Cipellőcske!

— A fenét!... Ekkora bolond nagy dobozban... akár egy vén embernek való bocskor is belefér. Mit nem tesznek olyan csöpp holmival! Elvész benne... Biztosan a lányodnak vettél valamit arra az édes, falatka lábára. Te fiú, te fiú... szép ez tőled. Bár... neked se ártana már, ha megérkezne lábadra a pótlás; alaposan szét-tapostad a nyári cipődet! Nézd csak, milyen kunkori az orra!

Ifjú Eredics maga alá húzta a lábát, olyan merőn ne nézhesse az anyja. — Rászolgált a nyugalomra, tudom, de még bírja — mondta. — Vígan kibírja a nyarat.

— Fehéret vagy sárgát vettél annak a gyöngy-szemnek?

— Feketét. Törődött lábra komolyszínű bőr való.

— Bolondozol...

— Ha bolond lennék...

— Mutasd már, mert elepeszt a kíváncsiság. Aligha-nem bevásároltál?! Mi lett veled, hogy így viselkedsz?

Két kézzel, türelmetlenül kapott a dobozért. Jóízűn felnevetett, amikor magához kaparintotta, és a keblén dajkálgatta. Várt, nála hagyja-e a fia. Szemében játékosság parazsa hunyorgott. Óvatosan fektette az ölébe, s bontogatni kezdte; spárgát bogozó ujja gyorsan járt, feje, rebbenő szeme követte a doboz fordulását, billenését a kezében, orra duzzadtra tágult az izgalomtól; gyorsan és szaggatottan vette a levegőt.

Amikor a széthajtott csomagolópapírra lekerült a

doboz teteje, nagyon elámult. Mozdulatlanul, egyre meredtebben nézte a bogárfekete cipőt.

— Ez neked gyerekcipő? — motyogta meghökkenve, el-elcsukló hangon, s szeme futkározni kezdett a dobozon s a cipőn; szeretett volna a cipők belsejébe is bepillantani, de csak vágya kélt erre, a keze nem mozdult mégse. — Gyerekcipő — mondta bizonytalanul — beleférne ebbe Julikánk egészben...

Ifjú Eredics igyekezett közömbös arcot vágni, de belül teli volt izgalommal. Anyjának minden mozdulatát végigélte magában, akaratlan. Arcjátéka, szemének vibrálása átragadt rá. Ha anyja sűrűbben pislogott, azt tette ő is; ha összeharapta a száját megújuló csodálkozásában, az ő húsos szájaszélei is befeléfordultak hamarjában.

— Te, Lajcsikám — szólt végül Eredicsné —, ez felnőttnek való cipő. — A cipőnézésből lassan emelte fel a fejét. Fürkészve tekintett a fiára. Majd tekintete megint lefordult a cipőkre. S mintha valamit sejtene, sőt, már értene is a dologból: — Ez komótcipő...

Elmosolyodott. S egy pillanatra rá, olyan hirtelen és olyan kövéren buggyant ki a könnye, mintha szikrázó gyémántszemmé válva, nyughelyéről úgy taszították volna ki; árulkodott a boldogságról, ami fénnyé sűrűsödött a burkán.

— Kitaláltad a vágyamat — szólt ellágyultan —, érdekes, hogy kitaláltad. — Hosszan nézegette az előrenyújtott lábát. — Azt se tudtad, mekkora kell.

— Emlékezetből igen, ha nem is számszerint.

— Nahát... egész megmulyultam; szólni se tudok... szólni, hogy megköszönjem.

— Rúgja le hamar azt a vacak régit! Lábnyomorító az... próbálja fel ezt a kényelmes jószágot.

— Pszt... ne bántsd ezt. Régen szolgál engemet és... nem is olyan rosszul. Aztán hogy gondolod Lajcsikám? Itt a szabad ég alatt váltsak cipőt?!...

Körülnézett. Bántotta, hogy annyian járkáltak a lépcsők fölött, és nézelődtek, ahogy az már szokás.

De azért csak a kezeügyébe húzta a lábát, és bogozni kezdte a kötőjét.

— Csak azért ám, mert szörnyen kíváncsi vagyok, belefér-e a lábam, és hogy enged-e ott, ahol kell egy kicsit. Meg, hogy hogy mutat rajtam...

Kibújtatta a jobb lábát a cipőjéből, lábujjait megjártatta a bizsergető napon.

— Lajcsikám, Lajcsikám... erre igazán nem számítottam.

Ifjú Eredicsnek úgy tetszett, reszket a keze, ahogy a dobozba nyúl a jobb lábra valóért.

— Ajha, de remek puha!... S milyen meleg! Fiam, nem sülök meg benne nyáron?

Válaszolni se ért rá, Eredicsné máris fölrántotta.

— A kiscica édes szemét, ez jobb, mint reméltem!

Nyomogatta a lábfejét, illesztgette benne a lábát, sehol sem sajgott, amitől pedig titkon előre reszketett, mert eddig minden új cipője megkínozta, amíg betört.

— Hallod... minden porcikám helyet talál benne magának. És... csinos is, vagy mi... Ajha! Azt mondom én, most aztán rám illik a szó, hogy nagyságos asszony.

Kuncogott, kuncogott, forgatta újcipős lábát, szemügyre vette minden oldalról. A másikat meg, szinte bújtatta mellőle.

— Hogy elüt tőle, most látni csak igazán... Mondd már, fiam: nem sülök meg benne nyáron?

— Ez legyen a gálacipője. Be a hivatalba, haza a hivatalból... Meg akkor vegye föl, amikor szórakozni megy. Meglátja, mindenben jobban leli majd a kedvét, ha nem kell folyton sziszegnie a cipő nyomorgatása miatt.

— Milyen jól tudod, milyen jól... Mintha áramütés érne, úgy belenyilall néha a lábamba és hasogat a kemény bőrtől, hiába idomult hozzám annyira. Jaj, jaj, ettől mentesz meg. De várj csak... Mindenesetre, előbb számol-

junk el. Egyelőre csak így, pénz nélkül, hisz egy pár cipőre valót senki se hord magánál. Mibe került ez az álomcipő? Mondd meg nyugodtan, mennyivel tartozom. Ezt apád is úgy veszi majd, mint ami szükséges volt. Végre megdicsér!

— Nincs ennek ára, anyám — mondta a fia. — Pénz... anya a fiának hogy mondhat ilyet? Csak nem akar megbántani? Viselje egészséggel és rendben van. Ha azt mondja még hozzá, köszönöm: máris túlfizette.

Eredicsné felszisszent.

— De fiam, csak nem azt akarod mondani, hogy!... Ejnye, ejnye, nem játék ez! Nagyon rossz érzés lenne! Rejteném a szemem az enyémek elől... Családos ember vagy, fiam! Viszed a magad terhét, elég az neked. Ingyen — tőled... Égetné a lábamat. Állandóan az járna a fejemben, hogy megrövidítettem a gyerekeimet.

— Ennek a cipőnek nincs ára, anyám, mást nem mondhatok.

Eredicsné háta egyre púposodott, vállai lehajoltak.

— Köszönöm, kis Lajcsikám — rebegte és rázkódott a jóleső sírástól.

Ahogy az idő múlt, azon vették észre magukat, hogy csendesedik a környék, a teherkocsik robaja egyre ritkábban hangzik, s a nap teljesen lehajolt a hegy mögé; a hűvösödő szellő pedig, mint az ébresztgető csók, folyton arcukon tapsikált.

Ideje lesz cihelődni — gondolta Eredicsné, fejét kapkodva, és mintha az másként nem is történhetne, természetes mozdulattal nyúlt a lábán levő új cipő párjáért; előkészítette, hogy felveszi.

— Rajta, rajta! — biztatta a fia. — Aztán induljunk, mert az időt számonkérik otthon, még a gyerekek is.

— Tyű, mint a katlan! — mondta Eredicsné az új-

cipős lábára mutatva. — De oda se neki! Én bizony ebben megyek haza. Apád előtt feszíteni akarok benne. Talán csak nem bűn az? Hühü, mekkorát fog nézni a lelkem erre a fényességre! Előbb persze félrefordítja a fejét, akár a csóka a színes lepkére, és csodálkozik, firtat a szemével. Dehogy szólok mindjárt, dehogy szólok!... Ha fölcsigáztam, lapulok. Magában ugyse gondolhat más rosszra, mint arra, hogy betörtem valahova a cipő áráért.

— Sokáig ne ingerelje.

— Á... Eljátszom én vele ügyesen, ne félj. Mielőtt füstölög, lecsendesítem.

S fel-felkuncogott, míg becsomagolta a régi cipőjét a dobozba. Elképzelte, mint ballag el az öreg előtt, ha kell, ha nem, a konyha hosszán ide-oda, sürög-forog, pipiskedik, szoknyáját megemelve, ahogy a régimódi „hölgyek" cselekedtek, amikor lucskos volt az út és járdától járdáig szerettek volna eljutni, mellettük a gavallérral. Közben majd szólongatja: így Lajos, úgy Lajos, figyelj már egy kicsit, ne bóbiskolj. — Játszik vele, míg fel nem nevet, olyanformán, mint az öreg fóka. De páratlanul is nevet!...

Fölállt, lépegetett, hajlítgatta a lábafejét, de nyikorgást csak nem tudott kicsalni a cipőből. Ez megakasztotta elképzelésében, mert biztos volt benne, hogy amint a férje előtt ellibeg, nyikorogni fog az új cipője.

Majd belejön ez és nyikorog — nyugtatta magát s megemelt szoknyájával, képzeletben megint az ura előtt termett, fénypamacsokat szórt a cipője az ura szeme közé, hunyorgott, káprázott tőle; közben kissé pöfögősen dörmögött: „Ne rázd a rongyot, te asszony." — Ő meg vissza rá: „Idesüss, a fiad ajándékára te ember, és nevess velem!"

— Katlan ez, ha mondom, Lajcsikám — szólt megint türelmetlenül, s fölfújt az orrát csiklandozó hajszálaira, röppenjenek vissza a helyükre. — Hűvösbe vagy hidegbe

alkalmasabb lesz, mint most, azt már látom. De azért csak menjünk fiam, álom benne járni; méghozzá édes álom.

Ifjú Eredics gyönyörködve nézte az anyját. Erről az oldaláról még nem ismerte. Egészen felpezsdítette. Tapogott mellette, míg anyja került-fordult, nézelődött a pihenő helyükön, nem hagytak-e el valamit. Csodálta gondosságát, mellyel számbavette holmiját; derült a kényeskedő léptein, ahogy nagy körültekintéssel, minden kavicsot kikerülve, majdnem lábujjhegyen haladt a lépcsőn fölfelé.

— Arany kópé fiam, aranyom — mondta Eredicsné s a jókedv kibuggyant nyomát a tenyerébe markolta a szájáról. — Semmit se változtál... Úgy látszik jó kezekben vagy. Áldom is érte Rozikát.

— Az alma nem esik messze a fájától!

— Rám célzol, s apádra? Lehet... Megesik, hogy vásottabbak vagyunk mi ketten, öregek, a legtűzrevalóbb kamasznál.

Felkapta a fejét. Az út tekeredő, szürke szalagját figyelte a lépcsők fölött. — Nem panasz ám, egyetlen szavam sem az — mondta hangsúlyosan és sóhajtott. — Most különösen nem tudnék panaszkodni.

Az alsópart sárga, döcögtető kövén sietősre akarta fogni lépteit, mert képzeletében felötlött előtte az ura, ahogy a konyhaajtóba kiállva, türelmetlenül várja. Magához zárva fia karját, szinte húzta magával.

— Fékezzen anyám! — tréfálkozott a fia. — Miért kapcsolt rá annyira?

— Ismerhetsz... A másik felem apád: vár otthon. És téged meg a tieid...

Mégis lelassította lépteit. Az út sárga kövének gömbölyödő hátát keresve, aprókat lépegetett s úgy, mint aki tócsákat kerülget.

— Azt tudod-e, kisfiam, milyen ünnep közeledik mostanában? — kérdezte később Eredicsné, már a házuk közelében.

— Ha jól tudom, pünkösd ünnepe — felelte a fia, s nem értette, mi lehet ennek a jelentősége.

— Ezt eltaláltad!... De emellett milyen?

— Hát... kétféle ünnep mostanában sem szokott lenni egyszerre. Mire gondol anyám?

— Az ezüstlakodalomra!

— Kiére?

— Nem a szomszédéra, édes fiam.

— Az áldóját! — s megvakarta a fejebúbját. — Ilyen vénecskék vagyunk már? Engedelmet, persze nem a szülőkről van szó... — És számolgatni kezdett pünkösdig.

— Förtelem, hogy megy az idő, anyám! — mondta elgondolkodva. — De... azt hiszem, valami tévedés történt — fűzte hozzá, arra gondolva, hogy a nagy számok anyját megzavarták. — Az ezüstlakodalom ünnepi ideje elmúlt már.

Eredicsné lihegve megállt, kérdőn nézett a fiára, majd gyorsan föl a lépcsőre, mennyi van még hátra. Közben, szakadozottan az járt a fejében: tudta ő, hogy a preciz fia okvetetlenkedni fog!

— Pünkösdkor lesz két éve annak, hogy ünnepelni kellett volna az ezüstlakodalmukat — nyögdicsélte ifjú Eredics, látva a megütközést anyja arcán.

— Ejnye — billegtette a fejét Eredicsné — két év... olyan sokat tesz az? Se nem oszt, se nem szoroz!... Most érkeztünk rá, hát most ünnepelünk. Meg... ki tartotta számon? Egyikünk se... Most, mint a villám, eszembe jutott. Ragadjuk meg az alkalmat, az aranylakodalomra ugysem biztos, hogy sor kerül. És... egyben a te házassági évfordulód... az ötödik! Össze kellene kötni ezeket az ünnepeket, pünkösdkor. Szabadság is jár nekem az idén — kerek tizenkét nap, telik belőle mindenre.

— Okos gondolat: ünnepeljünk! Ez ellen ugyan nem lehet kifogása senkinek se. Apám, feleségem, a gyerekek... A vigalom jól jön mindegyiknek.

— És kirándulunk majd...

— Persze... Kirándulunk!

— De hitetlenül nézel, fiam! Úgy mint régen: kirándulunk Zugligetbe, Hűvösvölgybe. Kapjunk rá megint. Emlékezhetsz, apád tíz évet fiatalodott minden alkalommal. Aludt utána, mint a bunda... horkolt, mint a medve. Most meg... hisz tudod, álmatlanság gyötri. Kezdjük újra...

— Részemről, pünkösd után, szívesen. Mindenesetre, jó hogy szólt. Némi pénzmagocskát félre kell majd dugni az ünnepléshez. Ajándék kell... Meg aztán, ha megint rákapunk a tágasságra a Zugligetben, ahhoz is kell némi tartalék. Úgy ér az valamit, ha sárga lé csillog a korsóban, habosan.

— Apád inkább a pirosfélére esküszik.

— Kibékül ő a sárgával is egy kis rábeszélés után.

Ebben maradtak.

Fönt a folyosón anyja hóna alá igazgatta a cipősdobozt.

Eredicsné türelmetlenül topogott, oda-odalesett az ajtójukra, látja-e az urát. Mondta volna a fiának, kísérje be, hadd lássa az apja, együtt voltak, dehát észrevette ő, hogy a fia is lesked fölfelé, a maga ajtójára és így nem volt szíve tartóztatni.

— Később majd leugrok egy-két szóra — mondta ifjú Eredics, mert anyja tekintetéből megérezte fel-felsejlő szándékát a hívogatásra.

— Tudom én azt — mondta rá az anyja.

Sebesen továbbfordultak. Siettek haza.

Elég későn volt már, amikor vacsora után ifjú Eredics, felesége vállára tette a kezét és mesélni kezdte a napi eseményeket, mint rendesen, lefekvés előtt, valahogy úgy, mintha fölös terhétől igyekezne megszabadulni, megosztva örömét, gondját, búját-baját s az izgalmakat is. Így került szóba anyja is a telefonnal s a télireváló ajándékcipő, amire most, nyáridőben bukkant. Előbb meghatódtak, majd elnevetgéltek az eseten; de a végén Rozika nagyon szánta anyósát, amiért abban a meleg cipőben végigszenvedte az utat. S hogy az ő férjének nem volt elég sütnivalója ahhoz, hogy anyját lebeszélje a szőrmés, parádés belsejű cipő felhúzásáról, azon szüntelen csodálkozott. Ezzel azonban még több okuk lett az édesízű nevetgélésre.

— Jól van, jól tetted — mondta végül Rozika. — Szüksége volt rá; tűvé tett már eget-földet egy kényelmes mamuszért; és megérdemelte szegényke.

S hogy férjét teljesen meggyőzze arról, hogy a vásárlás miatt szemernyi irigység se bántja, két kezébe fogta a fejét, szájához vonta s puhán rátapadt; majd átölelte és hozzásimult, hogy minden kétségét eloszlassa: ő tiszta szívből örül az ajándékozásnak.

Ifjú Eredics ellágyulva suttogta:

— Legközelebb... nemsokára ám te jössz sorra. Majd kiokoskodom, mi legyen az a valami, ami nagyon a kedvedreváló.

— Ó, én ráérek — duruzsolta vissza Rozika. — Inkább neked kellene beszerezni nyári holmikat. Én várok, türelmesen. És előbb a csöppségek... néhány apróság nekik is kell majd... Várok a soromra; miattam ne fájjon a fejed.

Ölelkezve, önfeledten beszélgettek. Forró és piros volt a képük; a szemükben részegítően nyújtózott a felgyúlt láng.

A konyha közepén állva, nem tudtak betelni egymással.

Gyermekeik, Robi és Julika, a konyhaasztal előtt motoztak a játékhalmaik között, rakták rendbe, anyjuk kívánsága szerint, mert már lépni se lehetett a lakásban, szanaszét hevert mindenük és folyvást sivalkodtak; szent és sérthetetlen tulajdonuk nagy részét sose találták. „Te nyúltál hozzá, te vitted el!" „Add vissza, nálad volt!" — egyre szólt a vád és ez már elviselhetetlenné kezdett válni.

Most, hogy fürge kis kezük nagyjából rendet teremtett, innen-onnan sorba előkerültek az „elbújt" holmik. Még azok is, amelyeket teljesen elfelejtettek már. Sikongatva emelték a magasba, és fintorogva, hegyes, piros nyelvüket kiöltve ámuldoztak és örvendeztek:

— Hő, nekem ilyenem is van, hő...

— Hő, ez meg neked nincs, hő, höhő...

Amikor beleúntak a lázas munkába meg a dicsekvésbe, a játékhalom előtt térdepelve, figyelni kezdték szüleiket, akiknek, úgy sejtették, nagyon fontos dolguk lehet egymással, mivel olyan sokáig állnak fölöttük, súgdosódnak és nevetgélnek; aztán meg simogatják egymás hátát, valahogy úgy, mint amikor apukájuk biztatja valamelyiküket, jót cselekedni.

Erősen figyeltek, miről lehet szó, de sehogyse tudtak eligazodni. Kicsit fájt ez nekik, bosszantotta is őket, hogy róluk annyira megfeledkeztek — már mióta egy kukknyi figyelemre se méltatták őket.

Hirtelen ők is szembefordultak egymással; térdenállva veszett súgdosásba kezdtek, tücsköt-bogarat összehordtak; cukorról, kiskutyáról, kismacskáról, mákostésztáról, barátfüléről, ólomkatonáról és kaucsukbabáról elmondtak mindent, bőven. S amikor kifogytak a mondanivalóból, kezdték újra, előlről a hadarást, dicsekvést, panaszt és hő vágyakat soroltak fel szaporán. De ennek is végére értek — meg is únták, belefáradtak, aztán ott áll-

tak tehetetlenül, mert anyukájuknak és apukájuknak még mindig bőséggel volt mondanivalójuk egymás számára; s hiába meresztgették rájuk tüzes szemüket, felettük tovább folyt a széphangú, kedveskedő csevegés; őket nem avatták be a dolgukba.

Robi hamarosan megsokallta ezt. Óróla tudomást nem venni! S egyáltalán, mi lehet az, amibe ők ketten, Julika testvérével nem üthetik bele az orrukat. Ilyen még nem volt! És jól van, Julika csepp még, de ő, a fiú!... Ezt még sose tették vele! Mindent a fülehallatára szoktak megtanácskozni. Apu szokta mondani: egy ilyen nagy fiú előtt, aki lassan felelős lesz a családban történtekért, nincs titkolnivaló. Lám, most mégis!...

Úgy elmerült gondjaiban, észre sem vette Julikát, aki súgdosva kérlelte:

— Robikám, babázz velem... Segíts piros bugyogót varrni a négerbabámnak, flanellből, mert jön a hideg idő és fázni fog. Na... Robikám... Két bugyogót csináljunk rá, mert nagyon érzékeny, a meleghez van szokva szegény; ahol ő született, mindig és nagyon forrón süt ám a nap — a nagymami mondta. Robikám... te szabd ki a kis nadrágokat, majd én megvarrom őket. Nézd, ebből...

S mutatta a rongydarabot, legyezgetett vele Robi szeme előtt, mintha a port rázogatná ki belőle.

Robi hessegette a kezével, s ahogy Julika felé kapott, akaratlanul mellbelökte, mire Julika keserű pityergésbe kezdett, és megszidta, amiért olyan goromba. De Robit ez sem zavarta. Szemét le nem vette a szüleiről. Nem tudta miért, nyugtalanította az, amit a szüleik művelnek.

Julika fölállt; s pártfogót keresve indult az anyjához, aki ebben a pillanatban csókok közt köszönte meg urának a házassági évforduló örömére megígért télikabátot.

— Mit alkudoztok? — kérdezte tőlük Robi sértődötten, ingerült hangon; aztán ő is felállt s hozzájuk indult.

— Mondjátok meg, minek örültök annyira? — kérdezte ismét, enyhültebben.

A bújó Julikát magához ölelte az anyja, míg Robira mind a ketten megütközve néztek. Hogy fölcsattant ez a gyerek, az tűnt föl nekik.

Ifjú Eredics Robihoz hajolt, borzas fejét magához húzta. — Látod, kis tökmag, minek is örülünk? Hát halljad, megmondom én: annak, hogy ilyen szépen együtt vagyunk és annak is, hogy jók vagyunk egymáshoz... Meg, hogy szeretjük egymást; s annak is, hogy te vagy az én kisfiam, Julika meg a kislányom, és hogy... anyuka olyan szépen gondunkat viseli. Aztán... annak is örülünk, hogy van egy áldott jó nagymamánk, nagypapánk és... minek még no? Mindennek! Amiben benne van a fű, a fa, a virág, a csodálatos napocska, a nyomábanjáró éjszaka — meg a bogár is, amit megfogsz és dobozkába raksz reggelig, mint valami társadat, hogy örökre a tiéd maradjon...

— A bogár is meghal — mondta Robi határozottan és pityergősre csúszott a szája. — Kár érte — és kicsit összecsuklott. Sűrűn köröző nyelvétől nedves, piros szája kerekre nyílt; szemében gyenge riadalom füstje kószált.

— Álmos már a gyerek — súgta Rozika a férjének. — Azért nyűgös.

— És a kiscica megdöglik, apuka? — húzódott anyja mellé még jobban Julika, s két kézzel kapaszkodott a szoknyájába; durcás szájjal, szemét kidüllesztve nézett; ártatlan, tisztafényű, barna szeméről lesiklott minden felhő; tele volt várakozással; hurkás, tömzsi lábát szüntelenül lóbálta.

Az apja megkérdezte:

— Hogy jut eszedbe ilyen csúnya szó? Megdöglik!

— Ez nem csúnya! — felelte Julika ártatlanul, szinte csodálkozva. — Tudok én csúnyát is, de ez nem csúnya.

— Vége! — mondta ifjú Eredicsné. — Alvás következik...

Lenyúlt Julikáért, magához ölelte. — Hamar vetkőzzünk, mosakodjunk... Te is Robika, egy-kettő!...

— A négerbabám is...

— Magad mellé veheted a lavórba.

A család elvonult ifjú Eredics előtt, s míg Rozika a gyerekekről sebtében lekapkodta a ruhát, fordult utánuk mindenfelé; a rájukboruló lámpafényben derűs tekintettel nézte őket s olyan sejtése volt, hogy meztelen testük a fény aranyszálánál is finomabb fonallal kötődik össze a szívével.

14

— Te Lajos! — szólt Eredicsné az urához vasárnap este, vacsora után, amint az asztal végén ülve maradék kenyerüket majszolták, és ki-kinéztek az ibolyakék, esti égre. — Szeretsz örülni?

Eredics gyanakodva fordította felé a tekintetét, mit akar tőle a felesége ezzel a bolond kérdéssel megint. Biztosan ugratni akarja valamivel. Fölháborító, hogy kinyílt a szeme, hogy magáratalált ez az asszony! Ő meg visszafejlődött, gyámoltalanná vált mellette — tökéletesen így áll a helyzet, azt kell hinnie néha.

— Felelj Lajos, hisz jót kérdeztem! — ösztökélte Eredicsné. — Szeretsz-e örülni, azt mondd meg nekem?

— Szeretek-e? Micsoda kérdés! Miért érdekel?

— Csak... Örömöt akarok szerezni neked.

— Talán elvenni a szám ízét valamivel. Biztosan azt akarod közölni velem, hogy kit és hogyan agitáltál meg csütörtökön, amikor a „népneveldével" voltál; vagy talán azt, hogy milyen nagyot fejlődtél az elméletben egy kerek hét leforgása alatt. Láttalak tegnap este, hogy bogarásztad az írkádat. Röhögtem magamban rajtad. Magamat is kiröhögtem persze, amiért hagyom, hogy ilyet művelj a közös fészkünkben. Amellett, hogy megbolondulsz, teljesen összeaszol. Nézd meg a képed, milyen horpadt.

— Ne félts! — legyintett Eredicsné. — És nem erről van szó; a kérdésre felelj.

— Örülni... szeretnék. Csak én már nem tudok örülni.

— A te hibád az. Egyébként itt van, nesze, örülj!

Kapkodva a köténye zsebébe nyúlt a kétszáz forintért, amit tegnap óta takargatott és várta a megfelelő pillanatot, amikor dicsekedhet vele.

— Két ropogós piroshasú. A miniszter adta át tegnap reggel a termelési értekezleten, sajátkezűleg; jutalom a jó munkámért. Hallottad volna, hogy megtapsoltak! Azt hittem, föllök az a nagy csattogás, dobogás, amikor fölálltam és útnak indultam. Mert ki kellett ám menni a dobogóhoz. Tyű, de megrázta a kezemet a miniszter! Hüh, hühü... én nem tudom, hogy van az, sehogyse bírtam a szemébe nézni, pedig akartam, nagyon is akartam. S amikor egy kicsit mégis belenéztem, szinte semmit se láttam — elolvadt előttem az egész ember. Pedig ugyancsak megtermett, nagy darab ember; kettő ilyen kitelne belőle, mint te vagy.

Mosolygott, úgy nyújtotta a pénzt az urának. De az nem mozdult, csak dülledt szemmel nézett, s még csak nem is nyelt erre a váratlan esetre.

— No... ez se derít föl? Talán utálkozol, vagy mi.

Eredics erre se válaszolt. Szeme ábrándosan pihent a százforintosokon, ahogy a felesége két ujja közt hintáztatta előtte, az asztal fölött.

— Elbűvölöd, Lajos... Vedd, a tied is ez. Beszéljük meg, mit vegyünk rajta. Gondoltam, ingrevaló kellene neked. Olyan szép fehér anyagot láttam valamelyik nap a kirakatban, mint azok a régi panamaanyagok voltak. Abból vennék neked. Az jól áll az arcodhoz és kényelmes viselet — kihajtós gallérral, mint ahogy a fiatalemberek viselik. Jó lesz?... Mit szólsz hozzá?

— Semmit, Lujzi.

— Semmit? Az is valami. Szóval ez a tervem. Majd én elintézem ezt.

S mivel az ura nem nyúlt a pénzért, szépen kisimogatta, aztán egymásra fektette az asztal közepén.

Eredics pedig csak ült, ült, nagyokat szuszogva, mintha az a két pirosas pénzdarab megbénította volna. Sandítva a feleségére lesett. Mit becsulnek rajta ennyire? — gondolta. — Már másodszor hoz haza ilyen jutalompénzt. Talpraesett asszony — jutott eszébe. — Az ez, talpraesett, azt nem lehet elvitatni tőle. De azért inkább az lesz a helyzet, hogy túlságosan nekiadta a fejét az elméletnek meg a propagandának és hogy maga is „nevel" már. Ebből származnak a sikerei. Ez viszont nem okos dolog. Hát neki való ez? Micsoda beszéd!... Erre csak ráfizethet. Gúny tárgya lesz majd. Vissza kell tartani az ilyesmitől. Ennyire belemerülni a dolgokba! Este, lámpavilágnál tanul. Tanul?... Magol, mint valami beszédhibás, dadogó diák. Alig tudja kimondani azt, amiről szó van... Betűzi, szótagolja, hogy a nyavalya töri ki az embert az ágyban... Áthallatszik az még a falon is, amikor megfeledkezik magáról és hangos. Vissza kell táncoltatni, nem vitás, hagyja az őrült elképzeléseit. Elképzeléseit?... Tulajdonképp mit képzel, még azt sem tudja. Áh... Előbb megfékezni, a figyelmét elvonni, aztán rászorítani, hagyja ezt abba. De hogy nyúljon hozzá? Visszasziszeg, mint a kígyó. Dühítően makacs és önfejű lett belőle.

— Lujzika! — kezdte nagyon halkan, maga elé mondva a szót. — Helytelenül cselekszel te, mondtam már néhányszor. Féltelek téged... Féltelek, hogy szégyent vallasz. Miért kell kitenned magad a mások gúnyolódásának? Elméletet tanulni! Hát neked való az? Házról házra járni a rossz lábaiddal, népnevelni, keresni, kutatni, kinek mi fáj, hát neked szükséged van arra? Hogy volna, Lujzika! Egyszerű, szerény asszony vagy... Féltelek, hogy összetörsz, értsd meg ezt. Azt most nem is vizsgálom, hogy jóért, vagy rosszért lelkesedsz. Az más kérdés. Teljesen más... Hagyj fel a hóbortoddal. Féltelek...

Miért kell, hogy kárát valld egyszer annyi jószándéknak, ami benned van és pazarlod — tékozlod két kézzel, futva. Epeszűnek ismertelek mindig...

Megállt a szóval. Kissé savanyún nézett a feleségére, hogy fogadja eddigi néhány szavát.

Eredicsné, fejét félretartva, nyugodtan ült. Várta, hogy az ura kiadja egy szuszra mind, amit akar. A régi nóta ez — gondolta —, el akarja tántorítani mindentől, ami neki ellenszenves. Hát honnan veszi, hogy neki van igaza? Hát lehet igaza? És, ha van is, hát hagyja futni türelmesen, majd rájön ő, ha netán hibás úton jár — meg is követi bűnbánón, ha neki lesz igaza.

— Lujzika — kezdte újra Eredics — emlékezz csak... három éve múlt már, jöttem haza, kétségbeesve, reménytelenül; kiütötték kezemből a falat kenyeret.

Emlékszem, emlékszem — hagyta helyben magában Eredicsné, fejét billegtetve, révedezve. — Halottsápadt voltál, kabátod kigombolva, hanyagul. Vártam, hogy sírvafakadj. Leültél velem szemben az ülőkére, megfogtad a kezemet és azt mondtad: „Asszony, ezentúl neked kell helytállni. Engemet kinyírtak; osztályellenségnek bélyegeztek. Levegő nem szelel, fű nem nől többé a számomra."

Helytállni? — kérdezte akkor megriadva, hangtalan, a szemével inkább, mint bármivel. — És hol, miképp? Eddig nem állt volna helyt? Osztályellenség!... Te jó Isten!

Hogy nézték akkor egymást, azt elmondani nem lehet. Forró volt köztük a levegő.

— Szóval, emlékszel? — kérdezte Eredics és ráhajolt az asztalra, félszemével a pipáját, félszemével a feleségét méregette. Megvillant az eszében, hogy rá kellene gyújtani, eregetni a füstöt és azon át idézni fel a múltat. Könnyebben és kellemesebben megy úgy. — A világ legszerencsétlenebb embere ült akkor veled szemben. Ha rámhúzták volna a földet, akkor az is helyénvaló lett

volna. És miért volt mindez? Az a döntő kérdés, hogy kerül az ember ilyen végső állapotba, hogy akár elföldeltetné magát?

Tudok mindent — mondta rá magában Eredicsné. — Elbántak veled, az volt a véleményem akkor, és az a véleményem ma is. De az egész már rég volt; kár kérődzni rajta. Fátyolt rá és kész. Az a Huszár, aki az őszinte életrajzod alapján belédkötött, vakargatott és kiforgatott, hol van azóta? A kutya se tudja róla, él-e, hal-e. Tiszavirág-életű az ilyen. Megszületik, kivirul és vége. A hatalma nem nő fel az égig, lenyesik tőből és kidől; meglepődni és csodálkozni se jut ideje. Ártott-e? Bizony, ártott! De hányszor hívtak vissza a régi helyedre? Töredelmesen megvallották, hogy tévedés történt — egyéni túlkapás; jóvá akarták tenni a hibát, az igazságtalanságot. Ezt se felejtsd el, Lajos.

Aztán, mint aki csupa füllé változott, arccal az ura felé fordult.

— Hallgatlak, Lajos — mondta és felkönyökölt az asztalra. — Öntsd csak ki a szívedet; tudom, folyton csordultig van.

— Huszár úr szerint én rosszabb vagyok a leghitványabbnál... Én osztályellenség vagyok!

— Ez kitalálás, Lajos.

— Ez... bélyeg, ami kilométerekre virít és bűzlik egyszerre!

— Lekopik ez rólad... Kifakul majd a szívedből is egyszer csak, meglásd; föl nem figyelsz rá, akárhol mondják. Téged nem illethet ilyesmi.

— Mindegy, mondták és rámragadt; ezzel hiteles lett. És ez elvitte a kenyerem is. Kutatta-e akkor valaki a bélyeg valódiságát? Volt eszébe! Kerültek inkább. Bélpoklosnak éreztem magam. Bár kígyó lennék, hogy levethessem a bőröm, hányszor, de hányszor sóhajtottam. És miért? Mert Huszár úr elgondolása szerint, nem kívántam akasztófán látni Sebők méltóságos urat, az egy-

kori gazdámat, akinél jól éreztem magam — annak idején. „Az osztályellenség beszél így" — nyilatkoztatta ki Huszár úr és én elmehettem. El is mentem. Még ma is megyek. A végállomásig meg se állok már. Nahát... mondtam én, és mondom most is: ahol így elbántak velem, ott nekem sose lehet többé nyugtom, és akik így elbántak velem, azokat a szívembe sose fogadhatom be. Minden rést elzárok magamban légmentesen, és védekezem, és... küzdök ellene a magam „primitív" módján: morgok, fújok, kegyetlenül. Ezért mondom, Lujzi neked: térj észhez. Féltelek téged, te jóhiszemű, jámbor teremtés, hogy még nálamnál is csúfosabban jársz. Féltelek és ez legyen elég neked.

— De ha én nem tudok úgy gondolkozni, mint te; másként látok, és azt érzem, hogy szép és jó az, ami van — akkor hogy fogadjak szót neked?

— Te... azt szeretném, ha látnál; mit gondolsz, meddig lesz becsületed? Ameddig húzod az igát. Amint leveszi rólad a szemét az az egy-két ember, akik között forgolódsz, máris elfelejtenek. Aztán... kétszáz forint annyira megszédít téged? Hályogot kapsz tőle a szemedre.

— A megbecsülés, Lajos...

— Az jól esik, tudom én, de azért nem kell összetörni magadat. Valahogy óvatosabban, ha már annyira tetszik ez a, ez a... mit tudom én, mit is mondjak! Kíméld magad, hisz nem élsz örökké.

— Hajt engem valami... És nem tudok hazudni, nem tudok alakoskodni. Tudom, haragszol, de kimondom: nem nézem jó szemmel azokat, akik nem dolgoznak, vagy akik nem iparkodnak eléggé.

— Tudom... inkább bedugul a füled a jó szó hallatára, és... inkább ellenségemmé válsz.

— Tévedsz, Lajos!

— Kristálytisztán látok! De nem úgy te! Hát kevés az neked, ami velem történt? És... légy ez egyszer igaz-

ságos. Emellett a súlyos baj mellett, egyéb tömérdek más baj nem volt? Jól kell tudnod, mit tülekedtél az ételneműért az emberek között, a méregdrága ételneműért, ami még így sem annak jutott, aki megérdemelte volna. A krumpliért nem verekedtél? A puszta kenyérért nem lökdöstek össze a KÖZÉRT előtt? S hányszor nem jutott, mert késve érkeztél és a ráérőbbek elvitték az orrod elől. Nézel, ugye, akár a sülthal? Meghiszem azt... A tények tények, mit hozhatnál fel ellenük? Ha csak azt nem, hogy erőszakos bugris vagyok, ahogy mondani szoktad. És... mit vettél évek óta? Sose voltunk ilyen kopott verébformák. Mondd, mikor ihattam meg nyugodt lélekkel a fröccsömet?... S ha megittam, micsoda pocsék fröccs volt az, drága pénzen!

Eredicsné csak nézte, nézte az urát s ingatta a fejét; fájlalta, hogy annak megint csupa kihívás a tekintete, még a szemöldöke is kötekedő, ahogy rendetlen szálai a homloka felé hegyesedtek, akár a vad karmok, kunkorin.

— Lajcsika, Lajcsika — mondta ki hangosan, természetes egyszerűséggel; mégis ez a régen használt megszólítás derűvel töltötte el. Nevetni kezdett a szeme, nevetett a pírban égő orcája is. — Rajtad a sor, beszélj csak, Lajcsika, szaporán. Alig várom a szavadat. Hamar csak, hamar...

— Tréfával akarod elütni a dolgot, asszony?

— Szó se róla, ember, hisz nem kevésről van szó. De dühösen mire mehetnénk egymással? Előbb ereszd ki a gőzt magadból, könnyebbülj meg és úgy majd... Én meg, hiába, nem tudok tágítani a magamétól; a máséval szemben pedig, jól tudod, nehéz felfogású vagyok. Ezért ne haragudj.

— Itt van! — bömbölte el magát Eredics és céklavörös lett a képe — most meg gyón, meg érzékenykedik... és mellébeszél. A lényegről kellene beszélned, arról, ami nekem fáj.

— Ejnye, te hirtelen ember, hát éppen arra akarok

rátérni. De hát te hajtasz, üldözöl a nagy hangoddal, mint bolond kocsis a meggebedő lovát... Időt se hagysz, hogy összeszedjem a gondolataimat. — Azért nem baj, a magamét megmondom, a magam módján... És tudd meg, ha már ennyire vitted a dolgot, olcsón most sem adom, kár kuncogni a bajuszod alatt. Kimondom én: veled ellentétben jónak hittem és jónak hiszem azt, ami van!

Közben hatalmas éjjeli lepke verődött be az udvarról a konyhába, vaksin körözött a légypiszkos villanykörte körül, neki-nekiverődött. Zúgott, akár valami motor, és koppant a lámpán, az meg pengett. Eredicsné s a férje is, félszemmel lesték a lepke útját, figyelték lomha, nagy testét, szárnyának villámgyors vibrálását, ahogy nyugtot keresett a fényben, szemmel kísérték zuhanásait, ahogy elkábult a koppanások után.

„A lámpát ideje volna megtisztítani — gondolta Eredicsné — azok a nyíves legyek alaposan telepingálták. Létra kellene hozzá, mert magasan van, az asztalra állított székkel már nem kísérletezem, félek, hogy leszédülök. Hej, ha most itt volna Robi, megveszne, úgy hajkurászná ezt a lepkét; még a söprűt is igénybe venné... Jaj lenne a villanykörtének! Bolond, nagy lepke... hull a pora... egész összezúzza magát."

A lepke láttán, Eredicsnek gyermekkora villant az eszébe, amikor csapatostól hajkurászták a lepkéket, versengtek, ki fog meg többet, s amikor volt már egy marékra való, fa alá ültek, széttépték egyenként és megkeresték a mézzacskójukat; csöpp volt, de volt... így nyalakodtak.

„Vajon ennek a nagyhasú lepkének van-e mézzacskója? — mustrálta Eredics. — Ha nem volna rest, leütné és meggyőződne róla... kifordítaná a potrohát."

— No, no, asszony — kezdte váratlanul Eredics — azt mondom én neked, hogy vigyázz, vigyázz!

Szájába kapta a pipáját, szutyakolt néhányat, majd

szortyogva tette hozzá: — Ellenségem vagy te nekem, vérbeli ellenségem.

A lepke tovább bukdácsolt és zúgott. Eredics úgy leste, mint a vénségtől lusta kutya a nyugalmát zavaró, incselkedő csöppséget, sunyin félretartva a fejét, kidülledt szemmel, hogy a fehérjén kívül más alig látszott belőle; ahogy a pipa féloldalt lógott a szájából, úgy tűnt fel, vicsorít is.

Eredicsné mosolygott ezen. Forró képét tapogatva kérdezte: — Mi az, beleszerettél? Fogd meg, a tied lehet.

S a lepke verdesve zuhant a lámpától a falnak, onnan Eredics gyérhajú, kopasz fejének; hímpora finoman szállongott.

— Látod, az a bolond is utat tévesztett — mutatott görbe ujjával férje fejére. — Fényre szomjas és a fejednek tart, azt ostromolja az esztelen.

Jóízűt nevetett ezen, merev kezét, lábát is fölvetette jókedvében, amikor az ura pipás markával kapott a lepke után, de nem érte el.

— Erőlködsz, Lajos?... Ha lepke kell, szólj az unokádnak, fog az neked, akár szakajtóravalót is. Csacsi... mindened meglehetne, amit szemed-szád kíván, csak egy csöpp eszed lenne hozzá. De mindegy... ha egyszer ilyen vagy, hát ilyen vagy. Én azért a magam módján igen szeretlek és szeretni is foglak.

— Ne szeress!...

— De szeretlek! Kell az neked, akárhogy ordibálsz.

Közben a lepke nagy erővel megint útrakelt a menynyezetről. Kopogott, verdesett a falon, szárnya járt, mint a motolla. Falnak verődött, lejjebb hullott, riadtan újra fölemelkedett, és nekifordult a lámpának, át akart bújni a fényen s amikor a lámpa melege megsütötte, lezuhant az asztal fölé, lábával, szárnyával a linoleumot szántva menekült, és újra szárnyrakélt, a fehér fal felé. Eredics nyögve kapott utána. „Fürge ez, és küzd az életéért" —

az járt a fejében. Lopva nézett a feleségére, nem neveti-e ki a sikertelen lepkevadászatáért.

Eredicsné nem nevetett, inkább ámulva nézte az urát, milyen fürge mozdulatra képes az.

A lepke pedig kis tétovázás, bizonytalan fény felé verdesés után, mintha elcsüggedt volna, megelégedett alacsonyabban is; ott szántotta a levegőt Eredicsné és a férje közt. Frissen hullámzott a levegő utána és szárnyának verdesése szánalmat ébresztett Eredicsnében. „Szegény, utat tévesztett, nem találja a helyét."

Szemmel kísérte cikcakkos útját, és elmosolyodott, amikor körbe repülte a férje fejét. — Utazás a föld körül — szólt nagy komolyan. De aztán elkuncogta magát.

Eredics nagy szemekkel nézte, el nem tudta képzelni, mi lelte. A méreg is elfutotta egy kicsit, mert arra gondolt, hogy nagy kínjával őt neveti ki a felesége. Hogy mit akar, hogy mi a célja ennek az asszonynak? Valaki talán lovalja ellene? Ajjaj!... Baj van ott, ahol a bárány farkassá tud vedleni. Micsoda príma asszony volt ez a Lujzi, és itt van: szembeszegül... kigúnyolja az urát!

— Kedvem lenne megmángolni téged, asszony, hogy észhez térj. Kólikás alak! Beképzel valamit magának és emiatt még a családi békéjét is kész sutba dobni.

Eredicsné a lepke útját figyelte, és mereven, a lámpába nézve hallgatta az ura korholó szavait. A lámpafénytől hunyorogni kezdett, s ekkor, elvakultan behúnyta a szemét, majd a fejét tenyerében dajkálva, sziszegve dörgölte, nyomkodta a homlokát. Nem tehetett róla, megint fel kellett kuncognia, mert csukott pillái mögött, mint valami izzó magot, a villanylámpát látta és körülötte a zúgó, köröző lepkét. S minél jobban dörzsölte a homlokát, az izzó lámpa helyett annál inkább a férje feje jelent meg előtte éles körvonalakkal, amint porátvesztve, sebesen körülzúgja a lepke; kerek útja ezüstös, szalagnyi csíknak tetszett, s benne a lepke, mintha a vibráló szalag masnija lenne.

— Juj, Istenem, de furcsa... de bolondság! — mondta rázkódva a nevetéstől — glória masnival ékeskedik a fejed körül. Masnival... akár valami huszárcsomó!

— Mi az, te, kinevetsz? — horkant fel Eredics, és maga alá kapta a lábát, hogy megemelkedik. Olyan zajt csapott a mozdulatával, az asztalt úgy meglökte, hogy Eredicsné azt hitte, mindjárt ráborítja.

— Dehogy, dehogy! — kapta fel a fejét, komolyraváltan Eredicsné. — Mi jut eszedbe? Hát szokásom az, hogy valakit kinevetek, Lajcsika?... Kis kótyagosom.

— Akkor mit nevettél? Jól tudod, vérig bosszant és a halálom az, ha valaki, ökör módján bohócnak hisz engemet. Elvárom, hogy komolyan vegyenek. Te sem vagy kivétel.

— Lajcsika, Lajcsika... motoszkál valami az ember fejében, hidd el, mindig motoszkál. Nevettem, hát nevettem... Ne haragudj érte. Ismerhetsz, mindig komolyan veszlek, talán túlon-túl is komolyan. Röhögni... Kinek van itt röhögnivalója? Ülj csak nyugodtan.

„Glória masnival" — jutott eszébe megint és elnézte férje virító fejét, ahogy gyenge fényrózsákat hintett rá a villanylámpa. — Jaj, Istenem! — és a szája összerándult, kuncogni kényszerült.

— Lujzi, kiváglak!...

— Ugyan!... ezért a csekélységért? Hisz semmit sem vétettem.

— Kiröhögsz...

— A lepkét csak, Lajcsika... olyannak láttam, mintha emberfejjé változott volna, kopasz emberfejjé, aminek szárnya nőtt és csapkodott, a porát meg szórta szét. Mondtam magamban, nem lenne jó, ha igaz lenne ez a látomás, mert a Robi unokánk akkor félne a lepkétől.

„Glória masnival." — Juj, Istenem, szegény kis unokám. — És újra felnevetett. — Erről van szó... Látod,

képzelődöm. És kár, hogy kizökkentünk a beszédből... Folytassuk, Lajcsika, folytassuk, mert szörnyen fut az idő.

— Ugyan!... Amikor megvesztél a lepkétől és komolytalankodsz.

— Hagyjuk az ártatlan lepkéket, a még ártatlanabb gyerekeknek.

„Glória masnival." — Juj, de bolondság! — és megrázta a fejét, hogy végre elűzze a látomást.

— Nem megy ki a fejemből a konokságod, Lujzi. És az sem, hogy megjátszod a feledékenyt, csak hogy ne kelljen igazat adnod nekem. Ezek az étel dolgok is... A csillagot is letagadod az égről. Mintha nem panaszkodtál volna nekem annyiszor a beszerzés miatt. És... és most is... mondd meg nekem, mikor ettél utoljára egy valamirevaló... höh, egy valamirevaló!... Jól adom én is! Álombeli dolgok... Egy vacak halpaprikást mikor ettél, emlékszel-e?

— Igaz, régen volt. Tudom, nálad főleg itt van a baj fészke.

— Noná, buzogány!... Egyrészt itt van, az természetes. De az előbbit azért el ne feledd.

— Várj!... Tudom, hogy igazad van. Imádod a halat; én megértelek. Ezután, meglásd, főzök bőséggel ezt is; jut rá pénz... úgy igyekszem, hogy jusson; ismerlek, ezt csak akkor hiszed el, ha majd látod; én megígérem: látni fogod. És akkor majd másként látsz mindent.

— Úhüm, majd ha fagy! Pláne, ha ennyire félreismersz. Azért akárhogy van, nálam sem minden a zabálás.

— Jó, jó, te forrófejű... Én is engedek valamit a kedvedért, te is engedsz annyit, hogy bűnbe ne essünk, és hogy csorbát ne szenvedjen a büszkeséged.

— Megint csak annyit mondok: féltelek téged, Lujzi. Kár érted. Kár bizony.

Pipája után kotorászott az asztalon, szájába kapta s akkorát szívott rajta, hogy a háta belepúposodott. —

Tessék, a pipám is kihúnyt miattad. — Elvörösödött a képe. Megszívta a fogát, aztán megnyalta a száját. — Mennyi bosszúság! — Türelmetlenül markolta, simogatta a pipáját, de az épp, hogy langyos volt.

— Szídd meg csak, szídd meg Lajcsika, föllángol az még — biztatta és mutatta is pöfékelőn, arcán mély gödrökkel, hogy hogyan kell szívni a pipát.

Eredics bambán és fejcsóválva nézett a feleségére. Már a pipázásba is beleszól! — Krá, krá — krákogott élesen, és harag lobogott fel a szemében. — Te okos tanácsadó, nagy szakértő vagy, mondhatom... Tűz nélkül, hogy éghet a pipa? — Krá, krá — krákogott megint, aztán pipáját óvatosan az asztalra csúsztatta, majd megriszálta derekán a nadrágot, fel akart állni. Elnyűttnek érezte magát. Arra gondolt, hogy ez az asszony a szívósságával megint kihozta a sodrából és egész kidöglesztette.

Eredicsné mosolyogva intett neki: — Egy csöppet maradj még, igazán csak egy csöppet.

Eredics visszahelyezkedett a székre és várakozón nézte a feleségét, mit akarhat még tőle.

— Nézd, Lajos, tudom én jól, sok igazság van abban, amit te mondasz, csak ahogy mondod, az valami borzasztó. És a türelmetlenséged — az is öl. És... te elvárod tőlem, hogy én megértselek téged, de te nem vagy hajlandó megérteni engemet. Azért cibálódunk aztán. Ha valaki látna és hallana bennünket, biztosra venné, hogy eszünk sincs. Tudod, egy idő óta nem tudom megadni magam olyan könnyen. Harcolok az igazamért és remélek. Harcolok érted és mindenki másért. Ne haragudj rám ezért...

— Kibírhatatlan vagy, Lujzi. Buh!...

Megrázkódott, fintorgott, majd folytatta:

— Hamar megtanultál mellébeszélni és szembeszállni azzal, akivel nem lenne szabad szembeszállnod. Hogy mi lett veled?... Azelőtt még csak dadogni se tudtál. Eszedbe se jutott... Ha valami megütötte a füledet, csak néztél,

mert nem értetted. Ha úgy szóltam, hogy... Eh, ezt már föl nem hánytorgatom! Lehet, hogy erről magad se tehetsz. Elmúlt dolgok, régi dolgok... Hagyjuk a holtakat pihenni!

— Látod, Lajcsika, pedzed már... Lassan kibújik a szög a zsákból.

— Jó, jó... elég lesz mára. Azt halld meg, hogy valahol üti a tizet... Adj vacsorát! Gondolom, mára neked is elég. Ugysem alszom el éjfélig, annyira felpiszkáltál. Buta mánia... népnevelő! Rajtam próbálgatod a karmaidat. Undorodom az ilyesmitől.

— A krumplit is megmelegítsem, Lajcsika?

— Adj eleget, bánom is én, mit adsz!

Eredicsné gyorsan megmelegítette az ételt, megterített és tálalt, hadd kapja meg az ura minél hamarabb a részét, aztán bújjon ágyba, húzza fejére a takarót. Kenyeret szelt neki, a rossz fogaira gondolva levágta a héját, a tenyérnyi karéj kenyeret úgy tette a fehér porcelántányérja mellé.

— Szedj még magadnak, ha kell, bőséggel... A fasirt mind a tied — mondogatta a férjének, s fölkapott magának a lefaragott kenyérhéjából, szájába gyömöszölte a ropogós szeletet. Szerette szopogatni — édeskés finom íze felér a süteménnyel, szokta mondani. Majszolva, így futott ágyazni. Jó magasra rázta ura párnáit — méreggőzös fejének legyen mibe süppednie, takaróján, lepedőjén minden ráncot elsimított, hogy ilyen apróság se ingerelhesse. Ismeri jól: él-hal a gondos ágyazásért.

Épp hogy végzett, az ura máris ott botladozott a háta mögött; türelmetlenül vetkőzött.

— Jóllaktál? — kérdezte és elhúzódott az útjából, hadd telepedjen az ágy szélére, szokása szerint, a cipőjét kifűzni.

— Hogy jól-e?... Az nem is beszéd! Puffadásig — méreggel! — dörmögte Eredics indulatosan. — Ha eszem volna, bekapnék rá egy leveseskanál szódabikarbónát,

hogy legalább megbüfögtessen; különben, egy a száz ellen, meg nem emésztem karácsonyig. De csak hadd szenvedjek; mártír vagyok én, mártír.

— Szegény fejed... Ha ráérnék, sajnálnálak; így még csak nem is vígasztallak. Dolgom van, hagylak magadra. Ami belédszorult, majd kipárolog. Reggel, mire újra talpon leszünk, alig emlékszünk arra, hogy egy kicsit összeröffentünk. Összenevetünk majd... Aludd ki a mérgedet, aludd ki te, te... vén kopasz! — S hirtelen a fejéhez ugrott, elkapta, megcibálta, összeborzolta a keze ügyébe eső gyér hajszálakat.

— Eredj, eredj, nemzetes asszony... te színbregyó — pöfögte Eredics és kapkodta a fejét, kézzel-lábbal tiltakozott. — Csak semmi bizalom!...

— Fejet is moshatnál már, vén morgó. A tiszta ciha egy-kettő kulimászos lesz tőled. — S kuncogva fordult tovább, ment a dolgára.

Mire visszaért a konyhába, kint, az udvarra sötétség borult.

„Jó ég, hát ilyen későn van már?" — ütődött meg.

A kapun hosszan csengetett valaki.

„Tizenegy óra is elmúlt!... Rémes ez az idő — elhagy bennünket."

Bezárta a konyhaajtót, az ablakon eligazította a függönyt. Figyelt. Beszéd ütötte meg a fülét. A férje hangja volt; önmagával feleselt, ahogy a cipőjét fűzte s maga elé dobta:

— Kiállhatatlan lettél asszony. Azt képzeled, elbírsz velem... Kifárasztasz. Boszorka!... Mitől lettél olyan szívós? Eh, és én csak úgy hagyom magam, lekvármódra. Megállj csak!... Höh... a potyka se juthat olyan helyzetbe, mint én, pedig az buta. Bekapja a horgot, cibálja, és csak függ a zsinegen kidögölve. Szakasztott potykasors az enyém...

— Mi?! — kapta fel a hajolástól kivörösödött fejét, mintha észbekapott volna. Cipőjét nagy durral levágta

a másik mellé s forgolódott úgy ültében, kereste a feleségét. — Hol vagy? Idefigyelj!... Te tényleg azt hiszed, hogy kézben tartsz engemet?

Eredicsné beljebb csoszogott a konyhaajtótól, megállt az asztal előtt, nekitámaszkodott; nyugtatólag legyezgetett az ura felé. — Csitulj, Lajos — mondta —, semmiféle buta dolgot nem képzelek én.

— Hát jó — dormögte Eredics nagyokat fújva, mintha szeszes volna. — Ábrándozz csak kedvedre, ha jól esik; míg föl nem lázadok. Akkor aztán ugyis kezdődik a haddelhadd. Hehe!... Finom kis médiumod vagyok én! Gondolsz egyet, nekem állsz és fenegeted rajtam a fogadat, meg a karmaidat. A párt!... Haha! És én bekapom a horgodat, potykamódra. Megállj, nézni fogsz egyszer, ha megsokallom. Apróra töröm minden porcikádat, ha más nem segít. Lajcsika!... Ráadásul van képe így szólítani. Brr!... Tudd meg, már rég megszűntem a kedvesednek lenni.

„Lovald magad, lovald szegény" — mondta magában Eredicsné.

Eredics fölpenderült az ágyra; hosszú alsónadrágjának szárain a kötő, mint négy pántlikává fonnyadt fehér kar, Eredicsné felé lendült, mintha búcsút intene, majd összeköndörödve rálapultak a lepedőre.

— Szerbusz — mondta erre Eredicsné és elkattintotta a villanyt. — Legyen békesség, Lajos... Lajcsika. — Behúzta a szobaajtót, darab ideig fogta a kilincset.

Férje csapkodva igazgatta maga fölött a takarót.

Eredicsné gondolt egyet, kitárta az ajtót, villanyt gyujtott, fürgén és lábujjhegyen visszament az ura nadrágjáért.

„Ablakos az ülepe, aláfoltozok... reggel, ahogy a sámlin kefélte a cipőjét, kivirított az alsónadrágja belőle."

A szoknyája is igényel egy-két öltést — jutott eszébe — egymásután végez velük, aztán ledől. Hamar virrad,

pihenni kell... Amint pirkad, a fény máris feszegeti a pilláját mostanában.

Visszafordultában, kicsit meghajolva odakukkantott a férjére. Nyitva volt a szeme. Kerekre tárulva pont őrá szegeződött.

— Csöndben leszek Lajcsika, nyugodt lehetsz — suttogta neki, és lábujjhegyen iparkodott kifelé.

Az ura meg se moccant; szótlanul feküdt; még a szuszogását sem lehetett hallani.

— Ezen is túlestünk... kemény dió volt — mondta Eredicsné, ahogy felnyúlt a varródobozáért a konyhakredenc tetejére. Szédelgett a fáradtságtól, zsibogott, hasogatott a lába, a válla. Sziszegve csoszogott az asztalig, vállán az ura nadrágjával. Révedezve nézte a falvédőt a konyhaasztal fölött, keze munkáját, a foszló piros cérnájával, elmosódó, fakuló mintáival. „Kedves párom hazavárom... hazavárom." — Jártatta a szemét a felíráson és a suta szárnyúra sikerült fecskék röptét figyelte a falvédő négy sarkában. Keze kenyérhéj után motozott. Bekapott belőle egy darabkát, lisztesen, ahogy a kezébe akadt, s jóízűn majszolta. Aztán kibújt a szoknyájából, megkereste rajta a vásott részt, s az asztal mellé telepedett. Fölötte — úgy tetszett neki — az egyszál lámpa álmosan hunyorog és zavarja a látását. Föllesett rá. Rendben volt az. Inkább az ő szeme pislogott laposakat. — Áh, áh — ásított.

— Mindjárt kész leszek — ígérte magának — mindjárt lefekszem. — Tűért, gyűszűért kotorászott a dobozban, az ujjától összekoppanó gombok között. — Itt már megint mesterkedett valaki! Valaki... a Robika keresgélt magának alkalmas gombot a pöcköléshez — mosolyodott el. — Nyilván ő kutatott, mert semmi sincs a helyén.

Gombos bolond unokánk... folyton váltogatja a csatárokat, meg a... meg a... hátvédeket a gombcsapatában. Miféle játék? Micsoda gombvándorlás! Édes Robikánk... Tisztára nagyapja formájú. Még a szája is úgy áll, ahogy azé, ferdén, kicsit gúnyosan. Nincs menekvés, az unokában is a Lajosra kell ismernie. Nincs menekvés... Eh, vigye kánya, nem is akarja, hogy legyen!

Befűzte a cérnát, megnyálazta az ujját, csomót kötött a cérnára. — Kiköpött nagyapja a kölyök — mondta ismét, maga elé idézve Robit. Nézte őt, egyre nézte, s ahogy a tűje bele-belebukott a szövetbe, elsiklott valamerre a szeme elől; erőlködnie kellett, hogy újra odaképzelje a villanó tű hegyére, oldalára, ahogy nevetve csúszkált, bukfencezett ott, mintha vele incselkedne és vigyázna is rá, hogy el ne aludjon, amíg be nem fejezi a varrást.

— Sietek, Robika, nagyon sietek — pötyörélte neki, alig mozduló szájjal, ahogy egy pillanatra megállt kezében a tű, szeme lehúnyódott, s Robi egy fénypontból kinyúlva és megmerevedve rosszalón nézte őt, amiért ilyen későn még dolgozik. S amikor Eredicsné szeme még összébb zárult, Robika megcsóválta a fejét, éppen akkor, amikor nagymamája az első hosszú lélegzést vette, mint az édes elalvás kezdetén a megfáradt gyerek.

Eredicsné összerezzent erre és mosolyogni igyekezett. — Nem értesz te ehhez, Robika — mondta álmában, fejét ingatva. — Nagyok dolga ez. A kötelesség, kötelesség... eleget kell tenni mindenben, amit vállalunk. Ne pörölj hát velem. Tudom, te őrködsz felettem... elvenné tőlem a tűt, nehogy megszúrjam a kezem. Tyű!... vigyázz, ha kapkodsz, megbök ám ez a gonosz és kigyöngyözik ujjad hegyén a piros véred, én meg sírok. Menj hát, Robika, haladni szeretnék a munkával... föltartasz, és akkor itt ér a hajnal, madárszóval a konyhában. Tudod — a madarak — alig jön föl a nap, máris az ereszre telepszenek, és be nem áll a szájuk, folyton-folyvást mesélik egymásnak, mit álmodtak az éjszaka. Elhallgatnád őket nap-

hosszat te is, akárcsak én; mi ketten már ilyenek vagyunk; szeretnénk megfejteni a madárkák szavát.

— Igaz-e Robika? — kérdezte és meglepődött. A tű fénylő felén már nem a Robikája bukdácsolt, hanem a férje, kuszált hajjal, sápadtan. Rázta, rázta a fejét, hogy elűzze a látomást s helyette az unokája jöjjön vissza, de az ura makacs volt, megtapadt a fénylő ponton és nem tágított.

Eredicsné megadta magát a sorsának. — Tessék, Lajos, mit akarsz? — szólt hozzá. — Valamit még nem intéztünk volna el? Könnyen lehet... annyi mindenről megfeledkezik az ember, ami fontos, ami... szép. Szép, ha úgy fogunk hozzá, hogy szép legyen. Bizony Lajos, sok múlik azon, kit mi indít valamire és hogy szól arról, ami benn, tudod, mélyen a lélekben tanyázik, s egyszercsak valami okból kikívánkozik onnan... Aztán, hogy a hangot miféle tett követi, az is fontos. — Beszélj, Lajos, beszélj! Szokatlanul merev az arcod. Mi lelt? Állsz csak és nézel, egy hang nem sok, annyi sem jön ki a torkodon. Fura... mennyiféle tudsz te lenni! Hogy mondod? Csak hadarjak én, amit akarok? Hát ha ez kedvesebb neked, beszélek én helyetted. Ide figyelj, Lajcsika... előbb talán a nadrágodon a foltot kellene megerősíteni. Hajolj csak ide, az ölembe és maradj veszteg; néhány öltés az egész, nagyon vigyázok, nehogy megbökjelek a fenekeden.

Eredics olyan hirtelen hajolt az ölébe, mint a rongybaba, ha derékon ütik és lehanyatlik. Nagyon megütközött ezen a felesége. Egy ideig riadtan nézte, göbös ujjaival simogatta. — Milyen forró a tested, Lajcsika — mondta részvéttel. — Csak nincs valami bajod?

Nem kapott feleletet. Ezen még inkább csodálkozott. Aztán megigazgatta a foltot, ügyelt, hogy csík csík szerint fusson, és megbuktatta a tűt a nadrágban. Most, mintha a férje megremegett volna az ölében. — Ugye, ugye, csiklandós vagy? Vagy talán félsz, hogy a feneked hályogos szemébe a folttal együtt belevarrom az eszedet

is — ahogy mondani szokták? — Kuncogott ezen s hosszan öltögetett.

A folyosón döngő léptekkel, köhögve haladt valaki; később durranva ajtót csaptak be valahol. Eredicsné felijedt. Rémülten figyelt. — Te jó ég, elaludtam! — Homlokához kapott, szétmázolta a melegtől álmában kiült verejtékcsöppeket. — Pár öltés még és kész vagyok — mondta és keze gyorsan járt. — Holnap olyan leszek, akár az agyonkínzott kutya. Csoda? Lajos még szunyókálás közben sem hagy nyugton. Ki boldogulna vele? Sérti a fülét, ha Lajcsikázom! Valamikor... valamikor, az más. Letűnt világ — elmúlt korszak, ahogy mondják.

Nagy kopogásokkal megint végigvágtatott valaki a folyosón. — Ez a gólyalábú Vigh — állapította meg —, zörög a patkója, akár valami csikónak, akit hajt a vére.

Fölállt, lábujjhegyen benyitott a szobába, óvatosan becsukta az ajtót; vigyázott, hogy zajt ne csapjon. Fülelt. — Érdekes, az öreg, de csöndben van. A szuszogását se hallani. Máskor pedig, ilyentájban úgy horkol, hogy az bőszítő. A hízó adhat olyan hangot, amikor több kukoricáról álmodik, mint amennyit kapott. Megszokta már. Hiányzik a horkolása... így azt kell hinnie, nincs is itt.

Rendbeszedte magát, aztán az ágyához tapogatott. Ledűlt, hullámzott alatta a sodrony, az ágyfája nyikordult. „Csitt, csitt — mondta magában —, fölverjük így a haragost."

Kinyújtózott, amennyire csak tudott. S mintha leheletnyi finom, hűs takaró nyomulna a szemére, az álom pillanatok alatt elnyomta. Zsibogó, fáradt lába rándult még egyet-kettőt, de erről ő már nem tudott semmit.

Eredics, karnyújtásnyira a feleségétől, fúrta, fúrta fejét a paplanba, de elaludni nem tudott. Mintha hangyabollyá változott volna a feje, ott nyüzsgött benne minden szó, amit a feleségével váltott. S mintha bíborszínű,

lobogó lángnyelvek nyaldosnák körül azokat, s ki-ki csapnának a szemén, hogy bíborszínűre égessék körülötte a világot. Az volt az érzése, máglyává változott az ágy, amelyen mozdulatlanul fekszik s az, hogy a tűzben elhamvadjon, idő kérdése csupán. — Kín ez, pokoli kín — gondolta. — Ha valaki azt hiszi, hogy ezt könnyű elviselni, bizony nagyon téved... Itt van mellette egy asszony, akivel hajdanán összekötötte az életét, s mert az rádöbbent valamire, amit ő megsejteni se tud, hogy mi az, szembeszáll vele. Elvet hirdet, és mintha nem éltek volna le együtt majdnem egy teljes életet, és nem járódtak volna be egymás mellett, mint gépekben a fogaskerekek, a hátralevő időben új szabályokat igyekszik felállítani... új csapást vág az úton, hogy azon haladjanak. — Hát vegye tudomásul: nincs igaza! Korlátolt és gyepesfejű, mindenki azt mondja az ilyen asszonyfélére. Világos... Lujzi csak a jót látja — csak azt akarja látni és semmi egyebet; mert... mert őt elkapták az álmok, mert ő így remél, őt így reméltetik. Bizony az álmok!...

Kegyetlen álmokat kerget ő és minden hozzá hasonló. Mámorban égnek, varázsos szavakkal — csakhogy baj van itt!... A valóság másként fest, mint ahogy a Lujzikák képzelik.

Mocorgott, fészkelődött, a párnán hűsebb helyet keresett a forró fejének. — Én magam nem voltam-e cseléd egész életemben, szüntelen a más kutyája? Az voltam, de a józan ítélőképességem sose vesztettem el, és vigyázok rá most is. Lujzinak tudnia kell... együtt szolgáltunk, jóban, rosszban...

Eredics emlékezett. Huszonöt éves, ruganyos járású fiatalember volt, amikor a cukoripar nagytekintélyű vezérigazgatójához, Sebők méltóságos úrhoz ajánlották, komornyiknak. Milyen rég volt! Fűszeres illattal volt tele a levegő, és a bízás majd szétfeszítette a mellét akkor.

Szinte hallotta most cipőjének nyikorgását, sarka fémes kopogását az aszfalton; és mintha most indulna el

az ágyától az a fiatalember, aki egykoron ő volt, sudáregyenesen, akár a jegenye. Kivasalva, kiborotválva ment bemutatkozni a Bazilika mögötti kis utcába; tavasz volt, bolondítón édes a levegő, a napfény és a szellő együtt csókolta a homlokát... Érezte most is a nyomát, látta magát, igen, ő az abban a barnacsíkos ruhában, nyikorgó cipőben.

Féldeci szilvóriumot nyakalt be bátorságcsinálónak a sarki kocsmában, úgy lépett be azon az úriszagot lehelő vaskapun. Gyalog ment fel a másodikra, az izgalomtól kifulladt a lépcsőn, és a szilvórium szaga úgy járta körül az orrát, mintha a kisüsti ott párologna nyitott edényből, pont az orra alatt. Az járt a fejében, hogy ezzel a szilvóriumszaggal mégsem lesz jó bemutatkozni, hátha túlságosan le találja venni a lábáról Sebők méltóságos urat. Megállt hát kifújni magát és lehiggadni. Kölnizett zsebkendőjét nyomogatta a szájához, törölgette vele angolosra nyírott bajuszát.

A bátorító köd pedig lassan befonta az agyát és azt súgta neki: — előre Lajos, a szilvórium becsülni való ital, az illata nem megvetendő... Ezen a csekélységen nem csúszhatsz el.

Ballagott tovább azon nyomban, mert a jó szót, a természete szerint, mindig megfogadta, főleg ha az ő fejében fogant meg. Egyébként is: önmagával, sohasem szeretett vitatkozni. Utálta a vitát, és lehetőleg kitért előle. Nem úgy, mint most... bármerre fordul, vitatkozó emberekbe botlik, üldözik a szavakkal. Kiútért pöröl itt mindenki, aki él, akibe még nem fúlt bele a szó. Ez a Lujzi is... talán nem volna szabad haragudni rá. Ő is... ő is hajtja a magáét, mert azt hiszi, hogy az a jó, az a mentség, a kicsinyke szalmaszál, amibe belefogódzhat, mielőtt kibaktat vele az a két ló abba a nagy csontkertbe, ahol már úgyis minden mindegy.

Áh... Milyen furcsán szólt az a nyíves csengő, ahogy megnyomta Sebők méltóságos úr ajtaján azt a fehér

gombot, a fényes rézlemez közepén. Valóságos ministráló szerszámnak vélte, oly szépen csilingelt. Bóbitás, helyre lány nyitott ajtót. De mustrálta! „Bizony, a méltóságos úrhoz, ahhoz én" — mondta neki a kérdésére. Biztos volt benne, hogy az első pillantásra sikert aratott annál a tárultszemű, bóbitás lánynál. Gömbölyű volt a képe, gömbölyű volt a fara, mindene. A bóbitája alól huncutul kandikált kifelé a frufruja. De még milyen huncutul! Magában nem tudott mást mondani, csak annyit: „Ez már döfi!" Biztos volt benne, hogy jó helyre teszi be a lábát.

— Eredics Lajos, Eredics ám! — mondta ő. — Ha jól emlékszik — lány előtt még sosem tette — meghajolt.

— Tőkés Lujzi — billegett az a bóbitás lány és arra biztosan emlékszik, zavarában a szoknyája ráncait igazgatta. Két lábfeje csámpásan összehajolt, akár a kacsának, ha elbámészkodik a gyepen. Alig mert kezet adni, épp hogy az ujjait markolhatta meg. De azt megmarkolta, amúgy istenigazából, és magában szaporán mondogatta: „Add ide magad, add ide hát, mit fukarkodsz, te bóbitás leányzó!"

Összeakadt a szemük! Akár a kénes villám, úgy járta át a Lujzi szeme. A ménkő tudja hogy adódott, bele is borzongott. Lány szemétől még nem ijedt meg életében, de most elkérdezte magát egy párszor: mi lelt Lajos? Mit akar tőled ez a lány? Még majd beköti a fejed, ha nem vigyázol.

Erre a gondolatra nagyon felfigyelt, s mintha darázs csípte volna meg, felvetette a fejét. Mint a nagyon messziről jött súgás futkosott fejében a gondolat: azt a lányt még nem szülte meg anya, aki az ő fejét bekötheti. Babája az lehet; az más... Szép baba... ez a bóbitás, babának megjárja!

Fenemód megnyalogatta erre a száját, és Lujzi, mintha megérezte volna, mit forgat a fejében — elvörösödött, akár a nyár hevében pirosló pipacs. Tyű, de szép

volt!... És nevetett. Arra kellett gondolnia, mégis huncut a mája ennek a bóbitásnak — rosszra csábít.

— Azért nem kell begyulladni — mondta ő ekkor váratlanul —, piros a parolin, Lujzika. — A fene tudja, hogy juthatott ez az eszébe ott az ajtóban; annyi bizonyos, égett utána még a füle is, amint kimondotta. De ha már kimondotta ezt a bolondságot, nem állhatott meg ezeknél, mert Lujzika még azt hihette, tökkelütöttel akadt dolga. Hozzáfűzte hát:

— Lovastüzérnél nincs lehetetlen, azt sose feledje el, Lujzika.

Aztán, hogy ennyire összemelegedtek, és egymás szeméből ellesték azt, ami kezdetnek elég, Lujzi sebesen fordult be a méltóságos úrhoz, jelenteni. — Tyű, hogy csúszott, siklott hátulján a szoknya! Fehér volt a lábikrája, vérpiros a sarka!... Szentigaz: sütötte a szemét, és igen nehéz volt ellentállni. Ami igaz, az igaz, több volt az a szokottnál, ahogy eddig fehérnépre nézett. Megijedt ő akkor. Jobb lesz kifordulni az ajtón, mert még rabul ejtik itt, arra gondolt. Erre, a fene látott már olyat, bolondító édesség mosdatta a szívét, a lába meg legyökerezett. Ilyen helyzetben ki gondolhat egérútra? Állt és tovább nyalta a száját. Hogy honnan?... A szilvórium helyett ánizsos ízt érzett. Katasztrófa ez — jutott eszébe —, ez a bóbitás lány a szilvóriumot megrontja a szájában. És éppen ánizzsal!

Szőtte volna tovább az ábrándjait, ha Lujzi vissza nem tér, és nem mutatja kitárt ajtó közt a bejáratot, Sebők méltóságos úrhoz. Milyen világosan emlékszik a pillanatra!... Lujzi előtt fordult be a csontszínű, fehér ajtón, kezük összeütközött, miközben a bocsánatot nagyon szépen elgondolta, de kimondani már elfelejtette. Sebők méltóságos urat látta már maga előtt, jövendő gazdáját, ha igaz lesz.

Gyorsan be kellett hunynia a szemét, mert Sebők méltóságos úrban is már a Lujzit látta, csak éppen Sebők

méltóságos magasabb volt, az arca hosszúkás és sárga, a haja lenyalt és fényes, mintha kisborjúnak született volna. A szája tátogott, hanyagul lógott belőle a cigaretta; figyelt.

A szilvórium tette-e vagy más, de a fehér bóbitát is ott látta Sebők méltóságos fején s hiába hunyorgott, hiába rázta a fejét, a látomás nem változott.

Megijedt; tán még a lelke is reszketett, amikor Sebők méltóságos úr rászólt:

„Mi az, fiam, miért vágsz olyan savanyú képet? Olyan vagy, akár a lysoformos üvegen az az ügyefogyott reklámfigura..."

Nyekkenve botlott meg a süppedő szőnyegben, hajlongott, görnyedezett, citerázott a lába. Arra kellett gondolnia, hogy itt aztán végképp megbukott, komornyik nem válhat belőle. A Lujzi az oka... Hogy mennyi vészt hoznak az emberre a nők!

Fagyosan mosolygott — nem tehetett mást; a bóbita tovább kísértette. Ez csak akkor múlt el a szeme elől, mintha elvágták volna, amikor Sebők méltóságos úr előre köszönt neki:

„Jó napot fiam, jó napot... Maga az ugye, akit ajánlottak hozzám; és szeretne idejönni, nemde?"

— Én volnék, én — nyögdicsélte és érezte, hogy Sebők méltóságos szerfölött mustrálja, lábától a fejebúbjáig, onnan meg vissza; talán a veséjébe is belevizslat, gusztálja színre, szagra, méretre és formára egyaránt. Ő meg csak meghajolt derékszögben, és az volt az érzése, hogy a perzsaszőnyeg megindult vele, csúszott, csúszott Sebők méltóságos lábai elé, hogy átsegítse őt a furcsa zavarán. — Nem, komornyik még sose volt, most szeretne az lenni; megbecsüli majd magát, ígéri, panasz nem lesz ellene.

„Nem nagy dolog ez fiam — így szólt Sebők méltóságos legyintve és kavarta a levegőt maga körül; űzte a szeme alá bodrozó, kékes cigarettafüstöt. — Figyelem,

figyelmesség, ez a fő, na meg a gyöngédség; a többi magától jön."

Nem győzte csodálni, micsoda finom úr, micsoda finom ember. Konyakszaga volt és külön valami égi cigaretta illata. Ilyen finomat más földi halandó nem is szívhat; ki van zárva, hogy szívhat.

„Kielégítő referenciákat hallottam rólad, fiam; az nekem elég; látom magam is, hogy nem vagy valami akasztófára való virág. Fel vagy véve. Bízom abban, hogy mindenben egyetértünk. Az a kötelességed, hogy kedvem szerint szolgálj... akkor nem fogunk egymásra panaszkodni. Fürdőt készítsz minden reggel... megbeszélés szerint este is."

Nyelegetett és váltogatta a lábait; szó nélkül is ígért mindent, ami jó. Ilyen úr mellett megleli a jövőjét, arra gondolt. S arra is, hogy milyen alapos ember ez a méltóságos. Úgy szól a szava, mint a kenetes parancs: „A fürdés alatt ott kell, hogy légy fiam, fürdőnadrágban, mellettem! Ápolni fogsz engem a kádban is!"

És milyen figyelmes volt a méltóságos!... Hellyel kínálta meg a süppedő fotelban és megkérdezte, ki van-e merülve, mert hogy meggörnyedt előtte.

„Van-e fürdőnadrágod, fiam és milyen színű? Szürke?... Az undok szín! Vásárolj bordót, abban feszíts előttem, míg ápolsz. A színekre rendkívül kényes vagyok. S az ugye természetes, hogy ha csutakolsz — finoman persze — gálaruhában nem hajolhatsz fölém; fürdőruha kell rád. Az összhang miatt, ugye... gondolhatnád, hogy miért nem meztelenül kívánlak igénybevenni arra a néhány percre, míg ápolsz. Túlzás lenne. Végy hát fel bordó úszónadrágot. Nesze, itt van rá tíz pengő. S a körmeid?... Ápoltasd meg; kapák azok, nem pediglen körmök; fölsértenéd vele hátamon a bőrt. Kölnid?... milyen kölnit használsz? Borbélynál néha? Az pacsuli lehet, borzasztóan ordenáré! Mit is adhatna mást, utcán át a borbély?... Mától kezdve rendszeresen kölnized magad. A jó illat, fél

egészség. Az enyémet használd, ne üss el tőlem a szagodban sem. Az enyémtől elütő illatot csak a nő bőrén szeretem, azt is bőségben és úgy, hogy összhangban legyen a női bőr színével, a hajával s nem utolsó sorban: a nő modorával. Illatfelhő, bódító illatfelhő, fiam!... Hidd el, még emészteni is könnyebben tud abban az ember."

S ő csak hallgatott, nyelni is elfelejtett — meg kell vallania, nem is mert, pedig olyan vakaródzhatnékja támadt a háta közepén, hogy majdnem szűkölt miatta.

„Hát szeretőd van-e? Még nincs? Okos, okos... Vigyázz is velük! A nagyon koslató — ha finom választék nem áll rendelkezésére —, hamar felruházza magát valamivel — és utána a gazdáját persze! Félek a nyavalyától, betegesen félek, fiam. Egyébként te még ráérsz élni, hiszen fiatal vagy; habzsolhatsz még a jóból. Bővérű vagy? Nagy teljesítőképesség?... Az ilyesmi sose árt. Azonban kérlek, iriggyé sose igyekezz tenni... A fantáziád lehet csapongó e téren, amikor beszélgetünk, de túl nagyot ne tévedj. Becsülöm a szerénységet... Az hitelesebb is. A... a keresztneved ismételd csak meg! Lajcsi... Laló... Lali... Na, valamelyiket majd megszokjuk. Lesz idő a válogatásra. Kedvünk szerint használhatjuk mind a hármat: Lajcsi, Laló, Lali... megfelelő lesz ez. És... a kedvenc italod? Szilvórium? Fúj! A köznép szenvedélye, ízlése szerint. Fel kell hagynod vele, fiam. Kilométerekről árulkodik, hogy az ember hörpintett belőle. Diszkréció és finom választékosság az ételben, italban, ruhaneműben, még... még — férfi vagy, hát kimondom: a nőben is. Itt különösen fő a diszkréció. Testőröm, bizalmasom, titkaim őrzője leszel. Amit a szemed feliszik, füled meghall, sírnál is különbül rejtse magába. Még kínokkal se lehessen kicsalni belőled; úgy és akkor járs jól velem."

Mennyi leckét adott a méltóságos úr, mennyi szokatlan csodára intette, emlékszik pontosan — ez vibrált át az agyán, ott is, míg leste a szót a szájáról, és az a

buta, idegesítő viszketése nem akart megszűnni a háta közepén. Izgett-mozgott a hűvös tapintású bőrfotelben és és riszálta magát. A méltóságos pedig egyre tovább mondta a magáét.

„Kedvenc ételed? Töltöttkáposzta? Nem mondom, vaskos étel, tele fűszerrel, de túlontúl táplálja az indulatot, s dagasztja a húst a fenéken. Ez viszont fölösleges... Mi nem vagyunk birkózók, fiam. Könnyebb ételek... s itt is a változatosság; csöppet ebből, csöppet abból. Így könnyed és szellemes lehet az ember, a lírai hangulatok inkább eltölthetik. Ez sem utolsó!... Lírai hangulatok! Dalolni szeretsz? Bor mellett?... Anélkül is szeretni kell dalolni. Főleg reggel, fürdés közben, amíg csutakolsz. A kedves, fülbemászó népi dalokból sose fogyj ki. Ha másként nem megy, újat már nem tudsz, költs, fiam, újat, egyre újat. Becsülöm a leleményes, találékony ifjúságot, a tehetséget. Ifjú vagy... tudhatsz te dalt költeni, ha nagyon akarsz! Na és... a fizetésed nem érdekel? Szerény fiú... havi hatvan pengő és... koszt és lakás, ruha, úri szabótól, méretre. És... szabad dúskálódás mindenben, ami az enyém, ételben, italban, dohányban és minden egyébben — hogy hasonulj. A lakásból egy mákszemet sem vihetsz ki. Csak magadat táplálhatod, a szeretődnek sem juthat semmi. Lehetőleg fogd meg magad és élj megtartóztató életet. Ezzel megegyeztünk. Reggel lépj be. Hétre gyere. Lujzi megmutatja neked a személyzeti szobát. És... még egyet! A nappali öltözeted: fekete ruha, fehér ing, fehér csokornyakkendővel. Ha mindezzel nem rendelkezel, reggel menj és szabass magadnak."

Nagy lélek volt. A pénzre nem nézett. Egy-két pengő sose játszott szerepet nála. Ó, milyen pótolhatatlan veszteség! És a körültekintése!... Egyenesen óriási.

„Aztán, mondd csak fiam! Tudsz-e folyékonyan olvasni? Hogyan?... kitűnő tanuló voltál. Ez a beszéd! Mert időnként, frissítőnek fel kell majd olvasnod. Este, ugye, fekete után... Nem visszük túlzásba a dolgot, az

természetes, de néhány bestsellert, már hivatalból kötelességünk ismerni. A tájékozottság rendkívül fontos valami... a műveltség szilárd mankó, ami nélkül emberbőrben nem lehet élni."

Milyen okos ember volt! És milyen könnyedén tudott szólani, csevegni bármiről, az káprázta tó!

„A világ dolgairól mit tudsz, fiam?"

Erre a kérdésre nem tudott válaszolni. Szégyen, de hallgatott, mint dinnye a fűben és düllesztette a szemét, nézte a méltóságost, mint borjú az új kaput. Akkor még kevés volt a fejében, nem csoda.

„Na és?... Eszméket hajkurászol-e, mint az őrültek? Hm... azt se tudod, hogy mi az. Nem baj. Sőt!... Ez a romlatlanság jele. Hm... azt se tudod, mi az. Hát különféle színek alatt ilyen vagy olyan világfájdalom. Irtózni kell ezektől. Mindig csak irtózni! Se zöld, se barna, se sárga, se piros eszmék, fiam!... Ezek félrevisznek; megingatnak hazafiúi érzületedben és csőstől jön utána a baj. Nemes tartózkodás, nemes... De igazán nincs valami stiched egyiktől se? Valami árnyalati beütés a véredben?... Óvakodj is, mert a színekkel takaródzó eszmék rosszabbak a ragálynál. Megfertőződsz, az életben ki nem gyógyulsz belőle, akármelyik is az."

Így kezdődött a szép regény, gondolta Eredics, búsan hunyorogva. A többi ment, mint a karikacsapás. Lujzi egy hónap leforgása alatt megpuhult — behódolt; a csókját is elnyerte — de csak a csókját, az igaz! Harapott az, farkasként, ha többet akart és fricskázta az orrát, pedig azért büdösül prüszkölt mindig. Meg kell adni: Lujzinál varázsosabban senki sem ejtette ki a száján az ő nevét. A háta bizsergett belé, úgy tudta mondani: Lajcsika. Sziszegte, lehelte az, vagy mi, finoman a foga közt. Ez is nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a végén Lujzi levette a lábáról; a szeme külön hűséget ígért és minden egyebet.

Eredics nézte a sötét semmit a sarokban, ahová a

szemét meresztette, s ahol képzelt alakjai megjelentek előtte.

Most éppen nagy gőz kavargott elő a sarokból, kékcsempés falakkal; arcán forró leheletként, mintha vízbuborékok pukkannának el, csikland a gőz; a beépített kádba zuhog, csobog a víz; az ismerős finom illattal vegyülve száll, száll a gőz.

Sebők méltóságos fürödni készül.

Ő bordó úszónadrágjában, bemosakodva várja; körmei ragyognak, teste beszórva kölnivel; a mozdulatot előre gyakorolja, ahogy a gazdáját kádba emeli majd, könnyedén, előkelő mozdulattal, erőlködés nélkül. Az erőlködésre különösen ügyelt, amióta — először majd bele ejtette a kádba őkelmét; megcsúszott; no és egyéb baj is történt... De hát szerencse volt, hogy folyt még a víz, s hogy Sebők méltóságos a jobb fülére nagyot hall; különben kettétörik a karrierje; Sebők méltóságos rendkívül érzékeny és könnyen undorodik. Ki az ördög hitte volna, hogy olyan sárnehéz az, aki csupa könnyű ételt eszik és naponta kétszer is megdögönyözteti magát. Bizony, őkelme testvérek között is nyomott nyolcvan kilót.

Hogy tudott vezényelni! „Laló, bátran ott a delták táján! Neki, neki, gyúrjad csak! Hús az, az én húsom, nem csokoládéból való." A végén mind a ketten lihegtek, mint a kifulladt malacok. Aztán: „Laló, most gyújts rá egy jó magyar nótára! Pattogjon az, ne kántáljon. Megcsömörít a sok andalító. Így azt kell hinnem, kántort vettem a házamba."

A testét naponta körül kellett nézni és megállapítani, elég formás-e, és fölös zsírpárnák nem rakodtak-e le a csípőjére. Hangosan és határozottan kellett dícsérni minden részén, az arányokat külön kihangsúlyozni, különben gyanakodott, hogy nem azt gondolta mustrálás közben, amit kimondott. Ez letörte őt. Panaszkodva mondogatta ilyenkor, hogy sajnos, amije van az embernek,

abban az ősök is benne vannak, így hát a fogyatékosságunkat az ősöknek kell felróni.

S ha aztán nagyon kedvetlen lett, dühösen mondta: Miért is nem tesznek ki minden korcsot valami modern Tajgetoszra? Lökjék le onnan, vagy hagyják magára, hadd marcangolják szét a keselyűk és a maradékait vigye a kánya vagy bármilyen madár.

Egyszer, fürdés után, ahogy törölgette a testét, azt kérdezte: „Laló, ha te nő lennél, mit tartanál rólam? És mit érnék a te szemedben?"

Sok-sok millió pengőt mondott, amire Sebők méltóságos mélyen a szemébe nézve csóválta a fejét és azt mondta: „Ez nem gilt, Laló! Cukorban mondd meg, tonnasúlyban, hiszen jól tudod, hogy nekünk abban kell gondolkoznunk. Megtanulhatnád már, hogy szakmán kívül sose szabad helyezni magunkat. — Ugye belátod, nincs a világnak annyi cukra, ami felérne velem? Ez a beszéd. Őszinte vagy! A nők kevésbé... azok körmönfontak. Uzsorások. Tyúkeszűek; arra se tudnak rájönni, hogy cukorrépa még dögivel teremhet és lehet belőle cukor bőséggel, de Sebők méltóságos nincs több és nem is lehet több. Áh, hagyjuk a tyúkeszűeket, Laló!"

Fiatal felesége volt a méltóságosnak, Lolának hívták, a haja vörös volt, akár a láng. Azt Lujzi ápolta, hasonlóan Sebők méltóságoshoz, épp hogy fürdőruhát nem kellett ölteni mellette, ha áztatta magát a kádban. Igaz, annak is voltak bogarai. Az meg csiklandoztatta magát a csípője táján, meg a tarkóján. Akkorákat nyögött, röhögött, meg jajgatott tőle, hogy áthallatszott a falon. Csiklandós volt, de meddő is! Pedig óriásikat hancúroztak. erőlködtek a gólya érdekében; nyoma volt minden tettüknek, a gólya mégis elkerülte őket.

Lola is jó lélek volt, s ami a fő, bőkezű. Csak éppen olvasni nem szeretett. Lujzi azért maradt el mellette. „Hagyjuk a regényeket édesem — azt szokta mondani a méltóságosnak, amikor az „némi szellemi csemegére"

hívta a fekete után. — Élni kell a regényeket, nem olvasni!"

„Élni is!" — javította ki a feleségét minden esetben és hagyta visszavonulni a zongorához, ahol Lujzi „eredeti népi énekeket" dalolgatott neki. Ennek volt a bolondja.

Így ment ez három vagy négy éven át. Közben Lujzi mind szebben mondta: Lajcsika; ő meg vissza: Lujzika; míg végül meghallgatták egymást, hisz jó vége másként úgysem lehetett volna. Híztak, dagadtak, vörösödtek, a képük, akár a porcelánból való, kisimult és ragyogott; éppúgy, mint Sebők méltóságosé, és amikor egy szép napon Sebők méltóságost köpülni kellett a túltápláltság miatt, Eredics is szédulést érzett s azt, hogy a gallér még sose volt olyan szűk a nyakán és hogy tovább, egyre szűkül.

Sebők méltóságos szánakozó szavai után aztán őt is megcsapolták egy félliter erejéig és eltiltották a tömény szesztől, meg a túlzott falánkságtól; és piócát rendeltek a nyakára, két naponként négyet.

„Így van ez rendjén, Laló — vigasztalta a méltóságos. — A jó és hűséges inasokat a régi jó világban együtt temették el a gazdájukkal. Szívtelenség is lenne itthagyni egy derék fiút."

És csóválta a fejét, amiért az orvos olyan parázna dolgot ajánlhatott neki, hogy foglalkozzon többet a fehérnéppel; nyűvesse magát.

Bezzeg Sebők méltóságos hiába rosszallt az orvosi tanács miatt, ő megfogadta azt. Lujzikával végleg titkos frigyre lépett és várták az alkalmat, hogy szabályosan egybekelhessenek. Óvatosan csak... Ki kellett tapogatni a méltóságosékat, kíméletesen megéreztetni velük, hogy mi történt, nehogy szélnek eresszék őket, ha kipattan az egymás iránti vonzalmuk. De hát véka alá lehet-e rejteni a szerelmet? Hogy lehetne! Lujzi kikotyogta. Igaz, nem tehetett egyebet, mert sürgőssé vált az ügy; valaki

kopogott és követelte a maga jogait. Találgatták, fiú lesz-e vagy lány.

Így volt ez... Lujzi jó fajta; ha sokáig nézte volna, talán az is bajt csinált volna.

Így indult útnak a Lajos fiú. Úgy nőtt, hogy az kétségbeejtő volt. A bolond is látta egyhamar, hogy Lujzi másodmagával tapodja a vastag szőnyegeket és billeg a méltóságos asszony elé.

Nem volt megállás: Lujzi könnyek közt gyónt. A méltóságosék morogtak, de nem nagyon. Ha így van, így van, maguknak keresték; amit találtak, becsüljék meg, a gólya nem olyan madár, hogyha jön, hát el lehessen zavarni.

Kiházasították őket, aztán útilaput kötöttek a talpukra. A méltóságoséknak az volt a véleménye, hogy egy házaspárnak már magának is megvan a maga gondja, ők meg nem szívelhetik a gondterhes embereket a közelükben. Csak messze, messze a gonddal, amennyire csak lehet! Ne hatoljon az át a falakon se, mert megrontja az ő ártatlan életüket — ez volt Sebők méltóságos véleménye.

Kutya életük kezdődött ezután. Lujzi úri házakhoz járt, mosott, vasalt, ő meg hiába próbálkozott, a szerencse elkerülte; még egy Sebők méltóságosra nem akadt. Gyárba helyezkedett el, segédmunkás lett. Mint mások, ették ők is a keserű kenyeret. Tűrtek és reméltek. Lajcsikából Lajos lett, Lujzikából még hamarabb Lujza és... bregyó, mert Lujzika felvidéki, és várandós állapotában sokszor makacskodott, nem is lehetett pontosan tudni miért; ő meg szentségezett, bregyózott, egyre többször és a végén... az a Huszár-ügy és a többi! Most itt állnak hát, ahol állnak; meg van mérgezve az életük. Az életük... ami még élet.

Az apja is eszébe jutott, az a szókimondó bácskai paraszt, aki földtúró létére kilenc gyereket adott a hazának s aki őrá azt szokta mondani: „Az elfajzott köly-

köm; urak fenekét mossa spongyával, csakhogy azt hihesse, ő maga is úrrá lesz ezáltal. Pedig egyre koldusabb lesz, mégpedig a leghitványabb fajtából való."

Csakugyan... elfajzott volna ő?... Valahol, belső életében is utat tévesztett?... Meg van fertőzve évek óta?... Talán ki sem gyógyulhat már belőle! Ennek az este is bizonyítékát adta a Lujzival való összeugrásában. Dehát... csak ő a hibás, ő a porszem? Hazudik, aki ezt mondaná! Tévelygő ő, mint minden ember, az ma is, de a Huszár-félék!... A jó felé vezető utat, egyszerűen elfogják előle; nem tudhat rátalálni. Ő, az osztályellenség! Rémes!...

Kintről, gyenge, erőtlen pásztákban már ráköszöntött a hajnal. — Pirkad — mondta. — Apró neszekben, távolról bár, de jelentkezett az élet. Az utca robaja megrázta a falakat, megkocogtatta az ablakokat. Arra fordult. Olyan éber volt, mintha nem is virrasztott volna. Belemeredt a keskeny, szürke fénypásztákba, mintha jeleket várna onnan, amelyek után elindulhat valamerre.

Magányosabbnak érezte magát, mint valaha. — Áh, ő már csak ilyen vad és ellenkező természetű marad élete végéig! Nem tud hinni senkinek, nem tud bízni semmiben. Áh... nem magától lett ilyen!

A fénypászták egyre beljebb nyomultak az ágy felé, lassan elérték az ágy lábát. Eredicsnek úgy tűnt fel, ahogy nézte, mintha iszap kellős közepén állna az ágyuk s a túlsó ágylábak fokozatosan süllyednének az elnyelő, sötét mélységbe.

Megdörzsölte a szemét, hunyorogva figyelt. Azt képzelte hirtelen, hogy a Kőbányai úton ballag, hóna alatt az ennivalója, megy a gyárba, munkát kezdeni, s a sok ismerős arc kíváncsian mered rá; azt kérdezik: „Mi az Lajos bácsi, miért van úgy elnyűve? Talán egész éjjel zavarta az asszony az ágy körül? Úgy kell, miért hagyja magát!"

— Bolondosak...

Megemelte a lábát, sárnehéz volt az; emelte a karját, mintha súlyok húzták volna vissza., — Kész — mondta — forró kásával van megtöltve a fejem, lüktet és nem akar fogni; olyan már, mintha semmi hasznát sem lehetne venni.

Ballagott, ballagott a Kőbányai úton, a harminchatos villamos zsúfoltan húzott el mellette, friss szelet vert az arcába, nézett utána; mintha az ő testéből szaladt volna ki, a lépcsőjén, ütközőjén is fürtökben lógó emberekkel.

— Mennyi ember!...

Megállt a gyár vaskapuja előtt, a hangszóró indulókat, érzelgős táncdalokat bömbölt, váltakozva. „Így várják és üdvözlik a kipihent dolgozókat. Milyen szép és megható ez.'' — Frissen lépked valahány, alig akad köztük, aki laposakat pislog; a bajuszuk helye, bezzeg izzad nekik; nem csoda, a rájuk tűző nap alaposan nekidurálta magát, háromnegyed hét sincs és máris perzsel; a sárga, kopott falakból és messzebb a betonoszlopos új szürkékből is, mintha forrót lélegzene vissza: dől a meleg. A reggeli locsolókocsik munkájából a járda szélén, már alig látszik valami; párologva az égé lett minden csepp víz, amit szétpermeteztek.

Az emberek hullámozva jöttek végig az úton, sűrű sorokban, és ahogy Eredics egy kicsit összeszűkítette a szemét s hunyorin nézett, az volt az érzése, megbonthatatlan egy test az a mozgó és szüntelen haladó szürkeség, ami fölött, úgy tetszett, vibrál a levegő.

Madárrajok sirrenő röpte zavarta meg ezt a képet, meg a közeli pályaudvar mozdonyainak harsány füttye; néhány pillanatra hűs légáram verdesett a fejek felett, aztán tovább izzott minden.

A tárt kapun pedig ömlött befelé az emberfolyam, végnélkül, olykor megtorkolva; a testüktől meglökött lengőszárnyú vaskapu nyikorgott rozsdásodó csapjain;

Eredics úgy vélte, pöröl velük, amiért nekidőltek, s nem hagyták nyugton egy pillanatra sem.

„Sződd a selymet elvtárs...'' — bömbölt a hangszóró. Eredics akaratlanul vele dúdolta, tudta már kívülről az egészet, hisz a könyökén jött ki valahány dal; azt szerette volna, ha elhallgatna végre a szerkezet, és helyette megszólalna a gyári duda, és hosszú órákra lezárulna ez a lázas befelé sietés; s csak a levegő lökése, a falak, a föld lüktetése éreztetné, meg a gyér fák madarainak olykori halotti csendje, hogy a kívülről láthatatlanul eloszlott tömérdek ember nem tétlenkedik, alaposan megteszi a magáét a falakon belül.

„És én — kérdezte magától Eredics — miért ólálkodom idekinn, mintha napot lopni készülnék, s nem az volna a hivatásom, hogy a kapun belül, nyitott szemmel és nyitott füllel fogadjam az emberáradatot?''

Érthetetlennek találta mindezt, s különösen azt, hogy neki most egyáltalán nem akaródzik bemenni a gyárba. Furcsállta azt is, hogy jólesik szemlélődnie a kapu előtt, figyelni az embereket, elnézni az utcát. Olyan újnak tetszett most minden, mintha eddig sose látta volna, csak most, a kapu elé gyökerezve.

Azon is csodálkozott, hogy mindez hogy megzavarta, és hogy milyen furcsán reszket a szája, az ülepe körül pedig — mintha hűs szellő járna. Azon a részén kicsit mindig fázós, noha most kínzón tűz a nap. Ejnye!... Az előtte elvonulók pedig milyen gyanúsan vizslatják! Végigfut rajta a szemük, hogy a háta is borsódzik belé. Furcsa... idegen volna nekik? Gyanús?... Még majd rosszat gondolnak felőle. Ejnye!... De kellemetlen ez.

Feléjük lépett, elhúzódtak tőle. Bolondság!... Itt valami tévedés történt. Vagy ő zavarodott meg — képzelődik?

Megint lépett, s az emberfolyam, mintha megrebbent volna előtte, füstként. Nyúlt utánuk, — a semmibe kapott.

— Emberek! — kiáltotta, de visszhang nem kélt a kiáltására.

Meredten figyelt, és ingatta a fejét.

— Itt valami nincs rendben. — Szája tátott és nagyon száraz. Egy korty ital kellene, egy korty csak, mint a mondabéli Lázárnak, hogy enyhítse kínjait, itt az úton, a forróságban, egyedül, elhagyottan. — Friss víz, friss víz! — rebegte az emberfolyam felé, és majd elepedt.

Majd ámulva, tágra meresztett szemmel nézte a kaput, ahogy csend lett, szinte ájtatos csend; mint a nagy dolgok születése előtt szokott lenni; s mintha mérhetetlen szájjá duzzadt volna előtte a kapu, háborgó tengerré változott volna a levegő, s benne a betóduló emberek sora sötéten ringó, gyűrűző folt csupán.

— Víz, víz — mondta ő és lépkedett felé, de az folyton távolodott tőle — el nem érhette.

Kifulladva állt meg, szemében mélységes csüggedés; s előtte a nagy vasszájban tovább gyűrűzött a víz, tükrén mint a tintafoltban hintázgatott a forró napsugár.

— A gyerekek — motyogta — nincs baj, a gyerekek játszanak!

Lihegett hirtelen örömében, és rá egy sereg madár sirrenve szállt el a feje fölött. Forgolódott, hogy hol vannak a gyerekek, mert a ricsajuk egész közel, a háta mögött hangzott. — Jaj, nincsenek! — mondta. — Érdekes — ámuldozott — nincsenek itt a gyerekek, pedig ahun a... kaviccsal dobálnak... Ahun a... valahonnan... Kluty, kluty... Kavicsaik egymás után pottyannak a vízbe, a víz meg gyűrűzik zavarosan. — Kluty, kluty... Betyár kölykök, sehol sem látszanak, és mégis. hogy üvöltenek. Kluty, kluty... Betyár kölykök, értik az incselkedést... Most meg: a nevét kiabálják — szólongatják. Hát csak szólongassák! Ő bizony nem törődik velük; megette a kenyere javát, tudja hol a határ, akár az ugratásban is. Az ilyen csintalan játék rossz vért szülhet.

— Lajos, Lajos, La-jos! — Nézd, már cibálják is a haszontalanok! — Lajos, La-jos... — Hallatlan, a vállába csimpaszkodnak, akár valami erőszakos kuvaszok; nem hagyják békén, ő meg nem tudja lerázni őket. — Kluty... megint egy kavics. Ejha, — egész megszédítik, annyira forgatják, cibálják ezek a kölykök.

— Hö, hö, mi lesz itt? Ledöntötök a lábamról, csintalan gazfickók! — dörmögte végül, indulatosan.

S erre aztán nagyon ismerős, éles hangon kapott választ, amire a gyűrűző, tintaszínű víz is a semmibe oszlott.

— Én vagyok, Lajos! Én... Ébredj fel végre! Roszszul vagy talán?

— Hö!... — adott életjelt magáról. — Mi az, mi történt? — szája enyves; csámcsog; a fény bántja a szemét, hunyorog, nyújtózkodik. A tagjai fájnak.

— Mi lesz veled, álomszuszék? Olyan mélyen alszol, akár ágyastól el lehetne vinni... Lassan hat óra. Hallod-e, Lajos? Ébredj, párom! A hétfőt megint összetéveszted a vasárnappal.

— Mi az, mi az?... Mit kiabálsz annyira? Lujzi!... Te... te vagy az? — riadt föl Eredics; szeme nagyra tárult, bambán nézte a feleségét; a szíve hevesen vert, homloka gyűrött volt, mintha mély barázdákat szántottak volna bele, s azoknak töméntelen sokasága, finom és tekervényes ereivel befutná az egész arcát.

Eredicsné csípőre tett kézzel állt az ágynál. — De furcsán nézel — mondta bizonytalanul és ámulón — a szemednek se hiszel. Ugyan ne bomolj!... S egy latyak rajtad az ing; dől belőled az izzadtság. Egészséges vagy... Rosszat álmodhattál.

Eredics csak nézett töprengőn; úgy tetszett neki, odakövült az ágyára, félig lehunyt szemmel. Az ijedelem, ahogy a felesége felverte álmából, tűzforró érzésből hideggé válva csorgott végig ízein. A szája keserű volt.

Hanyatt fordult. A hideg verejtékcseppek fürgén sza-

ladtak le az arcáról, homlokáról és megültek a vállgödrében.

Eredicsné türelmetlenül toporgott, rakoncátlan hajszálaihoz kapkodott a homlokán. Talpát parázsként égette a röpülő idő.

— Na... ugye rosszat álmodtál? Térj már észhez! Ugy nézel, hogy az förtelem. Láthatod, én vagyok itt, én, a te oldalbordád. No... hamar, hamar hát, Lajos! No... ébresztő, ébresztő! A hasadra süt a nap! Koldus, ha van még, a hetedik falut járja már ilyenkor.

Az ablakhoz szaladt, föltárta, aztán sebesen visszacsoszogott az ágyhoz; lába alatt nyikorgott és hajlott a padló. A huzat meglibegtette a könnyű batisztfüggönyt, táncoltatta Eredicsné szekrény szélére akasztott ruháját, langyos szelével mosdatta Eredicset.

— Ha nem kelsz föl, én megyek a dolgomra, Lajos! Törődj magaddal, hisz nem vagy már csecsemő. Ki az a bolond, aki strázsálna fölötted óraszám? Futnom kell... a reggel nekem is reggel, meghozza a tennivalót. No... nagyfejűm, hallgass rám — a szép szóra —, nem akarlak itthagyni így, egyedül.

S mivel Eredics elnyúlva, változatlan nyugalommal, nagyokat szuszogva tovább hevert, mintha nem is őt serkentené, odaugrott az ágyhoz, férje takarójához kapott, megmarkolta, és lerántotta róla. — A kutyafáját!... Segítlek észhez térni, ha már ennyire tehetetlen vagy. Zokon ne vedd, de ismerlek: később szemrehányást tennél, amiért csak néztelek „szerelmesen", ahelyett, hogy kifordítottalak volna az ágyból.

Eredics szó nélkül hagyta magát. Mozdulatlanul hevert még.

Az udvar felől, az ablakon át, hűs levegő áramlott be rá, s a derekáig csomóba gyűrődött inge aljánál és a csupasz hasa táján fázítón hullámzott.

Megborzongott. S lassan mozdult, nyögdécselt, majd föltápászkodott. Lógatta a fejét, vakaródzott, ásítozott.

— Hol az az óra, Lujzi? Mutasd! Látnom kell. Biztosan siet az. Vagy talán elnézted a mutató állását. Megesett az már veled és más híres emberekkel is.

— Ugyan, Lajos, mit komédiázol? Hagyd az órát, hagyd az időt!... Föl inkább, föl csak! Előbb menjen ki az álom a szemedből, aztán nézd meg az órát; úgy látsz tisztán. Tudhatod, inkább késik, mint siet az. Egyébként... forr már a rántott leves, csak mozogj. A kedvedért belecsurgattam egy óriási tojást; csak láttad volna... Liba tojhatta azt, nem valami rendes tyúk, akkora volt; besűrítette a levest; tudom hogy meggömbölyíti majd a hasad. Siess hát, siess!... A kedvedért a paprikát se sajnáltam belőle, a zsír meg... futotta belőle. Olyan bőre lett annak a levesnek, akár valami vén püspök palástja: bíborszínű, ráncos. Na csak... siess, hamar hát!

— Csakugyan — szimatolt a levegőbe Eredics — igazán finom rántásszag van. Megbolondítod vele az embert. Hááh... egyet se aludtam még, egyet se, a macska rúgja meg. Hááh... Érthetetlen, hogy annyira előre futott már az idő.

— Mit gondolsz... talán várja a lustákat meg a málén szortyogókat. — Engedelmeddel legyen mondva, persze... Tudhatod, az idő versenyt fut a legfürgébbel is; azt mondják elhagyni sose, legfeljebb vele egysorban loholni lehet. Az idő... tapasztalásból tudhatod: csalfa lény.

S amikor az ura görnyedten talpra állt, és magára rántotta a nadrágiát, belebújt a cipőjébe, s lógó vállakkal megindult a konyhába, azt kellett hinnie, hogy az idő — az a csalfa lény, akiről olyan fölényesen és könnyedén beszélt, ott ül az ura vállán, szívósan megtapadva, és teljes súlyával nyomja. — Szegény Lajos, szegény feje — csóválta a fejét, susogva — szegény Eredics...

Keze ernyedten és kampósan lógott az oldalán, ujja meg-megrándult. — Szegény Eredics. — Előrehajolt, aztán megindult az ura után, hogy gyorsan kiszolgálja.

Megkopott sarkú cipőjével csoszogott a szálkás, hajladozó padlón, megbotlott a szögeitől elszabadult küszöb vasalásában, és majd elesett; úgy érezte, az agya szikkadtan rázódott meg a fészkében; szédülősen nézett; szemén bíborosan táncolt egyet a kinti falakról lábáig beszökő reggeli napfény.

S egy pillanat múlva futott, ura testét súrolva, verte maga körül a friss szelet, kapta a hatalmas, kékzománcú lavort, s máris zuhogtatta belé a gyöngyöző, száztarajú vizet az ura számára.

S Eredics, miközben szappanozta a kezét, és tapsikált a friss, gyöngyöző vízben, sóhajjal és váratlanul mondta: — Az idő, bizony az... nekünk is vele gyűlt meg a bajunk, méghozzá vészesen. Attól tartok, ő lesz a győztes. Olyan veszettül fölénk kerekedett. Akkor pedig hiába minden: a rend régóta az, hogy a győztes fut tovább, a vesztes pedig fekve marad. Egyszerű ez, akár az atyai nyakleves, ami kijár a szájaló kölyöknek.

Együtt indultak útnak, Eredics kissé elől, mögötte Eredicsné, foszladozó szatyrával, a rácsba fogódzva és hátra-hátra tekintgetve, a felső emeletre, hátha csoda történik és láthatja az unokáját, a fiát, talán a menyét.

A nap szélesen csorgatta fényét az ajtójukra; rézkilincsükön fényrózsa ragyogott. „Csend és mozdulatlanság van ott'' — gondolta.

— Pedig már ők is tollászkodhatnak; a mi Lajosunknak régóta ébren kell lennie — mondta és az ura után iramodott.

A lépcsőház üresen kongott a léptüktől. Eredicsnek az volt az érzése, hogy végtelenül nagy üvegbúrában lépked, s felesége élesen koppanó lépteiben saját testének neszét hallja, valahonnan távolról visszahömpölyögve és a búra falának verődve.

A kapuban gépiesen jobbra fordult, a gyár irányába, a megszokott úton.

— Szervusz, Lajos! — köszönt utána Eredicsné, és tétován várt egy-két pillanatig, de pontosan maga sem tudta, miért, mire vár. Valami homályos, bensejében alig rezdülő sejtése szerint, köszönésének fogadását várta, de ez olyan bizonytalanul mozdult, és enyészett el újra benne, hogy a következő pillanatban már nem is tudott róla. Elváltak ők már számtalanszor úgy, hogy az adjonistent nem követte semmi az égvilágon.

Most is... elfordultak egymástól, mintha közük sem lenne egymáshoz, az ő szava elröppent, mintha el sem hangzott volna, s a másikat, a makacsabbat semmi sem kötelezné arra, hogy viszonozza a búcsúszót.

Eredics néhány lépés után megtorpant; előrenyújtott lábához bizonytalanul húzta hozzá a másikat, aztán, bár jóval lassabban, mint szokott, mogorván mégis továbbfordult.

Lépett egy felet, majd ismét megállt. Valami szólni kényszerítette. Félig visszafordulva, fagyosan mondta:

— Megyek... Szervusz, Lujzi. — És a szürke utat leste, a kopotthátú kőkockákat, mély fúgáikkal, ahogy az ereszből letóduló eső kimosta közülük a földet.

A pillanatok pedig hulltak közöttük, ahogy féloldalasan figyelték egymást.

Eredicsné elmosolyogta magát; úgy tetszett, fázik, ahogy az ajka körüli erős pihék megreszkettek a mosolyától. „Ha lassan is, megolvad ez a jégcsap-ember, valamicskét megolvad — az járt a fejében. — Csókra viszont nem futja belőle... Á, csókra dehogy futja!... Ez már azt se tudhatja, mi az. Valamikor majd megette a száját és most itt van, ez lett belőle. Pióca volt és összeaszott, mindent elfelejtő, csontos medvévé lett. Hej, úgy, de úgy elköszönne tőle, emberségesen, ahogy illik!..."

— Lujzi! — szólt ekkor Eredics, erőtlenül.

Eredicsné ijedten kapta fel a fejét. — Mi lelt? —

rebegte. — És nézte csak meredt szemekkel, úgy ösztökélte szólni.

— Tessék, hallgatlak, Lajos. Hamar, ki vele, mondd, mondd... El ne késsünk a munkából!

Izgatott, el-elcsukló volt a hangja. Vigyázott, nehogy elpityeregje magát.

— Föltartjuk egymást, az igaz, de azért csak felelj: emlékszel-e a Sebők méltóságoséra... és minden egyébre, ami azokkal összefügg? Apróság ez, jelentéktelen... motoszkál bennem, birizgál... ne nézz bolondnak, Lujzi.

Eredicsnének leesett az álla meglepetésében, s a szeme fölcsillant. Valami jó mégis mocorog ebben az emberben!... Milyen régmúltra akarja emlékeztetni!

— Hogyne, Lajos, világosan emlékszem mindenre. Gondolok is néha rá... hiszen én se butultam meg teljesen. De miért most... és éppen itt az utcán jut ez az eszedbe?

— Mit tudom én... és vajon ki tudja azt? Találd ki... jöjj rá te a titok nyitjára. Talán sok ész se kell hozzá... Gondolhatod Lujzi: rágódik az ember, forog a feje, forog a motollánál különbül, és rá-rágondol a múltra is. Odakanyarodik. Ráfanyalodik... Úgy van az valahogy, hogy az egyik gondolat megfiaddza a másikat; nincs és úgy látszik, nem is lehet ennek se vége, se hossza manapság.

— Lajos, Lajos, mi már emlékezni is csak így futtában, a kapunk előtt tudunk. Majd estére talán... végigszemezzük az éveinket. Elábrándozunk egy kicsit. Te kezded, vagy én, mindegy. Amit az egyikünk kihagy, a másikunk hozzáfűzi, ahogy kell. Jó?... Szép lesz!

— Nem, nem!... Ne szedjük elő a régi dolgainkat. Már röstellem is, hogy megemlítettem. Eszembe jött; bolondos vagyok és így eljárt a szám. Kész, ennyi volt és nem több. Mondtam, értsd meg: szó, szót, gondolat, gondolatot fiadzik... Jobb abbahagyni, és el sose kezdeni

többé. Fordulj, Lujzi, és menj a dolgodra; eltűnök én is a magam útján — méghozzá ellenkező irányba.

— Szervusz, Lajos...

Eredics állt és savanyúan bólogatott. Szeme elborult, amikor újra szólt:

— Fuss, te harcos természet, fuss! Különben még kiírnak téged a szégyentáblára, gúnyrajzzal tetézve! Pirulhatnék miattad. Mi?... Amiért a késéseddel Trumant szolgálod. Haha!... Te és a Truman!

Nevetett, harákolt, rázta a fejét, mintha a torkán akadt volna valami.

— Megint csak ide lyukadtunk ki; gúnyolódsz, Lajos... És éppen azzal, ami énrám sosem illik.

— Látod, Lujzim megsértődsz; pedig esküszöm, nálunk így szokás ez... Táblára firkáljuk a későnjövőket, és kiakasztjuk őket a falra díszelegni. Gyerekesség... Nehogy fájjon érte a fejed. Hidd el, nem röhög már azon senki az égvilágon, inkább fogát csikorgatva bosszankodik. Olcsó, vásári tréfa, vértforraló gúny az csak és semmi több. Sercintést se ér. Ha hiszed, ha nem, viszket tőle a hátam, ha csak rágondolok. A barátaid leszokhatnának már az efféle mókákról... haszon úgy sincs belőle, inkább ingerkedés és kár — bőséggel. Áh, mit gombolyítjuk tovább! Fuss az utadra, ne tarts fel!

Elfordult, görnyedten arrébb totyogott, majd megállt és a földet nézve újra megszólalt:

— Höh... állni, állni csak és csacsogni, akár a szerelmesek, akik vétkeztek egymás ellen és megbánták, de buták hozzá, hogy elkezdjék az engesztelést. Tiszta tökkelütöttek vagyunk, Lujzi. Állunk... pedig úgy nézünk ki, mintha mennénk. Esküszöm neked, pontosan úgy, mintha mennénk. Röhögnivaló ez.

Eredicsné nem tudta felfogni, mit akar az ura ezekkel a szavakkal, azt sem értette, mi maraszthatja még. Tűnődve leste játékosan kötekedő, olykor elbágyadó szemét, rövidre húzott nyakát. „Akár egy megvert és bá-

natos kamasz — gondolta. — Hát lehet rá haragudni? Áh, inkább csak szánni tudom."

S ahogy nézte mereven és sóváran is, a sok, szeszélyesen szétágazó ránc az arcán mintha valami sötétlábú, gonosz madár millió, karmos ujja lenne, ahogy szívósan a húsába mélyedt. Sötéten, akár a vihar felhője, beborítja az egész arcát.

Elboruló szemét behunyta. „Rémes — jutott eszébe — mintha a mérhetetlen szárnya mozdulna és verdesni kezdene annak a gonosz madárnak... Rémes... a gond sötét madara üli meg Lajost."

— Srrr — hallotta. Felnézett az égre. Páros galamb húzott el a fejük felett. Nem is tudta, úgy nézett utánuk; kísérte útjukat. Kék tollukon megcsúszott a napsugár és ragyogott.

— Szegény Lajos!...

Most különösen nagyon szánta. Alig pillogó szemével, mint testének elszabadult, nyűgös részét fürkészte s bágyadt szemén át, érezte, átszökik testébe annak a bánata. Forró ólomként. cseppekben, a szívén gördült keresztül, és nyomult a lába felé. Reszketett belé. Alig bírta elviselni.

— Lám, milyen elpuhuló tudok lenni — susogta magának, fejét csóválva.

Mozdult, hogy elkapja és a béke jeléül magához nyalábolja az ura fejét, rácsókol arra a hamuszínű. különösen gyűrött képére; hadd legyen meg az útravalója, estig. Ha hiszi, hát higyje, hogy ráadásul még ő erőlködik az engesztelésért.

Eredics megsejtette a szándékát, és kiegyenesedve tüstént arrébb lépett.

— Távozz csak, távozz... fizetett ellenségem; félek, rászedsz valami huncutságra; olyan érzés is birizgál, hogy mielőtt elsőt fúj a gyári duda, megpuhítasz, én meg behódolok neked itt a kapu előtt. — Lemondón legyezett

egyet a kezével. — Az tenné még be a kiskaput... Akkor már inkább agyő!

Hátat fordított a feleségének és nekiiramodott. — Ég veled, Lujzi... Tudd meg, ha érdekel: bitangul nyom a tojásos rántottlevesed... Tömérdek kenyeret aprítottam bele; persze, erre is rábeszéltél. Áh, a fene egye meg, én csak bedűlök... mindenben szót fogadok neked. Az sem fog meglepni már, ha egy szép napon elefántborjút beszélsz a hasamba, s megdagadok tőle csúfságra, mint egy sarki ház. Áh!... az orrlyikamon is a főztödet érzem. Ilyen a te főztöd, ilyen na!

Eredicsné hajlottan állt, és csak nézett az ura után, fejét rázva. Karikázó lábait figyelte, ahogy szinte futott, és a hangja egyre halkabb, elfúlóbb lett. Hóna alatt fehér papírban, akár valami összelapított, óriási gombóc, virított az ételes csomagja.

Nézte, nézte; aztán megfordult, s ő is kilépett; felfelsziszegett: fájós bütykeit összeverte siettében; attól tartott, hogy a távoli és közeli gyárak harsány sípjelei ráijesztenek majd a háromnegyed héttel. Égett a képe. Hátára jólesően tűzött a reggeli nap. Mintha a föld akadozó szívverése lenne, kacsázó lába kopogott a kövön.

Megszokott útján, közel a sarokhoz, akaratlanul felvetette a fejét: a sötétüvegű sarki bolt rolója fölött, messzire kinyúló állványán, hat órát mutatott az óra; lomha mutatói még akkor se mozdultak tovább, amikor alattuk fürgén elhaladt. Ez kissé megnyugtatta. Tekintetét előrevetette.

Fújtatva sietett a villamoshoz.

15

Messziről, alig kivehetőn déli harangszót úsztatott a levegő; a gyárak szirénái is delet jeleztek, amikor Eredicsné a földszinten összetalálkozott Gyuri bácsival.

— Szervusz Eregyis — köszönt neki vizslatón. — Mi bújt beléd, miért hagyod el úgy magadat?... Meghajolsz, akár a hátbavert kandur.

— Mi az, névjegyet osztogatsz, Gyuri bácsi? Jó reggelt azért, jó reggelt. És... gondolom, púpért a hátadra, magad se mész a szomszédba. Elég görbe vagy magad is. — S csodálkozott: Ő tegeződik!?...

— Szád az van, az anyád ne sírasson! És ráadásul forog a fejed, mint a megbolydult szélkakas; egész megszédíted az embert.

— Jó társaságban mozgok, hát kicsiszolódok... Azt gondolom: nincs szégyelnivalóm, amiért Gyuri bácsit is a nevelőim közé számítom.

— Szóval büszke vagy erre? Örülök... Igen örülök ennek. Hová mész édes hívem? És... arról miért nem szólsz valamit, mit csináltál vasárnap... Höhö, hö — nevetett — biztosan aludtál a hűsön és így hunyorogni se jutott időd. No, azért félre ne érts: hiba volna, ha szó érne emiatt; a szabad időd a tied, úgy osztod be magadnak, ahogy akarod... Porciózol belőle erre, arra — mindenre, ami testednek, lelkednek ingere. Hö, höhö... Mit firtatsz annyira a szemeddel? Mordulj rám, ha melléfogtam. Vagy adj igazat és tedd utána, ámen.

— Jó pofa maga és jól adja, Gyuri bácsi — csuklotta Eredicsné felnevetve. — Mormotának hisz engemet.

— Hiszen csak faggatlak, ne izélj, édes hívem. Előbb nyilatkozz, aztán ítélek.

— Megmondom: ha maga aludna olyan keveset, mint én, leragadna a szeme lábon; és ingerült lenne, mindenkivel kötekedne, mókára pedig nem futná magából.

— Értelek, édes hívem, értelek... Akkor hát beszéljünk a lényegről: mit tudsz a világ folyásáról? Széltében-hosszában mit beszélnek az emberek? A reakció acsarkodik-e? Nyilatkozz!

— Gyuri bácsi, én inkább magától várok feleletet ezekre — mondta Eredicsné. — Okosítson engemet, Gyuri bácsi — kérte. — Bőven reám fér.

— Értelek, édes hívem... Ilyen a szerény, tartózkodó teremtés; vagy talán azt mondjam, hogy óvatos duhaj? Ne vedd már rossznéven, ha egy kicsit sarokba szorítlak. Véleményed csak van?

— Nézze!... Akikkel szemben muszáj, azokkal szemben volt és lesz is véleményem. De hát... most maga áll előttem és nem úgy, hogy szembenállnánk egymással, mint az ellenfelek, vagy... mint az ellenségek. Én tanuló vagyok még, jól tudja. Tanítson hát látni, meg gondolkozni.

— Értlek, édes hívem... Szerény lányka vagy és meg kell vallani, jól áll neked ez a szerénység. Már csupán azért megérdemled, hogy valami kis időt szenteljek neked. De most futnom kell. Ezért hát, szaladj te is a dolgodra. Alkalomadtán majd elbeszélgetünk. Megállj csak! Estefelé talán... Mielőtt mész hazafelé, majd kereslek a helyeden. No... ebben maradunk! Takarításhoz felvételezel-e anyagot? Igen?... Jöhetsz.

Köhingetve fordultak el egymástól. Gyuri bácsi keze a levegőben időzött egy ideig, mert szokása szerint búcsúra nyújtotta Eredicsnének, de az nem vette észre.

— Nézd már, kifelejtettem azt mondani, hogy tedd

rá — mondta Gyuri bácsi és nézte a kezét, csóválta a fejét. — Édes hívem, úgy nézlek, zavarban vagy. Zavarban, mert te sose voltál szeleskedő. Topogsz, topogsz és kezet se adsz. De... a végén még addig, addig nézzük egymást, míg engem hozol zavarba. Furcsa... azt hiszem, bűvös tekintetű is vagy te, bűvös ám, ha mondom!

S ráköhintett, harákolt néhányat; majd kezét zsebredugta, s míg Eredicsné el nem tűnt a közeli ajtó mögött, nézte a mozgását, ráncbahajló, ringó szoknyáját. Beleváló teremtés ez az asszony — gondolta. — Kár, hogy párja van. Vele összeakasztaná a hátralévő, rozoga életének szekerét, hadd haladjanak együtt. Dehát... úgy van, ahogy van; a tényeken ki tudhat változtatni? Lelketlen ember az, aki a másét elirigyli.

Csóválta a fejét. — Ugyan, nincs itt ilyesmiről szó! Ábrándozás ez, az meg emberi dolog és néha jól esik. Ártatlan dolog... a légynek se árt. Sose volt tilos, ma sem az. Ábrándozás... illanó, gyenge fűszer és pénzbe se kerül!

Eredicsné ment a dolgára. Tennivalója akadt bőven. Sebesen járt a keze, a vizsláto szeme.

Fülledt, kábító meleg volt, a nap felhők mögül tűzött le. Kinn a szabadban perzselt, a falak között hűsítő verejtéket csalt ki a testből és bágyasztott.

Eredicsné nagyokat fújt, szoknyájával legyezgette magát a rekkenő hőségben; olykor majd leragadt a szeme, a lábát alig húzta; mintha oda akarna ragadni a kőhöz, olyan érzése volt.

— Csuda kókadt vagyok, csuda kókadt vagyok — elmondta néhányszor, suttogva, s alsó karjába törölgette gyöngyöző homlokát. Vágyta az otthonát, ahol kényelembe teheti magát, s bő vízben, kacsamódra elpancsolhat a konyhában. — Friss víz ringatózik a lavorban —

felidézte magában néhányszor a régi, gyerek fürdető, óriási lavort, amiben még a fiát ápolgatta.

„Ép lavor az... egyetlen foltocska van csak rajta, annyi év óta, egy cseppnyi a sarkában. Az még kiszolgálja őt, míg él, aztán... örökli, aki örökli."

— Püh, püh, de fűt az ég! — Beleül ő abba a lavorba, beleül ma este. Az öregét bezavarja addig a szobába, kuksoljon ott vagy félórát. Biztos brummogni fog: „Miért nem mész uszodába, ha merítkezni akarsz!" Meg, hogy: „Milyen birka az, aki nem bírja a gyapját és folyton hűteni kell; s mi az, hogy annyira szégyenkezel előttem... bújdossak el, mert belefenekelsz a vízbe? — „Ülj bele te is, hékás, meglásd jókedvre hangolódsz — ezt fogja neki mondani. Meg, hogy: „Te megmeríthetnéd a fejed is, szét ne vesse a méreg, ami annyira forr benne." — Így, szokás szerint, szót-szóra, ingerkedve. Mindig ő kezdi.

— Nyáron kell a hűsítő kívül, Lajos meg úgy képzeli, belül hatásos az. Két fröccs, vagy három, szerinte pótol öt lavor friss vizet... Ha pedig ritkán kerül markába boros pohár, egyet fel nem cserélne a Balatonnal sem.

— Püh, püh, megcsömörlött emberem! — mondta, aztán lehajolt a szoknyája aljáért, beleforgatta az arcát, megdörzsölte vele a nyakatáján is; dőlt belőle a víz; ruhája csupa latyak lett, a szája száraz. Epedve kívánta a vizet.

Megint ott járt képzeletében a konyhájában, a vízvezeték körül, papucs a lábán, suhog, csobog a víz, cseppjei bepermetezik a kezét, az arcát.

— Megyek Erzsiért, segítsen — mondta, ahogy forgolódva nézte a pókhálós sarkokat a magasban. A földről nyújtózkodva se éri el, a söprű kurta hozzá; létra kell, hogy le lehessen szedni. Az a csoda, hogy Erzsi ma még nem járt a közelében érdeklődni, hogy kell-e segítség. Megy érte... megsértődne, ha nem hívná.

Futott érte az épület másik felébe. Ott érte az öltözőben, pilledten; hazafelé készülődött; a holmiját rakosgatta rendbe.

— Tollászkodsz, Erzsikém?

— Végeztem a posztomon, Lujzi néni; a munkaidő mindjárt lejár... Kutya meleg van!

— Én elmaradtam egy kicsit, Erzsikém... Ne ijedj meg, csak a négy sarok rendezetlen, a másodikon. Ismersz: mániám a pókháló. Hát hogyne: olyan fekete tud lenni ott a magasban azon a fehér falon, hogy majd kiszúrja a szemem.

— Segítsek, Lujzi néni?

— Megtennéd, te szolnoki vadvirág?... Meglásd, öt perc alatt végzünk vele... Mondd a szemembe nyugodtan, ha úgy gondolod, bolond vagyok, de ha otthagynám azt a ronda pókhálót, haza se találnék miatta.

Erzsi pattant, perdült. — Uccu hát, Lujzi néni! — mondta s Eredicsnét átölelve, fordított rajta egyet, aztán húzta magával.

— Vigyázz, fölborítsz — kuncogta Eredicsné lihegve. — Fürgén lépkedni még csak bírok, de veled röpülni, bajosan. Hej, te!...

Vállon kapta, magához rántotta Erzsit, keze le s föl csúszott meztelen karján, majd megállapodott ringó csípőjén.

— Érezni a hamvadat, Erzsikém; virágszirmot, ha ujjaid közé veszel, az ilyen, hidd el. Mi?... Ezt még sose figyelted meg? Kuncogsz? Kuncogj! És vedd úgy, hogy amit mondtam, anyád helyett és szívből mondtam. Az is eszembe jut, hogy egykor hasonlatos voltam hozzád; dicsekvés nélkül mondom: finom tapintású volt az én bőröm, akár a virág levele.

Egymáshoz közel döcögtek; lábuk össze-összeverődött. Erzsinek jólesett Eredicsné ölelgetése, bár a vállára görbülő és állát érintő keze, ránduló, érdes ujja, megmegütötte a bőrét, hogy égett a nyoma. Reszel, vagy mi

— gondolta — olyasféle, mintha pikkelyes lenne, a pikkelyek szélei pedig felkunkorodnának — szúrnak, mint a tű.

Valahogy mégis az anyját érezte meg benne — s ha érdes és bök is az a kéz, még sincs annál édesebb párna a földön. Őt mindig úgy meg tudta nyugtatni az anyja keze, hogy szinte szunyókálásra jött kedve tőle, elterülni gondtalan, valahol a hűsben így nyártájt és álmodni, álmodozni. Hogy mit, hogy miről? Ki tudhatná azt megmondani? Úgy tudja: a lány húsában benne lakozik az álom fészke, mélyen elrejtve, telve minden csodával; békesség kell hozzá, nekivaló szavak és életrekelnek benne azok a csodák, aztán betöltik egész világát. S milyen erősek azok a rejtekükről előmerészkedő álmok, hogy uralják mindenét! Érdekes... Pedig csak lány ő még, nemrég még lányka volt, ábrándos kis bolond, ahogy mondják; ha mosolyog, lyuk lesz tőle az arca két felén, a szeme meg — a hízelkedő, legyeskedő fiúkon kívül más is mondta ezt — fénylő tűzgolyó, ami másokat valóban megbabonáz. Gyuri bácsi szerint ezeknek a szemeknek még tömérdek hősi halottjuk lesz.

Erre hangosan felkuncogott. Fejével vállához szorította Eredicsné kezét.

— Nézd csak... kinevet ez a lány.

— Dehogy!... Miért tennék ilyet, anyókám? Hisz olyan jó vagy hozzám. Tudod... néha olyan fura érzések szaladgálnak át rajtam, hogy vihogni kell tőle. A legtöbbször egész oka sincs. Éppen rágondolok erre, vagy arra... És minden, minden én szeretnék lenni, egymagam; minden, ami csak van ezen a világon! Hjaj!... Sokszor azt hiszem, hogy buta vagyok, agyalágyult talán, akinek nincs egyetlen józan perce sem. Vagy nem így van, Eredics néni? Nyugtass már meg édes öreganyám; olyan hitetlen vagyok magammal szemben; és úgy dúlfúl bennem valami... piszkál, majd megkergülök. Tu-

dod!... Nagy hiba ám az, hogy a magamfajta lánynak csak lába nőtt és szárnya nem; milyen könnyen elérhetném a bolondos álmaimat, ha repülni is tudnék. Vagy... Lehet, hogy hiába iramodnék utánuk, mindig mögöttük haladnék? Lehet, könnyen lehet az... De borzasztó is ez, de borzasztó!...

— Jaj, milyen édes tudsz te lenni, Erzsike! Egész meggabalyítsz engemet. Hasonló voltam én is valaha tehozzád. A földön álltam, akárcsak te, végeztem a magam dolgát és mégis, mindig valahol odafent lebegtem. Mintha azt a másik lényemet kerestem volna, amelyiket kigondoltam... Álomképek ezek... hajtja, zavarja a lány; hajtottam magam is, amikor olyan idős voltam, mint te. Ebből is láthatod: hozzád hasonlóan cselekedtem.

— Hihi!... Csak mi lányok vagyunk ilyenek. A fiúk pukkadoznak emiatt. A lusták és földhözragadtak, hogy is tudnának követni bennünket a szárnyalásban?

— Bizony, Erzsike, én mondom: ismertem egy ilyen hozzád hasonló teremtést; tyű, az szálldosott csak furcsa örömében, ha rájött a bolondos óra. Az a szép, feledhetetlen óra... Látod, felejthetetlen! Meg kell csak piszkálni egy-két szóval a leülepedett emlékeket és... Ó, de meglódult bennem a lomha vér, te varázsló szavú Erzsike! Most aztán valóban, mintha szárnya lenne a szívemnek; hajtja, hajtja az ő szolgáját, föl a fejembe. Állj is meg már egy pillanatra, hadd fújjam ki magam.

Szembefordultak; szemüket futkároztatták egymáson.

— Szép kislány vagy te, Erzsike. Milyen vérszínű a szád!... Figyelj ide, mi jut eszembe: olyan a fejed, akár valami nagyon formás pogácsaalma, amire szemet, szájat, orrot, fület és gesztenyebarna hajat játszottak rá.

Erzsike önkénytelenül és csodálkozva emelte arcához a kezét; végigsimított a képén. — Pogácsaalma —

mondta mosolyosan — nem rossz... Ezt jól megmondtad.

— De most már ballagjunk Erzsike, különben nagyon elmaradunk és a végén még itt maradunk, éjszakára. A kedveseink pedig hiába várnak haza. Vigyázni kell, ne okozzunk bánatot senkinek se.

S lépkedtek tovább a pókhálós sarkok felé. Erzsike fürge, pattogó lábán a hegyessarkú cipő oly élesen kopogott, mintha vastag üvegtalpon járna. Eredicsné kacsázó lába pedig, a félretaposott cipőben, ahogy meg-megcsoszcsant, úgy járt, mintha kivájt fatönk lenne alatta a kő.

Eredicsné meg-megszaladt, kapkodta a lábát, mert bántotta fülét az össze-vissza cipőkopogás; öntudatlanul is azt akarta, hogy lépteik összehangolódjanak.

Mire Erzsike fölért a létra tetejébe s Eredicsné nyújtotta neki a botra kötött rongyot, hogy lekörözze vele a piszkot a mennyezet aljáról, Gyuri bácsi termett mellettük.

— Mi az, lányok, túlóráztok? — dörmögte. — Hazafelé, de rögtön ám! Holnap is nap kezdődik. Az a kis maszat elfér ott fönt és megmarad reggelig. Gyerünk, gyerünk!... Nincs túlórázás! Pihennetek kell és családi életet is élni.

— Jó, jó — mordult Eredicsné — csak menjen arrébb, ne lessen olyan meredten fölfelé, mert még kisüti a szemét az a hófehérség, amit lát. — S fölnyúlt Erzsike szoknyájáért, hogy lejjebb húzza, de hiába igyekezett, az a kurta szoknya sehogy se akart engedelmeskedni neki; inkább még feljebb csúszott, ahogy Erzsike nyújtózkodott. A kezével igyekezett hát eltakarni Erzsit, legalább a térde fölött egy darabon, amennyire csak lehetett.

Gyuri bácsi meglepődött ezen és leszegte a fejét;

hátrált és közben mormogott, de mintha megbabonázták volna, a szeme sarkából mégis fölfelé sandított.

— Gyuri bácsi!... Mondtam már, hogy ne leskelődjön — szólt rá Eredicsné.

— Ugyan már, ne pörölj velem. Mit lesnék én? Szégyenbe szeretnél hozni. Sose voltam nagyon kíváncsi természetű. És egyébként, láttam én már olyat...

— Rég volt, rég volt, igaz se volt talán — legyintett Eredicsné. — De még akkor is... adjunk valamit az illemszabályokra.

— Rég volt... akkor is hidegen hagyott engemet az ilyesmi; és... megsúgom neked: a lányok sokszor fejbevertek azért, mert túlságosan illemtudó voltam. Esténként, otthon, a tésztametélő kés lapjával nyomkodtam le fejemen az ilyenből származó púpokat... Fene a megmondhatója, mikor cselekszik helyesen a férfinép.

— Ühüm... hiszi a pici. Azért olyan reszketős most is a hangja.

— Ugyan már, Eredicsné asszony... Mindmegannyian a gondjaimra vagytok bízva, hát csak reszkethetek az életetekért? Felnéztem rá... felnéztem hát, mert féltem, hogy leviszi onnan az ördög.

— Szép és megható beszéd... meg az is, hogy csak a félszemét szánja rá!

Gyuri bácsi, mintha zavarában mind a két kezét el akarná hajítani, feléjük legyintett, aztán hirtelen hátrafordult; mire Erzsike lefelé lépdelt a létráról, vállát rángatva kullogott arrébb. — Megállj, megállj — dörmögte — kölcsön kenyér visszajár! — Közben Erzsike nevetése hol csilingelőn, hol mint a jóízű fecske nevetés, körüljárta a fejét. — Mire végeztek, jövök hozzád, Eredicsné... Lesz egy-két szavunk egymáshoz — szólt vissza a fordulóból.

— Köszönet lesz-e benne?

— Ne gyulladj be, lesz benne köszönet.

— Akkor jó — mondta inkább Erzsinek, mint Gyuri

bácsinak, miközben a létra csattogott Erzsi kezében, ahogy összecsukta.

Futottak a következő sarokba. Nevetésük összevegyült a kopogásukkal és a zajjal, amit vertek.

— Elmartuk — kuncogta Eredicsné Erzsi mellett botladozva; néhányat rápaskolt a vállára, elébe hajolt, kereste a tekintetét.

— Veszélytelen öreg — pötyögte Erzsike. — Aztán amit így láthat rajtam, ahogy a falon lógó kép előtt nem röstellem, épp úgy ő előtte sem.

— Mégis... gondold el, anyád ha lennék, kötelességem lenne-e megóvni téged minden kapzsitól? Tudod: a vén ember még nem lombos fa, amely csak susog és nyugtot ád, a helyéből kimozdulni pedig képtelen. Ki tudja, mi lakozik benne. Parázna gondolatai még ébredhetnek... Nevetsz ugye?

— Olyan érdekesen tudod mondani...

— Irigységnek nincs köze hozzá, esküszöm neked, Erzsike. Tudod, a férfi bőre alatt is szaladgál ám olyan bolondító érzés, mint amilyenről az előbb szóltunk. Csak éppen őket másfelé lódítja az és egészen másra. Legalább is azt hiszem... Vagy tévednék? Jaj, az is meglehet! Hiszen az az érzés, ami benned kél, keresheti a páriát és könnyen lehet, hogy az a másik érzés, ami a férfiban kél, párja ennek a tiednek.

— Júj, de érdekes!... És szép is, amit mondsz.

— Szép... Majd egy élet van már mögöttem, Erzsikém. Csak az fáj, hogy az embernek meg kell öregedni ahhoz, hogy valamit láthasson. De úgy látszik, kell ez. Ha mindig bölcs volna az ember, kibánna a természettel is, mert mindig fontolgatna, szabad-e, lehet-e megtenni valamit. Ezzel aztán... talán még a szerelemnek is ellentállna és kiveszne a fajtája. Úgy jó ez, ahogy van...

— Igazad van, Eredics néni, így szép ez — mondta Erzsi pirultan, és nagyokat fújt az orra hegyére telepedett, csiklandó mész miatt.

— Tudod Erzsike, arra is rájöttem: így egészítjük ki egymást, fiatalok és öregek... Ti, akik a nyomunkba jöttetek és mi, akik lassan utat engedünk nektek; távozunk, hogy majd egyszer ti is hasonlóképpen cselekedjetek.

— Végeztünk, Eredics néni!

— Kész vagyunk, Erzsikém. Köszönöm a segítségedet. Édes vagy. Mondd, Szolnokon sok ilyen helyre teremtés van?

— Lány van ott is bőven...

Mosollyal a képükön és abban a tudatban váltak el egymástól, hogy most is, kölcsönösen jót cselekedtek egymással.

Eredicsné lassú léptekkel, kényelmesen ballagott az öltöző felé. Félretolta a csapóajtót. Látta, hogy Gyuri bácsi éppen akkor kopogott az öltöző ajtaján, kilincsét lenyomta, de mivel nem engedett és se neszt, se biztatást nem hallott belülről, lógó fejjel tovább akart menni.

— Édes hívem — szólt pörölőn, hadonászva, ahogy megpillantotta Eredicsnét — megismétlem, ha már mondtam, ha nem mondtam, hát úgy jegyezd meg: a különóra meghalt és már el is földelték. Egyszóval: nincs! Béke poraira. Az időt tessék úgy beosztani, hogy mindenre jusson... Nincs rádolgozás; a szabad időddel pedig gazdálkodj épülésedre. Ehhez tartsd hát magad.

— A munkával időben kész lettem — mondta Eredicsné játékosan meghajolva. Még sose kellett óra a fejem fölé, pontosan tudtam, mit és meddig.

— Hát akkor?...

— Tudod jól... — botolt rá a nyelve a tegezésre. Megütődött kicsit, de most már nem bánta. Gyuri bácsi úgyis... — Van a munka mellett még egyéb kötelesség is, aminek eleget kell tennem. Mi az? Törd a

fejedet... Te se hiába kerülgetsz engemet. De jól teszed, hogy kerülgetsz... szükségem van rá.

— Igaz, igaz... Pártonkívüli népnevelő vagy. Az ördögbe, mindig megfeledkezem róla; pedig gondolhatnám... olyan hamar átlátsz a szitán. No, rántsd hamar magadra a göncödet, aztán induljunk. Útközben majd elbeszélgetünk... közben — ne gyulladj be — hazafelé kerülsz, s így sok időt nem veszítsz; talán semmit.

— Rendben van, de a nadrágodat kösd fel, nehogy útközben elveszítsd; ha netán a Lajcsimmal szembetalálkozunk, derékon kap ám; kemény fiú és a régi szokását nem adja fel: a legényeket szereti megtanítani kesztyűbe dudálni.

— Ugyan... de szép sorsot szánsz nekem. Egyébként: nincs mit félnem. Lajosod se lehet olyan nagy mumus. Rosszban egyébként sem sántikálok. És... jegyezd meg azt is: asszony miatt sose eszik olyan forrón a kását! Bízd rám magad. Hazaérsz épségben. Ígérem, hogy egyetlen picinyke darab se fog hiányozni belőled. A kapuban megvárlak.

Félóra se telt bele, Eredicsné kint volt az utcán. Haja kontyba kötve, föl a feje búbjára, fonnyadó, vékony nyaka teljesen szabadon; harisnyátlan lábán ragyogott a fekete cipő. Kis szatyra a hasán lapult, két kézzel fogta össze szürke fülét; kék, porcelánköves fülbevalója, mintha kinőtte volna, alig látszott a fülében. Kék, szekfűmintás köténye frissen vasalt, tenyérnyi masnija libegett a derekán.

Gyuri bácsi mustrálta, míg mellé helyezkedett. — Egész fiatalasszonyos vagy így, kontyosan; esküszöm, egész tetszetős. Illene rád a nylon-harisnya is. Fölvennéd-e?

— Talán azt hiszed, megmaradna az a lábamon?

— Biztos, hogy megmaradna; és szépen mutatna rajtad.

— Ugratós ember... Mint valami kiállításon, a nylon-harisnya csak jobban mutatná a csomós ereket a lábamon.

— Szégyellje az, akinek köszönheted. Urakat szolgáltál... Magadon hordod a bizonyítványodat. A hűségjeleket. Messzire nem juthatsz velük, az már bizonyos.

— Tévedsz!.... A legmesszebbre is eljuthatok velük, ahová ember csak eljuthat; annyira még jók maradtak ezek a mankók. — Az életből a halálba, ember! Mit tátcgsz, mit csodálkozol annyira? Van-e ennél nagyobb távolság?

— Van, Eredicsné asszony, van még akkora távolság — ha nem sértelek meg, természetesen, csak úgy... A halálból, föl az életbe, ugyanakkora a távolság. Egy centivel se kevesebb az, hallod; én ezt a távolságot végigkutyagoltam már, ezért amit mondtam, nyugodt lélekkel állom előtted. De magad... és az osztályod, honnan emelkedett fel?

— Értem én, értem Gyuri bácsi, mit akarsz ezzel mondani. Van ebben igazság, és te meg tudtad azt fogalmazni; a fejemben is marad, el nem felejtem többé soha. A fiam... az jutott eszembe ebben a pillanatban... úgy, olyan erősen, hogy még a szavát is hallottam. S mintha a szemem közé beszélt volna, aztán bele a fülembe, közvetlen közelről. Ő szokott ilyeneket mondani nekem.

— Mi a fiad? — mormogta Gyuri bácsi. — Beszélj valamit róla... felkeltetted az érdeklődésemet; érdemes fiú, azt látom.

— Tündér, fiúban!... Sokáig az volt a bogara, hogy figyeljem csak meg, ő engem megfiatalít. Mondom neki: csak vacakolj fiam... Addig beszélsz, míg valóra váltódik a szavad, én meg bőghetek. Hát el tudom én képzelni magam másformájúnak, mint amilyen most vagyok? Szépség, ha meglepne egy éjjel és arra nyitnám fel a

szemem, tudom, hét világra szóló lármát csapnék, átkozódnék: gonoszok, gonoszok, mivel szolgáltam rá, hogy ilyen betyárul csúfot űztök belőlem? — Édes, mókázó gyerek az én fiam... De komolyságért se megy a szomszédba! Technikus a gyerek, tehetséges technikus.

— Muris lenne, ha átváltoznál a fiad kívánsága szerint, Eredicsné asszony.

— Merre vezetsz, ember, azt mondd meg!... Gyuri bácsi, hová tartunk?

— Beszélj csak, mondd tovább azt, ami a szádra jön és sose kérdezd, hogy hová, merre. Igazodj hozzám és kész.

Már messze jártak a minisztérium hatalmas épülettömbjétől és úgy mentek, mintha nem is tartoznának egymáshoz. Az egyik közel a járda széléhez, kipirulva, derűsen, a másik majd a fal tövében, komoran, gondolatokba mélyedve, hátán összefogott kézzel. Ha szavuk nem lett volna egymáshoz, bárki idegeneknek vélhette volna őket.

Gyuri bácsi körülnézett, s a fal tövéből éles ívben kikanyarodott a járda széléhez; majd szó nélkül átvágott az úttesten, a Dunapart felé. Eredicsné előbb megtorpant, ahogy Gyuri bácsi elhúzott előtte, de aztán megnyújtotta lépteit és követte; kissé mögötte, a jobb oldalán haladt most, olyanformán, mint a minisztériumban szokott, amikor sebtében a munkát beszélik meg a folyosón, s hol ez biceg a bal lábára, hol az a jobbra. Mintha csintalan gyerek módján, csúfolódnának egymással.

— Lemész a vízhez, Gyuri bácsi?

— Úgy vonz... fülledt meleg van, jó lesz ott; elücsörgünk ott néhány percig; gyere csak, ne kéresd magad. Tudom, félted a ruhádat... Majd lefújom neked a port a lépcsőről, hogy nyugodtan lecsücsülhess... Aztán... belelógathatjuk kezünket a vízbe, s ha kedvet kapunk rá, hát a lábunkat is, úgy hűsülünk.

Eredicsné engedelmesen követte, de azért meg-

jegyezte: — Pincsikutyát csinálsz belőlem... futtatsz magad után. Belemerülünk a beszédbe és még majd ránksötétedik. A Lajosom meg elővesz érte, én meg hallgathatok. Megvádol ám, hogy össze-vissza koncsorgok, és hogy kötelességtudó nem vagyok. Igaz, ha kijövök a sodromból, adósa nem maradok. Ezt persze nem dicsekvésként mondom, de így szokott lenni.

Gyuri bácsi alig figyelt ezekre a szavakra. Féloldalasan lépkedett lefelé a keskeny parti lépcsőkön a víz felé és szemlélődött.

Távolabb, itt-ott felgyűrt nadrágszárral ült egy-egy ember, hátradűlve a meleg, fehér kövön. A nap perzselően tűzött még, de a hűs szellő, esti hírnökként, egy-egy fuvalmával már kellemes kóstolót hozott a víz felől és leülni biztatott.

Kitartó pecázók sora is feltűnt a Lánchíd közelében, irigylésre méltó nyugalommal álltak s hajigálták vízbe a horgaikat.

Gyuri bácsi megállt, úgy kémlelt a horgászok irányába, hunyorogva a naptól, homlokát zsebkendőbe temetve. Amikor újra felnézett, éppen akkor röpült ki a vízből egy csillanó, ezüstös csík s a pecázó, hintáztatva a boton, utánakapott.

— Kövess, kövess, Eregyis — sürgette a pár lépcsővel feljebb álló Eredicsnét — itt letelepszünk. Pompás kilátás nyílik mindenfelé. Nézd, ott jön egy hajó; amott csónak siklik; és mindemellé csönd és békesség.

Lehajolt, zsebkendőjével gondosan leporolta a lépcsőt, leült s maga mellett külön elfújta a vélt port, kezével simított néhányat a kő lyukacsai fölött, hogy Eredicsné egész nyugodt legyen a tisztaság felől. Aztán rágyújtott: cigarettadobozát, gyufáját a baloldalához tette. egymás tetejére, mint otthon, amikor kényelembe helyezi magát.

— Gyere hát, hadd mondok valamit, Eregyis.

Féloldalt nézett vissza Eredicsnére, aki csak állt

fölötte s nem akaródzott mozdulnia, hogy elkészített helyét elfoglalja. Csak nézte a nyugodtan hömpölygő vizet, figyelte gyenge plattyogását, csobbanását a zöldes, nyálkás kövön.

Eredicsné úgy mosolyodott el, hogy nem is tudta. Lépett egyet, aztán ismét megállt. Szeme káprázott a csillanó víztől.

— Arról beszélj, Gyuri bácsi, mi most a szándékod?

— Mi lenne különös? Veled akarok lenni egy csöppet, hogy te is pihenj, és hogy én is pihenjek. Lajosod ugyis csak futtat tégedet... Elnyúzva jössz be reggel a hivatalba. Jót tesz az neked, ha felüdülsz valamicskét.

— Ugyan...

— No... talán azt hiszed, vak vagyok.

— Közelről rosszul látsz, azt már észrevettem... Emlékezz, említetted ezt már magad is, nem egyszer. Egyébként: tévedsz, tévedsz... Az én Lajosom igaz, hogy nyakaskodó, de azért... ki különb nála? Összeszoktunk... Ha akad köztünk nézeteltérés — miért ne akadna? — elintézzük szabályosan. Igaz, olykor a kelleténél jobban összeakaszkodunk, de ugye, a bajainkat nekünk kell megoldani. Eddig még minden nyavalyánkra orvoslást találtunk. Hát így... Baj is akad elég két ember között, akik természetben el is ütnek egymástól. De a szemnyesünket mégse visszük a világ színe elé. Lesülne a képemről a bőr... A Lajosom szemérmes. A nyelvét kitéphetik, akkor se panaszkodik rám. De azért... félreértés ne essék: jól érzem itt magam. Hálás vagyok, amiért magaddal hoztál. Nekem valóban felüdülés az, ha magamra találok és komoly dolgokról elbeszélgethetek valakivel. Látod: így változik meg az ember! Nekem már az ilyesféle jelenti a pihenést.

— Jó úton jársz, Eregyis. Közibénk való lettél.

— Nézd a, Gyuri bácsi, lefelé hajlik a nap... Ül a házak fölött. Esteledik lassan.

— Sokára még, Eregyis! — mondta Gyuri bácsi s

fölült. — Elmélkedj, nézelődj, ha már megúntál szólani. A fiad... Igazán szólhatnál még róla valamit.

— Hja, az érdekel? Technikus a Ganz Vagonban. Lakatos volt. Négy évig szakadatlanul tanult. Egy éve kész. Olyan boldog, madarat lehetne vele fogatni. Azt mondja, amíg tanult, három centit nőtt a feje körbe. Gondolom, ez már magában véve is szép eredmény és hogy ez így van, abban biztos vagyok, mert mire végzett az iskolával, új barna kalapot vett magának, olyan nagykarimájút, ami jól áll a hegyes állához. Ez az új kalap pedig beleesett az apja fejébe, holott azelőtt egyforma nagyságú fejük volt. Így van... Akaratos fiú, az lerí a képéről. Büszke vagyok rá, hogy én szültem. Hát így, a fiammal... A magja ki nem vész; van már két olyan unokám, hogy ha megvadulnak, ég körülöttük a levegő. Egyébként aranyosak, különösen a fiú, az nagyon szeret az ölemben ülni — akár madár a fészkében, gyakran elalszik ott. Ötödik évét tapossa. Tavaly húsvétra szájpirosítót vett nekem a spórolt pénzén, mert azt akarta, hogy ne csak az anyjának, nekem is szép piros legyen a szám. „Szeretlek nagyanyó, szépítsd ki magad; hidd el, nagyapó se veszekszik aztán" — azt mondta. Jaj, falnivaló betyár! A kisebbik leány; kis Julikám... Édességben nem marad el a fiú mögött. „Töjökmézet, töjökmézet hodzál nadanyó" — így csipog, ha meglát. Meg kell enni, úgy tud hízelegni.

Felállt, kisimogatta, leporolta a ruháját. — Kész, dióhéjban ennyi az egész — mondta. — Az idő letelt, hallom, hívnak már; és én megyek.

Gyuri bácsi bágyadtan és nyöszörögve fordult feléje. Arca verejtékes volt; megizzadt a naptól; ahogy félrebillent a feje, a fülétől egy csepp serényen gördült le a nyakára; odakapott a hűsítő csíkra, végighúzta rajta a tenyerét; aztán hosszan, elmerülten nézte a nedves ujjahegyét. Nagyon szépnek, szeretetreméltónak találta maga mellett ezt az asszonyt, s valami nagyon egyszerű,

természetes dolgot szeretett volna mondani neki, befejezésül a legközelebbi tereferéig; de hiába erőlködött, semmi érdemes dolog nem jutott az eszébe. Bosszankodott emiatt. Zsebkendőjéért kapott, hátha egy kiadós trombitálás után változik a helyzet, s gügyögni tud majd valamit. De ez sem használt. Még egy valamirevaló kérdése se volt most. — Elszívott a nap, hiába no, elszívott — mondta. — Segíts rajtam, Eregyis.

Eredicsné a kezét nyújtotta, hogy felsegítse.

Gyuri bácsi felnevetett.

— A mostani bajomon se mankó, se rántás nem segít. — S fölállt. — Hány esztendős vagy tulajdonképpen, azt se tudom pontosan.

„Te jó ég, nézd csak, még majd megkéri a kezem — jutott eszébe Eredicsnének. — Mit akar ez folyton az életkorommal?"

— Negyven, meg amit falun töltöttem — mondta nevetve. — Adja össze a kettőt, megkapja az eredményt.

— De okos vagy... Mi vagyok én, számtantanár, hogy ilyen példát adsz fel nekem? Na, mindegy... gyere, cammogjunk. Mindenesetre... megvallom neked, az ember egyre jobban megszeret téged. — Üm, üm — köszörült a torkán, mint aki elszólta magát és emiatt zavarban van; aztán csak rávetette a szemét. — Azért sajnálnám, ha elbíznád magad.

Nevetett. Majd magyot hunyorított és folytatta:

— Annyi szépség van tebenned, Eregyis... Mi is a te keresztneved? Lujzi?... Engedelmeddel, ezután így tisztellek majd. Lujzi... Felelj rá: Gyuri. Így egyszerűen: Gyuri. Egy korosztály vagyunk mi ketten... s emellett, elvtársak is; mi különös lesz abban, ha egymást a keresztnevünkön szólítjuk.

Eredicsné erre már fölfigyelt; megállt, mintha gyanút fogott volna.

Gyuri bácsi azt hitte, Eredicsné pihenőt tart félúton, fölfelé. Melléje igazodott a lépcsőn. Különös fénye volt

most a ráncos gödrében óvatosan röpködő szemüknek. Érezték mind a ketten, hogy kérdések sorakoznak fel abban, csak ki kell tudni olvasni belőle.

Eredicsné odaadást és engedelmességet is érzett Gyuri bácsi tekintetéből. Ismerős volt őneki az a fény, az a lágyság — találkozott ő már azzal valahol... emlékei tárházának mélyén szunnyadt efféle, de hol... de kinek a szemében látta?

S egyszerre, a régmúlt idő ködéből, inkább homályos sejtésként, mint valóságként, nagyon szürkén, irgalmatlanul fényét vesztetten és megkopva, egy fej úszott felé a levegőben; úgy tűnt fel neki, hogy a Szabadsághíd turul madarának szárnyától szabadult el az; nézte meredten, homlokát ráncolva azt a fejet s az, hunyori szemével odaigazodott Gyuri bácsi nyakára; tele volt kéréssel, alázattal; nézte, nézte és egyszer csak felismerte benne az ő régi, fiatal Lajosát, amikor az még veszettül szerelmes volt belé és a szemével, szó nélkül úgy tudott tőle kérni, úgy tudott hozzá rimánkodni, mint a legalázatosabb kutya.

Megrázkódott. — Ez az ember, ez tüzet fogott! — mondta magában rémülten. — Te jó ég, ez a Gyuri bácsi elvesztette a józan eszét! Hát okot adott ő erre? Talán bátorította valaha?... Szó se róla!

Kis gyékényszatyrát a balkezébe lökte, aztán végigtapogatott magán, mintha kételkednék saját személyében. Hirtelen olyan rémítő érzés szállta meg, hogy majd futásnak eredt. Kicsit meg is lendült, de aztán mégis csak visszamaradt. Ejnye — gondolta — a fiának még majd igaza lesz, és az ugratása valóra válik: évtizedeket fiatalodik vissza. Ej, ej... Még majd kapós lesz!

Belepirult. Szégyenérzet lett úrrá rajta. Zavartan hátrált Gyuri bácsitól. Legjobban szeretett volna elfutni előle, vad irammal, hazafelé, hogy minél hamarabb az ő Lajosa mellett teremjen.

Férjére gondolt most, a gyanakodó szemére, ahogy

pöfékel a konyhaasztal sarkánál és várja, várja. — Kimerült szegény a tegnapi csatározástól... Éhes talán, enne, de kényelmes... Mindent a szájába kell rágni... odakészíteni az orra elé.

Tekintete találkozott Gyuri bácsiéval. Hosszan nézték egymást. Léptek volna feljebb a lépcsőn, de mégis csak tétováztak.

Gyuri bácsi talált magára előbb. — Mi van velünk? — kérdezte és zavartan pislogott: úgy hatott, szégyenkezik valami miatt. — No, édes hívem... pillogunk itt; valamit elhagytunk talán?

Önkénytelenül visszanéztek az utolsóelőtti lépcsőfokra, emlékeztek rá, hogyan vert fel oda olykor a víz, alatta milyen zöldes volt a kő, s amikor csobbant a víz, egy-két csepp jutott nekik is a kezükre, lábukszárára.

Egyszerre csóválták meg a fejüket és hitetlenül mosolyogtak: — Nem a... semmit, de semmit nem hagytak ők ott!

S míg ezt önmagukban megállapították, aztán ki is mondták, a forróság végigfutott a mellkasukban. Azonos oka volt ennek a forróságnak, a hőfoka is azonos volt mindkettőjüknél, mégis másként hatott az egyikre, másként a másikra. Az egyiket közelítette a másikhoz, a másikat ugyanolyan mértékben taszította, távolította amattól; ellenkező előjelű két érzés táplálója lett ez a forróság — és életüknek sose lehet olyan pontja, ahol ezzel összetalálkozhatnának.

Gyuri bácsi a kezét nyújtotta. — Talán vigyelek, Lujzi? — kérdezte zavarában. — Szólj, megteszem a kedvedért... Tudom jól, a te ínad útálkozik a lépcsőn fölfelé. Igaza is van szegénynek.

Eredicsné elrántotta a kezét, kitért Gyuri bácsi mellett, s egy darabig kettesével vette a lépcsőket, fölfelé. Füle, nyaka égett a forróságtól.

Gyuri bácsi, mint akit mellbe vágtak, elképedve nézett Eredicsné után; a torka száradt, száradt s a nyelve

— még sose érezte ezt — zsibbadni kezdett. Kínosan kívánta a vizet vagy valami más folyadékot. Loholt volna vissza a Dunához, lehasalni a partjára, lafatyolni a hűs, enyhe halszagot árasztó vizet. Aztán felocsudott és tréfának fogta fel, vértmozgató kihívásnak Lujzi eliramodását és vadul, nagyot nyekkenve utánaeredt. Hangosan számolta a páros lépcsőket: — kettő, négy, hat, nyolc...

Majd megfulladt, amikor Eredicsnét beérte és eléje állt.

— Te hiíres, háát... iitt vaa... gyok — lihegte. — Láthatod, één méég biírom az ira-mot.

Eredicsné nagyon komolyan nézte és bólogatott. Ő is kifulladt. — Mindent látok... hasadra ér a nyelved, úgy kilóg. Menj hát, Gyuri bácsi — biztatta.

— Hogy le tudsz hűteni, a mindenedet! Jeget lehelsz, vagy mi. Egyébként Gyurit mondj, Lujzikám. Ebben megállapodtunk, azt hiszem.

— Hát Gyuri... Mindegy az nekünk.

A felső parton Eredicsné el akart köszönni tőle, nyújtotta a kezét, de Gyuri bácsi erősködött, hogy a villamosig elkíséri; úgy illő az, ha már ilyen szépen együtt töltötték azt a kevés, szép időt. És vigasztalta Eredicsnét, hogy ne féljen, jut még elég ideje arra, hogy babusgassa azt a szerencsés flótás urát, a Lajcsikát.

Hosszú ideig semmiről sem esett szó köztük. Egymástól kellő távolságban róttak az utat, éppúgy, mint a Dunapartra jövet: Gyuri bácsi a falhoz húzódva, kezével a falat súrolva, Eredicsné közel a járda széléhez.

Végül aztán Gyuri bácsi gondolt egyet, és odahúzódott Eredicsné mellé. Megkérdezte:

— Mondd hát, mit tudsz a világ folyásáról?

Eredicsné rávetette a tekintetét, jártatta a szemét le s föl, majd felelt:

— Most az egyszer igazán nem tudnám megmondani, Gyuri bácsi. Annyi minden kavarog a fejemben, pihenni kell erre egyet, elrágódni rajta és azután...

— Kavarog, persze, hogy kavarog... Érzem én, igaz, ahogy mondod. Te látnok vagy... attól tartok, belelátsz a vesémbe. Persze... azért szólhatnál róla: vajon mi kavarog a fejedben? Súgd meg nekem, ha tudod... ha akarod.

— Gyuri bácsi... gyerekek dolga a súgdosás, meg a szerelmeseké. Hátulgombolós nadrágot már mióta nem hordunk! Nahát... Ami már nem a mi csemegénk, ne akarjunk vele élni, mert megrontódunk tőle.

— Úhüm; ráhibáztál... Jól van no... Jól esik olykor próbát tenni... csöppecskét kísértésbe jönni. Igaz, mindezt kifejezni olyan csekély a szó, kicsi és hamar röppenő a gondolat; és... eh, erre már más is rájött! Tömérdek példa van rá. Hallgass meg egyet közülük! De csak úgy, ha akaródzik is meghallgatni. Mondjam? Hát mondom!... Fülelj, édes hívem, Eregyis:

— Élt hajdanán egy nagyon közeli rokonom, szemérmes, derék legény; legény, hidd el nekem!... Nem akármilyen: tiszta szív, csupa érzés; olyannyira, hogy már az a bélyeg is ráillett, hogy: tökfilkó. De hát ki tehet erről? Mindenki a maga törvényeinek engedelmeskedve nyűvi el az életét, s ő azért, akárhogy is volt, a maga belső törvényei szerint, boldog volt. Sose felejtem el... Úgy élt sokáig, boldogan, akár a mezei virág. Egyszer aztán mégis csak rádöbbent, hogy valami nincs rendben őnála... hogy valami múlóban van a testében vagy a lelkében vagy hol; kopik, szürkül ő, olyannyira, hogy ha tükörbe nézett, már meg se ismerte magát; sejtette csak, hogy a kép, ami rácsodálkozik arról az üvegről, azonos azzal a régivel... De várj csak, édes hívem, Eregyis! Mindennek előzménye is van... Ó, de nehéz egyenes kerékvágásba jönni az őszinte mondanivalóval! Hogy is kezdjem el, hogy megértsd? Hogy ne kételkedj hitetlenül még a pillantásoddal se. Tudod, Eregyis, a mesében is hinni kell, keresni benne a tanulságot; hisz minden mese rejt magában ilyet.

— Elég az hozzá, az én nagyon közeli rokonomnak az volt a mániája, hogy folyton siránkozott; akivel csak összeakadt, telesírta a fejét, hogy őt meglopták. Hogy ki lopta meg és mikor, és hogy mit loptak el tőle, arról sose tudott érthetően számot adni. Kotyogott, kotyogott, míg aztán nagy nehezen mindenki kihámozta a sok szószból, hogy mit is akar; ő azonban továbbra is kerülgette a lényeget, mint macska a forró kását. Véleményem szerint oka volt rá, hogy így tett. Mondtam: szemérmes ember volt, inkább csak sejtetni akarta a baját, gondolta, elég az ugyis; de kellett, hogy szóljon róla, különben megfullad a bánattól. Hm... sokat gondolkoztam én ezen. És rájöttem, hogy ő a bölcs, neki van igaza. Hisz fölösleges lett volna bizonygatnia, hogy ő milyen szegény és sajnálatraméltó alak. Kárbaveszett erőlködés... Hogy miért, azt kérded Lujzi? Megmondom én... Azért, mert aki még éretlen ahhoz, hogy egy ilyen ember panaszát megértse, ha kalapáccsal vernék a fejébe, akkor is csak kételkedve nézne, ökörmódra talán és jó, ha nem röhögné el magát. Képzeld, micsoda csapás, ha történetesen kiröhögi az illető!... Aki pedig felfogja, mi rejlik a panasz mögött, félszavakból, sőt jelekből is ért.

— Egy szóval... ez a rokonom igen korán nősült; valami ritka szép szerelem hozta össze a lánnyal; embertársaink a madárral szoktak példálódzni az ilyen szép eset láttán, amikor a nyugodt, lankadatlan és hű szerelemre céloznak vele... Hát... a rokonom olyasféle szép életet élt a párjával, mint valami hűséges madár. Rozálka volt a lány, majd az asszonyka neve, és... ijesztő véletlen folytán — lásd, ilyen a süket sors, az a buta véletlen — a fiút Gyurinak hívták, akár engemet. Ez a Gyuri lett a Rozálka férjecskéje. Tréfának tűnik, de egyáltalán nem az... Kérlek, ne vedd tréfának! Látom, mosolyogsz is ezen. Jó... Lehet, hogy igazad van abban, hogy mosolyogsz; a fene tudja, lehet, hogy én sem tennék másként a te helyedben, ha neki kezdenéd: volt egy lány, akit

Lujzinak hívtak és volt egy fiú, akit... De hagyjuk ezt! Elég az hozzá, ha rágondolok arra a Rozálra, meg arra a Gyurira — főleg, amikor olyan elevenen jutnak az eszembe, hogy még a szavukat is hallom — fel kell röhögnöm: férjecske, meg asszonyka, ezek voltak ők ketten egymásnak. A szavuk búgott — kicsit talán émelyítőn is, dehát a résztvevők szájából a szerelem elveszi az ilyen ízt, s a fülük inkább boldogító ingernek fog fel mindent. Szóval: lángoló és heves volt köztük a szerelem. Egyszer aztán, ahogy ilyen esetben az már lenni szokott, a „jövevény'' szabály szerint jelentkezett. Fiú lett volna, közel öt kilós óriás, dehát... a nyakára tekeredett az a... tudod te mi az, mit hagysz erőlködni, édes hívem? Az a... eh, dehogy magyarázom! Elég az hozzá, kéken jött a világra, megfulladt az a magzat, Lujzika. Kék volt, szinte olyan, akár az éretlen szilva. Micsoda karok pedig, micsoda comb és mellkas! Igazi anyai vérszopó. Aztán hogy, hogy nem, az ég a megmondhatója, az a vérszopó, kéken született óriás, elvitte az anyját is. Így volt... Ez a dráma. Volt Rozálka, nincs Rozálka. A kettőt egyszerre kellett eltemetnie az én szegény rokonomnak. Bólogatsz, Lujzika, ugye bólogatsz? Látom, megérted, milyen szörnyű csapás érheti az embert, ha egyszer úgy isten-igazából telibetalálja. Hát ki lehet lábalni egy ilyen tragédiából? Sose!... Nincs olyan hosszú élet, ami elegendő lenne hozzá. Ha szívtelen és gonosz ember lett volna az én meglopott és kifosztott rokonkám, az más. Akkor még azt mondtam volna: hát igen, megérdemelte a sorsát. De... hisz akkor nem is érintette volna őt olyan súlyosan az eset, és a népdallal együtt mondta volna: gombház, sej, ha leszakad... Ő azonban másként érzett, másként gondolkozott. Rá lehet fogni, hogy tökfilkó volt, hogy ökör, hogy buta ló, vagy öngyilkos ember, mind, mind ráillhet — felfogás dolga ez — ő azonban gyászolt egy életen át... kereste Rozálka elillant jóságát, folyton csak azért epedt, miközben az élet sasszárnyon eliramlott mellette.

Szürke, vén veréb lett belőle; és ő mégis, egyre sivákolt: megloptak, kifosztottak! És betűről betűre elzúgta, elzokogta a tragédiáját. Ki értheti ezt meg? Csak az, aki maga megérett arra, hogy emberi bánatok mögé leshessen. Más valaki... ugyan! Mondtam én neki mindig: rokonom, Gyurikám, válogasd meg jól az embereidet, erősen vedd szemügyre azt, akit a bizalmadba fogadsz, és aztán nyisd meg neki a szívedet, nehogy ráfizess. Mert aztán zokoghatsz, egyre csak zokoghatsz, eggyel mindig több okod lesz ríni.

— Meg kell hagyni, szót fogadott az én Gyurikám. Igaz, mogorva és zárkózott ember lett belőle, de ugye, ez már érthető... Ezt bűn lenne szemére hányni. Szegény feje... Zúg a fejem, és könny szökik a szemembe, ha csak emlékezem rá; magános senkiházi... Majd megvesz egy megértő társért. Áh, buta véletlen!

— Látod, édes hívem, ilyen az élet; őt is Gyurinak hívták... imádta a dunai lépcsőket, a fickándozó, bolondos halacskákat... úgy vélte, vele incselkedtek, amikor fölbukkantak, közel az orra előtt, hogy no, mondja már meg, jó lenne-e, és elég-e vacsorára valamelyikük...

— Látod, Lujzi, minden és mindenki játszani akar, keresi a társát, akivel játszadozhat.

— Tessék?... Azt kérded, hogy van-e tovább ez a mese? Hát hogy volna?... Nincs tovább, Lujzika; vége a mesének... Ezt ugye, valahogy el kellett mondani, mert beleillett a beszélgetésünkbe — kapcsolódott hozzá anélkül, hogy akartuk volna; aktuális volt, ahogy mondaná az ember, ha éppen más, nagyobb és komolyabb dologról lenne szó, nem ilyen csekélységről. Szerelem... halál, apró dolgok, milyen semmiségek! — mondják az „okosok". Ugye, hülyeséget mondanak? Alighanem; hiszen, úgy gondolom, ezek a legnagyobb dolgok a világon, amellett, hogy ezek érdekében még rendkívül sok, másféle nagy dolog is van a világon. Tessék?... Hogy egyetértesz velem? Köszönöm, édes hívem, az is valami.

— Hát így, Lujzika... Mindez kikívánkozott belőlem. Bocsásd meg, ha a lényeget csak fogyatékosan sikerült megéreztetnem veled; tudd be annak, hogy a rossz nyelvek szerint mindig rossz mesélő voltam. Most már nem is válhatok jobb mesélővé. Kurta pár lépés még az élet, aztán ugyis, örökre befogom a számat és csak hallgatok, hallgatok, mélyebben, mint a sír; hm... lesz mit hallgatnom, arra esküszöm; a szél, a fa, a madár és minden, ami körülvesz majd, míg hanyatt fekve fülelek, hoz annyi izgató hírt, annyi csodás újságot, hogy sok is lesz nekem. Haha... buta véletlen! A Gyuri... Micsoda rokonai vannak az embernek! Még a haját is ilyen kefeszerűen hordta, mint ahogy én hordom az enyémet...

Eredicsné egyre nagyobb szemeket meresztett, kereste Gyuri bácsi tekintetét, de az most kerülte az övét.

— Értem; értek én mindent, Gyuri bácsi — mondta aztán és alig észrevehetően bólogatott; a pillája egyszer sem rebbent meg.

— Érted, Lujzi? — élénkült fel Gyuri bácsi. — Vigyázz, sokat mondsz... Talán csak sejted azt. Nagy dologról van ám szó; hm... kicsit fel sem hoznék neked. A világ tele van sérült emberekkel... azért kell csínján bánni mindenkivel. Kinek ez fáj, kinek az. Keressük a megértő társakat és nagyon jó, ha rájuk lelünk.

— De... Neked van egy unokád, Gyuri bácsi — szólt súgva, bizonytalanul Eredicsné.

— Hm... unokám! Jól tudod, van. Nem is akármilyen az én Rudim. Node... azért attól, hogy ilyen szerencsétlenül járt rokonkám van nekem, még lehet unokám. Attól még... Mi összefüggés van a kettő között? Más az unoka és más a rokoni kapcsolat.

Ott álltak a villamosmegállónál, néhány ember között, óvatosan mondták egymásnak a szavakat, hogy csak ők hallják a saját dolgukat. A kilences, kurta villamoskocsi billegve, zötyögve közeledett; most már türelmetlenek voltak mind a ketten. Gyuri bácsi elővette az órá-

ját, negyedhetet mutatott; majd odafordította Erediesnének is, hadd lássa, hogy nem csapja be.

A villamos odaért, az emberek tolakodtak; Erediesné is igyekezett fölkapaszkodni rá. Ahogy Gyuri bácsi karolta, segítette föl a lépcsőn, a fülébe súgta:

— Köszönöm szépen, édes hívem, köszönöm, Lujzi... Mindent köszönök neked; szeretetreméltó, derék teremtés... derék asszony vagy!

A villamos már messze gördült, de Gyuri bácsi még mindig integetett utána. A sok fej között, amit szorosan egymás mellett látott, úgy vélte, Erediesné feje virít feléje az ablakon át, fehéren, erősen kiválva a többi közül.

Amikor a villamos kis hajlattal a Gellérthegy elé került, a kezét látta visszainteni. Erre esküt tett volna hirtelen. Ugrott egyet örömében, derekával utánozta a villamos fordulását. S míg állt, elégedetten mosolygott, vakargatta a fejét; nagy merengésében a szája nyitva felejtődött.

Aztán megfordult. Visszafelé vette útját. — Sajnálatos, hogy az az asszony a másé — mondta ki hangosan, de nagyon vontatottan. — A másé... Méltó utóda lehetne a megboldogult Rozálkának... Hűséget találhatna a szívében.

16

Eredicsné tűkön ült a villamoson; nyugtalankodott az elmaradása miatt; s amikor a zsúfolt kocsiról tülekedve leszállt, szívszorongva sietett. Túlkésőre ugyan még nem járt az idő, az igaz, de a hét óra körüli hazatoppanása elég ritkaság számba ment. Mint a jókarban tartott óra, pontosan járt haza.

Most olyasféle érzés bujkált benne, mintha valami bűnt követett volna el. Teli volt izgalommal. Egyébként is sürgette a saját ügye; valahogy rendezni szerette volna azzal a dühös, fejét vesztett emberével; egyre bolygatta a kérdés, vajon zöldágra vergődnek-e, vagy sem, az éjszakájuk nyugodtabb lesz-e mint volt a tegnapi?

Testében meg-megakadó tűzfolyamként égetett a fáradtság; ahogy a villamostól kutyagolt, azt kellett hinnie, összeroskad; meg-megbotlott, a lába megbicsaklott.

Azt, hogy mi lesz, hogy lesz majd otthon az urával, sehogyse tudta eldönteni. De abban biztos volt, hogy ő nem vonulhat vissza, nem bújhat ágyba némán az ura elől, mint valami halálraváró; viszont szembe se helyezkedhet vele, visító kutyamódra... vakkantásra vakkantással nem felelhet. A gyógymódot kell meglelnie. De milyen az, de honnan vegye azt elő?

Megszaporázta lépteit. Kétségek között, tanácstalanul ingatta a fejét. Úgy érezte, forró fészkében lötyög az agyveleje; szívét pedig marokra fogja a rajta átáthullámzó bizonytalanság és a nyomába szegődő gyenge félelem.

Ezután meg már kettővel kell megküzdenie! — jutott eszébe. — Ez a vén Gyuri... Tessék, a baj megtermi a társát hamar. Társát?... Ugyan! Gyerekesség ez az egész.

— Hjaj, igazán későre jár az idő! — sóhajtotta, ahogy a kapun befordult.

Amíg az első emeletre nagy kínnal fölért, azon gondolkodott, vajon a Lajost jókedvében találja-e és kérdezősködik-e majd, hogy hol járt annyi ideig és ő mit válaszoljon erre. Valamikor féltékeny természetű ember volt, a fülét lerágta már azért, ha valaki szemügyre vette, vagy a pillantását éppen rajta felejtette és ő észrevette ezt. Tyű!... És ha azt sejtette, hogy valami kis okot esetleg ő is szolgáltatott az idegen szem gusztálására, akkor ugrott csak! Ha pedig előfordult, hogy ferdén néztek rá, nem átallotta az illető elé ugrani és megkérdezni: mi az, talán valami nem tetszik? A szeme szikrázott, a szája tüzet okádott egy pillanat alatt; sokszor bolondnak vélték és kitértek előle.

Mosolygott; s elfulladva lépett ki a folyosóra; megremegve fordult a lakása irányába. Tekintete előtt, mint valami filmkockából visszamaradt látomás, vibrálva úszott a Dunapart képe, szürke, keskeny lépcsőivel, meredeken emelkedve fölfelé s rajta, egymással szemben ők ketten, Gyuri bácsival.

A víz csobbanása, a nap aranyló sütése, a végtelennek tetsző Duna széltől bodros, ráncos vize gyémánt villanásaival, ahogy képzeletében megmaradt, egész az ajtóig kísérte; ott szertefoszlott abban a pillanatban, amikor kezével megmarkolta a sárga kilincset, az ajtó pedig, mint egy fogatlan, éhes, nagy száj, kitárult előtte. Pillanat alatt körbefutotta tekintetével, asztalról székre, tűzhelyre, szekrényre, vízvezetékre siklott a szeme, majd a lámpára, fönt a mennyezeten.

— Jó estét — mondta szokása szerint egy pillanattal később, ahogy mindent a helyén talált; s csak azt fur-

csálta, hogy Lajost nem találta ott az asztal végében, pipázva, kövér füstöt eregetve. A szobaajtó csukva volt, csönd és csönd áradt mindenünnen.

— Úgy látszik, szabadnapot adott magának az én öregem — mondta, s különös, fázító hiányérzete támadt.

Holmiját lerakta a székre, megoldotta a cipője kötőjét, megpüffedt lábai hadd kapjanak több helyet maguknak.

Aztán a tűzhelyhez csoszogott, lehajolt, megemelte a levesesfazék födőjét; a leves, fagyos színével ugyanannyi volt, mint ahogy reggel a földön hagyta, kihűlni.

— Kettőnknek elég lesz — mondta — fél-fél tányérral jut belőle, melléje kirántott hús tegnapról, ugyis meg kell enni, különben megromlik és nagy kár lenne érte. — A fazekat fölemelte a földről a tűzhelyre, hogy majd papírral, pár szál gyújtóssal alámelegít, amikor Lajos hazatoppan. Remélte, jön hamarosan, hisz biztosan ő is fáradt, elcsigázott a tegnapi naptól, meg a kurta, zavaros éjszakától és a rákövetkező munkanaptól. Majd igyekszik ő úgy rendezni a dolgukat, hogy simán, zökkenőmentesen múljon el az este, egymást föl ne zaklassák éjszakára — gondolta.

A tányérok, evőeszközök zörögtek a kezében, lerakta őket sorba a helyükre, ahogy Lajossal, egymás mellett enni szoktak. Majdhogy dalolt, olyan kedve kerekedett hirtelen, az edényzörgésre. A tüzet hagyta még, hisz egy lobbanás elég a levesnek; akkor gyujt majd be, ha Lajos beállít; biztos volt benne, kérni se lesz ideje annak az éhes farkasnak, máris meri neki az ételt; hörbölheti azzal a rossz szokásával. Persze... a gyors tálalás is nyugtatni fogja majd... Megnyugtatja ő...

Tett-vett még, kereste mit rakjon el az útból, Lajos szeme elől, aztán sebbel-lobbal futott a szobába, hogy ott is rendet teremtsen, megvesse az ágyat éjszakára. Lendült befelé, de aztán megtorpant; ahogy fürgén feltárta az ajtót, féllábbal küszöbön belül, féllábbal küszöbön kívül

állt, úgy nézett meglepetten, tágra meresztett szemmel. Kezében, ahogy rátámaszkodott, nyikordult a kilincs. Ettől a síró hangtól felocsudott, maga után húzta a kívülrekedt lábát, a kilincset pedig elengedte.

— Hát maga? — dadogta megijedve, rosszat sejtve — jó estét... Itthon van?

Hogy a férje mit dörmögött vissza feleletül, azt ki nem hámozhatta; mintha azt mondta volna: szervusz Lujzi. Ennek a sejtésnek igen megörült és rámondta:

— Szervusz, Lajos. Miért kell bebújni a szobába, csukott ajtó mögé?

— Már megint túl sokat kérdezel — mondta Eredics vontatottan.

— No, hisz nem baj, hogy itt találtalak, Lajcsi... Sose gondold, hogy irigylem tőled a szobát vagy a magányt. De úgy megijesztettél... még most is rémesen ver a szívem; majd fölbuktam, amikor megláttalak... Te is így járnál, ha egyszer elmerülve rámnyitnád az ajtót, s mintha csak a földből nőttem volna ki, előtted könyökölnék az asztalon, holott messze futkározva, a városban hittél engemet.

Eredics fáradtan pislogva figyelte a feleségét. Tetszett neki okos pár szava, a riadalma, a sápadtsága, ahogy előtte állt. Figyelte, hátha remeg a lába, a szája, mert hogy alaposan megijedt, azt látta ő, beszélni róla teljesen fölösleges volt.

Felvidult ettől a felfedezéstől, s ahogy csak tudta, rámeresztette szemét a feleségére, s hosszan, kihívón nézte. S minthogy Eredicsné se nem mozdult, se nem szólt most, elkezdte ő:

— Mit bűvöljük itt egymást, hallod-e?... Valamit csak akarunk egymástól? Nézzük egymást, mint borjú az új kaput és egyikünk sem makog. Tessék, mivel lehetek szolgálatodra?

Eredicsné közelebb lépett hozzá. A fagyosság felengedett a száján, a szemén fény villant.

— Férjecském... az én férjecském milyen finom lett! Milyen kifinomult... Mivel lehetek a szolgálatodra?! Inkább én a tiédre, Lajos... Azt szeretném, ha úgy kérdeznéd: mivel tudsz a szolgálatomra lenni, Lujzi? Kérdezd, Lajos kérdezd ezt, kérlek!

Egész eléje állt, térde férje térdét érte, incselkedőn meglökdöste.

— Nosza hát, bátran kérdezd, Lajcsi... Majd én is bátran igyekszem felelni neked. Ha kíváncsi vagy, megmondom, azt felelném: mindennel férjecském, mindennel a szolgálatodra akarok lenni... egész életemmel szolgálni akarlak... Hogy viszonzásul ugyanazt kapjam én is tőled, amit én adok: szeretetet Lajcsi... angyalod szeretnék lenni megint, mint egykor voltam; emlékszel-e?

Mély lélegzetet vett, széttárta a karját, hápogva vette utána a levegőt. Gyorsan, szeleburdin vallott, az volt az érzése. Szemével kereste a helyet, ahova leülhet, botorkálón tett is néhány lépést a szék felé; szemét le nem vette volna a hallgatag, maga elé meredő uráról. „Elhamarkodtam — vallotta meg magának — alkalmasabb pillanat kellett volna hozzá; dehát kicsúszott a számon, ki hát, hiába akartam visszatartani... S most, ha űztek volna, akkor sem lehetnék jobban kifulladva."

Arcához, nyakához kapkodott; égett az, mint a parázs. Zavarában felkuncogott. „Ilyet, ilyet vallani nő létemre, közel harminc évi törvényes házasság után! Mit hihet most felőlem a Lajcsi, aki, lassan egy évtizede már, hogy utoljára szívhezszólóan vallott az ő érzéseiről? Ej, ej!... Még képes félreérteni ezt a vallomást."

Szégyellte ezt nagyon. Férjét mintha bűvölné, széknek támaszkodva nézte, nézte. Várta, hogy megnyilatkozzék s abból megtudja, mit hisz felőle; az a gyors és édesfurcsa vallomás közelebb hozta-e hozzá, vagy esetleg még jobban eltávolította tőle. Az előbbit, a jobbikat szerette volna mindenképpen, teljes szívéből és minél hamarább.

— Te, Lujzi — kezdte Eredics óvatosan és fel sem nézett rá.

— Tessék, Lajcsi, tessék, Lajcsika — készségeskedett Eredicsné. — Kérdezz, felelek.

— Csak úgy felelj ám, ha érzed, hogy őszinte tudsz lenni...

— Annyira őszinte akarok lenni, hogy azt el sem hiszed, Lajcsi... minden erőmből... de még azon túl is, ha lehet... Ha lehetne Lajcsikám.

— Te utánzol engem? — kérdezte Eredics gyanakodva.

— Miben utánoználak, Lajcsikám!?...

— Abban, ami ráadásul pénzbe is kerül. Ketten, ha ugyanazt tesszük, lerongyolódhatunk; bár magam is csak akkor teszem, ha rág valami, mint mostanában, amiatt a folytonos őrült összecsapás miatt.

Eredicsné fázósan mosolygott és bólogatott. Sejtette már, miről van szó.

— Három fröccsöt ittam, Lujzi!

— Jól tetted, jól tetted! Egészségedre — mondta Eredicsné és biccentett rá nyomatékul.

— Ezt mondod... Ez szép tőled, Lujzi; szép tőled, hogy sose sajnálod tőlem azt a pár korty bort. De... te utánoztál ma engemet; becsíptél, ugye? No, mondd meg őszintén, hány fröccsöt húztál le? Sok nem férhet beléd, mert a szagát sem szoktad meg. Na... egy-kettő... mondd hamar, valld be, mennyit ittál. Pocsék kadar volt, ugye? Valami szalmalé, vagy még annál is rosszabb, a nyavalya törje ki. Szörnyű, milyen borok vannak ma! Még ez is, látod... Bort se kapni, csak amolyan demokratikusat, aminek semmi köze sincs a tőkéhez. Szörnyű... rázkódok tőle; s emellett a bajomat az is tetézi, hogy alig maradt zsebpénzem, dohányravalóm.

— Nyugodj meg Lajcsi, egy korty nem sok, annyi szeszt sem ittam. Meg tudok én részegedni mástól is, ismerhetsz.

— Csúnyán viselkedtél tegnap, Lujzi; itt volt felgyűlve minden a torkomon, egész nap, muszáj volt ráönteni valami folyadékot, ami felold... Csak ne lett volna olyan pocsék az a céklaszínű folyadék, amit kadarnak csúfoltak. Szörnyű... bortermő országban ilyen levet mérjenek ki a dolgozóknak! Az a csodálatos, hogy azért kábít valamit. Szóval... te nem ittál?

— Egy csöppet se...

— Csodálatos. Csodálatos, hogy kibírod, Lujzi, szesz nélkül. Pedig hiába kuncogtál folyton, te is fönt voltál a plafonon az este, és jóllaktál epével, hiába is tagadnád, tudom én azt jól. Úgy látszik, te mégis másmilyen természetű vagy, mint én. El tudod intézni magadban oldószer nélkül is a bajokat. Szerencsés természetű ember, ritka példány! Na jó... adj enni, ha már így van.

S mordult, hogy föláll; aztán, ahogy a feleségére nézett, mégis ülve maradt.

Eredicsné nem tudott mit felelni az ura szavaira, csak nézte őt tehetetlenül és megértés, elnézés hullámzott át a szívén.

— Meglangyosítom a levest, Lajcsi, öt perc múlva jöhetsz vacsorázni, tálalok hamar — mondta és hirtelen megfordult. — A zsebpénz miatt pedig ne búsulj; a fejed se fájjon érte. Akad a helyébe másik. Ha akarod, meg is toldom egy-két forinttal azt az összeget, amit kiadtál, jusson az apróságokra is, mindenre, ami szükséges egy magadfajta férfinak. Tudom én, hogy van az, a férfinép eltátja a száját, ha valami nyálcsorgató dologra akad és nem tud ellenállni; az egyik fröccs így kívánja aztán a másikat. Mi asszonyok másfélék vagyunk. Értetek élünk, emberek... egész pontosan azt se tudjuk, hogy miért és hogyan... De érezzük, hogy így van, hogy értetek élünk, bárhogy megkínoztok bennünket.

— Jó lélek tudsz te lenni, Lujzi, ha nagyon akarsz, tudom én.

Eredicsné ekkor már kint zörgött a tűzhely karikái-

val, a fazékkal, de azért még mindig mondta, felelgette a magáét:

— Kereszt vagytok ti a mi hátunkon férfiak, súlyos kereszt; sok-sok gyötrelem...

Eredics ráfelelte:

— A szavaidban van némi igazság, Lujzi. De tudd meg azt is, vegyesen jár a jó... rosszal vegyesen. Viszont mi lenne velünk, ha mindez másként lenne? Igy is fejére nőttök a férfinépnek, ti asszonyok. Fogni kell benneteket, néha meggyötörni és elkeseríteni a szájatokat; úgy lesztek aztán kezesek!

Eredicsné, anélkul, hogy tisztán értette volna az ura szavait, folytatta:

— Ha az ember meggondolja, jobb lenne, ha örökre lány maradna, magának; úgy legalább szemrehányás nem érhetné, nem vádolhatna senkit... legfeljebb fújhatna, mint a macska, vadul, amiért magára maradt... és sóvároghatna a sok szépért, ami a férfinép legteljesebb ajándéka, de amitől megfosztódott: a gyermek... Ezért nem lehet eleget hálálkodni. Dehát erre azért ne legyen büszke egy férfi se; ugyse az ő érdeme az, amire képes, és tehetni se tehet róla, hogy az lett a hivatása, ami.

— Hallgass, Lujzi, hallgass — motyogta rá Eredics. — Jó tudsz te lenni, azt elismerem. A baj ott van, hogy mostanában elveszted a fejedet és fölém akarsz kerülni, a fejemre nőni, vagy hová, lehet, hogy a hátamra és gyia, gyia, szeretnéd mondani, te oktalan. És miért? Azért, mert elveid lettek. Elveid, a fene egye meg ezt az új korszakot, amiben én sehogyse találok magamra, inkább a bolondnál is bolondabb leszek és gázolni jön kedvem, tégedet meg keresztbe nyelnélek le, mert hiába erőlködöm, nem értünk szót. Hát hogy értenénk! A Huszár-félékről teljesen megfeledkezel!... Pedig ugye, a gyerek... az előbb mondtad, milyen nagy dolog az. Én is adtam neked egy olyan fiút, hogy azt hajtogathatod, párja nincs.

— Ezt jól mondod, Lajos... A fiúnk... Ez az éle-

ted koronája. Az enyém is persze. Hálás vagyok neked érte. Dehát... hogy is na? Bőven tisztáztuk már ezt; mindehhez nekem is van valami közöm; valamit én is adtam hozzá...

— Ühüm... érlelted őt.

— Mi ketten vagyunk egészek abban, Lajcsi. De... hagyjuk ezt. Illetlen dolog és lelketlen is: egy anyát folyton ilyennel fegyverezni le. Ennél a gyerekemnél megáll minden, tudod te jól... És talán azért is kanyarodsz te folyton ide, azért kötsz ki mindig itt és keringsz, keringsz körülötte. Várod, hogy elszédüljek amíg nézlek, figyellek tégedet. Te, te... szeretlek Lajcsi, megmondom, de azt is, hogy rémisztő sasmadár ha lennél azzal a hosszú nyakaddal, akkor se emészthetnél el jobban engemet.

— Jó, jó, abbahagyom Lujzi... Kegyes leszek hozzád és nem piszkálom az érzékeny pontodat. A példálódzásaiddal pedig vonulj vissza örökre; ne sasozz! Egyébként: hívj már enni! Azzal méginkább betömheted a számat.

17

Egyik szombat délután, három óra körül, Eredicsné útrakészen álldogált a lépcsőházban; Erzsit várta, aki a folyosó túlsó felén öltözködött és ugyancsak hazafelé készült.

A munkaidő már rég lejárt, a minisztériumi folyosók egyre kihaltabbak lettek; Eredicsnét mélységes csend ölelte körül. Türelmetlenkedett, amiért Erzsi olyan lassan öltözködött és annyira megváratja. Elhajtogatta magában néhányszor:

— Úgy készül, akár valami menyasszony.

Majd ahogy türelme fogyott és mérge nőtt:

— Halálért volna érdemes elküldeni ezt a lányt... arra való az ilyen lassú teremtés.

S amikor végképp kiment a sodrából:

— Tessék, ez a fizetség a komázásért! Hiába, a gyerekekkel nem lehet... Elkapatják magukat és a felnőtt fejére nőnek!

Dobbantott mérgében. Összehúzott szemmel nézte az elhagyott lépcsőt, mely hívta, csalogatta lefelé. Meg is mozdult, hogy elindul lassan, egyedül. A lépcsőnél azonban mégis megállt. Vár még egy csöppet! Most már csak jön az a lány...

Nekidőlt a lejárat falának, onnan leste Erzsit. Azon kezdett tűnődni, hogy tulajdonképpen mióta is dolgozik ezen az új helyén. Gyorsan tovatűnő gondolattal az is felmerült benne, hogy ezen a helyén úgy látszik, gyöke-

ret ereszt. A varázsos három hónapon réges-régen túl van már, annyi szokott lenni az a kényszer próbaidő, amiben senkivel soha meg nem állapodott, mégis, letelte után mintha szabállyá lett volna, egyetlen kukk nélkül szélnek eresztették. S ami rendkívül furcsán érintette, akadt helye, ahol ennek ellenére agyba-főbe dicsérték a szorgalmáért; megemlítették, hogy aranyat ér a keze, és hogy a leleményessége bámulatos; három hónap után a szolgálat mégis letelt — kiadták az útját. Az okot, hogy miért, soha senki nem közölte vele. Úgy okoskodott: valószínű, hogy mindez előrehaladott kora miatt történik. Öregnek vélték. Sajnos, papír szerint nézték a korát. Pedig csak a papír csalóka... Node hagyjuk ezt! Elég az hozzá, hogy nem számították a fiatalok közé; már úgy látszott, végérvényesen letűnt a csillaga és begubózhat; bár ő, valahányszor összemérte magát a húszévesekkel, vagy az akörül levőkkel, mindig arra az eredményre jutott, hogy bizony nem cserélne velük, ha ütnék, akkor sem; különösen azért nem, mert annyi kivetni valót talált a modorukban, a fejetlen tevés-vevésükben, s abban is, ahogy — akaratlanul megleste őket — szemérmetlenül fitogtatták a szerelmüket. Aztán arra is rájött, hogy ezek a fiatalok még lelkesedni sem tudnak. Olyan faképpel néznek néha, hogy az elképesztő. Leste az arcukat, álmos szemüket és az volt a meggyőződése, hogy ezeknek se álmuk, se ábrándjuk nincs már; kiégtek... a száraz kóró olyan mint ők; és találgatta, hogy hol, mikor halhatott ki belőlük a szép; és azt mondta: ezeknél már az anyaméhben...

Egyszerre meghallotta Erzsi jólismert, fürge cipőkopogását, majd csoszogós futását a folyosó kövén. Feleegyenesedett, nyújtózkodva nézett az átjáró ajtó felé.

Valóban Erzsi volt, frissen, lobogó hajjal, kipirulva, magabiztosan. Vékony, kék ruháján áttetszett gömbölyű, formás combja, ahogy az ajtót félrelökve, némi fény vetült rá.

— Jé, hát megvártál, anyó? — kérdezte huncutkodva, fintorral s karját széttárva, szinte röpült felé. — No, ne haragudj, anyó... Elmáléskodtam az időt. Szánombánom... nagyon megvárakoztattalak. Csúnya dolog, tudom... Kérlek, ne verj meg érte.

Eredicsné csak nézte, kiegyenesedve és hunyorogva, mintha gyanakodna rá valamiért.

Egyszer, régen... igen, volt ő is ilyen szép — legalább ilyen — az jutott eszébe hirtelen. Szó nem jött ki a száján, csak nézett, nagyratárult szemével és bólogatott.

Erzsi elgondolkozva figyelt, szeme röpködött. Eredicsné derült képében, ahogy nézte, egy-két pillanatra, mintha megsejtette volna saját sorsát. Igen, ő is meg fog öregedni...

Hálásan bújt hozzá. — Gyere, édes anyó — szólt hozzá —, halld meg hát, mit sütöttem ki.

— Ejnye... titokzatoskodsz? Biztosan fiúról van szó.

— Á... ugyan! Melléfogtál anyó. Másról van szó. Egészen másról!

— No... Tán sok a pénzed és venni akarsz valamit?

— Könyvet...

— Hüm... Aztán mifélét? És jó lesz-e az, hogy te veszel, én meg lemaradok melletted? Együtt kellene haladnunk a tanulásban továbbra is, te lány. Ha most könyvet veszel, annak a segítségével alaposan megugorhatsz tőlem a fejlődésben. Ejnye... Szégyellni fogom magam. Tőled pedig nem a legszebb szándék ez. Ugye, az a célod, hogy faképnél hagyj? Mondd meg kereken, mit kertelsz? Mondd ki na!... Talán megértlek és azt mondom, okosan cselekszel. Tudom én azt: fiatal vagy és többre hivatott, mint egy vén csoroszlya... Az eszed valamivel jobban kinyílik, mint az enyém, észrevettem én azt... Bár most még ugyan nem nagyon kérkedhetsz, hogy így vagy úgy megelőztél, tovább, messzebb látsz nálamnál, esetleg bővebben beszélnél erről-arról mint én.

Ma még együtt haladunk. Mondd ki na!... El voltam én készülve az ilyesmire. Elvégre, idővel biztos megelőznél, annyira mégse vagyok buta, hogy ezt ne lássam, erre ne gondoljak.

Eredicsné lesütötte a szemét, csetelve-botolva bandukolt; az orrát megcsavarta valami rossz érzés. Valahogy megcsaltnak érezte magát; a hiábavalóság érzése jegesen nyomta meg a szívét. Szomorú lett, szótalan; nagyokat sóhajtozott.

Percekig szótalan, lehorgasztott fejjel és egymástól kissé elszakadva mentek a Kossuth-híd felé.

— Hogy miket forgatsz a fejedben! — szólt Erzsi s a hangja tele volt meglepetéssel és csodálkozással. — Változni kell, anyókám, alakulni; és ahogy ez megtörténik — meg az, biztosan — nem távolodunk, hanem egyre közelebb jutunk egymáshoz... A tanulás olyan összekötő kapocsféle kell, hogy legyen köztünk; egyszóval: úgy gondolom, a tanulás összeboronálja a társakat. A fenébe!... Egy emlőn növögetünk, hát csak nem ugrunk egymásnak?! Két könyvet veszünk, Lujzi néni, legyen neked is!...

Bámészan álltak meg a könyvesbolt kirakata előtt, szemükkel keresték, kutatták a tömérdek, díszesen kirakott könyv között azt az egyet, amiért idejöttek; de sehol sem tudták felfedezni, akárhogy meresztették a szemüket, végignézvén a könyvsorokat.

— Miket mondsz... — kezdte Eredicsné. — Hát miből vennék én könyvet? Jelenleg egy vasam sincs könyvre!

— Van nekem; ebből jut neked is. Emiatt ne legyenek gondjaid, anyó. Pár forint... ami kell, összeraktam, méghozzá azzal a szándékkal, hogy téged kisegítselek. Tudtam én előre, hogy fájna neked, ha csak én vennék könyvet, aztán büszkélkednék vele; te meg csak néznéd, hogy meggazdagodtam. Tudtam... Ismerlek én, milyen érzékeny vagy.

— Á, te lány... Szép ez tőled, mégis olyan furcsa hallani. Hogy fogadhatnám el tőled a könyv árát? Azt hiszem, magad is szükséget látsz ebben-abban; te sem vagy gazdag — tudott dolog az. Ugyan... Hogy költhetnél rám és én, hogyan fogadhatnám el tőled nyugodt szívvel, kölcsönképpen, akár rövid időre is egy könyv árát?

— Ó, szépen... és nagyon egyszerűen. Mondtam már: tekints a lányodnak, így a lelkiismeret sem furdalhat; ebben mind a ketten megnyugodhatunk. Őszintén mondom: fájna, ha nem segíthetnék rajtad.

— Hej, de nagy kópé vagy! S tulajdonképp melyik könyvet szemelted ki?

— Csak úgy innét a kirakatból a Leninizmus kérdéseit. Arra gondoltam, tudod, hogy nem kellene megvárnunk, amíg mindenre rávezetnek a szemináriumon; magunktól is utánanézhetnénk ennek-annak, könyv segítségével. Tudod, akárhogy is megnőtt a mellényünk, néha mégis kitűnik, hogy milyen sötétek vagyunk — alig tudunk valamit. És most, hogy már kapisgálunk valamit a tudományban, valahogy újra olyan idegesféle leszek; szenvedek, mert látom, milyen keveset tudok.

— Aha... ez remek felfedezés, a ménkő csapja meg, erre valahogy én is rájöttem. Arra is rájöttem, hogy vigyáznunk kell a pöffeszkedéssel, mert igen hézagos a tudásunk, oszt hamar rajta fognak a turpisságon. Valóban: elég sötétek vagyunk még.

— El nem tudod képzelni, mennyit néztem a könyves kirakatokat, mire ez a könyv a szemembe tűnt; nyomban elhatároztam, hogy azt bizony megveszem. Pár hete... rád gondoltam azon nyomban.

— Hát jó, nem bánom: vegyük meg azt a könyvet. Az árának felét megkapod holnap, a másik felével egyelőre adósod maradok. Rövid ideig, megmondom, mert nem szeretek tartozni. Van néhány forintom eldugva a Lajosom elől a szekrényben, az alsónadrágjai közé; tar-

talékoltam, a Lajos egyáltalán nem tud róla. A könyv árának felét elveszem belőle; elcsenem... mert azt a pénzt mégis úgy tekintem, mintha a Lajos is tudott volna róla, csak éppen elfelejtette, hogy van. Hisz a keresetünkkel, szabály szerint elszámolunk egymásnak; csak a bevásárlások tudod... Marad néhány fillér és azt nem árt eldugni a dörmögő férj elől; olyan jól esik neki aztán meglepődni, ha alkalomadtán előkerül az a dugott pénz és az orra alá tartva azt lehet mondani: nesze öreg, vegyél belőle magadnak valamit, ezt, vagy azt. Persze... arra számítani kell, hogy a dörmögő, amikor nagyot néz, azt is mondja: hej, te zsugori, becsaptál!? De az mit se számít; fontos a kellemes meglepetés és az, hogy az ember adni tud valamit annak, akit szeret. Így... Van egy kis pénzem; te talán még nem próbáltad: garas, ha garasra gyűl, előbb-utóbb forint lesz belőle. Hehe!... Az öreg néha kotorász a szekrényben, mert tudja, hogy kuporgatok. Arról azonban sejtelme sincs, hogy éppen az alsónadrágjai közé rejtem azt, ami rá vár. És... mit gondolsz, te lány: becsapom ezzel az én Lajosom? Már azzal ugye, hogy abból az összekuporgatott pénzből elveszek és olyasmire költök belőle, ami a Lajosnak sehogyse szívügye. Hogy hogyan, azt kérded? És hogy váljon szívügyévé? Ebben igazad van, de ő nem akármilyen vaskalapos ám. Ő gyűlöli azt, amibe én meg te belekóstoltunk és aztán úgy belehabarodtunk, hogy na. De muris!... Most bemegyünk a boltba, könyvet venni. Csuda!... Meglásd, minél mélyebbre nézünk a tudásba, annál inkább fog ízleni. Hallottam én ilyet azelőtt, csak éppen nem hittem benne; föl se fogtam mi az: ha valaki belemélyed a tanulásba és egyre nyugtalanabb lesz amiatt, milyen pirinyó még a tudása; a csillagos égig vágyik följutni. — Oda ni! — vetette fel fejét az égre és tekintete elidőzött ott néhány pillanatig, a tiszta, felhőtlen kékségbe feledkezve; orrcimpái kitágultak, arcvonásai kisimultak, szeme lágyan fénylett. — Tyű, milyen messzi

van az, milyen hosszú az út odáig! — mondta s biccentett rá; majd száját megnyalva ingatta a fejét; szemét le nem vette a könyvekről. — Sebaj, azért ne gyulladjunk be! Úgy látszik, eldugták az orrunk elől a miénket — mondta nagyon határozottan. — Ha itt kint nem látjuk, bent biztosan megtaláljuk. Megtaláljuk, arra mérget vehetsz. Gyere, kár itt bámészkodni, időt vesztegetni! Gyere! — s máris húzta magával a lányt, be a hűvös boltba.

Ahogy beléptek, nagy szemmel egymásra néztek. — Ciha, ciha — mondták — micsoda finom könyvszag van itt.

Szimatolva, nagyokat szippantgatva léptek a pult elé.

A kiszolgáló, magas, nyurga fiatalember, cérnavékony farkincájú bajuszkájával, pergamentszerű homlokával, udvariasan, de kicsit megütközve hajlongott feléjük a fénylő tölgyfapulton át.

— Tessék, tessék, parancsoljanak! — És csontos keze alatt ropogott a pult lapja. — Tessék, melyiket szabad? — És előrehajoltában igyekezett kilesni vevői szándékát, de ez sehogy se sikerült. — Mesekönyvet, regényt talán? — ajánlgatta, kicsit lehűlve, fásult hangon, mint aki únja már az egészet, s szabadulni szeretne, mással foglalkozni.

— Mesét?... Regényt?... — ismételgette váratlanul Eredicsné a könyves kérdéseit, csodálkozón, kicsit nyújtva a szót. Szép az meg jó is; de most az egyszer tudományos könyvet tessék adni; azt szeretnénk.

— Tudományosat ám! — csapott rá Erzsi.

— Tudományosat?... Értem kérem. Hm... Hm... talán szabad ajánlanom valamit? — kérdezte a kiszolgáló s már lesett is hátra, föl a könyvsorokra, hogy melyiket javasolja.

— Hagyja, ne fáradozzék — szólt Erzsi — kifundáltuk már mi azt, hogy mit vegyünk. Két vadonatúj példányt kérek a Leninizmus alapjaiból.

— Igen! — nézett nagyot a könyvárus. — Kettőt, kérem! — nyomta meg a szót.

— Kettőt bizony! — vágta rá Eredicsné. — De tessék megnézni alaposan, kifogástalan állapotban legyen az... Semmiféle hibája ne legyen. Sok évre kell... A foltot, gyűrődést se szeretjük ám a könyvben... Mindig kényesek voltunk az ilyesmire.

— Kérem, kérem, meglesz kívánság szerint — dörmögte a könyvárus, aztán fellépett a létrára és máris nyúlt a két könyvért.

— Jé! — csodálkozott Erzsi — ott volt a szemünk előtt és mégse láttuk.

Egyszerre nyúltak érte. Kikapták a kiszolgáló kezéből.

— De hatalmas könyv! — bólogatott Eredicsné és tenyerébe fektette, úgy mérlegelte. — Tyű, hallod, de hatalmas! Kérdés, való-e ez már nekünk? A szemünk meglátja-e majd a betűit úgy, ahogy kell, az eszünk beveszi-e már az értelmét? És... egyáltalán belefér-e ennyi sok minden a fejünkbe, te?

Először Erzsi is csak forgatta, nézegette, simogatta, egyik kezéből a másikba buktatta, elfektette a tenyerén és hizlalta rajta a szemét, mosolygott.

Aztán hónuk alá nyomták a könyveket és nagyokat fújva, arcukat törölgetve útnak eredtek. Az volt a szándékuk, hogy a villamosig együtt mennek, aztán búcsúzkodnak és indulnak hazafelé.

Mire Eredicsné hazaért a könyvvásárlásból, hat óra körül járt az idő. A nap erősen lefelé hajlott már, mégis fülledt meleg volt, mert a párás levegőn át izzasztón tűzött.

— Eső lesz — jutott eszébe néhányszor és nézte a sötétedő fellegeket.

Izgatott volt a férje miatt, találgatta, mit fog szólni, amiért ilyen sokáig késett. Már régen otthon kellene lennie és tenni-venni, amiben a többi hétköznapon elmaradt.

Egy ember, egy ember, száz felé nem válhat — ezzel szokta vigasztalni, nyugtatni magát, amikor, mint most is, eszébe ötlött a sok tennivaló, s eszébe jutottak tervei. Úgy érezte, felelősségre vonják azok és gyötrik. Hogy, hogy nem, olyan szemrehányó szavakat hallott kicsengeni a szeretett és féltett tárgyaiból, az egyre sokasodó, meg nem valósított tervek halmazából, amik csak gyűltek, gyűltek, hogy szédült belé. „Elég a halasztgatásból, elég már!'' — zúgtak a fülében.

Feldobbant a szíve, rá kellett, hogy tegye ruhája foszló rojtjaiban megakadó, szálkás tenyerét. Így csitította dolgait:

— Mindenre sor kerül, időben; a piszok nem esz meg nálam semmit, a rongy se lóg rajtunk... Az égetően szükséges tennivalónak rögtön megvan a gazdája.

De... de — gondolta hozzá — csakugyan, egy idő

óta mintha sokkal kevesebb ideje jutna saját magára, a lakására, a Lajosra. Ez, feltétlenül az ő hibája.

— Mit is mond ilyen alkalomkor az előadó?... Az új életforma... igen, az új életforma még nem vált vérévé, még nem tud vele, benne úgy gazdálkodni, hogy teljes embernek érezze magát. A tanulás... bizony kibillentette a megszokott kerékvágásból, el kell ismernie. A régi kerékvágásból, abból a lassan döcögtetőből az újba, nem is olyan egyszerű az út; s az idő... marokra szeretné fogni olykor, hogy magához ránthassa és a rabjává, szolgálójává tegye, hogy megszűnjön ez a sokszor elviselhetetlennek tűnő, fordított helyzet, amiben ő a rab, méghozzá milyen rab!

Kiszalad markából az idő s ő csak néz utána, lesked elernyedten, tehetetlenül. Más is így van vele? A hűtlen idővel...

— Füh, füh — fújt nagyokat a lépcsőn, vonszolva nehéz tagjait — tényleg eső lesz! Fojt a meleg. — S szabad kezével meglegyezte gyöngyöző arcát, csípőjéhez tapadt ruháját megemelte néhányszor, aztán megállt, hogy kifújja magát, lábait megmozgassa cipőjében, mert igen erősen jelezték, hogy sok volt a séta, sok volt az ácsorgás.

Ekkor jutott eszébe a könyv, amely keményen ott lapult a hóna alatt. — Tyűha! — villant az agyába s még inkább melege lett. — Ezzel, így mégse állíthatok be a Lajoshoz. Új könyv... rögtön azt hiszi, megloptam őt az árával. Megloptam volna? Igaz, közös szerzeményünk mindaz, ami van, akkor is, ha Lajosnak esze ágában sincs arra gondolni, hogy az ő élesre vasalt, szabályosan egymás fölé passzított gatyái közt kuksol ám néhány forint. Kuksol-kuksol... Művészet volt azt összekuporgatni! Lajosnak semmiféle megerőltetésébe nem került. És... tulajdonképpen lehet-e attól lopni, aki azt se sejti, hogy van neki valamije? Nehezen képzelhető el. És... egyébként az a pár forint az ő külön megfeszített munkájának a gyümölcse. Igen, de egy asszonynak talán kötelessége

ez az erőfeszítés... És az asszonynak az is kötelessége, hogy olykor kellemes meglepetéseket szerezzen az urának azzal, hogy egyszer csak, rejtekhelyükről előkerülnek a nemvárt dugpénzek. Ki az asztalra velük!... Szépen sorba, akár a szolgálatkész katonákat... hadd higgye az az ember, hogy a szeme káprázik, édesítő móka az egész; de aztán... aztán nagy az öröm!

— Áh, áh — suttogta — de borzasztó nehéz eldönteni, mi a helyes asszonyi cselekedet. Áh, áh, aki megszokta a becsületes életet az ellenfelével szemben is, képtelen megváltozni. Ellenfél... A Lajos az, méghozzá nehéz, makacs és szívós ellenfél. Az ő módszere és taktikája — lám milyen szépen eszébe jutnak a megtanult szavak! — kiismerhetetlen. Lajos rendszertelen... Az indulatai: azok a vak erők kormányozzák s talán... s talán semmi egyéb. Pedig nem buta ember! Szó se róla... Káromlás lenne olyat állítani róla. És... a feje se üres, nem ám; Lajos töméntelen sokat olvasott azelőtt; azelőtt!... A másik korszakban, ami elmúlt. De most aztán végképp nem olvas semmit se. Ha a tanulásról hall, dühbe gurul. Hogy is mondja, amikor őrjöng? „Bolondító csalmataggal tömik tele a fejeteket, az meg kiszárít minden kobakot; már messziről zizegtek-zörögtök, valamennyien, akár a szalma." — Ilyen ő!... Nincs benne érzék az új iránt Menekül is tőle. S a torkát vágná el annak, aki ebben elüt tőle és vele szembeszáll.

— Mindegy — mondta ki Eredicsné — ezen változtatni, egyelőre, nem lehet. Olyan, amilyen, így kell tudomásul venni. Faragni rajta... Úgy látszik, jelenleg inkább darabokra törik, de mégse enged. Sőt: ő akar megfaragni mást! Csak rossz a módszere! Inkább elkeserít azzal, mint nevel.

Nézte a könyvet, derűsen, szája mosolyra húzódva; orrahegyén egy homlokáról leszaladt verejtékcsepp remegett; a lépcső korlátjának gömbbe torzult tükörképe ringott ebben a verejtékcsöppben.

„Ezt a könyvet el kell rejtenem most — mondta magában. — Ne lássa meg rögtön és ne nézze, akár a bika a vörös posztót."

Majd hozzászoktatja ő — határozta el. Lassan fog menni az igaz, de... Először csak a szagát ereszti közel az orrához, aztán a papír hófehér széleit, szürkés vásznát a szeméhez. Így lesz eredményes. Különben összerúgnak és mérkőznek vadak módján, egy könyv miatt. — Elvégre taktika is van a világon, vagy mi a csoda!

— Na, mars be a szatyor fenekére! — mondta a könyvnek s megállt, hogy egyben megint kifújja magát.

Vadonatúj könyve így került cók-mókja alá, ami igen kiállt emiatt a kicsiny gyékényszatyorból, mintha a fejét nyújtogatná. Eredicsné vissza-visszanyomta, eleligazította még, mielőtt fölért a második emeletre s kicsit a háta mögé is lógatva, igyekezett rejteni. A lépcsők tetején nagyot fújt, aztán nekilendült, körbe a hosszú folyosón; cipőjének félretaposott sarka élesen csoszogott, kopogott a vöröses kövön. Jólesett most hallania a saját neszeit; a szabályos kopogás mintha a bátorítás ütemét verte volna ki neki.

Ahogy elképzelte, tárva-nyitva volt minden ajtaja. Az ura szellőzködött, úgy várta.

— Helyesen cselekszik az öreg — suttogta — a forróság rémesen ül mindenen a lakásban és űzi az embert, ki a szabadba.

Csak az volt szokatlan Eredicsnének, hogy a szokástól eltérően nem a konyhaasztal végében ül az ura, ahol rendszerint pöfékelni szokott, hanem csípőre tett kézzel, a konyha közepén állt, pontosan a hosszított zsinóron lógó lámpa alatt, mintha kiszámította volna. A lámpa majd a fejebúbjáig leért s Eredicsnének úgy tetszett, ahogy ez hirtelen a szemébe villant, mintha az a

körte, a mennyezetig érő zsinórjával, az ura fejéből nőtt volna ki. — De muris — jutott eszébe és majd elnevette magát.

Mostanában sokszor előfordult, hogy nézte az urát és egyszer csak nevethetnékje támadt; ó, nem gúnyból ám, hanem csupa szeretetből; ilyenkor szerette volna csak igazán magához ölelni azt a kopaszodó, durcás, de neki egyébként nagyon kedves fejet. Igen, de, de... Lajos a puszta nézésével is ellent tud ám állni; ellent is áll mindig!

Ahogy mindez végigfutott az agyán, míg a küszöbnél egy pillanatra megtorpant, majd belépett a konyhába, a férje alig észrevehető mozdulattal feléje fordult és szúró szemmel végigmustrálta; de nem szólt.

— Szervusz Lajos — köszönt előre, hiszen ő volt az érkező, meg egy kicsit a ludas is abban, hogy a férje olyan durcás szájjal áll a konyha kellős közepén, egyenesen, mint egy szálfa, és csak néz, néz kérdőre vonón. De, hogy néz! Öklel a szemével.

— Megjöttem — pöttyintette hozzá hirtelen; némi félénkség színezte a hangját, amire ő maga is felfigyelt; röstellte, hogy ez így van, és ezért keményen és dacosan megismételte:

— Megjöttem, Lajos! — Majd mivel az ura erre sem tett észrevételt, ugyancsak pattogósan azt mondta még: — Úgy hiszem, köszöntem is.

Eredics erre már fölfigyelt s a fejét kissé utána fordítva, annyit mondott:

— Mit kell mindezt annyira bizonygatni? Azt gondolod, vakkal, sükettel és hülyével van dolgod?

Pillanatnyi csend keletkezett erre. Merőn nézték egymást; Eredicsné combjánál, ujján függve himbálódzott a kis gyékényszatyor. Eredicsben feszengett a további kérdés, amit alig bírt visszatartani. Mégse szólt. Várta, hogy mint jólnevelthez illik, a felesége önként

számoljon be neki arról, hogy hol kódorgott ilyen sokáig.

De Eredicsné szája fukarul zárt volt, a szemében pedig elszántságot éreztetett.

Ez egyre gerjesztette Eredics haragját. — Ez az asszony már nem volna az övé? — jutott eszébe és nagyon izgatott lett. — Teljesen kiesett volna a hatalmából... kinőtt volna a bűvköréből? Mi ez?... Azelőtt... Hm, azelőtt!... Mindent megfertőz ez az „új világ". Azelőtt elegendő volt ránéznie; a pillantása parancsnak számított; az ő Lujzija felfogta pillájának minden rezzenését, és megértette még a szándékát is; szót váltani a kívánságáról?... Eddig nem volt szükséges. De most, különösen egy idő óta, amióta Lujzit szemináriumra fogták és maga is „népnevelget", teljesen megveszett. Szembeszegül, ha némán is... Olykor, mintha átok ülne a szemében.

— Na, na! — csattant föl végülis Eredics, mert nem bírta elviselni azt a szótalan szemforgatást; szavai, forrongó indulatai kiutat követeltek maguknak. Egyébként is: a vihar úgy vihar, ha kitör — ez volt Eredics álláspontja. — Visszafogni, elfojtani, káros az; olyan lesz úgy tőle az ember, mintha gáz szorult volna a szervezetébe és jár, zúg, zakatol benne, jár... tekereg és fortyog; nyugtot lelni nem lehet miatta.

— Beszélj!... Hol csavarogtál ennyi ideig. Vagy talán azt várod, hogy körülhízelegjelek — udvarlásba kezdjek?... Édeskedve szedjem ki belőled azt, amiről vallanod kötelességed? Vigyázz, vigyázz, te keményfejű, mert valóban körüludvarollak... Kapom magam és kicsiklandozom belőled, ami engem érdekel. Tudom Isten, a kínod is kijön akkor belőled; ezt pedig egyikünk se köszönni meg.

— Lajos, Lajos — ingatta a fejét Eredicsné és érezte, hogy kígyózik, hogy húz le s föl a reszketés a gyomrában, aztán egy helyen megállapodik és rezeg ott, mint az idegsokkos szája széle. „Azért sem követlek a fortyogós

utadon, azért se... a te példád nem ragadós" — mondogatta magában.

— Köszöntem neked, Lajos... Köszönj vissza előbb — mondta határozottan s a szemével is biztatta erre az ésszerű cselekedetre. — Amíg így nem teszel, semmiféle kérdést ne tégy fel nekem... Amíg az adjon Istennek nincs megfelelő foganatja, addig mit közölhetnék én teveled. Bundás, bolhás kutya... — mosolyodott el — csak rámmordulsz; ezzel akarsz közelhúzni magadhoz. Bundás, bolhás... — ismételte szemrehányón és még a szeme is mosolygott. — Érted-e, én öregem? — tréfálkozott felé legyintve, s állát keményen felvágta előtte, s a szája hosszan csücsörített maradt. — Ismersz... én nem vagyok kanász; téged se tudlak annak; ennélfogva... hát öregem, hol élünk és hogyan? És ha éppen így élünk, ahogy élünk, miért éppen így kell élnünk? Én adtam volna erre okot? Aligha. S talán te se, jól van, megengedem, csak... csak bánt valami, azért állsz így a konyha közepén és azért forog, azért fog úgy a fejed, ahogy forog, ahogy fog. No... nincs ez így jól sehogyse. Ez tiszta sor...

Eredics csak állt és a szemével méregette a feleségét. „Elképesztő, hogy átalakult ez! — mondta magában. — Néma és félénk madárka volt, aki már az ékét is elvesztette... Gyűlt, gyűlt benne a méreg, az igaz; panasz, keserűség is, halomra kövülve állhatott benne, hogy egyszer majd, ha sor kerül rá, magával vigye a földbe, titkos erejével erjeszteni az embernek ismeretlen világot; de szólni sose szólt róla egyetlen kukkot sem: azt sem tudta róla soha, hogy fáj-e néki valami s ha fáj, mi is lehet az, ami fáj, oka van-e? Béketűrő, kemény asszony volt... Az igát helyette is húzta... zokszó nem mérgezte meg életüket. És íme: tövig felvágott nyelvű, gonoszságra tanított papagály vált belőle... Az ez, papagály!... Csupán a tollazata más: színtelen és fénytelen; ezzel a kutya se veszi észre; de ugyanolyan dühítőn szá-

jas; ezzel vonja magára a mások figyelmét. S egy idő óta mintha föloldódna benne mindaz, ami eddig nem lelt utat kifelé belőle, csak ülepedett, ülepedett; most aztán kitör belőle — elképeszt a szóval, elképeszt a sivító hanggal; a formával is, ahogy minden sorba igazodik ebben az asszonyban és kotyogja, pöfögteti... De ha nem is szól, szava akkor is örökké kocogtat az ember homlokán, zuhog a dobhártyáján. Bele kell őrülni ebbe!...''

— Lajos, mondd hamar azt, hogy szervusz Lujzi — kérte mosolyosan Eredicsné. — Mondd, és máris összebékültünk. Ez a tisztesség... én is azt mondtam neked köszönésképpen, hogy szervusz Lajos. No... ami dukál, dukál. Mondd hát, Lajos... most még szeretném ezt hallani tőled. Láthatod, igyekszem a kedvedben járni... semmiképp se akarlak bosszantani; inkább az a célom, hogy jókedvre derítselek. Pulykáskodni — minek az? És éppen szombaton. Elrontod a vasárnapot is, mert éjszaka aztán rosszul alszol, hánykolódsz és fejfájósan ébredsz... Tudod, ilyenkor aztán fogod a fejedet, mintha másnapos lennél, pedig ilyen bajban már évek óta nem szenvedtél. Bár volnál inkább másnapos olykor-olykor... csípnél be legalább néha — közös megegyezéssel; egy decivel többet ha lehörpintenél, fedezném az árát valahogy — kétszer hetenként. Így, így ám, csak kétszer hetenként, nehogy rákapj. Mit szólsz hozzá?... Ínyedre lenne az?

„Itt van, tessék — mondta magában Eredics — ennél az időjárás se különb. Most meg így tesz... lépesmézet tesz az orrom elé, bor képében, hogy hozzá ragadjak, hogy aztán így megvegyen. Mi a célja ezzel? És... pénze lenne rá? Folyton picsog, hogy erre se futja, arra se — bár az értelmes szót képtelen felfogni; a drágaságot, hogy mi szüli, fel nem fogja ésszel, s azt pláne nem, hogy huncutság lakozik amögött, amit az újságok írnak és a népnevelők csacsognak ájtatosan. Haha, haha!... Bort ajánl fel ez a jófirma, bort az ordas ellenségnek!''

Erre elmosolyodott, krákogott néhányat, mintha a

saját mosolya hozta volna zavarba, s beljebb lépett a lámpa alól.

— Állj! — szólt rá Eredicsné. — Egy tapodtat se mész, amíg nem köszönsz.

— Mit vacakolsz, Lujzi? Még kihúzod a lutrit... Ereggy az utamból!

— Kitérek én előled, csak köszönj vissza, illedelmesen; annyit megérdemlek, ha szerinted többet nem is; tudomásom szerint annyi vétkem sincs veled szemben, mint a legkisebb körmöd feketéje. Ártatlanabb vagyok a szúnyognál, ami körülfütyörészi a fejedet, éhesen, vagy a muslincánál, ami édességért, esetleg savanyúságért muzsikál neked.

Összeért a testük, annyira közel álltak szembe egymással; Eredicsné olyan merőn nézett föl az urára, hogy a fájdalom beleszúrt a szemébe; az ura meg lenézett rá, azzal a hosszú nyakával, peckesen, kicsit pöffeszkedőn.

— Na, Lajos? — szólt végül bánatosan. És lábujjra emelkedett, arcát az ura felé fordította, mintha kínálkozna.

— Na, na — mondta erre Eredics és el akarta tolni maga elől, de Eredicsné megvetette a lábát s épphogy arrébb penderült. — Szervusz Lujza, csak már hagyj békén!

— Akkor se tolsz félre... Hát nem látod, mi van velem? Ünnepet ülhetnél, amiért ilyen pompás kedvem van és még a bolondozásra is rákapok. Különben, mint már annyiszor, összeakaszkodhatnánk... Hát jobb lenne az neked? Akkor aztán a marakodásnak se vége, se hossza nem lenne. Reggelig mángolnánk egymást. Egyébként... mi az, hogy Lujza? Így még dühödben is ritkán szoktál szólítani. Lujzi talán, Lujzi! — ezt szoktam meg.

— Jó, legyen Lujzi. Ezzel már különb nem leszel — bölcsebb se... Én meg higgadtabbá nem válok általa. Szóval?... Hol koncsorogtál? Lassan öreg este van, láthatod.

— Erzsivel voltam, Lajos.

— Ki az a rüfke?

— Ejnye, Lajos, de csúnya szád van! Hogy jössz te ahhoz, hogy ok nélkül bántsd azt a lányt? Hisz még csak nem is ismered.

— Akkor is... Új barátnő! Mi dolgod vele, munka után ennyi ideig?

— Közös dolgaink vannak, Lajos, tisztességes, megbecsülni való közös dolgaink. Ő az én tanulópárom, ha tudni akarod, még egyszer se szóltam róla neked; egyszerre indultunk a tanulásban, összeszoktunk, összenőttünk pár hónap alatt; komoly teremtés az, s olyanformán lát dolgokat, mint ahogy én; megszerettem; s különösen az kötött össze bennünket, hogy versenyezni kezdett velem a tanulásban; úgy láttam, le akar pipálni... nem ám önző célból, csupán azért, hogy engem is magával rántson; így aztán mentem is vele szépen; még nem tudott elhagyni... De én se hagytam őt magam fölé kerekedni. Hát ez az... Ne bántsd őt, Lajos; nem érdemli az az ócsároló, ocsmány szót — nem érdemli a szidást.

— Pártjára állsz... Nagy dolgok ezek, mondhatom — dünnyögte Eredics. — Kár azt cifrázni, Lujzi. Tanulni!... Tanulni!... Ha így van, megmondhatom: mamlaszt fogtak bennetek. Ez a véleményem... És ti mormoljátok a leckét, mint valami imát. Haha! Imát az imagépek!

— Jó... legyen így, ha már ez a véleményed. Ezen a mai napon még ezt is megbocsátom neked. Ritka alkalom... Ilyen kedvem van ma; engedek neked, te csökönyös ember; és remélek. Bízom: megváltozol... megváltozunk mind a ketten, ha így jobban tetszik, ha a fülednek így jobban hangzik; majd egyet fogunk mi érteni. De azért, egyszer majd megválaszolom neked mindazt, amit meg kell válaszolnom...

Eredics szívta a fogát, dünnyögött és bólogatott, mint aki megérti mindazt, amiről szó van. Komótosan

körbejárta a konyhát, meg-megvakarta a kopaszodó fejét s olykor sóhajtozott. Valahányszor a felesége közelébe került, igyekezett kikerülni.

— Lajos — szólalt meg Eredicsné lágyan, tele kéréssel s némi alázattal is a szavában; az urára függesztette kerekre tárult, barna szemét; tiszta tekintetével úgy függött rajta percekig, mintha fénnyé változott volna két meleg szemével. — Lajos — mondta még egyszer, mert az ura csak motozott a konyhakredencnél, úgy tett, mintha simogatná a málló, itt-ott felhólyagzott festékréteget s alatta a deszka hosszanti repedéseit igyekezne kitapogatni; s mint a saját, csendes világába merült süket, meg se rebbent; nem akarta meghallani a felesége szavát. — Hallod-e Lajos? — kérdezte Eredicsné és türelmetlenséggel vegyes enyhe keserűség színezte hangját.

— Mondd, mondd, figyellek! — szólt Eredics indulatosan, de nem nézett a feleségére. — Mondd hát, ne nyöszörögj, akár a beteg bolha.

— Nézz rám, Lajos... Azt szeretném mondani neked, méghozzá az unokád szavával: ne akasszuk össze a bajuszt!

— A fenét! — kapta fel a fejét Eredics. — Még az a jó, hogy te figyelmeztetsz erre. Te, aki egyebet se teszel, mint ösztönzöl a bajusz összeakasztásra. Hidd el... Áh, hagyjuk ezt, a mennykő csapja agyon az egészet.

— Ki vele, Lajos, ki vele, le ne nyeld!

— Áh!... Apróság ez, de nagyon lényeges. Sokszor kerülsz-fordulsz körülöttem, de úgy ám, hogy még a szeled is felingerel.

— Mivel, Lajos?

— Nehéz azt megfogalmazni. Ezer dolog... a viselkedésed... a levegő, amit valahonnan magaddal hozol, kibírhatatlan; szembehelyezkedsz velem, én meg méricskélem a képedet és azt gondolom: beh szépen tenyérbeillő! El sem tudod képzelni, hogy küzdök magammal... El sem tudod képzelni, milyen nehéz visszafogni a képze-

letemben már megindult kezemet. Szörnyű, szörnyű nehéz... azt csak én tudom, egyedül én. Amikor „filozófálni" kezdesz... Brr!

— Újra össze kellene szoknunk, Lajos.

— Már mint nekünk?...

— Vannak dolgok, látod... vagy érzed inkább? Vannak, amiben új házasoknak illenénk be... Két különböző természet, mert valamiben elváltunk és eltávolodtunk egymástól; új házasok... még be kell törni mind a kettőnknek; meg kell változnunk. Nézd... a zongorát is ugye, ügyes kezek hangolják fel... s nekünk magunknak, ugyancsak ügyesen, belátással és sok hozzáértéssel kellene összehangolnunk egymást; mint az az ügyes kéz teszi a zongorával. Akkor, szép lassan, a jobbik, az ügyesebbik biztos, hogy más, elfogadhatóbb belátásra bírja majd a másikat. Idő kérdése ez, Lajos.

— Inkább erő kérdése ez, Lujzi. És borzasztó kitartás kérdése... Idő!... Meddig akarsz élni?

— Igaz amit mondasz, de csak részben. Mert az erő egyoldalú és taszító valami; egymagában elviselhetetlen; a gyöngébb rovására megy... — Idő, mondod... Ki fél tőle? Mostanában nem ragaszt földhöz a súlya. Pilleként könnyűnek érzem magam; furcsa, mondhatod rá nyugodtan, azonban én érzem, hogy igazam van. Hogy ez miért van így, magam sem tudnám pontosan megmagyarázni neked. Ma még legalább sehogyse boldogulnék a szóval... A bajuszt hát... Lajos, ne akasszuk össze a bajuszt!

— Egye meg a fene a bajuszt! — s rúgott egyet a levegőbe, az arcát megcsípegette, majd megsimogatta idegességében. — Hagyjuk ezt, Lujzi. Aztán adj enni valamit; gondolom, ezek után pláne megérdemlek egykét falatot. Aztán eressz nekem bő vizet a lavorba, hadd hozom rendbe magam; láthatod, ki vagyok merülve; a vitázó kedvemből meg a te sikeredből is megítélheted ezt. Győztél, győztél... Ezt az estét könyveld el az öröm-

napjaid közé. Haha!... Micsoda esték, micsoda esték! „Politikai'' mérkőzések az asszonnyal, lefekvés előtt. Pompás esték! Amikor az ember alig várja, hogy letehesse a fejét a vánkosra... Arra sincs időm, hogy azt mondjam: Jézus áldjon meg, máris horkolok. Pompás esték!...

Eredics fortyogott még darab ideig, miközben hátrakulcsolt kézzel le s föl járkált a konyhában, s idegesen, meg-megszítta a fogát.

„Ezzel boldogulni? — gondolta. — Az ördög se tudná hóna alá szorítani ezt az asszonyt, úgy kinyílt a szeme.''

Majd magában továbbszőtte a gondolatát:

„Barátom, ez teljesen tudatában van az egyenlőségnek... Ez ő lenne? És milyen magas hangon, milyen élesen tud támadni, visszavágni, kitérni... Ez csakugyan a Lujzi lenne? Barátom, ez ráakadt a tanáraira, akik felvilágosították. Barátom, mérget csorgattak az ereibe, attól veszett meg.''

Egyre csóválta a fejét, s fújt a fogai közt. S elmerülten hallgatta felesége topogását, neszezését, sziszegését, ahogy lerugdalta cipőit, kibújt ruhájából, és a behajtott ajtó mögött másikat öltött magára.

Ismét elmúlt a nyár. Szeszélyes ősz váltotta fel. Kijutott az esőből, zúgó szélből, csípős időből. A kellemetlenért aztán ajándékként kárpótolt a ki-kisütő nap, mely órák alatt rendbe hozott mindent: emberi kedélyt és dermedő természetet.

A kardvirágok, muskátlik még virulva piroslottak a terek virágágyaiban, de a leveleiket már megcsípte a dér. Reggelre köd ült a fákon, házak falán, menekülve gomolygott az aszfalt fölött s elfödte a látóhatárt; a felkelő nap azonban még bírta erővel, elűzte s beragyogta a várost. A ködnek fekete lehelete maradt a földön, mint a száját tátó, kotnyeles idegennek, az olajtól megfogott ablaküvegen. Délelőtt tíztől délután négyig aranyfényben fürdött minden és az emberek megenyhülten azt mondták erre:

„Ritka szép ősz. Bárcsak karácsonyig tartana!"

Aztán megint változott a szín: jött egy-két nap és mutogatta a rossz oldalát.

Egy ilyen borongós őszi reggelen Eredicsné fázósan baktatott a villamoshoz. Sűrű köd lebegett a fák árvuló koronái fölött, a szél meg-megcsapta, s tekeregve vágódott le a járókelőkre, hullámzott, kúszott, úszott aztán az aszfalt fölött, mintha élne. Olyan bőralámenő, vacogtató idő volt; a nap, messze még ugyan és erőtlenül, de már kint ült az ég alján, s bontotta a ködtől sűrű homályt, tüzesen.

Ahogy elmélyülten nézte a napot, úgy tetszett neki, mérhetetlen tejföltenger közepébe, izzó aranytallért ejtettek bele a játékos kezek. Robi unokájára gondolt, aki könnyedén, lelkiismeretfurdalás nélkül megtenné azt, kísérletező kedvében és futna hozzá visítva: „Nézd, nézd, nagymami, ez aztán a csoda!"

Valóban csoda — gondolta — szép látvány az ember földi világa fölött. Gyönyörködni lehet benne. Csak már jönne legalább a villamos, mert szép a napocska, vigasztaló, hogy nemsokára szétveri a ködöt, de az idő rohan, és be is kell érni a munkahelyre.

Ahogy így topogott és forgolódott a többi, türelmetlenül várakozó ember között, észrevette, hogy kígyózó, hosszú sor áll a sarki Közért-üzlet előtt, asszonyok, férfiak vegyesen; hamuszínű arcukon idegesség, bosszankodás és riadtság látszott egyszerre, s valami még, aminek így hirtelen nevet adni sem tudott, de amit leplezetlenül és felfokozott formájában már igen jólismert az ura szeméből, egész tekintetéből, amikor acsarkodott, vagy dühöngve kitört, Istent és embert egyformán szidva, átkozódva, és az ő fejéhez odavágta: gyűlöllek... velük együtt gyűlöllek!

A gyűlölet, az hát — mondta magában — gyűlölet ül ezeknek a szemében. Mi, mi okuk lehet rá?... Szép lassan csupa hörcsögből áll már ez a város. És... mi az hogy sorban állnak? Miért állnak sorban? Mi az... az emberek belehajszolják magukat minden ostobaságba? Úgy látszik, divatot csinálnak a sorban állásból — kortünetnek tüntetik fel, hogy valami, ami eszükbe jutott, nincs. Bolondéria... mánia... hisztéria! Kibírhatatlanok az emberek! Egymást szédítik meg. Ez ellen küzdeni kell minden erővel, mert romboljak a jó hangulatot; valóban nem valami épületes látvány az, amikor egymás hegyén-hátán tolong, topog ennyi tömérdek, szürke nép, a szemük meg szinte gyúlt. Meg kellene magyarázni nekik, hogy túlzott és fölösleges kívánságaik vannak, ká-

ros igényeik, gyerekes szeszélyeik... rossz útra visz az ilyesmi, az országnak ártanak vele. Biztosan citromért állnak sorba. Vagy ha nem citromért, más, nélkülözhető apróságért. Oszoljanak szét... Menjenek haza szépen, megfáznak itt, vigyázzanak az egészségükre és soha többé ne igyekezzenek rossz reklámot csinálni a népi demokráciának.

Lelépett a járdaszigetről és egyenesen a sor közepének tartott. Már messziről kiválasztott magának egy magas, jámborképű férfit és lebernyeges, sárga tokáját figyelve, arra gondolt, hogy azt, egy-két szó után szövetségesévé tudja majd tenni.

Óvatosan mellé húzódott, két ujjával megfogta karján a kabátot és gyöngéden, figyelmesen meghúzta.

A férfi, nagyon lassan feléje billentette a fejét és csak álmos szemével kérdezte, mit óhajt?

„Mi kéne, ha vóna, ugye, azt kérded, jó ember" — gondolta magában Eredicsné és fázósan mosolygott, aztán nagyot fújt; a pára mint a hófehér láva, gomolygott elő az orrából, szájából.

— Tessék szíves lenni megmondani, miért álldogálnak... ácsorognak? — kérdezte Eredicsné zavartan, bátortalanul.

A férfi még mindig nem szólt; megsértődötten, fölénnyel nézett csak Eredicsnére a magasból, mint valami furcsaformájú madár, akinek megkövült a szeme, örökre összezárult a szája.

— Citrom? — bizonytalankodta Eredicsné.

A férfit, láthatólag elfutotta a méreg, szeme villant, arca vörös lett.

— A rosseb, aki megeszi, kérem a citromot! — fújtatta, mint valami sípoló bőrfújtató, ami valahol lyukas; majd fölöklelte a szemével.

Többen odafigyeltek, méregették Eredicsnét, mit okvetetlenkedik ott a sor szélén; álljon be a sorba, ha akar valamit, onnan oldalról úgyse húzódhat be a sorba; kelt

volna fel előbb; ismerik az ilyen finomkodva kérdezőt, mint a tenyerüket: dörgölődzik, érdeklődik, aztán odaragad a más orra elé, és aztán bottal se lehet arrébb verni, követeli, hogy elismerjék a jogát, ahhoz a „megszerzett" helyhez.

Egyre jobban szemmel tartották. El voltak készülve rá, hogy megmarják, ha ottfelejti magát az „öregúr" mellett, hízelkedve.

— Nem citrom? — ámult Eredicsné után, és nagyon ártatlan képet vágott.

— Nem! — mordult a férfi vakkantva, és állt tovább, mozdulatlanul.

— Hát akkor mi, tessék már megmondani?

A férfi tetőtől-talpig végignézte; egyre jobban vörösödött a képe. — Mondja kérem, maga nem asszony?

— De, az vagyok — felelte Eredicsné óvatosan.

— Főz is?

— Hogyne, főzök is, kérem!

— Hát akkor?...

— Hát... mi van abban, hogy főzök?

— Mi? Ne játssza már a szerencsétlent! Zsír, zsír van benn, maga szerencsétlen teremtés! — ordította a férfi magánkívül, pulykamérgesen. — Hagyjon engemet... ha valaki nem normális, az hagyjon engemet! Színésznő maga? Mit színészkedik ennyi ember előtt?

Eredicsné elámult. Kapkodta a fejét, mintha segítséget várna, hápogott a levegő után. — Ennyi tiszteletlenség legyen valakiben! Mit vétett ő? Hisz majd elolvadt, olyan tisztelettel állított melléje. Dühöng... Majd elfakad a feje a méregtől. Micsoda ember!...

Mustrálták a többiek. A távolállók találgatták, mit okvetetlenkedik annak a szikár, tekintélyes külsejű öreg úrnak a nyakán. Volt, akiben az fordult meg, hátha férj és feleség, aztán a haragukat nem tudják lenyelni, morognak itt, mindenki füle hallatára. Remekül összeille-

nek!... És még sajnálták is őket. Milyen is az élet!... Két vénség, harapja egymást mindenki szemeláttára.

Eredicsné nem tágított. A szemével firtatta, miért ripakodott rá olyan ellenséges hangon az az izgága ember. Beleláthat ő valakinek a fejébe?

És ólálkodott, tib-lábolt. Megbántva érezte magát, s ment volna is, meg nem is tovább. Maga sem tudta mi, valami marasztotta.

A szikár férfi rá se hederített már. Kihúzta magát és nézett előre a fejek fölött, mint valami viharvert, csontos kapitány, a rozoga, hullámostetejű hajón, ami megfejthetetlen okból csak áll, csak áll egyhelyben a Rákóczi úton, reggel félhét körül, a ködben, megfenekletten.

— Hátra, hátra néne! — kiáltották rá a sor végéről. — Mi is arra várunk, amire magának vásik a foga!

Felkapta a fejét, a hang irányába nézett, kereste azt, aki kiáltott. Lépkedett néhányat a sor vége felé és nem volt biztos benne, hogy az a gyerekforma lány szólt-e rá, aki olyan kihívóan nézett a sor széléről, vagy az a kosaras asszony, aki megvetett lábakkal, kendővel erősen bebugyolálva, úgy állt ott a lány mellett, magabiztosan, mint valami szobor.

Vonzották, mint a mágnes a vasat; bizonytalanul, de ment feléjük. Elébük bátortalankodott hát, hogy kimagyarázza magát, meggyőzze őket, hogy nem mindenki pofátlan ám, aki két lábon jár és emberformája van. Vannak kivételek is, vannak bizony, vegyék ezt tekintetbe, akármilyen nehezükre is esik. És... jegyezzék meg, ővele a főnöke sem beszél így, ilyen goromba hangon, és nem is néz rá soha apagyilkos szemmel... a miniszter se, aki pedig mégiscsak nagy ember és joga, hogy kiáltson — különösen, ha oka is van rá — jegyezzék ezt meg maguknak. Mit vádaskodnak, mit hát?...

— Semmit se akarok elhabzsolni maguk elől, aszszonytársak, miért akarnak fölfalni? Maguk elől valamit elhalászni... Vagy a formám nem tetszik talán? — „Eh,

ezt nem kellett volna mondani, ez kihívás" — fűzte hozzá magában és remegett.

— Ugyan, ugyan... ismerjük az ilyent! — recsegte a szoborformájú, bebugyolált asszony. — Sündörög, sündörög, mézes-mázoskodik, aztán késsel se lehet elvakarni onnan, ahová odaáll. Menjen, menjen hátra a helyére... A mi időnk is drága! Dolgozunk! Munkába megyünk...

— Óha! — pöttyintette ki Eredicsné — munkába. Ez szép. Én persze bálba készülök, nekiöltöztem, láthatják. A táncot ropom, ringok majd egész nap, meg fújom rá a nótám.

Mustrálták.

— Lüke! — mondta a foga közt a fal mellől egy tornyozott hajú fiatalember, de Eredicsné nem hallotta meg.

A szoborformájú a fiatalember felé kapta a fejét, és látszott, megenyhült egy kicsit, mert a fiatalember szavát méregetve, maga is arra gondolt, biztos több van egy kerékkel ennek az asszonynak, azért lábatlankodik itt annyira. Van ilyen istenverés, elnézőnek kell lenni vele szemben.

— Ha zsír kell, néne, húzódjon oda a sor végére, ne vesztegesse itt az időt — figyelmeztette, s a hangja tele volt megértő részvéttel; szemét le nem vette róla, fürkészte; csak azt nem tudta elképzelni, miért van olyan szörnyű kínban ez az asszony. Tátog, tátog, szólna valamit, a villamossínre is odales szaporán, mégse jön ki belőle semmi.

Eredicsnének égett minden porcikája. Még sose volt ilyen helyzetben, ilyen szándéka se merült fel még soha, mint most. Vajon sikerül-e a vállakozása. Eddig nem sokra ment velük.

Tűzhányó szélén áll, lábát nyaldossa az irtóztató forróság, folyton ilyesmi rémítgette. A hideg a ruhája alá hullámzott, mégis izzadt; olyan meleg hullámok öntötték el, fújnia kellett, mint nyáron, a lépcsőktől, amikor

kifulladt. — Tovább kellene mennie, hagyni ezeket a pulykamérges, türelmetlen embereket — jutott eszébe, de csak állt, fürkészte őket, és nem tudott elmozdulni onnan.

— Nézzék — kezdte magyarázni egy idő után — én is dolgozó vagyok, mégpedig a nehezebbik vége jutott nekem a munkából, zsírom csöpp, ha van otthon, de... mi értelme ennek a tolongásnak, már hajnalban?

— Menjen, menjen a dolgára, maga okos hittérítő! — szóltak rá. — Másoknak szónokoljon és másutt. Álljon dobogóra, úgy jobban látjuk, vén töpörtyű!

Hátrahőkölt. Micsoda hangok!... És honnan jön ez?

Kapkodta a fejét, de nem tudta kivenni, ki tisztelte meg ezzel az ocsmánysággal. Ahány szemet látott, az mind rátüzelt, az mind égetett.

Bajt sejtett.

Menni kellene, futni a dolgára, közeleg a villamos, motoszkált mindez zagyván, forró képekben és szavakban az agyában, de a lábát mégse tudta tovább mozdítani. Valami odakötötte a nedves aszfalthoz s mozdulni nem hagyta, inkább perbe szállni noszogatta.

— Vén tyúk! — sziszegte távolabb egy erősen pingált, nyeszlett nő. — Bennünket akarsz szédíteni. Te, te... legalább zsíros lennél, hogy azt hihetnénk, dúskálsz otthon a zsírban... Több okunk lenne megtépni téged. Koszos... ágrólszakadt, mit akarsz kezdeni velünk?

Néhányan kuncogtak ezen, de a többség dühösen és mindenre elszántan nézett.

Eredicsné türelmetlenül topogott. Szemét bújtatta, nem mert rájuk nézni. Kezével, lábával nem tudott mit kezdeni kínjában. Kis szatyrát hol a hasára, hol a hátuljára biggyesztette. Az elsziszegett, égető szavakat úgy fogta fel, mint a félelmetes vihar szelének kezdő neszét; a vihogó fejeket, mint a fenevadak vicsorítását látta. — „Szeretni kell az embereket" — jutott eszébe a szeminá-

riumi előadó szava. Helyes, szeretni kell őket, hagyta helyben — én szeretem is valahányat. Éppen ezért... innen nem tágítok; ha addig élek is, megértetem magamat velük... embertársaimmal, akik... igen, megérezték a szándékomat. Hát igen... mindig így tesznek, amikor a saját érdekükben jó szó éri őket... Bottal fizetnek minden jótettért. Ma még itt tartunk. Csoda ez? Hogy volna az, annyi terméketlen, rossz év után, amiben felnőttünk, megvénültünk, mindannyian... Ellenforradalmi idők, balfogások...

S lázasan forgott, zakatolt az agya, keresett, kutatott tovább a tanultak között, hogy azzal érveljen. De most, remegtető felindultságában megint olyan szegénynek, olyan kifosztottnak érezte magát, amiért egyetlen jó gondolat, egyetlen hatásos érv nem jutott az eszébe.

— Nézzék, kedves asszonytársak... — kezdett neki megint, amikor megnyugodott és úgy gondolta, a kedélyek is lehiggadtak a sorbanállók között. Méhkas ez, belepiszkált, zsongtak egy sort és kész — gondolta; itt az idő, szentel még nekik néhány percet, sikerre viszi az elhatározását ezekkel a jóravaló emberekkel — hisz azok ezek, egytől-egyig, csak rosszul nyúlt hozzájuk, elvétette a hangot, amellyel kezdett... Zöldágra vergődik velük.

— Nyögje, nyögje! — biztatták gúnyosan. — De aztán nekünk is tessék, arra ügyeljen!

Nagyot nyelt erre s a járda széléig húzódott. — Ejnye — forrósult meg fejében a gondolat — hát mégis félreismeri őket? Ezek harapósak... Úgy látszik, tisztára reakciósak... Ejnye, ez egy ronda fertály.

Körülnézett. — Igen, ez a Rákóczi út — állapította meg. Ni csak, hát erre ilyenek is laknak?

S a finom köd egyre szitált az arcába, ahogy ég felé fordulva mustrálta az útjelző táblát.

Jobb lenne, ha eloldalogna, mint a kutya, farkbehúzva — jutott eszébe. Eregetik ezek a fullánkjukat, és még majd meg találják csípni.

— Ma zsír kell maguknak, holnap meg citrom meg naspolya... meg az ördög tudja micsoda csemege — dadogta. — A nevét se tudják, de kiállnak érte az utcára. A vérükben van...

Tovább nem folytathatta, úgy fölmordultak, ráförmedtek:

— Kotródj, banya! Kotródj, mert megtöröljük az orrodat.

— Micsoda?!... Kiállunk az utcára, mert a vérünkben van? Ez gyaláz bennünket...

— Rusnya, mű komsi, kinek akarsz tetszeni?

Valaki védőn közbeszólt:

— Hagyják békén azt az asszonyt, nem ártott az senkinek.

— Úgy van, hagyják... ártalmatlan teremtés — kiáltotta egy férfi, s Eredicsné szinte kapott a szavak után. hogy belefogóddzék.

De egyre fenyegetőbbé vált a helyzet.

— Banya!... Jó firma, kotródj innen — hangzott megint.

— Bennünket akar szédíteni, a nyomorult...

A szavak mint a bunkók zuhogtak a fejéhez, lelehunyta a szemét, azt sem tudta, merre kapkodja a fejét.

Egy pillanat sem telt bele, azt vette észre, hogy a hosszú, tömött, girbe-görbe sor megbomlik, mintha összerántották, majd alaposan összerázták volna; öklök, kosarak emelkedtek a levegőbe; hunyorítani sem volt ideje, máris szoros asszonygyűrű vette körül; lángbaborult arccal, kidagadt erekkel a nyakukon, őrjöngve ordítoztak bele az arcába; különösen az a nyeszlett, erősen pingált képű nő rikácsolt sakál módra:

— Disznó!... Disznó, kikezd velünk!

S mint a felhúzott gép, szüntelenül ismételte.

— Cinóberbőrű áspis — motyogta Eredicsné — kár-

minpiros az a rút szád. — És majd megfúlt a közelében; émelyítő pipaszag áradt a szájából.

— Disznó... vén, vén... mi is na? Eszét veszi az embernek — vén lotyó! — rikácsolta tovább az erősen pingált nő és koszos kosarát a levegőbe emelte, hogy lesújtson vele, de kezét elkapták a levegőben, őt magát pedig félretolták.

— Azért legyen észnél — ajánlta dörmögve a bebugyolált fejű, szoborszerű jelenség. — Nézzen rá... Ez egy megszállott... nem a földön jár.

— Mafla hittérítő! — fújta az a magas férfi, akit Eredicsné legelőször megszólított; lebernyeges tokája nagyot rándult, valahogy úgy, mint amikor a gyík legyet nyelt, és napfényt kortyolt utána.

A köd pedig tovább hullt rájuk, szitálva, mint a finom harmat cseppje.

— Menjen, banyuska, menjen szépen tovább — biztatta a szoborszerű nő s terelni kezdte, ki a körből; a hasával lökött rajta egy-egyet. — Megtépik, meg ezek, ha mondom; okosabb, ha odább áll. Én... én nem állok jót senkiért sem; én... látom, mi van magával, de nem kívánhatja... Életemben sose álltam oda verekedni; van nekem elég bajom.

Eredicsné ekkor már úgy ahogy, megvetette a lábát s e szelídebb, pártoló szavakra, valahogy magára is talált; de a feje irgalmatlanul kóválygott; körhintán ült egyszer, nagyon régen, akkor érezte ilyenféleképpen magát.

— Ilyen helyzetet!... — és megingott.

Hánykódott, kevergett a gyomra; attól tartott, hogy még a reggelijével is baj lesz. Hej, de kár azért a remek köménymagos levesért, amit olyan jóízűn kanalazott be! Milyen sűrűn rántotta be!... És zsírral!... Lám... van zsír!

— De kedvesem — szólt irgalmat könyörgő, bágyadt szemmel, mintha sírás környékezné — van zsír, higgye el

nekem. Érthetetlen, hogy maguk mit csinálnak itt, micsoda fölhajtást a pesti utcán.

— Bolond maga, banyuska, menjen szépen Isten hírével. — S megint taszított rajta a nagy hasával.

— Van mindenünk, asszonytársak, engedelmet kérek tőletek, ti is tudjátok... félre vagytok vezetve...

— Hülye!...

— Félre vagytok vezetve! — tartott ki rendületlenül.

— Ökör!... Maga van félrevezetve!

— Úgy van az, hogy az egyik asszony kezdi, a másik folytatja a fölhajtást, tudom én, asszonytársak; aztán a férfiakra is átragad ez...

— Büdös színésznő — gurgulázta a lebernyeges tokájú, szikár férfi; kénesen villant a hunyorgó szeme, és topogott mérgében. Úgy tett, mint valami vén bagoly, akit hirtelen a napfényre rántottak, és tehetetlenségében csak hunyorog és hápog a szürke, hajlott csőrével.

Egyre többen fogták körül őket; a járókelők, a villamosra várók odatódultak az ordítozásra, a taszigálásra, és várták a fejleményeket. Volt aki mosolygott, volt aki a fejét csóválva neheztelt, amiért meglett emberek marakodva és átkozódva kezdik el a napjukat.

— Ezt a csúnya viselkedést ki kell kérnem magamnak! — emelte fel a fejét Eredicsné — méghozzá attól az úriembertől kérem ki... ne törölje belém a sáros, mocskos cipőjét. A kedves mamáját sértegesse... ha van hozzá szíve.

Az asszonyok gyűrűje erre meglazult Eredicsné körül. Mintha azt jelezték volna lassú, lomha mozdulatukkal: ja, az más; ha csak azzal az úriemberrel van dolga, akkor csak intézze el annak rendje és módja szerint.

A lebernyeges tokájú előbb hirtelen meghajlott, mint akit hátbavertek, fejét sunyin forgatva körülnézett, hátha nem egész biztos az, hogy róla van szó, s hogy támadni merészel, és éppen ellene ez az asszony.

— Mit szónokol? — vette pártfogásba a lebernyeges tokájút a sorban álló párja, egy riadt tekintetű, sárga, bolyhoskendőjű nő, akinek a vonásain látszott, hogy szép múltjának romjain éli a még hátralévő napjait, és nem a jelen, nem is a jövő képzete, csupán az emlékei tartják benne az életet. — Bennünket is ócsárolt, nemcsak ezt a kifogástalan modorú urat. Utcai nőknek állított be bennünket.

— Úgy van! — zúgták többen — példátlan merészség; ocsmánykodott...

— Körmönfontan, kenetes szavakkal piszkolódott — jegyezte meg a lebernyeges tokájú, csak úgy mellékesen, s igyekezett még kisebbnek látszani; jártatta állkapcsát; a hideg levegőtől érzékeny, szuvas fogain őrölte a mérgét; igyekezett elfelejteni azt, hogy belekötöttek, s hogy megszégyenítették. Elve volt, hogy méltóságán alul nem illik szóba állni senkivel sem; most aztán különösen boszszankodott azon, hogy kijött a sodrából, és esztelenül feladta ezt a régi, bevált elvét. — Nyugalmazott rendőrezredes vagyok kérem — fordult a pártfogó szomszédjához — megértem már néhány napot, de a mai emberek, a mai modor!... Szívettépő. A mocsok kellős közepén élünk; nincs megállás: süllyedünk, kérem, sülyedünk. Nincs mentség; nincs menekvés...

Keserűn sóhajtott, lemondón legyintett. — Végünk van.

— Az én családom szintén... — szólt fittyedt szájjal az ezredes szomszédja. — És nullák lettünk, itt állunk kiszolgáltatva egy ilyen... Nincs erre szó, nincs erre szó... Ez meg... Áh, csak bemocskolja magát az ember!

S hogy Eredicsné tovább mondta a magáét, feldúltan, feléfordulva odakiáltott neki:

— Zsírt osszon, maga jó pipa, zsírt, ne dumát! A duma már kilóg belőlünk, annyit nyeltünk belőle.

— Hogy vértyog, hogy vértyog — ingatta a fejét

Eredicsné. — Elég zsíros ételt ehetett már maga életében, mit akar? Csak csinálja itt a tüzet...

— Ez is afféle szólam, ismerjük! — sziszegte rá a nő. — Zsírt osszon, zsírt, mondtam már!

— Leleplezte magát, addig karattyolt — üvöltötte egy másik.

— Most már aztán hordja el magát, mert megnyújtjuk azt a ráncos bőrét.

S újra közrefogták; a gyűrű szorosra zárult körülötte.

— Hát megy a fenébe, vagy nem?

— Szájon kapom, szájon én! — sipította a kipingáltképű.

És nyomultak feléje, testük testéhez ért; kosaraikat levegőbe emelték, hogy lesújtsanak vele.

Eredicsné szeme elhomályosult, de nem mozdult. Nyakát behúzva várt, várt. Üssenek ezek a dísztigrisek, ha elment az eszük. Üssenek csak, valahogy majd védekezik, valahogy majd kibírja — zakatolt fejében a gondolat. S talán, s talán csak akad valaki ennyi ácsorgó ember között, aki védelmébe veszi?

De senki nem mozdult. Még az a bebugyolált fejű sem jött a segítségére. A csönd pedig oly mélységes lett ebben a pillanatban, mintha nem is a föld színén állna, hanem mélyen benn a földben, ahol az orrát, a száját, a fülét befödte, teletömte a lisztes, finom hazai föld, hogy nesz se juthasson el hozzá.

— Takarodjon!...

— El innen, szipirtyó!...

Az üvöltések, mint valami gyenge fuvalom, pezsegve legyintették meg az arcát; s mire körülnézett, kik üvöltöttek, ütés hullott a hátára, a fejére; a kosaraktól olyan hangokat hallott, mint a száraz pálcikák ropogása, s fel nem tudott eszmélni egy pillanatra sem; retteneteset löktek rajta, nyaka megbicsaklott, megtántorodott, neki-

zuhant a falnak, de a kosarak még ott is zuhogtak és ropogtak rajta; még az arcába is belecsapott egyik-másik.

Jóságos, lágy szavakra figyelt fel, simogató esdeklésre:

— Asszonyok, mire való ez? Egyik dolgozó a másikat... hagyják már szegény fejét, hisz megbűnhődött... jót akart, de rosszul fogott hozzá.

De ez is olyan messziről duruzsolt a fülébe, épp hogy fel tudta fogni. Mégis, kimondhatatlanul jólesett neki. Homályba borult szemével pislogott a hang irányába, szerette volna felfedezni a hang forrását, azt a kedves, féltő férfit, aki valahol a közelében beszélt, de hiába erőlködött, nem vette észre.

Nagyon megijedt. Csupa könny volt a szeme. Zokogott, zokogott s párás homályban fürdött körülötte a táj.

Percekig állt, háttal a falnak dőlve. Alig tudott magáról. A világ dőlt-e össze, vagy csupán ő zuhant le mélységes mélyre, nem tudta eldönteni.

Egy férfihang szűntelenül szólítgatta. Megmozdult erre. Megismerte az előbbi hangot. Éledni és bízni kezdett. Könnyes szemét öklébe nyomta. Lépett volna tovább a faltól, de szúrt minden tagja. Bicegett. Lenézett a lábára, mi lett vele; egyik cipője hiányzott. Keresgélte; körülnézett a fal mellett. S ebben a pillanatban vágták utána a sorbanállók; a cipő nagyot koppanva és pörögve megállt a lábánál; utána motozott, kereste a lábával s amikor elérte, belelépett.

S szipogott, szipogott.

— Rosszul van, néni? — szólította ismét az előbbi hang, de most oly váratlanul érte, hogy megijedt. Csaknem futásnak eredt.

A férfi utánakapott. — Már nem kell félni...

Összerázkódott. Aztán ránézett a fiatalemberre, aki jóságosan mosolygott rá, támogatta, a kezével irányította az úton, előre.

Eredicsné a hasához kapott. Ott volt a kis gyékény-

szatyra a karjára fúzve. Ez megnyugtatta. Mintha ettől erot nyert volna, mosoly hullámzott át a száján. Belekotort szatyraba a szemüvegéért, hogy felvegye, mert a homály csak nem akart eltunni a szeméről.

Körulnézett a szemuveggel; valamivel tisztábban látott így. „A köd... igen, a köd oszlik már a házak fölött is, a nap... igen óriásit haladt előre az égen, virít a kékes árnyalatú tejfeltenger közepén. Szép minden... A helyén van minden, mint régen. De ővele, ővele mi történt? Miféle szörnyü kalamajkába keveredett?''

— Köszönöm, nincs semmi bajom — mondta a fiatalembernek — semmi bajom, az égvilágon, higyje el. Egy kicsit, na igen, egy kicsit megfuttattak: kimerültem tőle; megtépáztak... elpüföltek; emlékszem én mindenre, csak azt nem értem, hogy történhetett ez meg. Sose ártottam senkinek.

Félve és szégyenkezve pislogott a fiatalemberre, aki fogta a karját és támogatta. — Megrugdalhatták a lábamat, mert igen hasogat — panaszkodta. — Az fáj a legjobban, hogy meg is köpködtek, mint egy condrát — a legutolsót.

— Óvatosabban kellett volna bánni velük — mondta a fiatalember. — Több mérséklettel, nagyobb körültekintéssel. Tudhatná: elég vadak az emberek... hibák is akadnak, amit fölfújnak, a szóbeszéd, a pletyka, miegymás... ezt meg kell érteni. Azt is természetesen, hogy az ő vágyukat, az ő szükségletüket nem szabad figyelmen kívül hagyni sohasem. Hisz... gondolja meg, kedves néni: végső soron miről van szó? Ezek az emberek a családjuk szükségletéről igyekeznek gondoskodni... családos emberek. Az persze más kérdés, hogy miféle családokról van szó. De... bűn az, amit akarnak, bűn, hogy amit szeretnének megkapni, azért sorbanállnak? Rossz látvány, az igaz, de miért volna bűn? Ennyi ember, kora reggel egy rakáson, nem valami épületes látvány, magának igaza van és tegye szóvá, de va-

lahogy úgy, hogy senkit meg ne bántson. Ha úgy látja, utolsók is, mégis, nekik is van önérzetük, az érdekeiknek megfelelő igazságérzetük is. Magának pedig: kötelességérzete van. Mindezt össze kell hangolni valahogy... kellő ésszel, mérséklettel. Érti-e, drága néni?

— Értem kérem. — Azt hiszem jót akartam. De hibáztam.

— Mindenkitől lemondást kívánni — pláne követelni — bajos dolog. Ezt nehezen veszi be az emberek bögye.

— Még vajért is sorbanállnak... Én lemondok róla.

— De nekik citrom is kell és még más is. Ne volna igazuk? Azt hiszem, a maguk szemszögéből nézve, igazuk van. Nem vitás, a sorbanállásokban rengeteg a hisztérikus vonás; ezt le kell számítani... Az ember ne csak önmagából induljon ki; tartsa szem előtt e társadalom érdekei iránt közömbösek életlátását is... mert van eset, amikor egy kicsit hozzájuk is kell igazodni. Szóval... igyekezni kell megérteni másokat, nénike; aztán okos, higgadt szóval kerülgetni őket... Hosszadalmas és fárasztó munka ez, mégis, ez a sikeresebb; így lehet lefékezni a kívánságokat, a valamiben szűkös időkben.

A körút sarkáig gyalogoltak már. Itt Eredicsné észbekapott.

— Jaj, hány óra?

— Hét óra elmúlt.

— Jesszus!... Elkéstem a munkából. Tönkre vagyok téve; végem van! Mit mondok... mivel mentem ki magamat? Jesszus, milyen baj ért engemet!

Majd elsüllyedt szégyenében. Zavartan köszönte meg a fiatalember kedves felvilágosítását és azt, hogy ilyen hosszan elkísérte; erősítette, hogy jólesett az a néhány perces beszéd; azt kell hinnie, a másvilágról hozta vissza őt.

Kezet fogtak.

— Kezitcsókolom néni — köszönt a fiatalember.

— Jónapot kívánok — köszönt vissza Eredicsné és futott át a szabad úttesten. Pár lépés után csengett csak igazán a fülébe a fiatalember köszönése; egy pillanatra megtorpant és visszanézett a fiatalember után, de már nem látta.

Érdekes — gondolta — ki lehet ez? És... ugyan, miért tisztelte meg ilyen „előkelő" módon? Valakivel biztos összetévesztette az a jóképű, aranyos teremtés... Kezétcsókolom... A fenét!...

Ez a gondolat, ezernyi balsejtelme közt, még a hatos villamoson is foglalkoztatta.

Mire beért a minisztériumba, majd kilelte a hideg. Ő, elkésik a munkából! Ez a világ vége; most már biztos, hogy megnyílik a föld és belevész minden, még a minisztérium is! Az ő minisztériuma!...

Falak omlását, égdörgéshez hasonlatos robaját, zúgását hallotta szűntelen; mérhetetlen mélységű, hideg, fekete szájnak érezte az utcát, amelyen lépdelt, s biztos volt benne, hogy a legfenekére tart. Több nap nem virrad rá, arra mérget vett volna.

Teli bűntudattal, féloldalasan baktatott, mint valami éjszakai útjáról hazafelé lopakodó kuvasz; már előre átélte, végigszenvedte a verést, amely vár rá, ha a gazdája szeme elé kerül.

Szinte belezuhant a forgóajtó rekeszébe és tolta lihegve, lábait alumínium falába verve. Az ajtó élesen nyikordult; megijedt s nagyot ugrott e váratlan hangtól. Valahogy olyan érzés vett erőt rajta, hogy menekülnie kell, mert azok a Rákóczi-úti asszonyok a nyomában vannak, s vicsorítva, visítva átkozódnak mögötte.

Behúzta a nyakát, mert ahogy jólzáró szőrszélével a forgóajtó meglökte a levegőt, huppanó zajt hallott nyo-

mában; éppen olyat, mint amikor az asszonyok a hátához lapítgatták a kosaraikat.

Mi ez, idejutottam? Hol tartok én? — zúgott a fejében a gondolat. — Leköptek, szidalmaztak, megvertek az emberek... Jesszus!... és most a saját neszemtől is félek, menekülök...

Laci, a teliholdképű portás akadt legelőbb az útjába. Mókázva nagyot nézett és csóválta a fejét.

— Mi ez, mi ez, minek tulajdonítsam ezt? — kérdezte méltatlankodva; vállait felhúzta, visszaejtette, és savanyú képet vágott; jelezte, hogy érthetetlenül áll az esemény előtt. — Le vagyok sújtva — tette hozzá.

— Nem kell marháskodni, Laci — intette kurtán és kicsit bosszúsan Eredicsné. — Baj mindenkit érhet. Nem vagyunk beoltva ellene... Kerestek-e, azt mondja meg?

És szaladt bélyegezni az érkezési időt. Úgy csengett a bélyegző óra, mint valami új kassza a serény pénztáros kezében. Hétharminc... szent ég, hét óra harminc perc az idő!

— Mint az őrült járt itt a főnöke. Azt hitte, lenyeltem magát, vagy legalább is eltüntettem; cefetül faggatott, mit tudok magáról; arra kellett gondolnom, féltékeny őkelme.

— Bolond maga Laci...

— Csitt! csak magunk között mondtam; Gyuri bácsi meg ne tudja, mert lekap a tíz körmömről, a vén burkus.

Eredicsné tovább fordult, s mivel nem akart kedvetlennek és levertnek látszani, odaszólt még Lacinak elfordultában:

— Magán meglátszik, hogy forró volt az idei nyár... Megfőtt a feje; méghozzá puhára.

— Ejha!... Elkapta a szám szélét.

Csoszogva futott a lifthez, hogy hamarabb felérjen az emeletre.

A lifttől pár lépésnyire meg kellett állnia: Gyuri

bácsi zötyögött, billegett lefelé a vörös lépcsőn; a kő élesen szólt súlyos, vasalt sarka alatt.

Nem volt menekvése: húzódott a lépcsők aljához, szembe Gyuri bácsival. Nem is bánta; a találkozáson előbb-utóbb úgyis át kellett esnie; a kő hulljon csak le a szívéről, minél hamarabb.

Az utolsó lépcsőn Gyuri bácsi megállt, szemét gyanakodva végigjártatta Eredicsnén, akkor mondta:

— Szervusz... Megjöttél Eregyis? — S mintha dicséretnek szánná, rábiccentett a saját szavára. Ez igen, ez már aztán döfi, azt jelentette ez a biccentés, Eredicsné tudta jól.

— Jóreggelt Gyuri bácsi — köszönt Eredicsné és sűrűn váltogatta a lábait. — Ne haragudjon, tudom példátlan eset ez a késés, de látja... kerek egy órát késtem. Behozom én ezt, akár egyszerre is, ha úgy akarja... kétszerre, ha a számítása szerint úgy helyesebb.

— Ez eddig rendben is volna édes hívem: behozod. De mit tudsz felhozni a mentségedre? Azt add elő. Elsősorban ez az izgalmas kérdés, jól tudod. Behozni... ezt mindenki ki tudja nyögni... Igérgetni... mi sem könnyebb ennél!

Mintha emelvényen állna, feszesen állt Eredicsné előtt, hátratett kezekkel; s úgy hatott, az egykorú tanár és tanítványa áll egymással szemben, amint megromlott viszonyukat rendezik.

— Elaludtam! — vágta ki Eredicsné s látszott rajta, megdöbbent a saját szavától.

— Úgy?... És ezt te úgy mondod, mintha talán büszke is lennél arra, hogy elaludtál!... Tudod te mit jelent ez a szó?

Egyre megrökönyödöttebb képet vágott, állát mindjobban leszegte, mint valami vén bika, aki már régen próbálgatta az erejét; képe vörösödött az erőlködéstől, ahogy állát leszorította a mellére. — Na, Eregyis?

— Hogyne tudnám — mondta halkan Eredicsné.

— Főbenjáró bűn, a rézangyalát! Felnőtt ember ilyet tegyen... Na, mozduljunk tovább, mert úgy állsz itt előttem, mintha Pilátus lennék. Pilátus, ilyen ábrázattal! Nem tudod Eregyis, Pilátus viselt-e bajuszt?

— Menjen...

S elnevették magukat.

— Gyere, Eregyis, a helyedre kísérlek. Közben gyönd meg, miért aludtál el. Sehogyse megy a fejembe ez az eset. Te és az elalvás!... Hisz úgy alukálhatsz te, mint a nyúl... Szalma ha zörren, vagy ropog alattad, hunyorgatsz és ugranál fel; vagy nem szalmazsák van alattad? Lószőr a régi világból? Mindegy az... Mindegy kérlek. Mindenesetre nagy lábon éltek a Lajosoddal. Lószőr matrac... az igen!

Ahogy Eredicsné, fejét lógatva mellé fordult, piros foltot vett észre a homloka táján. Merőn nézte.

— De furán vagy kipirosítva, hallod-e!

— Az nekem nem szokásom...

— Ott van a nyoma a balfeleden, mit tagadod?

Eredicsné odatapogatott az arcára; az érintéstől égni érezte a bőrét.

„Megmarták, vagy a kosarak horzsolták fel?"

Nagyon szégyellte.

— Édes hívem, valld be, megmángolt az urad!

— Meggyaláz Gyuri bácsi, ha ilyet feltételez... Ott még nem tartunk és nem is fogunk ott tartani. Szépen élünk mi, ha néha közös erővel űzzük is el a vihart a házunktól.

— Hát akkor ki díszített fel ennyire? Értsd meg, édes hívem, virítsz... ilyet pedig csak szakavatott kéz tud felrakni a galambocska orcájára. Én... nem tudnám ilyen művészien csinálni, esküszöm; kísérletezhetnék reggeltől estig és estétől reggelig, nem sikerülne így... folyton összetörném a puha csontocskáját.

— Elestem Gyuri bácsi — mondta két sóhajtás között és most még jobban szégyellte magát. A hazugság

fojtogató hinárja összefogta a torkát, alig kapott levegőt tőle. Dülöngött, veszettül fújtatott Gyuri bácsi mellett; válluk össze-összeütődött, ahogy minden lépésnél bicegtek.

— Érdekes... ez a legújabb: a Lujzi elesik — lihegte Gyuri bácsi. — Mi minden történik mostanában!

— A szekrénynek estem... Ne kételkedjen; benne vagyok a korban; asszonnyal megesik az ilyen; szédülős vagyok... elég baj ez nekem.

A lépcső tetején megálltak. Fújtattak. Gyanakodva mustrálták egymást. Érezték, hogy valami elintézetlen még kettejük között.

Gyuri bácsi arra gondolt, mi oka lehetett annak az Eredicsnek, hogy ilyen foltosra kikészítette a feleségét. Rosszul viselkedne otthon ez a Lujzi? A nyelve pergős, az igaz, de az még nem olyan súlyos ok. Hűtlenségre meg dehogy vetemedne... kiszikkadt ennek már a füle hegye is.

— Egyszerre hozzam be, vagy kétszerre az elkésett időt? — kérdezte Eredicsné s arrébb topogott, jelezve, hogy nem ez az ő dolga, menne már; a szemét pedig le nem vette Gyuri bácsi pocakjáról, a feszülő kék kabátjáról, amelyen cigarettahamu és tenyérnyi zsírfoltok éktelenkedtek.

Gyuri bácsi megérezte, hogy nézi; hátrált s húsos tenyerével paskolni kezdte a kabátját, meghúzigálta gyűrött, kunkorodó alját, hogy simábban álljon. Benzin kellene ennek, benzin! — gondolta a szétmázolt hamu és zsírfoltok láttán.

— Ezt a vitás dolgot majd megbeszéljük, Lujzika — mondta. — Valamit kell majd tennünk, az nem vitás. Majd kieszelünk valami okosat, hogy a kecske is jóllakjon, a káposzta is megmaradjon. A rend, az rend, tudod te azt magadtól is; áthágni nem szabad, két okból: mert az ilyesmi erőszak a tiszta lelkiismereten, másodszor: a tiszta személy hamarabb megüti a bokáját a ferde munka

miatt, mint más; ugyanis a csalafintaság kiül a pofázmányára, le lehet olvasni róla. Tanulság: ferde munkát sose csinálj... Nos?... Megmángolt a Lajosod?

— Egyéb se hiányzik.

— Hát igazán fölbuktál valahol?

— Megbuktam...

— Azt vízben teszi az ember, meg az „oskolában".

— Hát arról van szó...

— Szépen...

— Ha mondom.

— Víz vagy „oskola"?

— A második...

— Ravasz vagy Lujzi; ravaszkodsz.

— „Oskola", ha mondom.

— Csupa talány vagy... vén rókát akarsz te verembe csalni? Láthatod, jó a szimatom.

— Ha nem hisz, csak szimatoljon; törje a fejét. Én megbuktam a tudományommal, azt az egyet állíthatom. Olyan vagyok most, mint a rokkant, akinek a hóna alól kikapták a mankót.

— Na?...

— Teljesen olyan...

— Ugratsz, Eregyis...

— Eszembe sincs... még most is... el akarok dűlni, folyton orrabukni... mondom magának, kikapták a hónom alól a mankót.

— Eszi fene!...

— Eszi...

— Beteg vagy...

— Ettől bizony beteg, tudom én jól. De majd kiheverem.

A kis öltözőhelyiségig jutottak, ott megint megálltak. Eredicsné ment volna be. Gyuri bácsi elgondolkozva, magáról megfeledkezve a nyomában.

— Végállomás — jelezte Eredicsné és kezét Gyuri bácsi mellének nyomta, az ajtóból szorította visszafelé.

— Aha!... Jól van no — mondta Gyuri bácsi — félre ne érts; semmi szándékom kíváncsiskodni. Szóval?... Mire akarsz rászedni a titkolódzó, talányos viselkedéseddel?

— Megbuktam, mást nem mondhatok.

— Mivel te, azt áruld el legalább?

— A tudományommal...

— Megbolondítsz Eregyis...

— Egy lyukas hatost se ér a tudományom. Az emberek észjárását megsejteni, a nyelvükön szólani, nem kis dolog, arra rájöttem. Azt hiszem hatökör vagyok... vagy címeres, ha így szebben hangzik.

— Jó... Eredj, eredj mert elrontod a napomat. A fene vigye el a dolgod, mintha csak tudnád, hogy kíváncsi természetű ember vagyok. Tessék... Most aztán bedugtad a bolhát a nyakamba.

Megfordult, sziszegve, billegve elbaktatott.

— Alaposan kifogtalak — mormogta menetközben. Már csak te hiányoztál nekem. Kimintázott képpel beállít, aztán etet az ilyen beszéddel. Elég jámbor vagyok, igazad van... gondold csak, hogy beveszem ezt a csalamádét.

Eredicsné hallotta mindezt, de nem sokat törődött vele. Lehányta ruháját, belebújt a másikba, szalaggal összefogta a haját, kapta a szerszámait és sietett a posztjára.

Elhatározta, hogy gépnél gyorsabb lesz ma; behozza ő a késését, akármi lesz. De a szégyenérzet folyton végighullámzott rajta; parazsas magvával hol itt, hol ott égette; meg-megállt, el-elgondolkozott a reggel történteken.

Addig-addig tépelődött, mígnem arra az eredményre jutott, hogy mindaz ami történt, be kellett, hogy következzen. Más út nem is létezhetett a számára. Hát miért tanulna, ha azt, amit lát és helytelennek tart, nem tenné szóvá? A kötelességét teljesítette, amikor az emberek

elé állt. Sajnos indulatba jött s ezért elvétette a kellő hangot. Itt volt a hiba. Erre célzott az az aranyos fiatalember is, aki a körútig karolta, mint az anyját. Ez a helyes... azért köszönt el tőle olyan figyelmesen, olyan... megindítóan.

Ezt az esetét elmondja a fiának is — gondolta —, lássa az is, hogy van még rendes fiatalság, nem kell félni. Elmondja, mint tanulságot, hadd örüljön, néha ugyis kétségbe van esve a fiatalság közömbös magatartása miatt. A csőnadrág, a jampi-tánc és az ital, meg a gyors, meggondolatlan szeretkezés, ez érdekli őket; semmi idealizmus, tiszta hevülés bennük — azt szokta mondani fogcsikorgatva, dühösen. És ebben egy kicsit a tanítványa lett.

Lám — csóválta a fejét — még az ő okos fia is elhamarkodva ítél; így aztán helytelen eredményre jut; ezt mindenképpen megmondja neki.

Hát azt megmondja-e, mi történt és hogy hazudott a Gyuri bácsinak? — forrósult meg a képe. — Hát mit tehetett volna?... Nem tálalhatta ki azt a szerencsétlen esetet. Nem, nem... arról hallgatni kell, mint a sír; súlyos tanulópénzt fizetett, de az csak őrá tartozik egyedül; a szerzett jegyek lassan lekopnak majd a képéről — a külső jegyek, mert a belső nyomokat hordani fogja jóideig... azokat, amik a lelkére íródtak fel ezen a reggelen, eltüntetni nincs és soká nem is lesz ereje... Az mély karcolás... vén korban nagyon lassan heged be az ilyen.

A munkájában ma sem volt hiba. Égett a keze alatt. Csak a kedve volt oda. Dalos szája ki nem nyílt egész délelőtt. Serényen mozgott, de mintha árnya lenne önmagának. A sietségben még csak nem is emlékezett.

Úgy déltájt felegyenesedett, tekintetét körülhordozta

a folyosón, majd megállapodott a folyosóvégi tejüvegen; hosszan nézte. Figyelte rajta az utca kocogtató robaját.

Zúgott a feje. Homlokán vadul kopácsolt az ér. Figyelte ütemét. — Kip-kop, kip-kop — mondogatta magában s csodálta, milyen méltóságteljesen ver. Rátette a hüvelykujját, megnyomta; s az ér, mintha megijedt volna, erősebb kopácsolásba kezdett. Próbálgatta ezt, játszogatott vele darab ideig. Sajgó bokája vonta el a figyelmét erről. Megnyomkodta, megpaskolta, maradjon békében.

— Ne te csikó, ne te ne! — mondta neki. Aztán megindult a dolga után.

Ekkor, mintha fény hullott volna elébe a tejüvegen át, képzeletében Erzsi jelent meg előtte.

— Csakugyan! — derült föl — ma még nem is láttam. A hűtlen... Micsoda kis barátnő az ilyen?!

Meglökte valami jó érzés. Kezében a szerszámával futott volna hozzá, föl, az épület túlsó oldalára, épp hogy lássa, épp hogy a szemébe nézzen s ha mód kínálkozik rá, ki is öntse neki a szívét.

— De azt az egyet sose említem meg! — mondta ki keményen. Bárhogy szereti Erzsi, ne tudja meg, hogy ma reggel meggyalázták — hogy meggyalázódott. Maradjon ez szigorúan az ő magánügye. A szégyen így is méregként járja keresztbe-kasul a testét, lelkét. Lábon alig lehet elviselni.

S visszafordult. Álldolgált egyhelyben, Erzsi képével a szemében. Nem volt ereje megindulni hozzá.

„Egy picit múljon el az izgalom" — mondta magában.

Körülnézett, hátha látja valahonnan előbukkanni, s nyomulni feléje, mint a tejüvegen beszökő fényt. Mert lehetetlen, hogy az ő kis barátnője ne sejtse, milyen bajban van az ő Lujzi nénije. Ó, kis nemtörődöm!... Bezzeg, ha náthás, ő még azt is megérzi. Ha tüsszent, ezer ember közül rámondja: ez Erzsi volt és inti: „Te gon-

datlan, vigyázz, vigyázz!... Már megint mezítláb aludtál!"

Hiába leskedett, Erzsi sehonnan se búját elő. Gondolt egyet, szerszámait fal mellé állította és felszaladt hozzá.

Már a lépcsőn hallotta a jól ismert zajokat. — Működik a lány, működik — motyogta s megállt a lépcső tetején, kikandikált feléje.

Erzsi a mellékhelyiségek ajtóit, kilincseit tisztogatta. Fürge kezében gyorsan járt a törlőruha, az ajtó tompán huppant a keze alatt, mintha nyögne, a kilincse nyirrent.

— Na megállj, most beléd fagyasztom a szuszt — mondta Eredicsné nevetve, amikor Erzsi háttal került neki. Lehajolt, lerángatta a cipőit, óvatosan a kezébe fogta, aztán lábujjhegyen, nagy gyorsan kiosont a lépcsőházból. Szoknyáját lefogta, ne suhogjon.

Amikor mögéje került, ledobta cipőit és hangját elváltoztatva, elkiáltotta magát:

— Kukk, te mihaszna!

Szeme fölött pedig összekulcsolta a kezét; fogta, mint valami élő pánt.

Erzsi fölsikoltott. A szíve majd kiszaladt a helyéről, úgy megijedt.

— Te jó ég, ki tud ilyet tenni? — lihegte. S engedelmesen hajolt a kéz húzása után. Megmarkolta a homlokára lapuló kezet, fejét megmozgatta benne.

— Kukk, kukk, te mihaszna — mondta megint Eredicsné.

Erzsi abban a pillanatban megismerte.

— Nahát, anyó, nahát! — mondta méltatlankodón — ilyet tenni velem...

Eredicsné elengedte, arccal maga felé pöndörítette.

— Igen, ilyet... Ezt tudod mondani! Engem meg egyen meg a penész odaát, mert az orrod oda nem dugnád semmi pénzért. Élek-e, halok-e, mit érdekel az téged? Mi?... Futsz te már önállóan is...

— Miért bántsz, anyó?

— Miért?... Hallod, azt hiszem elég érthetően mondtam. Vagy talán süket vagy? Nem hinném. Az egérnek sem lehet különb hallása a tiédnél.

— Most akartam menni anyó; amint végeztem volna, futottam volna hozzád. Ha kész a munka, nyugodtabb az ember... Tőled tudom ezt. De mi van?... Úgy nézlek, beteg vagy. Cefetül karikás a szemed és... Mintha sírtál volna. És... Te jó ég, milyen vagy te? Sebes az arcod? Mutasd magad!

Megfogta a vállát, a világosság felé fordította. Eredicsné hagyta, csináljon vele, amit akar, ha már egyszer olyan hamar fölfedezte arcán a sérülését.

— Mi ez, anyó, mitől van ez?

— Ez e?... Csekélység.

— Véreztél...

— Ütés. Inkább horzsolás. Semmiség. Mit kell mindent észrevenned? Véreztem, mondod. Hát igen. Van miből...

Erzsi csak nézte megütközve. Megkótyagosodott az ő anyója, vagy mi? Az előbb még semmi baja sem volt. Nahát!... Hogy mik történnek!

— Elestél volna?

— Volna... Minek teszed ezt hozzá, amikor olyan pompásan ráhibáztál? Elestem... Mindennapos dolog az ilyesmi.

— Jó hogy össze nem törted a fejedet.

— Kis híja volt. Most látom, milyen nagy a szerencsém egyes dolgokban. Bizony... hálálkodhatok a jó sorsomnak, Erzsikém.

Erzsi gyanakodva fürkészte. Valahogy nem tetszett neki az a gyámoltalanság, amit kiérzett Eredicsnéből. Nem ilyennek ismerte meg. Majd hogy nem sír előtte, olyan elesett, olyan pártfogásra szoruló.

Átölelte, magához vonta. Eredicsné csak úgy omlott a keblére. Háta megvonaglott.

— És... és most mi van veled Lujzi néni... anyó-

kám? — kérdezte Erzsi gügyögősen és gyengéden simogatta a hátát, a fejét.

Eredicsné ráemelte a tekintetét.

— Most Erzsikém? Meg vagyok verve, ha mindenáron tudni akarod. Csúfosan és kegyetlenül. Csupa seb vagyok. Szerencse, hogy ami belül van, az nem látszik. Különben szörnyülködhetnél.

— Az urad...

— Az jámbor lélek...

— Más?...

— Förtelem... Hallgatni kell erről. Csak azt szabad: hallgatni!

— Fáj valamid, anyó?

— Fáj-e?

S még feljebb emelte a fejét. Lágy fényekben fürdő szemével csak úgy csüngött Erzsin.

— Minden porcikám sajog, kivül-belül, értsd meg, te lány. Csupa seb vagyok, csupa...

Elpityeregte magát, bal karját a szeméhez emelte. Hosszan rázkódott.

Erzsi tehetetlenül nézte. Neki is olyan sírhatnékja támadt ebben a pillanatban, hogy még a szíve is belecsavarodott. Szégyellte, hogy bárhogy erőlködik, egyetlen vigasztaló szó nem jut az eszébe.

— Majd rendbejössz, te anyó — mondta egy idő után. — Erős vagy te, mint a vas. Ez most olyan betegségféle, ami elfogott.

— Olyan nehéz az én szívem, te Erzsi. Megnőtt az... Tele van vele az egész mellkasom.

— Talán rosszul is aludtál, rosszat álmodhattál...

— Undorítóan rosszat! Erre is ráhibáztál. Majd... Hagyjuk most ezt, Erzsikém. Most megyek... Jól esett látnom téged. Olyan jó, hogy együtt érzel velem! Hidd el, nekem az is elég most. Meg az a pár szem könny, ami kihullt, segített. El nem tudtam képzelni, mi hiányzik

nekem. Ez hát... megkönnyebbített. — Szervusz, Erzsikém... Szervusz.

Fölnyújtózott Erzsi arcához.

Összehajoltak.

— Szervusz Lujzi néni... Szervusz anyó.

Aztán Eredicsné hátrált, úgy nézték egymást elágyulva.

Erzsi dobogó szívvel sokáig állt egy helyben. Hallgatta Eredicsné lassú, ütemes kopogását, ahogy ment lefelé a lépcsőn.

20

Az eset után néhány nappal, egy hétfői reggelen, a rendszeres Szabad Nép baráti körében gyűltek össze azok a dolgozók, akik közé Eredicsné is tartozott. Nagyrészt azok voltak itt jelen, akikkel a szemináriumra is együtt járt.

Sorba vették a Szabad Nép egyheti anyagát, megbeszélték a kül- és belpolitikai eseményeket. Már úgy látszott, kimerítettek minden fontos témát, amikor Eredicsné szót kért.

— Van még valami elvtársak! — kezdte — van még valami, amit nem vitattunk meg. Úgy gondolom, helyes lenne elidőzni egy nagyon fontos ügy fölött. Előre felhívom a figyelmet: nem egy egyszerű ügyről, inkább egy meglehetősen bonyolultról van szó.

Sokan fészkelődtek, szedelőzködtek már, mentek volna tovább; egyik-másik dörmögött, mit körülményeskedik annyira ez az asszony, hisz van még hétfő több is, látják még egymást.

Eredicsné észrevette, hogy innen-onnan fújnak rá, de azért nem zavartatta magát.

— A sorbanállások ügyéről van szó, elvtársak!

— Halljuk! — mondta Krekácsné, a kör vezetője. — Foglaljanak helyet még egy kicsit, elvtársaim... kis türelmet kérek, mert valóban égető kérdésünk ez, politikai kérdés, illik néhány percet szentelni neki.

Krekácsné, a miniszter titkárnője, pufókképű, szőke, gömbölyű asszony, két gyerekkel és jó étvágyú férjjel. Amint Eredicsné szót kért, rögtön az a három falánk lény jutott az eszébe: a gyerekek a vaj miatt, férje meg a disznóhús miatt. Mostanában, valahányszor venni akar, mindig későn érkezik a boltba. — „A vaj elfogyott kérem" — csak ilyen kurtán intézik el; a hús meg... arról jobb nem beszélni: ha elcsípi valahol, amint éppen mérik, olyan dögönyözés, nyomkodás, taszigálás folyik érte, hogy az kibírhatatlan. Reggel félhatkor leállni az utcára, sorba!... Elképesztő, mi mindenre képesek az emberek. És... meg kell vallani, a ráérők mindent elkaparintanak a többség orra elől; igaza van az urának, amikor ordít a maga hús része miatt: — „A reakciósok mindent befalnak a tisztességes dolgozók orra elől." — A zsír... nahát, az meg aztán ugyancsak külön szám; külön rémtörténet. Cifra mulatság az, ami ezek körül a cikkek körül néha van. Zsír... hús... fontos cikkek ezek!

— Csendet kérek és egy kis figyelmet! — intette meg a dörmögő sugdolódzókat, miután hirtelen így végiggondolta a maga búját-baját. — Húsbavágó kérdések ezek, örülök, hogy ilyen élesen felvetette a mi kedves Eredicsnénk, akiről látszik, hogy szemfülesen jár, kel kint az életben, és mindent észrevesz... mindent szóvá tesz. Így kell... ez a helyes... Ezzel is segítjük a mi kormányzatunkat. Szóval?...

Intett Eredicsnének, hogy folytassa. Tó vízéhez hasonlatos tükrű, kék szeme megtelt bizalommal és jósággal Eredicsné iránt. Rákönyökölt az íróasztalra, előredőlt s úgy leste Eredicsné szavát.

— Szóval — folytatta Eredicsné Krekácsné szavával — az embernek már korán reggel épületes látványban van része; forgalmas utcán, a villamosmegállóhoz közel, hosszú-hosszú sor álldogál... Megkérdem, miért állnak sorba, hát kisül, hogy zsírért, elvtársak, zsírért!... És mekkorát röffennek, ha az ember szóvá meri tenni, hogy

azért ez nem helyes így... Majd bekapják az embert. És ezt úton-útfélen tapasztalni lehet. És kik azok a sorbanállók? Rájuk kell nézni, mindent tud az ember egy pillanat alatt... Akad köztük elbolondított, jószándékú is, az igaz, de... de azt hiszem, ha szemügyre vesszük a többséget, kisül, hogy kéteshírű személyek... Ha pedig megvakargatnánk őket, bizony rádöbbennénk, hogy a betyárját, tűzcsóva nyaldossa a házunk táját — nem is egy. És ugranak rögtön, csihi-puhi, mángolják a népnevelőt, ha szólni mer és nem éppen a szájuk íze szerint... Higgyék el... szemtanúja voltam egy szomorú esetnek nemrég. Mondhatom az elvtársaknak, ott álltam tehetetlenül... Az a jószándékú, kötelességét teljesítő, előrehaladott korú népnevelő, aki szenvedő részese volt az esetnek — nő volt az illető — csak kullogott mellettem, én meg mellette, leforrázva és... tanácstalanok voltunk, higgyék el, mélységesen tanácstalanok. Karonfogtam és vigasztaltam, mert mást nem tehettem. A Körút sarkáig kísértem, ott aztán útjára bocsátottam szegény fejét, én meg villamosra pattantam, siettem be, féltem, hogy elkések. Ez történt, nem olyan rég... Ítéljék meg az esetet. Én magam, azóta is rágódom rajta... nem tudok napirendre térni fölötte és napról napra jobban szégyellem magam, amiért olyan tehetetlen voltam azon a reggelen.

— Rendőrt kellett volna hívni,— bökte ki Krekácsné elgondolkodva. — Be kellett volna kísértetni az egész bandát! Ellenforradalmárok az ilyenek...

— Hisz éppen erről van szó, ha ez nem is jutott eszembe — szólt és intett Eredicsné. — Hol élünk, kérem? Ma?... Egy-két lágy szó miatt megtépik, fejbeverik a kötelességét teljesítő embert? Ha többen megvadultak volna, könnyen halállal végződhetett volna az eset. Rendőr, azt mondja Krekácsné elvtársnő... Azt hiszi Krekácsné elvtársnő, hogy az mindjárt kéznél van? Csak nyúlni kell érte, megfogni a gallérját, vagy a karját és húzni, hogy jöjjön, segítsen... Pillanat alatt történik

az ilyesmi... Mint a tűz: támad és lobog. Rendőr... nem volt az kéznél.

— Nos, mi a véleményuk az elvtársaknak? — kérdezte Krekácsné. — Szóljanak hozzá. Egy idő óta, azt hiszem mindennapos és rendkívül káros jelenségről van szó. Rendkívül káros jelenségről — ezt nyomatékosan kell hozzátennem. Tessék... szóljanak hozzá... érdemes erről elbeszélgetni; húsbavágó, gyakorlati kérdésről van szó; a saját bőrünkön érezhetjük a hatását.

Nézegettek, feszengtek, de senki nem akart jelentkezni.

Így van ez mindig az új kérdés felvetésénél — gondolta Krekácsné — húzódoznak, tartózkodnak, aztán egy valaki megkezdi és a többinek megered a nyelve; türelem hát, türelem; ilyen esetben olyanok az emberek, akár a gyermekek.

— Tessék, elvtársak... gondoljuk át jól és aztán bátran, őszintén szóljunk hozzá — biztatott Krekácsné. — Megmondom őszintén: kár is lenne ezt elsietni; alapos véleményekre van szükségünk, amiből okulhatunk valahányan. Máskülönben semmi értelme...

Addig-addig, míg Ludvigné jelentkezett az ablak mellől.

Babaarcú, fekete asszonyka volt, virítóan fehér bőrrel, dús szemöldökkel; szája piciny, de duzzadt, húsos; a finom ízléssel rámázolt festékkel az óriásszemű, fénylő spanyolmeggyre emlékeztetett. Az áruforgalmi osztály gépírónője. Félénkségéről és szófukarságáról volt ismeretes.

Ejnye, a Ludvigné ilyen bátor! — mondták a rámeredő szemek, ahogy látták a feltartott kezét. Mosolyosan nézték formás fejét és pipacsszínű pirulását. Mint a bőre alatt fokozatosan szétterülő láng, hamar befutotta a pirosság.

— Ludvigné elvtársnő! — örült meg Krekácsné. — Tessék, öné a szó. — És ő is mosolyával biztatta szólani,

mint a többiek. Kicsit irigykedve nézte és állapította is meg, milyen ápolt, milyen természetesen szép és fiatal teremtés ez a Ludvigné. Olyan jó ránézni... üdít. Ha a saját szemével meg nem győződött volna már arról, hogy hatéves kislánya van, beszélhetne bárki, amit akar, el nem hinné, hogy már szült is, méghozzá olyan fiatalon. — Mondja, kedves elvtársnő... vitassuk meg szépen azt, amit Eredicsné felvetett.

— Én csak azt akarom mondani — kezdte Ludvigné nagyokat nyelve és szemét le-lesütve — teljesen igaza van az elvtársnőnek. Igaza van... — és fejével Eredicsné felé intett.

Eredicsné fülig vörösödött s megfészkelte magát a széken. — Höh... igazam van — mondta magában — jó vicc; átéltem én ezt és nem a kisujjamból szoptam. Mi a teendő, arra kellene rátérni valakinek. Én... levizsgáztam és... megbuktam.

— Tudniillik — folytatta Ludvigné — a vak is látja, hogy az emberek a legkülönfélébb időpontokban álldogálnak sorban itt is, ott is. De... De!... Hiba volna ám azt gondolni, hogy ezek a sorbanállók mind svihákok, egyszerűen azért, mert sorbanállnak.

„Ájvé, ez jól kirukkol!" — izgult magában Krekácsné és vadul pörgette a ceruzáját, készen arra, hogy megszakítsa a felszólalót, ha valami erősen kifogásolhatót mond és készen arra is, hogy feljegyezze a támadható, vagy az esetleg dicséretre érdemes, helyes mondanivalót és hogy felkészüljön bírálni, vagy dicsérni. Közben figyelte az arcokat, milyen hatást kelt Ludvigné mondanivalója.

Eredicsnén kívül mindenki faarccal ült. Ez kissé megnyugtatta.

— Értjük, értjük — mondta Krekácsné. — És több figyelmet kért az elvtársaktól, bár azonkívül, hogy a székek ropogtak egyvesek alatt, halotti csend volt a teremben; az volt a véleménye, bűnözik az, aki nemtörődömsé-

get mutat az élet lényeges dolgaiban. Mindnyájan felelősek vagyunk az ország dolgaiért... Nincs pártatlan semlegesség!

— Szóval, hogy folytassam, elvtársak — jutott szóhoz Ludvigné — valahol valami kis hibának kell lenni... gondolom az elosztás terén. Az én anyósom, aki a háztartásomat vezeti, abban megy tönkre, hogy lohol a harapnivaló után.

— Nyilván túlságosan igényesek — kockáztatta meg Eredicsné, türelmetlenül. — Inyencségekben, tudott az, szegények vagyunk. Ezt mindig is elismertük... Dehát mi a népet akarjuk ellátni elsősorban; a tömeg táplálkozása a legfontosabb; én legalábbis úgy tanultam.

— Ugyan, kérem! — csattant fel Ludvigné. — Játék ez a szavakkal...

„Ójjaj, még majd elfajul ez a fontos vita... Összekapnak ezek — sopánkodott magában Krekácsné. — A hajbakapás pedig nem célunk — és vadul forgatta a ceruzáját. — S milyen csattogó, milyen határozott lett ez a Ludvigné! Ni csak, ez a gyereklány-formájú, kétlábon járó szemérem, hogy magára talált!"

— Elvtársak — mondta keményen — hagyjuk abba a párbeszédet... Semmi értelme az ilyesminek. Így nem jutunk előbbre. Ludvignéé a szó, mondja el a véleményét.

— Az én anyósom reggel félhétkor már az utcán van, szalad a henteshez, a zöldségeshez, a tejért, miegymás... azokkal a rossz lábaival, szegény. Bizony sorbanáll, be kell vallani. Ha nem hús, akkor zsír az, ami kell. Én egyszerűen nem értem azt, hogy mások hogyan vannak, mit esznek, miből főznek? Tudtommal az ember főz magának, ahhoz pedig, hogy főzni tudjon, mindig nyersanyag kell... a levegőből nem megy az. Az üzletekben pedig gyakran előfordul, hogy ebből, vagy abból nincs elég... Ez tény. Ezért hát engedelmet kérek, tudom, hogy általában rosszat mondanak a sorbanállókra,

de én azt mondom, igyekezzünk különbséget tenni. Köszönöm...

Leült. Sokáig mocorgott, hegyesen billegett a széken, mintha karót nyelt volna és a ruháját igazgatta, simogatta maga alá; az arca lángolt az izgalomtól; kétszer-háromszor is a hajához kapott, majd mutatóujjával a pilláit simogatta fölfelé, mintha bizony kiegyenesedtek volna a forróságtól, amit az arca árasztott.

— Igen, igen — mondogatta Krekácsné, mintha gombócot nyelt volna, miközben feljegyezte a válaszát. — Tessék, elvtársak, vitassuk ezt meg alaposan. Van itt némi igazság is, de van itt ellenséges magatartás is, bőséggel. — Kint ugye, az életre gondolok, félre ne értsenek az elvtársak; a sorbanállásra gondolok, erre a beteges tünetre, amelyet az ellenség megnyergel. Beteges tünet... igen, beteges, ahogy mondom, de ez a dolog egyik fele, ezt nem győzöm hangsúlyozni. A másik fele — azt is nyomatékosan kell hangsúlyozni — az egyáltalán nem betegség, az egy nagyon is tudatos, romboló magatartás eredménye, egy eleve elhatározott magatartás eredménye; ez tüntetnek tünet, de erre nem mondhatjuk, hogy beteges; ebben a részben — az előbb már céloztam rá — az ellenség keze van benne; tudja ezt a párt, tudja ezt az illetékes hatóság és mi több, tudjuk ezt mi magunk is. Ezt tudnunk kell!... Harácsolók vesznek körül bennünket; az a céljuk, hogy amiben egyébként sem dúskálunk, de ami elegendő a normális szükséglet kielégítésére, összekapkodják; az se baj nekik, ha minden a nyakukra rohad, ott eszi meg a penész, a fontos csak az az ő szemükben, hogy a drága holmi ne jusson el azokhoz, akik nem érnek rá ételnemű után futni, akik egész nap dolgoznak a munkahelyükön. Bűnök ezek, elvtársak! — Félreértés ne essék, nem az anyósainkról van szó, akik az öreg lábaikkal, miértünk futkosnak. Csupán az ellenségről van szó, amely harácsol, amely dúskál, túrkál a jóban. dagad a feje, miközben szítja az ellen-

séges hangulatot — azt szeretné szítani, hogy aztán abból profitáljon. Egyszerű ez, nem kell tudósnak lenni hozzá: a dolgozó dolgozik, ugye, és a boltban szeretné megvenni az ennivalóját, miegymás; ha nem találja meg ami kell, mit tesz — mit tenne? Fúj, dühöng, zúgolódik. Joggal. Ő megteszi a magáét — zömében ez a helyzet — tehát elvárja, hogy gondoskodjanak róla. Ebben akadályoz bennünket az ellenség, ha nem látunk tisztán, ha nem állunk a sarkunkra. Nahát... Én így látom, elvtársak; azt hiszem nem tévedek. Persze, nem tartom magamat megfellebbezhetetlen lénynek. Lehetnek ellenvélemények. Tessék...

Kifújta magát, laposan körülnézett; hozzászólásának hatását figyelte az arcokon. Remélte, elég egyszerű volt s amellett elég alapos, minden fontos részletre kiterjedő. Ó, őt folyton az izgatta, vajon közérthető-e a mondanivalója, s nem vétette-e el valahol... a sulykot nem vetette-e el túlságosan. Isteni adománynak tartotta az egyszerűséget s ő minden erejével, minden szavában egyszerű igyekezett lenni. De sose volt biztos a dolgában. Kérdezni meg, kitől kérdezhetné, hogy egyszerű-e és találó volt-e minden szava, a pártszerűség ellen nem vétett-e?

Folyton fúrdalta a lelkiismeret emiatt. A férje hányszor, de hányszor rákiáltott este, úgy tizenegy felé, amikor már vagy tizedszer elkérdezte: — „Mondd, Pali, mi a véleményed, megálltam-e a helyemet? Egyszerűbben lehetett volna-e elmondani a véleményemet?"

Pali már elválással is fenyegetett emiatt. De az csak nyers tréfa volt, tudja ő; a méreg mondatta vele ezt a kegyetlenséget, mert a szunyókálásából ismételten felverte, rázta a vállát, hogy feleljen, nyugtassa meg őt.

— Tessék, elvtársak, szóljanak hozzá...

Mivel mindenki csöndben maradt, Eredicsné jelentkezett szólásra. Vállmagasságban, egyenesen tartotta a kezét, mint valami fegyelmezett diák.

— Senki más? — kérdezte Krekácsné, szinte megütközve. — Fájlalnám... Állást kell foglalni minél több dolgozónak az ilyen fontos, politikai kérdésben. Igaz, az elvtársak nehezen szólnak hozzá. — S mosolygott. Nézte egyenként a fejeket. Ki komoran, ki derűsen ült a helyén.

— Egyetértünk az elmondottakkal — szólt, majd élesen köhintett rá Szabó Ilonka a házi telefonközpontból.

— Igen... igen — nyugtázta fejbólintva Krekácsné a hozzászólást. — Akkor Eredicsné elvtársnőt kérem, szóljon még hozzá — intett felé ceruzás kezével.

— Én még azt szeretném mondani, elvtársak — kezdte Eredicsné — mirajtunk sok múlik; a példamutatásra gondolok. Ne fussunk mi semmiféle bolond után se... A gazságot pedig leplezzük le. Én állítom: ha van is sorbanállás — mint ahogy van — annak semmiféle jogosultsága nem lehet; ami szükséges, az kikerül a dolgozóknak, minden időben. Éhezni nem kell és nem is lehet manapság. Dolgozni is dolgozhat mindenki, aki nem irtózik a munka boldogabbik végétől... Van valami zavar? Úgy látszik, adódhat ebben vagy abban a dologban, de azt bűnös kezek kavargatják. Emlékezzünk csak: a rendőrség miket leplezett le nem is olyan régen! Kirakatokba állították ki mázsaszám az elkobozott lisztet, a szappant, zsírt és cukrot, meg mi mindent... Elvonták ezeket a cikkeket a dolgozóktól.

— Ez a helyes! — szólt közbe erélyesen bólogatva Krekácsné. — Ezt magam is kifelejtettem. Remek, hogy erre emlékeztet a mi Eredicsnénk.

S magában: lám, egy jó aduval más jött ki; az ördögbe, hogy a legkézenfekvőbb agitációs lehetőség elkerülte a figyelmét. Ez a kotnyeles Eredicsné így vagy úgy, mindig fején találja a szöget, ezt el kell ismerni; ezért meg is fogja dicsérni őt; és a jelentésébe is beleveszi, milyen remek asszony ez... s hogy a többiek, kivétel nélkül egyetértettek vele — remek hangulatban.

— Azért mondom én — folytatta Erediesné — mindenáron oda kell hatnunk, hogy a sorbanállások megszűnjenek... mert azok egyáltalán nem szükségesek. Van mindenünk, ami kell — az inyencségeket kivéve: a datolya, narancs, naspolya, miegymásféléket.

— Fontosak volnának ezek is, meg még egy csomó más is — szólt közbe Ludvigné. — Nem okos dolog, és egyáltalán: kár vulgarizálni ezeket a dolgokat...

— Mit csinálni?! — ámult el Erediesné és idegenül forgatta a fejét. Ő még ilyet nem hallott, amit ez a Ludvigné akar csinálni; vagy csak mondja? Hogy mi mindent kitalálnak ezek az úri kinézésű teremtések. Hogy mit mondhatott ez?... Az valami csúnya nem lehet... arra mégsem vetemedik egy ilyen. De hogy mit akar csinálni, mi az Isten csodáját!... Gargarizálni talán?... Nem úgy hangzott az, amit Ludvigné mondott. Mást, valami finomat mondott. Áh, hogy mi mindent kell még megtanulnia! Kétségbeejtő, hogy el van ő maradva!

— Kár vulgarizálni — bökte ki mégegyszer Ludvigné és fülig vörösödött; a szeme forgott, mintha elismerést várna.

— Vulg... vulg... Jó, jó — dadogta Erediesné, nyakát csavargatva — hát ne tegyük azt, én nem bánom. — Vulg... vulg... hát hagyjuk az ilyesmit. — Zavartan forgatta a fejét, nem árult-e el túlságos tájékozatlanságot a tudományos dolgokban, mert itt valami efféléről lesz szó, annyi most már bizonyos. — Megmondhatom én kérem: unokáim vannak, akiknek bizony jól esne a naspolya, a datolya... De ők még a nevét sem ismerik ezeknek a csodálatos inyencségeknek. Baj ez? Hát baj, kimondom én azt. A gyerek bomlik az ilyesmiért s kell is az a gyenge csontjának, minél több. No de nincs... egyelőre szó se lehet róla; ezzel ugyancsak számolok én. Lennünk kell előbb, igazán talpra állnunk s akkor majd csereberélhetünk a külfölddel naspolyát is, datolyát is; dől majd be az országba a narancs, a citrom is, higgyék

el... Éppen most tanulok én az ilyesfélékről és nagyon megértem... Ki kell építenünk a kereskedelmi kapcsolatokat... Node!... Közben azért van még egy kis bibi: a datolyát, naspolyát esetleg megelőzi néhány fontos ipari cikk: bizony!... Ez is köztudott.

Megakadt. Leste, lesz-e valami ellenvetés valaki részéről. Kereste még a mondanivalót s erősen nézett Ludvignéra is, mit mondhatna még neki, mert valahogy az volt az érzése, hogy adósa maradt. De semmi érdemes nem jutott az eszébe.

Ludvigné sejtette, hogy Eredicsné vele viaskodik, éppen azért félrefordított fejjel állta a nézését.

— Befejezte, Eredicsné elvtársnő? — kérdezte Krekácsné és kapkodta össze a holmiját, mert már későre járt; tíz perc múlva kezdődött a munkaidő.

— Ennyit akartam még erre a vulg... izé, vulg... Befejeztem! — nyomta meg erélyesen a szót Eredicsné.

Nagyon bántotta, hogy megint akadt egy nyíves szó, amivel megfogták, megzavarták. Még a harag is fellobbant benne. Arra gondolt, hogy ez a szemre olyan jótmutató Ludvigné csúfot akart űzni belőle, azért köpte ki rá azt az ismeretlen szót. Na, majd az „oskolában" fölteszi ezt a kérdést. Vagy Erzsinek teszi fel, fejtse meg az értelmét. Csak az a baj, hogy megint a felét tudja, vagy még a felét sem annak az átkozott szónak. Vulg... vulg... Törje ki a tüzes nyavalya! Hiába, muszáj tanulni... Tanulni irgalmatlanul! Őt ne gyalázzák meg a Ludvignék.

Közben Krekácsné megköszönte a hozzászólásokat, majd megállapította, hogy igen színvonalas és élénk volt a mai Szabad Nép Baráti Körének megbeszélése, s külön kiemelte Eredicsné hasznos vitaindítását, amelyből fontos tanulságokat szűrhettek le.

— Ludvigné is „jól állt a kérdéshez" — és ezt le kell szögezni — mondta. Csak azt ajánlta neki, hogy szélesebb távlatokban igyekezzen nézni a „kérdéseket";

sose szabad összeszűkítésre törekedni... az egész nép érdeke a döntő; a szűk kör érdeke fölött — vitathatatlan — a többség érdeke kell, hogy álljon. Tehát: a kérdéseket mindig perspektívájukban kell nézni, úgy viszonyulni hozzájuk és akkor kevésbé tévedhetünk.

Eredicsné bólogatott, míg a többiek húzódtak kifelé a szobából. — Ez megint mondott valamit — gondolta idegesen. Valamit, amit ő ugyancsak sose hallott. Abból a szóból aztán egyetlen betű sem maradt meg a fejében. Rémes, hogy milyen nagy tökfilkó ő. Rémes, hogy mindenki mennyivel többet tud őnála. Vajon be tudja-e még hozni valaha azt a rettenetes előnyüket. És... csak azt tudná végre, fitogtatják-e a tudásukat, vagy dől az belőlük, magától, mint forrásból a csobogó, gyöngyöző tiszta víz, ami megenyhíti a szomjazót. Hjaj, de szomjas ő, de szomjas!...

Ment a dolgára, végezte a munkáját mint máskor, de nem tudott megnyugodni. Megmagyarázhatatlan, zaklató hiányérzet bántotta. Valamiféle belső súgásra állandóan felkapta a fejét, töprengett: valami elintézetlen ügye van még, valami rendkívül fontos dolog, amiről a nagy elfoglaltságában, akaratán kívül megfeledkezett. De mi lehet az, vajon mi lehet?

Töprengett, rágódott s egy tüzesítő villanással, s nyomában vacogtató érzéssel, ott kötött ki megint a Rákóczi úton, abban a bőr alá ragadó, nyirkos, ködös időben. Tisztán látott mindent: az ácsorgó embereket a villamosnál, a reggeli sürgés-forgást a kapuk előtt: ahogy a házak öntötték ki magukból lakóikat; aztán a lomhán mocorgókat, ott az üzlet előtt, mint valami lehetetlenül nagyra duzzadt kígyót, girbe-görbe vonalával, töménytelenül sok, párát füstölő szájjal, prédára lesve. Aztán: vad, sötét gomolygás körülötte, viszi őt, sodorja az ellen-

állhatatlan ár; lába se éri a földet; keze göncökbe, karmokba akad, ahogy életét védeni ereje engedi; arcán, hátán pedig, mint a szennyest sujkoló fák, huppannak, recsegnek-ropognak az élettelen tárgyak; s a levegő oly hűs, ahogy megnyalja arcát, gyöngyöket eregető homlokát, hogy abba bele kell borzongani. És kéz nem akad, ami feltartsa az őt végtelenbe sodró áradatot; görgeti-pörgeti őt a gomolygó fergeteg; s mintha szállana könnyedén, de a levegőnél valamivel terhesebben, a ködbe bugyolálva, vele el, messzi, messzi, túl a házakon, ahol már süketít a csend. A fehér, göndör ködcsomók vattává igazodnak a feje körül, törődnek, tömődnek a fülébe, abba bugyolálódik az egész feje s úgy merül le mélyen a köd alá, mint akit az is kicsapott magából, s hagyja magára, pihegjen kábán az éjsötét-torkú utcán. Reszket a föld a lába alatt, reszket a fal a háta mögött, s a lába minddel versenyez ebben, le akarja rázni terhét magáról. S igaza van... mennyi, de mennyi bajt hozott már rá az az oktalan fej, ami fölötte van, azzal a rendeléssel, hogy kormányozza; de visszaélt hatalmával; rossz útra vitte alárendeltjeit.

— Ó, mily kegyetlen reggel volt az! — mondta Erediesné maga elé. — A halál sem lehet iszonyatosabb annál.

S nézte megint a messzit, a folyosó közepéről, törlőronggyal a kezében; s a tejüveg a folyosó végében engedelmeskedett neki, utat engedett a felzaklatott képzeletének

Mikor gyógyul már meg ez a seb, mikor hát? — ez jutott eszébe.

Tenyerébe forgatta forró homlokát, ringatta, dajkálta darab ideig; az emlékek pedig, mint a szilánkokká őrölt üveg, lassan hulltak ki a fejéből. Fújt, fújt; gyors munkába kezdett megint; majd erőltetve dalba fogott, hadd felejtse el legalább mára — végre valahára — azt a kegyetlen napot.

Mint a lábadozó beteg, magában hordta emlékét — a lelkén ejtett sebet, s egyelőre nem szabadulhatott tőle. A Szabad Nép Baráti Köre, gyenge remény volt, amibe napokon át fogódzott; de itt van: elmúlt az is; megnyugvást nem hozott; hévvel mondta, amit ott mondott, de gyógyírnak mégis kevésnek bizonyult.

Eszébe jutott, hogy a fiának és az „öregének" azt mondta, hogy létrán állt, az bicsaklott ki alóla és ő arccal csúszott végig a falon, míg földet nem ért; attól lett sebes az arca... Egyébként egybe maradt, a nyakát nem törte ki, s ez a fő.

Most emiatt a hazugsága miatt is rágta a szégyen.

„Majd az idő" — jutott eszébe.

Az idő gyógyító erejében bízott most ő is. Vastag, súlytalan pólyájával sebe köré csavarodik, bevonja, és akkor már nem sajog.

Reszketve várta azt a gyógyító, jót tevő időt.

Ha fáradtabb pillanataiban képzelete megint visszahozta emlékeit, és úgy érezte, kezdi hatalmába keríteni, ugrott, mint a szöcske, amikor ráijesztenek, tett-vett és dalolt.

Énekével aztán rút emléke fölé kerekedett — a szívhezszóló dalra kereket oldottak a rémek.

Irgalmatlanul nehéz volt a terhe. Megroskadva cipelte. Annyi mindennel megküzdeni, hogy is tudhatna ő? Amikor a sebét se tárhatja föl senkinek; fáj, pokolian fáj az!

Mint valami mentsvár, a fia jutott eszébe. Elmosolyodott. Hozzá fog menekülni, megenyhülni!... De a nagy fájdalmáról már neki sem beszélhet, hisz ebben füllentett neki... Újabb szégyen. Még sose hazudott a fiának! Biztos abban, hogy a fia sem hazudott őneki. De borzasztó, hogy ennyire egyedül maradt a szégyenével!

Töprengett ezen, ahogy hazafelé baktatott.

Szívdobogva, szorongó érzéssel lépett be a kapun. Az első lépcsőnél lehorgasztott fejjel megállt, mintha tétovázna, lépjen-e, menjen-e fel azon a töméntelen sok lépcsőn.

Az udvarról gyerekricsaj és felnőttek tereferéje, kintről autók dübörgése hangzott. Rázkódtak a falak, a pöttyös kő, amelyen állt, úgy tetszett, egy pillanatra megindult a lába alatt. Erre még jobban feldobbant a szíve; felvetette a fejét: mi az, álomvilágban jár?

Körbejáratta a tekintetét. A jólismert ház ez, lépcsője a lába előtt — ezerszer megjárta már — boltozatos lépcsőháza a feje felett; mint a hozzá tapadt óriási, szundikáló éjjeli lepkék fénytől ernyedt szárnyai, tenyérnyi, sárga mészdarabok lógnak róla.

Hosszan fürkészte a boltozatot, mígnem inogni kez-

dett fölötte az egész, s a sárga „lepkeszárnyak" megelevenedtek és verdestek, vonaglottak darab ideig a mennyezeten; aztán mintha megráznák magukat, és szabadulni igyekeznének az ernyedtségből.

— Mi az, szédülök? — kérdezte önmagát, s a falnak támaszkodott. — Egész nap kutyabajom sem volt. Ez a ház teszi talán? — és körbenézett. — Rettenetes falak, rossz levegő, dehát annyi év óta most lett ilyen nyomasztó egyszerre? Alighanem... Másképp hogyan is lehetne. Valószínűleg Lajosra is ez hat — igyekezett menteni az urát, mert ahogy az utolsó „lepke" is elverdesett a szeme előtt, s nyoma szétfoszlott, mint a pára — az embere megjelent előtte. Zord volt, a nyügösség csak úgy áradt belőle; a szeme kötekedett; szája vékony, vértelen csíknak tetszett csak, szürkének, amit borotvaéles kés metszett meg ilyennek, végigfutva a ráncos húson.

— Szervusz — mondta neki akaratlan, szokása szerint, ahogy meglátta. Olyan elevennek tetszett előtte, hogy fejét kissé oldalt billentette, hadd érintse arcát a szájával, úgy mint azelőtt, amikor még nem volt megbolydulva, és a búcsú, meg a viszontlátás örömének csókja annyira hozzá tartozott életükhöz, mint a víz, meg a levegő. Meg nem lehettek nélküle. Most meg? Lám, már nincs erős hiányérzetük miatta...

— Szervusz — szólt hozzá ismét, de a férje éppolyan meredten és konok fejtartással lebegett előtte; az összecsókolózásra semmi hajlandóságot nem mutatott. Hát így... még mindig így, öregem? — kérdezte hangtalan. — A fagyosságodból nem vagy hajlandó felengedni? Nem szép ez tőled, Lajos. Fájdalmat okozol vele, láthatod; belépek a házba, az odunk közelébe, és máris olyan leszek, mint akinek fogyóban van az esze... mint aki már nem is beszámítható. Képzelgek... és közben illan belőlem az élet. Láthattad most is: majd felbuktam; egyszer még az orromra támaszkodom valahol, és...

és... aztán már késő; sírhatsz; sírsz is, biztos vagyok benne... Zokogni fogsz, mint akiből tűheggyel bontogatják ki az életet, és a végén ott állsz majd kifosztva, mint valami árnyék... üres váz lesz a testedből csupán, mert ami tartalma volt, magammal viszem, és te ezt tudod... tudni fogod Lajos, és hiába kapkodsz utánam; az marad a jussod, hogy várhatod magad is, hogy orra bukjál; követsz abba a nagyon is távoli zugba, ahol az ember, amíg él, csak álmaiban járhat, meg a végtelen szomorú pillanataiban, olyan nehéz mellel, mintha kőrakással lenne tele, a szív meg jéghideg mozsár benne; a kis lábujj hegyébe is jut belőle, és valami nagyon borzalmas üzenetet harangoz szét; dideregni kell tőle és iszonyodni. Voltál-e már ilyen állapotban, Lajos? Megmérted-e már magadban, milyen nagy a távolság az élet és a halál között?

Nézett a képzelt alak szemébe, meredten, hogy a nyaka is belefájdult, de az ura csak fásultan tekintett le rá, olyképpen, mint akinek minden mindegy.

— Nos — tette fel a kérdést Eredicsné —, meg sem mozdul a szád? Jelezd legalább, hogy hallottad és megértetted, amit elmondtam.

Ekkor lépéseket hallott a háta mögött; megrezzent; a képzelt fej pedig megbillent a málló boltív alatt — Eredicsnének úgy tetszett, nemet intett ez a fej. Ez mélységes szomorúsággal töltötte el. Lépkedni kezdett felfelé a lépcsőn, imbolyogva, meg-megtámaszkodva a falban. A szeme erősen függött a boltív közepén.

— Aki szeret, Lajos — mondta halkan, és szemét nem vette le róla — az felméri önmagában a távolságot, ami az élet és a halál között van. Én már úgy tettem számtalanszor; mindig tőled indultam el, és hozzád érkeztem vissza; aztán veled ballagtam tovább, karodat fogva az életem másik, ugyanolyan értékéhez: a fiamhoz, a menyemhez és az unokáinkhoz. Te...

Ismeretlen férfi, ruháját súrolva ment el mellette;

a gyenge érintés miatt bocsánatot kért tőle; kettesével vette a lépcsőket, a cipője nyikorgott.

„Adós vagy érte néhány forinttal, fiam — mondta magában Eredicsné — árulkodik a cipőd; sír érte, aki hitelbe adta; bűn is megválni az ilyen fényes jószágtól."

És mosolygott, fürkészve kísérte tekintetével a fordulóig, aztán csak fülelt a ropogó, nyikorgó hangok után. S mintha feleszmélt volna, szaporábban lépkedett. Előbbi gondolatai messze röppentek, leverő hangulata felengedett.

Az első emelet pihenőkövén megint a fia jutott eszébe. Csaknem hangosan felnevetett örömében. Betér hozzá néhány szóra, be ő — gondolta, és még jobban nekilendült, gyors, csoszogó léptekkel zötyögött felfelé; meg sem akart állni odáig. De féluton mégis megállt pihenni, mert a levegő gonoszul kevésnek bizonyult a nagy iramban, és a fulladás környékezte.

— Milyen érdekes — mondta magának lihegve — ha a fiammal állok szemtől szembe, mintha a Lajos lenne, fiatal kiadásban; az alakja... a szeme, fejének formája, szemének forgása, szájtartása... néhány szava, a hangsúlya; mégis, mennyivel más a fiatal Lajos! Más ám...

Az ő esetében az anya egyezik a fiával; úgy lát, akként érez ő, mint a fia. A férjével pedig sehogyse tud egyezni, az másként lát, másként érez mindenben, mint ő. Nincs más mentség: a fiához kell menekülnie, segítsen ő!

Osonva sietett a folyosón s félszemmel, kissé röstelkedve lesett le a második emeleti lakásuk felé, látja-e a pöfékelő urát a konyha sarkában, a csikótűzhely mellett, asztalra könyökölve, ahogy néz maga elé, mint az álmodozó, vagy kinéz az eresz aljára, ahol verebek szoktak megülni így alkonytájt, szemezve a porban, amikor a hegy mögött már lebukott a nap.

Ajtójuk csukva volt; az ablakok, mint a fényüket vesztett tükrök, fénylettek — nem láthatott át rajtuk;

hiába sandítgatott lefelé, lépését lassítva, se mozgást, se alakot nem tudott kivenni a konyhában.

— Ha ott kuksol a sarokban és lát így bámészkodva lopakodni, biztosan dühös — mondta Eredicsné. — Majd megmagyarázom neki, miért volt olyan sürgős a fiamhoz menni. Talán elhiszi... talán megérti, hogy az ő érdekében is jöttem; elhiszi, hogy azért ő semmivel se kevesebb a szememben; egy magasságban trónol a szívemben, ...és... ezzel az utammal sem csaltam meg őt.

Erőltetve és hunyorogva még egyszer lekémlelt. — Nem látom! — S olyan türelmetlenség fogta el, majd elkiáltotta magát: Lajos!

Türelmét akarta kérni, elnézését onnan fentről, s ígérni akarta, hogy nagyon siet majd haza.

Szája kiszáradt a pillanatnyi várakozásban. Kezét beverte a rácsba, ahogy gyorsan tovább sietett; hasához szorítva, sziszegve dajkálta, forró ujjaival simogatta az ütés nyomát.

Gyengén kopogott a fia ajtaján, s aztán szót sem várva, lenyomta a kilincset.

Fiát könyv fölé hajolva találta a konyhában.

— Szervusz, fiam! — mondta erőtlenül, lihegve. — Éreztem, hogy itthon találllak.

Ifjú Eredics, két könyökével az asztalon, meglepődve fordította hátra a fejét. Előbb azt hitte, a felesége motoz az ajtón, a gyerekekkel, és csodálkozott magában, milyen hamar és milyen zajtalan, szinte lábujjhegyen termettek az ajtó előtt — nyilván játékból, huncutkodva leselkedtek, hogy mit tesz, hogy aztán megijesszék; ezért úgy tett, mintha ügyet sem vetne rájuk, magában pedig kuncogott, ahogy lapítva, feszülten várta, hogy hátulról lefogják a szemét, vagy a fején át, az orra elé ejtsék a cukros zacskót, a régi, kedvenc, töltött mézcukorral, mi-

közben kórusban elvisítják magukat — de íme: az édesanyja jött! Méghozzá milyen feldúltan, kimerülten és zihálva — valamiféle gyerekes bűntudattal a röpködő szemében, amivel úgy látszik — mentséget, védelmet keres nála... Akár az üldözött, aki bűnét se sejti, csak azt tudja, futnia kell, bujdosnia, mert a veszély, forró szelével folyvást nyomában van, olykor már a tarkóját süti. Most... a fiúi házban kér menedéket. Szegényke... Gyere, gyere, édesanya... Mondd el, ki bánt, vagy mi bánt. Szegényke... Milyen biggyedt a szája! Csupa alázat — csupa bocsánatkérés...

Fázósan mosolygott. Fejét vissza se fordította, a felnyitott vaskos könyvet úgy tolta az asztal közepére. Aztán, szemét le nem véve az anyjáról, fölállt.

— Kezét csókolom, édesanyám — köszönt vissza késve, lágy, kissé rezgő hangon és karját alig észrevehetően megemelte, széttárta, ölelésre. Csoszogva, lassan lépett feléje. Fürkészte szemét, vértelen száját, szürkévé fakult, most ráncosnak ható képét, a mély gyűrűket a szeme alján.

Egyre jobban szánta. Mosolygósra csúszott szájjal kérdezte: — Mi baj, mi baj édes?...

De az anyja csak állt az ajtó előtt, hajlott, hajlott, roskadozott s egyre szerencsétlenebbnek hatott. Ifjú Eredics mindig elgyengült egy-két pillanatra, ha anyját ennyire megtörtnek látta.

— Kezét csókolom, édesanyám — köszönt ismét gyámoltalanul.

S ahogy után hozzá botorkált, egyre inkább elhűlt, látva anyja feldúlt arcát, kezében a foszladozó gyékényszatyrát, amiből rögtön megállapította, hogy az első útja egyenesen hozzá vezetett. — Ejnye! — gondolta — teljes felszereléssel érkezett!... Itt valami nincs rendben...

— Csak nincs valami baj? — kérdezte, s már előre fázott a feleletől, mert valami szédítő, bénító rossz hírt

várt az anyjától. Szemét összehúzva, merőn leste anyja elvékonyult, fehér száját. El volt készülve a legrosszabra.

— Baj, fiam? — szólt hirtelen Eredicsné meglepődve, aztán, mintha pezsdítő injekció érte volna, fia érdeklődésére egy csöppet kiegyenesedett.

S csak nézett aztán, mint aki magára maradt, rösztelkedve. Az ő figyelmét se kerülte el, mennyi szomorúság búgott a visszakérdező néhány szavában. Aléltan emelte fiára tekintetét, segítsen, kérdezze, nógassa, majd megered az ő nyelve, csak... csak olyan szörnyű elkezdeni azt, amiről igazából szó van, amiről szó kell, hogy legyen.

Ifjú Eredics feléje nyúlt kampósan tartott kezével, fogódzék belé erősen, majd székhez támogatja, leülteti, fújja ki magát, könnyebbüljön meg, mert látszik, loholt s futva érkezett; azért nincs szava, azért ily elerőtlenedett.

— Baj, fiam? — ismételte Eredicsné elgondolkozva, amikor fia tapintó, gyöngéd ujjai a karját érintették. — Baj... Attól függ, mit tartasz bajnak? — S fázósan bár, de elmosolyodott. Fejét felemelte; a gyékényszatyor lecsúszott a combja mellé; kérdőn nézett a fiára. Arca egyre derültebb lett; háta kiegyenesedett, és egy fejjel magasabbnak látszott, mint az előbb; most fejebúbja fia álla hegyéig ért. Ezt maga is megállapította, ahogy gyógyító szeme villanásaival beszórta fénnyel fia kutató, vizslató szemét. — Élünk fiam, és... így szemre egészségesek vagyunk. Mi több ennél, igaz-e?

Aztán csak csóválta a fejét, ahogy gyönyörködve futkároztatta szemét a fián. — Hogy begyullad rögtön, hogy begyullad! — gondolta. — Kétségbeesik, mintha halottat hajítottak volna elébe. Csacsi... Hát azt azért nem! Még nem... Olyan mélyen csicsikálni ráérünk még. Csacsi gyerekem — és száján felhasadt a nevetés: észrevette, hogy fia máris visszabillent megszokott lelki-

egyensúlyába, látva, hogy kétlábbal áll ő a földön, csak úgy, mint azelőtt.

Ifjú Eredics szótlan bólogatott. Arra gondolt, micsoda erő lakozik az ő anyjában. S ebből az erőből sugároz át őbelé is. Lám, már nevet; az összetöpörödöttségének pedig nyoma sincs rajta; szeméből pajkosság incselkedik. És ettől az ő nyomott hangulata, földhözszorító riadalma is elpárolgott.

S míg két kezét anyja karján nyugtatta, és szemeszája egyszerre nevetett, eszébe jutott, hogy zavarában meg sem csókolta az anyját. Hozzáhajolt hát és jobbról balról megcsókolta, az anyja meg nyomban vissza őt.

Aztán, mint akik megint kátyuba jutottak, néhány pillanatig kutatva nézték egymást úgy, mintha fürdenének egymás szemében.

— Te, fiam, te, fiam — ingatta fejét Eredicsné — mi volt veled az előbb? Olyan csüggedtnek láttalak... Azt kellett hinnem, valami baj ért... valamit magadba fojtasz előlem... Vagy talán... túl vagy terhelve — a fejed erősen igénybe van véve. Nem lesz ebből baj? Vigyázz, hisz te sem vagy már gyerek; ami sok, az sok.

Nahát! — csodálkozott magában ifjú Eredics — meg kell enni ezt a drága édesanyát, ahogy magára talált. Még ő firtat... Ez az ő régi módszere. Hogy zavarát leplezze, bújáról-bajáról a figyelmet elterelje, másért kezd fájni a feje s úgy aggódik, hogy az megindító. Édes öregem... Közben majd elpityergi magát, térdei megcsuklanak és a kis szatyor olyan nehéz lehet térde felé ereszkedő kezének, mint a sár. Mi lelte — mi lelheti? Minél tovább álldogál, annál inkább keskenyednek, legömbölyödnek a vállai... Lehorgasztott fejében — látszik, méregként forog a gond — elhomályosítja, majd eltiporja szemében a fényt.

Nézte csak, nézte az anyját, szemével belefogódzva, hogy legalább azzal tartsa föl s egyetlen érdemes gondolat, egyetlen árva szó nem jutott az eszébe. — Rémes,

milyen tehetetlen, milyen kiszikkadt fejű tud lenni az ember! — sóhajtott magában keserűn. Aztán anélkül, hogy szólt volna, anyjáért nyúlt, hogy székhez segítse. Remélte, közben majd csak megered a nyelve, panaszkodni kezd s ő meg, ahogy illik, magára talál és azzá tud lenni, akinek lennie kell, akit anyja lelni akar itt a konyhában. Mit mondjon, hogy kezdje, hogy derítse föl szegényt?

— Tanulsz, fiam? — kérdezte Eredicsné bágyadtan, tűrve a támogatást.

Ifjú Eredics nagyot nyelt, szinte megakadt keze, lába. Lám, megint anyja tud szót kezdeni — gondolta s mintha csak minden összeesküdne ellene, az előbb olvasott anyag bukdácsolt a fejében, kínálkozó, sűrű soraival odailleszkedett a szeme elé, mondja csak, hadarja, ha akarja. Alig bírt ellenállni a kísértésnek — az acélgyártás terén elért új eredmények számokban és sikeres kísérletekkel szólni biztatták.

— Tanulok, anyám — pöttyentette ki nagygyorsan, aztán szorosra zárult a szája, tette volna félre most a könyvet, ne akassza kettőjük dolgát.

Eredicsné az asztalhoz támaszkodott, kicsit féloldalra billentett fejjel nézte a könyvet, majd lassan mozduló kézzel érte nyúlt, maga elé húzta és belelapozott. — „Az acélgyártás időszerű kérdései" — olvasta a könyv címét.

— Juj, de nehéz lehet ez! — mondta, és fiára emelte bágyadt tekintetét. — Ha agyonütnél, akkor se menne a fejembe. Ennyi borzasztó sok minden!... Jaj, de sok kiskapuja lehet még a te fejednek, amin át a sok kincset beereszti. Nálam minden kiskapu... Na, talán, egy, ha még nyitva van valamennyire, olyan icikét-picikét tudod, kis réssel — a szél is nehezen fütyül be rajta.

Az összecsukott könyvet visszatolta az asztal közepére.

— Szakmámba vágó dolog — mondta ifjú Eredics —, bolondja vagyok az ilyesminek... Értem is; így aztán

nem lehet nehéz. Időnként bővítgetem a tudásomat. Különben elmarad és betokosodik az ember.

— Ühüm — helyeselt röviden Eredicsné, és rápaskolt a könyvre, mintha azt mondta volna fia szavaira: ebben van az erőd, csak így, csak ezzel tovább. — A könyvedet látva, tudod mi jutott az eszembe, Lajcsika?

— Tessék mondani, édesanyám!...

— Míg élek, nem felejtem el: a vizsgádat, az utolsót azon a szombaton, amikor meggylevest főztem ebédre és meghívtalak, lakmározz kedvedre, mivel Rozika ritkán főz olyat. Kitálaltam csordultig, de te csak kotorásztál benne, finnyáskodtál, két-három szem meggyet, kanál levet ha lenyeltél. Megtörölted a szádat, köszöntél és mentél tovább; a képed meg olyan volt, mint a paprika, a füled különb a fiatal kakas vérvörös tarajánál... Én csak néztem. Azt hittem, végem lesz. Mondom: már a főztöm se kell neki — elszokott tőle — hiába, ilyen a fiatal asszony varázsa. Apád meg öntötte az olajat a tűzre: „Eszik ez különbet... új asszony, új ízlés — idomul." — Hát aztán estefelé beállítottál az oklevéltekercscsel a kezedben, fekete ünneplőben. Kisült, hogy vizsgáztál és kíméletből nem szóltál, ne izguljunk miattad. Emlékszel?... A pikémellű vőlegényingedet öltötted magadra... A fekete ruhádat kicsempészted a szekrényből, Rozika se tudja meg a dolgot — a szomszédban öltöztél. Szegény fejed... akkor étvágyad se volt. Még a meggyleves se csúszott le! Juj, de szégyelltem magamat, de szégyelltem, amiért félreismertelek! Színjeles lettél... dicséretet kaptál. Másnap megújráztam a meggylevest s akkor aztán kitettél magadért, bepakoltál belőle... Te Lajcsikám... Hogy mikre vagy képes!

Ahogy elhallgatott, fel-felkuncogott; elgondolkozón a könyvön nyugodott a tekintete s várt, várt. Bensejét reszkettette a nyugtalanság. Egy-egy pillanatban mintha levegővé vált volna körülötte minden, majd benne vibráló, bizonytalan, kocsonyás anyaggá, amelyből keskeny,

szalagnyi utak futottak ki a végtelenbe s mindegyik egy széles, házakkal övezett útba torkollott, amelyre végesvégig köd szitált, kitartón. S a ködben, mint a méhkas, zúgott, zsongott egy hosszú, megmozduló és gyászfeketének tetsző embersor; félelmetes, reszkettető, zsongódongó zajukra rá-rácsöngetett a villamos, amely hunyorgó lámpájával — érdekes, égett a lámpája? Most emlékszik rá így — mintha zökkenve és botorkálón kúszna előre; sárga teste tágul, tágul, majd összehúzódik — azt kell hinnie, liheg, fújtat, akárcsak ő, akit alaposan meghajtottak. — Rákóczi út, igen, Rákóczi út — mondta magában — lám. erről van szó, egyedül erről és semmi másról; mégis mi minden motoszkál az ember fejében. Fiam! — emelte fel esdőn a tekintetét — segíts, ha tudsz — igyekezett mondani a szemével. — Segíts, hogy rákanyarodjunk az igazi bajra, ami rág...

Hosszan és forrón fújta ki a hirtelen beszívott levegőt, s egy kukkot se tudott szólni arról, ami benne végbement.

Ifjú Eredics nézte az anyját, s bár szemét nevetni látta, arca megereszkedett bőrén, fanyar száján, hamuszínén és homlokára kuszáltan hajló néhány szál haján megérezte, hogy valami nincs rendben nála. Valamit takargat — vélte. S ez a valami kegyetlenül nyomhatja a lelkét. Látni rajta, kikívánkozik belőle a panasz, mint valami síkoly — feszesre zárult szájjal épp hogy vissza tudja fogni. — Milyen feldúlt — sóhajtotta maga elé. — A menekülő ember ilyen...

— Mi újság, édesanyám? — kérdezte óvatoskodva s gyöngéden megérintette a vállát, aztán komorrá vált arca elé hajolt; kutatva és szánakozva figyelte. Térjünk a tárgyra, édesanyám, szerette volna mondani, hisz nem arról van szó, amiről kotyogunk. De vigyázott, nehogy megbántsa. — Valami rendkívüli történhetett anyámmal, hogy ilyen sebesen jött. És olyan elmerült... — És fájlalta, hogy annyira esetlen, szinte otromba kérdé-

sek tolulnak a szájára. Hej, mennyit, de mennyit kell még fejlődnie, mire azt mondhatja: belelát az emberekbe s bánni is tud velük. Siralmas állapot, amikor az ember olyan nagyon tehetetlen, anyja gyámolításához sincs elég ereje.

— Fölrohantam hozzád, fiam; beszélgetnem kell veled... Rád szorultam... Okosíts meg egy kicsit... Magyarázz nekem fiam! Ritka alkalom ez a mai, látom, egyedül vagy. Most kiönthetem neked a szívemet. Látod, megéreztem, hogy jókor jövök.

— Fagylaltozni mentek a gyerekek, az anyjukkal. Már tegnap nyúztak a fagylaltra valóért.

— Jól tették az édesek.

— Talán apámról van szó? — bizonytalankodott halkan, szinte rágva a szót. Arca gondba borult, homlokán sűrű ráncba szaladt a bőr, háta meghajolt. Anyját átölelve, csoszogva irányította a konyhaasztal melletti székre, üljenek le végre.

— Hm... apád. Ha tetszik, vele kapcsolatos. De nemcsak vele... Az egész világgal kapcsolatos az, amiről beszélgetnünk kell.

— Az egész világ... Nem lesz-e túl sok mára ez a téma?

Eredicsné maga mellé csúsztatta szatyrát a földre s égő két szemét megdörzsölte az öklével.

— Ismerlek, s tudom, nem akarod elütni tréfával a dolgot, fiam. Valami van itt, amit őszinte szóval lehet csak kibogozni. Különben még jobban összekuszálódik minden és a magamfajta könnyen belebolondulhat. Látod, apád is ellenségeskedik: szembenáll velem, veled és mindazzal, amit mi védünk. Kezd elviselhetetlenné válni. Talán, ha a szívéhez nem állnánk közel, ki is irtana bennünket. És tudod, hol a baj? Rádöbbentem: van valami igazság abban, amit kiabál, amiért, mint a pulyka, folyton mérges. És ez végképp megzavar engemet. Azért

mondom: őszinte szó kellene így magunk között. Lehet-e alkalmasabb hely erre, mint a te otthonod? Hát mi csak megértjük egymást, anya és fia, akármiről is van szó; hát mi csak megbocsátjuk egymásnak a tévedést, vagy az oktalan szót — netán a hirtelen haragot? Mondd, fiam... Rossz ügyet szolgálunk mi?

Ifjú Eredics összerándult e kérdésre, — nagyot nézett. Rázta a fejét, hogy melegében, legalább szavak nélkül tagadja azt, amiről anyja szót ejtett, de a szó megszorult a torkában és sehogy se akart útnak indulni. Pillanatok múlva zavartan, makogva tudta csak kinyögni:

— Nyugodjon meg édesanyám, s aztán majd... mindent sorban, egymás után. — Nagyot fújt utána; s szinte lapulva figyelte a forróság futását az arcán s azt, hogy nyomul le a nyakára, majd még lejjebb, aztán vibrálva mint telepszik meg a szíve környékén.

— Köszönöm a figyelmed, fiam... Jól van, egy-két pillanat nem a világ; csöppecskét várhatok. De mondd... te nyugodt vagy-e? És van-e türelmed oktatni engemet? Hisz tulajdonképp megnyugodni és tanulni jöttem hozzád. Tudhatod, amit én is tudok: nehézfejű vagyok, de azért a te szavad, akármilyen mélyértelmű is, megértem; megértem valahogy. És... ha a fejembe nehezen megy bele, megérzem, miről van szó. És ha nehezen is érteném meg, nem baj az, sose izgasson téged. Ismerhetsz, elrágódom rajta addig-addig, míg aztán megleplek, hogy mégis tudom, miről van szó. Hej, te Lajcsikám, valahogy mindent tudni szeretnék mostanában! Okosíts hát... Emlékszel?... Te mondtad egyszer a szemembe azt, hogy én vagyok a világ csodája, ezé az új világé, annyit fejlődtem. Tudod, túloztál, mégis sok igazság volt a szavadban. Más vagyok, mint voltam azelőtt. De itt vagyok előtted... Segíts megérteni a világot, amelyben élünk, apáddal együtt. Okosíts!...

— Hallgatom... S legyen nyugodt, van időm és van türelmem a maga számára. Miről van hát szó? Mi lehet

az, ami ennyire felkavarta az én végtelen türelmű édesanyámat?

Eredicsné ráemelte a tekintetét: ez az ő igazi hangja... ez a simogató lágyság — gondolta. — Milyen ereje van a hangjának! Belefúrja magát a bőrébe, az ereibe ez a hang és végighullámzik az egész testén, búg ott tovább. Méghozzá milyen balzsamosan! De szereti, de szereti a fiát!

Ifjú Eredics észrevette, hogy az anyja ellágyult; szinte félni kell, hogy lebicsaklik a székről. Fölpattant s egy lépéssel mellette termett.

— Édesanyám! — súgta s az állát rászorította anyja feje tetejére. Az asszony átölelte, s neki az volt az érzése, el kell olvadnia anyja szorító karjai közt.

— Édes fiam — motyogta Eredicsné és táncba kezdett a lába — de örülök, hogy itt vagyok... de boldog vagyok!

— Otthon még nem volt, ugye? — kérdezte ifjú Eredics, épp hogy megindítsa a beszélgetést.

— Dehogy... Hozzád vezetett az első utam.

— Akkor vigyázni kell, soká ne maradjon. Apa nyugtalankodik. Neki is vannak jogai. Meg kell érteni őt, azt is, hogy görcsösen ragaszkodik a jogaihoz... igyekszik betartani a szabályt, amit ő teremtett.

— Ha háborog, majd lecsillapítom. Segítsz te is fiam, ha netán veszedelmesen prüszköl. Kimentesz valamivel...

— Majd megegyeznek valahogy. Kis szócsaták miatt fölösleges közbelépnem — és káros is. Tehát... mondja édesanyám, miben segíthetek? Kezdjen hozzá...

— Á, nem megy az olyan hirtelen. Jaj, hol is kezdjem el, hol kezdjem el? Valahogy azt sem tudom, mit is és hogy is akarok. Várj csak, várj... hadd szedem össze a gondolataimat.

— Csak nyugodtan, édesanyám — intett feléje a fia, mint valami kezdő és zavarban levő karmester, a puszta

kezével; nyugalomra intő tenyere, a felmeredő ujjaival lebegett a levegőben.

— Jaj, jaj, édes fiam — sok a baj! — sóhajtott az asszony. — A nyíves baj...

— Túlságosan kizökkent a nyugalmából. Ennyire talán mégse kellene átadnia magát a dolognak. Felőrlődik. És... ítélni se tud így helyesen. Azt a kis zugolyt meg, amit annyi éven át építgettek és óvtak maguknak, épségben meg se tudja tartani... kicsúszik a hatalmából és a társát, az apámat, ahelyett hogy megnyerné, elveszíti. Pedig megnyerni kell őt, aki tiszta ember, csak kissé elvakult. Ésszel, tiszta lelkesedéssel nekünk kell hatni apámra és a hozzá hasonlókra is. Azt hiszem anyám, a legkisebb ellenfelekről van szó...

— De azt hiszem, sokan vannak, fiam. Én tudom, hogy sokan.

— Mindjárt, mindjárt... Persze, lehet, hogy sokan vannak — az könnyen lehet. De mégse olyan sokan, hogy ne boldogulhatnánk velük. És... mondom, kis ellenfelekről van szó. És: lényegében nem is ellenfelek ezek. Számukra csupán a megfelelő feltételeket kell megteremtenünk, hogy jól éljenek, harapjanak jókat az ínyüknek kedves ételekből, igyanak kedvükre a kábító italokból; meglátja, rögtön megváltoznak.

— Értelek, fiam, értelek... A feltételeket! Dehát épp erről van szó! Ekörül történik valami hiba. Morognak az emberek, morognak itt-ott és még ütni is képesek volnának azt, aki elébük áll és szép szóval, szépre festi előttük a mát, meg a holnapot és türelemre inti őket ezért. Apró dolgokról van itt szó — mindenki azt hiszi; én magam is ilyet gondoltam még nem olyan rég. De aztán rájöttem, hogy tévedek. De milyen nagy áron jöttem én erre rá! Azt hittem, elnyel a föld akkor.

Arra a ködös reggelre emlékezett megint, ott a Rákóczi úton; s a gondolatra, hogy meggyalázták, mintha sok-sok tű mélyült volna a húsába.

— Egy magamfajta asszony került csávába nem olyan rég, szemtanúja voltam. Még most is rázkódom tőle, ha eszembe jut. Sorban álltak, tudod... Ezt még nem meséltem neked — kiment a fejemből valahogy, csak most, most jut eszembe olyan pokoli erővel... A kötelességét teljesítette, néhány szót szólt a sorbanállókhoz és majd szétszedték, izekre. Izekre... A vér megfagy az emberben tőle.

— Oktalan, hebehurgya emberek... csúfságra előfordul efféle. Kár fönnakadni ilyesmin! Nyilván abban a néniben is volt valami hiba, ha egyszer emberek közt olyan veszedelmes helyzetbe került.

— Eltaláltad!... Erre magam is rájöttem akkor. Mégis, akárhogy van, nagyon komoly tanulság volt az az én számomra. Régi jó közmondás: más kárán tanul az okos ember. Ott, akkor rádöbbentem arra, hogy azok a hányavetin kezelt „apró dolgok" nem is olyan apró dolgok és hogy az embereket meg kell érteni, különben... Emellé az is megfogant bennem akkor — nem a, inkább azóta! — hogy mondjunk bármit, azért valami hiba mégis van körülöttünk — baj van velünk, fiam. Ahogy te mondod: a feltételek! Ninosenek úgy biztosítva, ahogy kellene.

— Azokat a kis zökkenőket, amik adódnak az életünkben — építésünk velejárói azok — nem szabad tragikusan felfogni, édesanyám. De hiszen minderről tanulnak eleget...

— Ezeket tisztán értem... a tananyag megragad a fejemben — már megragad! El tudom mondani neked betűről betűre.

Értem, értem — siklott volna rá könnyedén a szava, de visszafogta. — Valahogy érdemesebben, érdemesebben szegénykének — ösztökélte magát. Türelmetlenül fújt néhányat, töprengett, mi is legyen hát az az érdemes dolog, amivel előáll, de abból semmi nem jutott az eszébe. Kis fordulók és buktatók után gondolatai az is-

mert sínekre kanyarodtak, ahol biztosan otthon érezte magát. Egész felvillanyozódott ettől. Szállt, szállt szóról szóra a gondolata, fújta volna, mint a betanult, ezerszer eldarált leckét, amely már tekintélyt szerzett neki — amelyért annyi, de annyi dicséretet kapott.

Hiába — jutott eszébe — nincs erőm ellenállni a megszokottnak, amely visz és lenyom... A gépiesség, a mechanizmus: pokoli erő. Sodor, sodor... hiába, ez a kényelmes... Főleg, ha olyan elcsigázott az ember. Hogy is akartam mondani az előbb?... Igen, igen!... És rákezdte:

— Hibáink vannak, édesanyám, elismerem. De nem végzetes hibák. Az ellenség viszont felnagyítja, eltorzítja ezeket a sokszor szinte szükségszerűen adódó csekélységeket. Meg kell vallani, néha nagyon tehetségesen — agyafúrtan, ravasz eszközökkel dolgozik az ellenség és kis gyengeségeinket kitapogatva, jelentős károkat okoz. Dehát... Ez mind a mai életünk velejárója. Azért kell nyitott szemmel néznünk, s a romboló szándékoknak mindenütt útját állnunk.

— Igen, igen, édes fiam... Tudd meg: én veled bízom.

Ifjú Eredics csak tovább hajtogatta a magáét, mintha semmit se hallana:

— Hogy az ellenség miben sántikál — miben bízik, tudjuk mi jól. Csakhogy... azok az apróságok, amiről édesanyám is említést tesz, nem mélyülhetnek válsággá a mi társadalmi rendszerünkben. Az nálunk egyszerűen lehetetlen! Zökkenők — helyenként zavarok az ellátásban, miegymás, lehetséges... növelheti ezt az ellenség aknamunkája éppen elég mértékben, de... de mi ezeket kibírjuk. Tessék nézni... ha a kapitalizmus — ahol létezik még — remél, sőt fenekedve biztos a dolgában — annyi vészes és kikerülhetetlen válsága után, akkor... akkor nekünk, a mi társadalmi rendszerünkben, mi okunk lehet az aggodalomra? Lehet-e vitás az, hogy a mi

gazdasági rendszerünk fejlettebb, mint a kapitalizmusé? Ez, azt hiszem, ma már vitaalap sem lehet. Egyszerűen túl vagyunk rajta.

Állát a markába fogta; szavai hatását figyelte. Meg volt nyugodva. Arra gondolt, röviden és tömören fogta össze mondanivalója lényegét. Majd — fázósan bár — az jutott eszébe: nem ezt, mégsem ezt kellett volna mondania. Vagy, ha már ezt is mondta, akkor másként kellett volna mondania. Velősebben...

Tépelődött az esetleges kudarca miatt. — Csőd... ez a teljes szellemi csőd — forgatta a fejében és elkomorodott.

Az anyja maga elé meredt; úgy tetszett, fontolgat — a fia szavát méri.

— Jól mondod, édes fiam... Értem én ezt. Efféleképp tanultam róla. És... Nem csak tudom, érzem is, hogy igaz az, amit mondasz. Csak tudod... annyi a dühös, morgószájú... az apró rágcsáló; ezek veszedelmesek ám!

— Szemmel kell tartani őket — vágta rá magabiztosan és készenlétben az esetleges érvek ellen. — Küzdeni kell ellenük, édesanyám. Azért tanul... azért van meggyőződése. Fel van vele vértezve... fegyverek ezek... Aztán ne feledje: rengeteg a jószándékú ember, akit meg kell nyernünk. Nevelni, nevelni!...

— Igaz, igaz... De azért — gondolj a leghatalmasabb tölgyfára, fiam... Áll a tölgy — sokszor végiggondoltam ezt mostanában — áll a tölgy, dacol a viharral, minden idővel és egyszer csak rágni kezdi egy hitvány, puhatestű féreg, keresztbe-kasul vájkál benne és a büszke tölgy oda lesz; nem tud védekezni a hitvány féreg ellen; szörnyű tragédia ez!

— Csakhogy ne feledje: nekünk fejünk is van, amivel gondolkodunk, szemünk amivel látunk, s kemény öklünk is, amivel le tudunk csapni a rágcsálókra, még ha

nem is olyan puha testűek is, mint az a bizonyos tölgyet rágó, kártékony semmiség.

— Az igaz... Elismerem, le tudunk csapni rájuk. Mégis, veszélyesek. Oly erővel nyilatkoznak meg néha, hogy meg kell hökkenni tőlük. Az elevenünkre tapintanak... Nem tudom, hogy vagy ezzel... Én... Mostanában előfordul: mintha két arcom, két szám lenne; kétarcú lény vagyok... — főleg az apáddal szemben. Azt hiszem, még a mosolyom is eféle... Nem szállok vele szembe túlságosan, úgy teszek, hogy ide is egy kicsit, meg oda is. Hogy is mondjuk mi az ilyen emberre?... Fáradt a fejem, nem jut eszembe az az idegen szó.

— Opportunista!...

— Sajnos az... Meggyengültem.

—¿Ez baj... — motyogta ifjú Eredics, fejét rázva. — Hiszen hiba, szó se róla, akad; ez ellen nem vagyunk és nem is lehetünk beoltva. De ezt eltúlozni — vigyázat! — ezt eltúlozni nem szabad. Apró zökkenők... Ezekből messzemenő következtetéseket levonni hiba, azt hiszem. Tessék nézni.... nem mehet simán, minden zökkenő nélkül a munkánk, ezernyi az akadály... Idő kérdése azonban és meg fogjuk teremteni ennek a népnek mindazt, amire szüksége van. Mi vagyunk hatalmon, kezünkben az ország anyagi és szellemi ereje... Meglátja, csodákat fogunk művelni. Az sem kevés, ameddig eljutottunk, a saját erőnkből! Apró hibák, kis zökkenők... Kis idő múlva úgy emlékezünk vissza ezekre, mint csöppnyi kellemetlenségekre, amik olykor zavarták, de meg nem állíthatták a haladásunkat.

— Gondolod, fiam?... A mélyéig látnád azt, amire célzok... azt, amiről szó van?

— Biztos vagyok benne! Bízni kell. A bizalmon rendkívül sok múlik — talán minden. Amit eddig véghez vihettünk, zömében azért volt lehetséges, mert a milliókban erős bizalom élt irántunk. Hallgattak ránk és követtek bennünket.

— A bizalom... Tyű, szörnyű nagy dolog, tudom én! De most, mondom, sokan morognak ám, édes fiam... és ezek között, észreveheted, apád mintha vezérkolompos volna.

— Áh, túloz, édesanyám! — futotta el az indulat ifjú Eredicset. Szája megrándult. Ingerülten hadonászott. Új, szokatlan dolgok érték és bolygatták. Valahogy olyan érzés vibrált át rajta többször is, hogy bűnös cselekedet játszódik le előtte, a fülehallatára. Anyja megpendített valamit, ami, ha tovább feszegeti, a végtelenbe vezet... Átkozottul rossz irányba s aminek legjobb elejét venni, szózuhataggal, ellentmondást nem tűrő érvekkel elvágni az útját. Elvágni?... Elgázolni!... De az anyja!... Ez a fényszerű jelenség, ez a hamvas tisztaság mégsem olyan, mint a többi nagyszájú, fúró-faragó, romboló szándékú provokátor. Itt, ebben az esetben hiábavaló és oktalan dolog volna a mindenen átgázoló erély — sőt: bűn lenne! A selymes, szeretetbe vont szó, a logikus meggyőzés, lépésről-lépésre inkább segít itt...

— Gondolod?... — bátortalankodta Eredicsné és szája lefittyedt; ölébe konyult kézzel ült s meredten nézett maga elé. — Néha, ha apád bömböl, olyan a fejem, mint a sántán kalimpáló óra — egészen megszédít — panaszolta lassan ejtve a szót. — És... olykor, mintha hajlanék felé mostanában — fűzte hozzá vontatottan és lehajtotta a fejét, szeme idegesen röpködött. — Olyanokat mond, hogy bizony, van idő, amikor megrendülök: Kíméletlen erővel mondja és olyan határozottan, hogy... magamban — magamban csak! — elismerem: igaza van. Pláne, ha összevetem a mondását azzal a múltkori esettel, ott a Rákóczi-úton...

— Azt kell hinnem, képzelődik, édesanyám. Feltétlenül! — Fogát megszívta legyintett, majd fagyosan mosolygott. — Felül egyetlen kirívó, de túlságosan szóra sem érdemes esetnek...

— Érdekes... Képzelődném? — Nagyot nyelt, feje

belebillent. Idegesen kapkodott az orrához, a hajához, szája szélét rágta, miközben fészkelődött a széken. — Érdekes... képzelődném? — motyogta — hm, hm... Jól adod. — S arcára vérvörös pír ereszkedett. A szó megütötte, elmerült s újra fölbukkant benne. Ilyet!... Ő képzelődnék! Lehet, hogy bolond lett, agyalágyult?

Egyre görnyedtebbé vált. Arcának vérvörös színe már nem tüzelt, fakult, enyhe rózsaszínbe omlott. Mintha megnémult volna, pillanatokig csak nézett a fia szemébe. — Mondd — szólt aztán határozottan, nyakát előrenyújtva — mondd... de őszintén: te még nem rendültél meg soha?

Ifjú Eredics elsápadt. Megütődve fürkészte anyját. Mi lelte, mi bolygatta meg? — futkosott benne a kérdés. S anyja tekintetétől nem tudott szabadulni, rátapadt, szúrta, zaklatta a feleletért. Megrendülni!... Ő!... Szent ég, ilyen kérdést se kapott még! Hogy milyen leckét tud feladni az ő édesanyja... — Fejét ingatva, arcán fénylő derűvel, határozottan válaszolt:

— Nem én, anyám! Soha!... Mi okom is lett volna rá?

— Nem tudnám én azt pontosan megmondani.

Ifjú Eredicset nógatta valami, hogy feszegesse tovább, ha már egyszer ilyesféle kérdésekbe bonyolódtak. Tisztázzák előírás szerint, ami tisztázandó — semmiféle zavar ne maradjon a fejben, mert az káros — bajt bajra halmoz. A meggyőzött, tisztánlátó ember a társadalom egészséges gerince — az áll a lábán rendületlenül és bomlasztani nem enged. Nézzük csak, hová vezet ez a lassan gombolyodó vallomás... mi van a mélyén? Mindig a lényeg az izgalmas, az, amiért felvetődik valami...

— S maga, édesanyám? — kockáztatta meg. — Hogy jutott eszébe ez a súlyos szó... ez a furcsa kérdés? Talán bizony komolyan mondta: megrendült volna valamikor — valami miatt?

— Nem tudom... nem tudom, szabad-e ilyet mon-

danom? Ha belegondolok, azt kell hinnem, hogy nem. Elgondolkodtam én nagyon egy-két dolgon... Ugye, édes fiam, ez még nem megrendülés? De éppen azért beszélj őszintén. Magunk között vagyunk — egy úton haladunk... Mondd, édes fiam: jól megyünk mi, helyes az irány? Az, amit akarunk, amit teszünk, mindenkinek a javára lesz? Te... Úgy vedd ám, hogy ezeket nem csak én kérdem, ezeket mások is kérdik, s éppen azok, akiknek te, velem együtt a javát akarod. Tudod — megmondom őszintén: félek, hogy bekötött szemű, vén csacsinak, butának látszom előtted, olyannak, akin még a gügyögő gyerek is kifoghat. Félek... De az a szerencse, hogy te nem vihogsz rajtam... — Na, édes fiam... — Hallgatsz? Én, ha úgy vesszük, kész is vagyok — egyelőre kiadtam a magamét. Talán kérődzöl rajta?

Ifjú Eredics a mennyezet felé vetette a tekintetét, köhintett néhányat, dűlöngött a széken, csücsörítette a száját — latolgatta a mondanivalóját. Hosszú lábait maga alá húzta, majd jobb térdét átkulcsolva felemelte, és hintáztatta kis ideig.

Eredicsné merőn nézte; húsos szájáról mohón várta a szavakat. — Gondban van a fiam — jutott eszébe, és félretartott fejjel hajolt az arca elé, hogy talán úgy, a szemével buzdítva hamarabb megered a nyelve. — No csak, no csak — szerette volna mondani, ahogy biztatásként szokás, de inkább csak várt, szóra ittasan, nehogy felzaklassa a fiát, aki egész biztosan helyreigazítja majd az ő megkuszálódott életének fonalát; olyat mond, ami gyógyír lesz az ő égő lelkére — nyugalmat ad s nem fut többé, mint az üldözött, aki hazájával a lelkét is elvesztette.

— Mindenesetre elemében van ma, édesanyám — szólt ifjú Eredics, némi zavarral küzdve, épp hogy megtörje a csendet, ami, úgy érezte, húrként feszül anyja és ő közötte, s zavarja gondolatai ráncbaszedésében. Közben az is eszébe jutott, hogy ez aztán igen, nesze fiú, for-

gasd meg magadban a kérdések özönét, s aztán vágd ki a rezet!... Milyen furcsa helyzetbe is kerül az ember, amikor kertelés nélkül zúdítják elé gondjukat, bajukat az emberek, a tiszták, a romlatlanok... szinte tenyerükön kínálva a lelküket, nézzünk belé, mint a felszaggatott sebek kellős közepébe, és leljük meg ott a baj okát, gyógyítsunk — gyógyítsunk vele magunkon is. S milyen baj az, hogy ez az őszinteség olyan szokatlan jelenség kint az életben; úgy látszik, mintha csupán a négy fal között és négy szem között nyílnának meg az emberek — és akkor is vigyázva, óvatosan szemezve a szót, a lelkük párjának érzett ember előtt...

Hű, de nehéz helyzet!... — sziszegett magában.

S csak ringatta magasra húzott térdét. Rágóizmai meg-megfeszültek, ahogy egészséges fogait keményen összeharapta.

Valami hiba van bennünk — rágódott tovább, s teljes arccal fordult anyja ittas, figyelő szeme felé. — Milyen szép most — villant az eszébe — csupa várakozás és... segítőkészség a tekintete; orcája két felét színesre pingálta az izgalom. Édesanyám... azt hiszem, elszoktunk az őszinteségtől, s lásd, bedugul az ember, ha tiszta, őszinte kérdéseket szögeznek neki... kibúvót, mellékes dolgokat kergetünk magunkban és gyűjtögetjük össze feleletül, mert, mert... féltjük eddigi munkánk eredményét, féltjük új életünket, amely tele van — vitán felül áll ez — tele van nehézséggel, megoldatlan problémával, amelyet az időre szeretnénk bízni, mert hiába, a tehetségünk, a jószándékunk egyelőre kevés hozzá... Szörnyű nehéz állapot! Az ember arra kényszerül, hogy ha kicsit is, másról beszéljen, mint amiről szó van... Az, aki felelősnek érzi magát a mások sorsáért is, néha ilyen kettősségben él... Ez a helyzet, édesanyám... Dehát téged azért ezzel mégsem lehet kifizetni. Előtted, neked, valamivel többet kell mondani.

— Feladta a leckét, édesanyám — szólalt meg végül.

— Szerencse, hogy nem bölcs feleletet vár tőlem, hanem egyszerű szót, őszintét.

Eredicsné felkapta a fejét. — Tudtam én, tudtam, hogy nem hagysz magamra — gondolta és sóhajtott. Vágya kélt, hogy hálából megsimítsa fia kusza haját, ujjaival végiggereblyézze, mert bántotta a szemét.

— Igaz, fiam — mondta. — Csak olyat várok tőled, amit bevesz a fejem s meg tudom emészteni.

— Igen, igen, csakis — bólintott ifjú Eredics. — Hát tessék csak nézni... az előbb már céloztam rá: legelőbb magunkban kell rendet teremtenünk — önmagunkkal elintézni a vitás ügyeinket. Tudnunk kell, hogy hová tartozunk és miért — s amit csinálunk, annak is tudatában kell lennünk, hogy miért csináljuk.

— Értelek... Rendet teremteni önmagunkban, mondod. Hisz ez az! Itt a bökkenő. Nálam ekörül van most baj. A rend helyett teljes zűrzavar uralkodik bennem. Kimondtam én azt neked világosan.

— Meg is értettem, édesanyám — felelte. S ahogy biztosnak ható feleletére melege lett, töprengeni kezdett, vajon biztos-e, hogy megértette azt, amit anyja kimondott.

Arra a meggyőződésre jutott, hogy túlságosan hirtelen és könnyedén felelt — az esze nem mérte meg kellőképpen az elhangzott szavakat s legfőképp azt, ami mögöttük van — ami mögöttük lehet. Hibázott. Fogadkozott, hogy a megszokott és már vérévé lett védekezés helyett közelebb engedi magához anyja szavait, és nemcsak az eszével igyekszik boncolni, a lelkével — érzéseivel is megméri, úgy igyekszik majd kitapintani a lényegüket. Mert hiába, azt kell hinnie, valami mélyebb értelem húzódik meg anyja szavai mögött, amit rejteget; a szégyenkezés, talán a szemérem akasztja útjában — segíteni kell hát: fedje fel, ami megfogant benne, fedje fel, ami bántja.

S amíg így forgatta magában tervét, anyja panaszos, fátyolos hangon újra szólt:

— Hajós a tengeren, minden szerszám nélkül — úgy vagyok most itt... forgok a tengelyem körül, keresem az irányt, megzavarodva... a sok gonosz pedig körülöttem csak lök rajtam egyet-egyet, csépel is, ha durva kedve elragadja, én meg, na Lujza, merre hát egyáltalán, nyöghetem magamnak. Ki az, aki nem keveredik meg így?

— Egy kicsit túloz, édesanyám... Meg kell mondanom: alig ismerek magára. Azt hiszem, éppen elegen vagyunk a gonoszok ellensúlyozására, akik viszont biztosan és határozottan mutatjuk a helyes irányt.

Tessék! — rótta meg magát tüstént ifjú Eredics — megint a könnyebbik fele... megint a kész formula bukkan elő benned! Rögtön a kioktatás — a védekezés, az ellenbizonyítás kapásból — szinte gombnyomásra. Hiba ez, hiba hallod... Hagyd hát közel férkőzni magadhoz az embert — biztatta magát — az anyádat... a szavát merítsd meg magadban, és várd meg a belőled visszaverődő visszhangot, aztán felelj; különben biztos, hogy elhibázod... hamisan szólsz.

A forróság végighullámzott tagjain. — Gép vagy különben, rossz műszer... Nem érzed? Mintha rozsdamarta rugók igazodnának benned? — De igen, de igen — felelte rá magában, és sűrűn nyelt, mert a torka kiszáradt a figyelésben, a feszült várakozásban, ahogy önmagában, önmagával vitázott, és szavára saját szavát várta.

— Várj, várj — esedezett Eredicsné, szinte szepegve. — Ne bánts még... ne bánts túlságosan, amíg... teljesen ki nem öntöm a szívemet. Van itt valami, amiről még te nem tudsz, amitől tudomisten leesne az állad, ha meghallanád.

S e kis vallomásra, érezte, tűz lobogott fel a képében. Alig tudta megállni, hogy ne mondja el a bánatát, hogy ki ne fakadjon, fájdalmát panaszolva. — De nem, még

nem — mondogatta magában, és szájára lapította a kezét, mintha kínzó csuklását takargatná, mert attól félt, hogy hiába vigyáz, egyszer csak kicsúszik száján a vallomás. — Lassan csak, kíméletesen előkészítve a rémisztő hírre — kalapált a fejében — különben megszakadhat a szíve szegénykének.

Az asztalra hajolt, hogy minél közelebb kerüljön fia sugárzó szeméhez s úgy mondta.

— A helyes irányt, mondod... Hát azt mutatjátok. De ha egyszer megszédül az ember, és úgy kering, mint valami kólikás...

— Meg kell nyugodni és újra számotvetni mindennel... Hinni kell azokban, akik a szívünkhöz is és az eszünkhöz is egyformán közelállnak és csak a helyes irányban igyekeznek kormányozni bennünket.

Látod, megint csak itt tartasz! — pirongatta magát. — Nesze neked kész recept, tömd vele anyádat... Hiába, te már csak elhamarkodva tudsz felelni. — De helyesen és a szükségest! — vágta rá gyorsan. — Ohó! — intette magát. — Úgy látszik, elhivatottnak érzed magad arra, hogy biztosan megítéld: helyesen látsz-e és okos-e, helyénvaló-e a szavad? — Természetes! Ki-ki a legjobb tudata, lelkiismerete szerint ítél... — És a kételyed, a vitád önmagaddal?

Hű, de nehéz helyzet! Hogy mi mindenre nyitja ki a szemét, mi mindent old fel az anyai szó! Bele kell szédülni... Illik alaposan elgondolkozni ezen.

Idegesen kapkodta a fejét. Gondolatai szavakká formálódva és egymást űzve sorakoztak fel, s ő csak fűzte, fűzte őket egymás mellé. Szőtte volna még tovább gondolatait, de anyja lágy hangja megakasztotta ebben:

— Hinni... Ezt mondom én is mindig. De ha van olyan idő, amikor nem is tudni miért, meginog az ember? Akkor mitévők legyünk?... Valami sérülést mindenki szenvedhet... Vagy talán mások be vannak oltva ez ellen? Veled szemben, édes fiam — csak előtted mondom

ki ezt! Emberek vagyunk ugye, mindenféle balesetnek kitéve.

Ifjú Eredics arra figyelt fel, hogy anyja szavában valamiféle rejtett fájdalom, keserű panasz búg, az színezi olyanná, hogy szinte markolja a torkát, s amikor felenged, elömlik, szétárad ízein, és rezeg, vibrál ott jóideig, mint a fáradt áram, amiben nincs erő szikrázva fényt fellobbantani.

Felelj... felelj valamit anyád panaszos szavára — biztatta magát némán. — A szavakká érett, elhangzott gondolat pár nélkül, egymagában, árva csak.

Aztán, ahogy felbukkant és szavakba fordult fejében az anyja szavai által életrehívott gondolat, nem birkózott vele tovább, engedte útjára, menjen, tapadjon meg, raktározódjon el anyja szívében, segítse őt föl, föl... talán lesz hozzá ereje.

— Nincs más orvosság, édesanyám — mondta fejét lógatva — hinni kell és bízni!... Akiben elvi tisztaság uralkodik, az nem is cselekedhet másként. A szilárd elvi alap... Anyámnál talán ekörül van némi hiba. De az nem lehet veszélyes... Szó se róla! Hisz ismerjük egymást, jobban mint a saját tenyerünket. Nyilván fáradt... Túl sokat hadakozik apámmal, ez felőrli. Vigyázzon, ne adja át magát a csüggedésnek. Hirtelen, gyönge pillanatok — talán az fogta el. Igyekezzen kiheverni... Tegye túl magát rajta. A legnagyobbak életében is adódhatik ilyen.

Fölsóhajtott, fejét hátravetette. Valami könnyed, jó érzés hullámzott át rajta, amiért olyan folyékonyan, megítélése szerint elegáns kifejezésekkel és meggyőzőn felelt anyjának. Előbbi gondjait sietett elhessegetni, félretenni máskorra, mert úgy hitte, hogy most, olyan röptiben nem csinálhat számadást erről a hirtelen és nagyon meglepően felbukkant — meg kell vallani: nagyon időszerű és néhány percig erősen marcangoló gondolatáról — aggodalmáról, hogy valahogy mint a gép, gomb-

nyomásra felelget ő, és felelgetnek mások is az őszinte szóra — örök kapkodó védekezés, kioktatgatás mindig és mindenütt — meg kell ezt vizsgálni, de máskor, ne most — elemzésre, komoly önvizsgálatra van szüksége.

Nekidőlt a falnak, állát leszegte; sűrűn pislogó szeme szűntelen anyja gondterhes, el-elboruló arcán lebzselt, a száján, ami ráncosodott, csücsörödött. — Úgy látszik, részére kevés és nem eléggé meggyőző a magyarázat — gondolta — enyhe oldószer a sérelmére, ami... megüli kívül-belül; hatalmasan eluralkodott benne. Az, az... valami sérelme lehet az ő édesének. De mi?

Keze megemelkedett öléből, utána nyomban jobb térde is, hogy meghintáztassa egy kicsit, közben töprengjen valami jó ötleten, esetleg csacskaságon, földeríteni, nevetésre bírni az anyját. Hagyja már a fekete gondot — elég volt mára, tegyen el belőle holnapra is.

De mindez csak szándék maradt, lábát visszaejtette a kőre, cipőjének vasalása élesen, rezegve koppant, kezét visszacsúsztatta az ölébe, és morzsolgatta csontos ujjait. — Ilyen nehéz esete még nem volt... Úgy látszik, ez a drága öregasszony lesz az első, akivel nem boldogul.

A csendbehulló pillanatok pedig, mint súlytalan, de annál terhesebb füzérek körbefolyták és rohamozták a szívüket; egyre lázasabban vert tőle; szinte hallották dobolását.

Szenvedtek a rájuk feszülő csöndben; elbágyadó szemüket lesütötték — lesz ahogy lesz, megfeneklettek, bedugultak: nincs szavuk — nincs mentség!

Míg aztán Eredicsné mocorogni, merev derékkal fészkelődni kezdett. Összeszűkült szemét megjártatta az asztal lapján, vizsgálgatta a linoleum zöld kockáit, aztán tekintete fia oldaláig, majd onnan fel, fia arcáig kúszott; a szemét kereste, hogy abba fogódzon, mert nagy elszánásában arra volt most szüksége. Bágyadt lett; majdnem síró, hunyorgó szemével szinte esedezett.

Ifjú Eredics mégis nagyon megörült. — Végre, végre

— gondolta — csakhogy megnyílik!... Ilyen némán nem lehet ezt elviselni... az ember marcangolja magát — tele lesz bűntudattal, mert azt kell hinnie, valahol vétkezett az anyjával szemben. — Végre, végre! — újjongott, és mosoly bomlott ki az arcán, szája szétfeslett várakozásában; fehér fogsorának íve derítőn virított elő duzzadt, piros szájaszéle mögül.

Szembefordult az anyjával, kicsit lejjebb és előrehajolt, az arca alá, hogy úgy biztassa szívét kiönteni. — Hamar csak, hamar — szerette volna mondani — itt vagyok, segíteni kész, csak nyissa meg szavai zsilipjét, zuhogtassa szavát, mindegy, akárhogy kopácsol majd a lelkiismeretén.

— Köszönöm szépen, édes fiam, minden szavadat — kezdte végül Eredicsné erőtlenül, vontatottan s a szeme egy pillanat alatt nagyra tárult, nézése megtapadt fia vonásain. Görnyedt helyzetéből fokozatosan felemelkedett, s a pillanatnyi szünetben arcának vonásai megkeményedtek. Egész testtartásán látszott, hogy most valami nagy dologra szánta el magát. Izgett, mozgott, fontolgatott — a langyos levegőben még a fejének is kereste a megfelelő helyet. — Örülök, hogy találsz mentséget a számomra, méghozzá nem is egyet — folytatta; pillantása belefúródott a fia szemébe, s forrón hullámzott a szíve.

„Mondja, mondja, édesanyám!" — ösztökélte magában szótalan és még a feje is belebillent, ahogy segíteni igyekezett.

— Olyan ez nekem, édes fiam, mint az orvosság... Hidd el, ha szidnál, ha gyaláznál, gyöngülnék tőle... Ha — de szerencsére te nem vagy olyan természetű. De hisz éppen azért...

Itt megint megakadt, szemét idegesen körbejártatta s a feje fölött még a mennyezetre is fölsiklott rémült tekintete; úgy tetszett, azt lesi, nem dől-e össze a világ a feje fölött, ha kiböki a legborzalmasabbat — s már a

szándékra is nem nyílik-e meg a mennyezet, mállva és zuhogva.

S magában elfohászkodta: — Itt az alkalmas pillanat, amit nem lehet elmulasztani...

— Hjaj! — sóhajtotta — várj már édes fiam, csöppet se türelmetlenkedjél, nem olyan egyszerű ez. Vallanom kell most, előtted...

Ifjú Eredics megdermedt. Hideg nyaldosta a hátát, mellét. Homlokát cikcakkban, enyhítő hűvösség érte: odakapott, megnézte ujjait — nedves volt. Olyan meredten figyelt, szúrt tőle a két szeme. De semmi pénzért nem szólt volna most, még biztatásképpen sem. Menjen magától, ami megindult — égesse fel köztük a levegőt is, ha olyan szörnyű az, amiről szó van, amiről szó lehet — emésszе el őt a tűz azonnyomban, annyira, hogy még hamuja se maradjon, ha netán ő volna bűnös valamiben.

Cipője sarka nagyot koccant a kövön. Két kézzel kapott a térdéhez, hogy lenyomja, ne remegjen.

S egy-két hamar elfoszló, semmibe omló gondolattal vette tudomásul, milyen gyenge ő — a lélek majd kiszalad belőle, hirtelen úgy meg tud ijedni.

Füléhez, orrához kapott, dörzsölte, mert kíméletlenül viszketett.

— Úgy gondolom én, édes fiam, holmi titok ne szennyezze be a mi viszonyunkat...

Szent ég! — sikoltott ifjú Eredicsben a gondolat — s hirtelenében a drágának, szeplőtelennek hitt Rozikája is eszébe jutott, aki talán helyrehozhatatlanul vétkezett ellene, de ő vak volt, mint minden szerelmes és vakon bízó férfi s most, íme kipattan a titok...

Tépte, marcangolta a tenyerét, körmei mély barázdákat szúrtak húsába; szíve félrevert, mint a vészhírre megrángatott súlyos harang — azt hitte le is szakad. Sóhajtozott. El nem tudta képzelni, mitévő legyen, ha bénító sejtése igaz. Két gyermeke, a pötyögő, csoszogó Julika, meg a huncutkodni kész, higany gyorsaságú Robi,

feketébe vont látomásként úsztak felé a levegőben; a kín csavargatta az orrát: alig ismerte meg őket.

— Álljunk tisztán egymás előtt — folytatta Eredicsné. — Úgy gondolom, anyának fiával szemben ugyancsak törekedni kell erre. Nagy baj származik abból, ha nem így van... s a közös kis bajuk se gyógyul meg másként — korhadt betegek maradnak örökre, ha szemre egészségesek is... Már régebben szólni akartam... Tudd meg a véres valóságot. Talán befolyásol valamerre és... másként fogsz látni — talán jobban. A tanácsaid... szóval, mit tudom én!

Ezt nem lehet tovább bírni! — nyöszörgött magában ifjú Eredics. Összecsuklott, ráhajolt a tapadó linoleumra, úgy figyelt.

— A minapi szerencsétlenségről van szó, ami ért engemet... A minapi?... A fene ette! Látod, tisztára megkótyagosodtam — az idő is összezavarodik bennem; ami régebben volt — igaz nem olyan régen — úgy tűnik fel, tegnap volt csak, vagy tegnapelőtt. Hjaj, hajaj, tudod...

Arcára borította tenyerét, szűkölve görgette benne a fejét, aztán tíz ujjával a hajába túrt, megmarkolta, húzta, húzta a haját.

Fia hegyesebbre illeszkedett a széken, valami égető, rémítő sejtése támadt. Csak nem?... Édes... csak nem?...

Hosszan sziszegett, szívta a fogát; a hideg levegő süvítve tört utat magának fogai szűk rései közt, verte nyelve megránduló hegyét; keze ökölbe rándult, vadul szorította a semmit; halántékán egyenletesen lüktetett az ér. — Bimm — bamm, bimm — bamm — hallotta őrjítően a fülében is.

— Az a valaki, édes fiam... az az öreg vagy idősödő nőszemély, akit összevissza csépeltek a minap... a minap vagy mikor, az az eset, amit úgy állítottam be,

hogy én csupán szemtanú voltam ott — az a nőszemély... az az asszony én magam voltam az...

Nagyot sóhajtott, szemét lesütötte. — Nesze, végre kint van! — mondta magában és nagyokat fújt; a megkönnyebbülés érzete lassan szivárgott végig a tagjain. Görbült ujjakkal arcának meredő két kezét homályba borult szemmel, meredten nézte; valahogy olyan sejtése volt, hogy szégyenével csak emögé a két, kiszolgált tenyere mögé bújhat.

Keze emelkedett, ellágyult és megnyúlt arca tenyerébe bukott; aztán beletemetkezett, hogy még fény se hatoljon át az ujjai közt.

Nyöszörgött, nyöszörgött a szemére borult sötétben. S míg szája gőzösen mozdult, hogy kimondja az engesztelést s egyben vigaszt, megnyugtatást váró szavakat, a minden anyai kínt feloldó könnyek csatornái megnyíltak és elöntötték égő szemét; patakként dőlt tenyerébe a fájdalommal terhes, fia szívét is megáztató víz s ott ellatyakosodva végigfolyt arcán, csorgott le az állahegyére, mint az elcsordult, bő harmat a hízó vetésen. Háta belegörbült, ahogy kezdte:

— Most legalább tudod, mi alázott a földig, és mi zavart hozzád ilyen veszettül, ha sokára is. Elég volt rászánni magam... De egyedül már nem bírtam tovább... Meg kellett osztanom veled. Segítsd... segítsd cipelni — vagy elfelejtetni ezt a szégyent.

S hogy mélységes csönd fogadta zokogását és elcsukló szavát, fölemelte a fejét; az volt az érzése, egyedül maradt a konyhában s csupán magának motyog, gőzös, forró szava részvétlenül hull csak, hull a semmibe.

Fia egészen megsemmisülve kucorgott az asztal másik végénél. Már régen esett meg vele: szeme könnybelábadt; s benne, mint valami fakult, homályoslapú tükörben, elmosódott körvonalakkal, minden hunyorgatásnál billent, s bukfencezett egyet az anyja; pillanatok osontak el, míg aztán riadt, ázott arcával, helyre igazodott előtte,

s pontosan kivehette formáját úgy, ahogy emlékezetébe örökre beivódott, s hordta magában — maga elé vetítve idézte, mint mását, amely őt teremtette, és amelyet most már ő is megteremt magának bármikor, ha ráemlékezik és figyeli, nyomon követi — őrzi lépteit is...

— Édesanyám, te szegény — sóhajtotta, de hang nem jött ki a torkán, bár ajkai mozogtak; a merengésében összegyűlt nyála, szája mozgásától bugyborékot vetett s elpukkanva, hűsítőn permetezett a szája szélére. Ernyedten nézett az asztalon át. Nem tudta, mitévő legyen. Megnémította ez az elképesztő vallomás.

— Szegény édesanyám — dünnyögte erőtlenül.

Eredicsné, látva fia meghatottságát, szűntelen szipogott; öklével nagygyorsan le-letörölte előgördülő könnyeit, mintha űzné is, takargatná is kibukkant gyöngeségét.

— Sose bánkódj ezen, édes fiam — szepegte aztán, amikor valahogy magáratalált. — Sebnek komisz seb ez bennem, mérges, koromfekete szélű, de... de meglásd, beheged... Vart kap az, és mire az lehull, nyoma se marad az egésznek. A gyógyulás... figyelheted, máris megindult. Igazán mondom ezt...

Ekkor a fia megmozdult, s bágyadtan az asztalra emelte két kezét, majd odacsúsztatta az anyjának, fogja meg, vagy adja bele az ő két, görcsös kezét.

Eredicsné mohón kapott érte, megmarkolta és olyan erővel, olyan hirtelen rántotta a szájához, hogy a fiának ideje se maradt feleszmélni.

Aztán hangosan és el-elcsuklón felzokogott. Csókolta, záporozó könnyeivel öntözte fia összemarkolt ökleit.

— Édes fiam... vénségére, látod, mibe keveredik az ember, látod, mibe! És te nem szólsz semmit, csak nézel... Azt kell hinnem, vádolsz a szemeddel... megvetsz talán. Örökkévalóság volt az, míg egyetlen kukkot szóltál..., míg idenyújtottad a kezed. Hjaj, hjaj, mibe sod-

ródik az ember, aki jót, mindig csak jót akar — jobbat, mint volt bármikor!

Ifjú Eredics szája megvonaglott. Az asztalon át, kezét az anyjáéban hagyva fölállt, s székbe, asztallábába botolva, görnyedten az anyjához igyekezett.

Eredicsné felélénkülve figyelte a megindult és hirtelen fölémagasodó fiát, majd talpraszökkent ő is.

Egyszerre termettek az asztal közepénél. Szótalan lendülő karjukat egymás köré fonták. Válluk hol megfeszült, hol ernyedten lejjebb hajolt. Tenyerük verdesve és kaszálva járt, simított, dobolt, majd újra cirókált. Szólni pedig nem volt erejük. Gondolatuk se igen fogant — s ha volt is, szavakba sehogyse igazodott.

Pillanatok múlva ifjú Eredics feje lehanyatlott; szája anyja szappanillatú, száraz, lebbenő hajára tapadt, s míg csókjait lehelte rá, susogott:

— Szegénykém, szegénykém, teljesen el sem lehet hinni... ó, ó, de megjárta, de megjárta... Éppen édesanyám került bele ilyenbe, azzal az érzékeny lelkével. Csoda, hogy kibírta... Szegény mártírom, csúnyán fölavatták azok a... azok a... Eh, nincs is erre szó, csak fogcsikorgató indulat! Ölni tudnék, ölni!... S milyen tehetetlenségre kárhoztatott senki tud lenni az ember. Megtorolni, megtorolni — még a sóhaj is egyre erre bíztat az emberben — de hogyan, de kiken? Majd az idő... az segít... Csak meg nem inogni addig, meg nem törni, anyácskám! Az idő... elnyomja majd a fájdalmat, el a bánatot — betapasztja az ütött, eleven sebet, hogy gyógyuljon... Gyógyuljon minél hamarabb.

— Ez, ez... a szív jósága, a szeretet... legalább a szeretet... látod, ez hiányzott nekem — dadogta Eredicsné. — Csak ez — s megint elcsuklott a hangja, megrázta a zokogás. — Apádhoz mentem volna?... Most már biztos, hogy meggyógyulok. Napok se kellenek hozzá, rövid pillanatok talán... Máris... figyeld csak, Lajcsikám, te erős... te okos, szép szál fiam...

Bújt, bújt a fia mellére és helyezgette kába fejét, kereste neki a legalkalmasabb helyet, és nyöszörgött; pislákoló, bágyadt szemét, mint a megvert, bűnbánó gyerekét, a bánat fátyla lepte be.

— Nemsokára teljesen elfelejtem azt az ocsmányságot, ígérem neked — suttogta. — Kiűzöm magamból az emlékét — és úgy teszek, ahogy tanácsolod.

S ahogy görcsösen belekapaszkodva, fölfelé fordított fejjel, gyönyörködve nézte a fiát, mosolyognia kellett, olyan hatalmasnak érezte, s előtte önmagát olyan parányinak.

Addig, addig nézte, míg a boldogságtól újra megeredtek bőséges könnyei s táncba kezdett a lába. — Ez a szép, ez ám — mondta. — De jó is, hogy te vagy nekem!...

S ifjú Eredics mindenre csupán sóhajtozni tudott. Mit is mondhatott volna ennyi szívből jövő szépre?

Az jutott eszébe szűntelen, milyen gazdag és milyen háládatlan is ő egyszerre. Abból, amit anyja éreztet meg vele, alig tud valamit viszonozni. Miért is olyan tehetetlen, olyan fukarszívű, olyan fukarkezű ő, hogy nem tudja pazarul szórni kincseit anyjára, ahogy megérdemelné? Mindenki így lenne ezzel?... Örökös, nemzedékről-nemzedékre megújuló panasz lenne ez, vagy csak ő ilyen? Az ő két gyermeke, vagy — több talán, hisz Rozikával még egy fiúcskán ábrándoznak mióta, aki tovább viszi majd az ő hagyományos, családi keresztnevét, s aztán, ha erejükből futja és úgy adódik, örülnének, ha jönne egy lányka, játszótársnak, gyönyörűségnek, úgy nyolc év múlva, amikor a meglévők már nagyocskák; a Rozika nevet adnák a kislánynak, anyja után... Az ő gyermekei ugyanúgy állnak-e majd meg őelőtte, s a puhaszívű anyjuk előtt, szánakozva, kezüket tördelve, amiért olyan nagyon koldusszegények a szülői szívhez képest? Lehet... könnyen lehet. A szülői sorsok nagyjá-

ból mindig azonosak. A gyermek, szülővé érve, mindenért adózik, bőségesen...

S ahogy eddig eljutott, Rozika villant az eszébe, akit ha sejtesszerűen is, az előbb olyan csúnyán megvádolt. — Meg kell követnem őt... — Bocsáss meg — rebegte neki magában — lásd, forrófejű és gyenge voltam, bűnözőhöz hasonlítottalak. Ha megjössz, erősíts meg — nagyon rászorulok arra — ha megjössz... mindent elmondok neked, tudd meg, hogy oktalan gyaláztalak és szenvedtem emiatt...

— Mondd, Lajcsikám — kérdezte Eredicsné szaggatottan, tekintetét fiára emelve — nagyon megvetendő dolog az, ha anya a fiának... mondjuk ki szépítve: nem mond igazat? Mert ebben az ügyben velem az történt...

— Vannak kegyes füllentések is, édesanyám... Ezt az esetet annak kell venni.

S örömmel látta, milyen nyugodt már a tekintete.

— Csöppet, ha tetszik, üljünk még le — ajánlta, mert arra gondolt, hogy azért valahogy olyanféleképp kellene befejezni ezt a mai beszélgetést, hogy életre szóló emlékeztető maradjon mindkettőjük számára. Vagy az marad ez már így is?

— Köszönöm, fiam — mondta Eredicsné s a földről az ölébe kapta a kis szatyrát. — Köszönöm...

Ifjú Eredics félrehajtotta a fejét, úgy mosolygott. Önmagában szégyenkezett. Az volt az érzése, hogy valahogy furcsán fizette ki az édesanyját. Mást, mást, felemelőbbet kellett volna mondania befejezésképp. Nem tudott szabadulni a gondolattól, hogy anyja, legjobb szándéka ellenére üres tarisznyával távozik tőle. S azon sopánkodott: bár csak megnyugtatta volna valamennyire, hogy édes lenne tőle az álma, nyugodt az egész éjszakája.

Felálltak.

— Későre jár — mondta Eredicsné sóhajtva. Kis

szatyrát a karjára fűzte. Elgondolkozva, hajlottan csoszogott az ajtóig.

A fia zsebre dugott kézzel követte.

Az ajtóban Eredicsné megállt, elrévülten nézte az ajtó takaros, sárga függönyének ráncait. — Mint a patyolat — állapította meg kavargó gondolatai közt, majd ujjai közé csípte a függönyt; felötlött előtte menyének az alakja, fürkésző, tudakozódó szeme, ahogy kérdezi: „Meg van velem elégedve a mama?" „Meg" — mondta rá és összekacsintottak. Örültek egymásnak s ő legfőképp annak, hogy a menye olyan sokat ad a véleményére, keresi a kedvét, s „a közös, nagy gyermeküket" úgy igyekszik ellátni, mintha valóban anyai kezek között volna az ő kicsit finnyás Lajcsi fia.

S ahogy így álltak egy-két pillanatig, úgy hatottak, mintha Eredicsné, mélységes bánatával, fiától elfordulva búslakodna, s a fia csak állna mögötte, nagy igyekezettel keresve az engesztelésre méltó szavakat, de azok sehogyse akarnak a nyelve hegyére találni.

— Édesanyám... bántja-e még valami? — kérdezte ifjú Eredics és gyöngéden anyja vállára tette a kezét.

Szembefordultak egymással.

— Most már semmi se bánt, édes fiam! — felelte Eredicsné és büszkén, áthatóan nézett a fia szemébe. — Révbe értél, az jutott eszembe; s veled én is, mert ami téged ér és boldogít, az engem is felemel.

— Hanem édesanyám!... Már többször eszembe jutott: az ezüstlakodalmat csak elterveztük, de meg nem ültük pünkösdkor.

— Ne is említsd! Úgy, de úgy elrohant az idő, észre se vettük. A te házassági évfordulód is... De jövőre, ha törik, ha szakad, dalolunk és — végképp itt az ideje: új életet kezdünk.

Fogadkoztak, szívből jövőn nevettek rá. Aztán csoszogva megindultak.

Ifjú Eredics kitárta a konyhaajtót; anyját, vállát

ölelve kikísérte, néhány lépést tett vele a folyosón, aztán útjára bocsátotta.

— Kezét csókolom, édesanyám...

— Szervusz, Lajcsikám, szervusz...

— Valamelyik este majd benézünk Rozikával és a gyerekekkel... Elég régen volt együtt a család.

Eredicsné leszegett fejjel döcögött; kacsázva rakta lábait, s arra gondolt, mennyivel, de mennyivel könnyebb lett a szíve! De a melle azért még nehéz; mintha rajta ülne és nyomná valami. — Ahogy tudott, sietett. Vissza se nézett már.

Fia derülten nézett utána, míg csak el nem tűnt a lépcsőházban. Kedves, hajlott alakját sokáig ott dédelgette szeme az ég aljáról házuk fölé lopakodó homályban.

22

Egy nap múlt-e el vagy kettő, vagy még ennél is több az emlékezetes, gyötrő reggel óta, Eredicsné nem tudta volna megmondani. Sose tartotta számon a napok múlását. Benne élt az időben, átadta magát neki, s az vitte, vitte, mint a sebessodrú folyam, mindig csak előre.

Azonban este, otthon, a családi fészekben, mintha megtorpant volna. Idegenül forgolódott, nem találta a helyét. Hosszú percekig hallgatott, kedvetlenül tett-vett.

Az ura szintúgy.

Árnyékként, zajtalanul kerülgették egymást.

Aztán, ahogy lassan rátelepedett szívére a megszokott környezet hangulata, mégis fölengedett és megeredt a nyelve.

Most asztalnál ültek. Épp hogy elköltötték a vacsorájukat. Egy szó nem sok, annyi sem esett köztük vacsora közben. Néztek maguk elé s alig neszeztek. Fáradtaknak és elcsigázottaknak látszottak. Az elmaradhatatlan, vacsora utáni, falatka ráadás kenyerüket sokáig csípegették, morzsolgatták, aztán elmajszolták révedezve.

Az asztal két átellenes sarkánál gubbasztva, szinte tudomást sem vettek egymásról. Olykor, ha a fejük akaratlan fordult, s a tekintetük találkozott, kicsit följebb szökött az álluk. Mintha azt jelezték volna ilyenkor: — Mi az, itt vagy? Érdekes! Ki hitte volna ezt!...

Szemük nagyra nyílt és kerestek-kutattak valamit egymásban. Egy pillanattal később pedig újra összébb-

csuklottak, s szinte átnéztek egymáson. A bágyadt vonások megsokasodtak az arcukon.

A szótlanságot Eredicsné únta meg előbb. Mocorogni, köhécselni kezdett kínjában, türelmetlenül dobogott a lábával, cipőjét végighorzsolta néhányszor a kövön, mintha valami rátapadt volna.

Aztán várt. Szemével játékosan kötekedve, férjére hunyorgott, mukkanjon már meg, vagy legalább szuszogjon hangosabban, mert azt kell hinnie, nyitva a szeme, pislog vele, mégse él. Borzasztó ez a szótalanság, borzasztó ez a percegő csönd! Mintha alattomos szú rágná az ember életét...

De az ura csak ült és tudomást se akart venni róla. Fölállt, nyújtózott; majd ásítón szólt:

— Mi legyen hát, emberem?... Tegyük el magunkat holnapra?

Eredics rá se hederített. Még a pipa se jutott eszébe most, olyan kábult, olyan fásult volt.

— Emberem?! — hízelkedett lágy szóval Eredicsné — de jégcsap forma lettél... Fel se nézel, szóra szót se adsz. Ej, de árva is a te feleséged. Árva és te észre sem veszed ezt. Én meg... beletörődök már mindenbe. Löksz rajtam, hát löksz... pörölsz, szidsz, begyűröm mind magamba és lenyelem. Tűrök. Gondolom, észhez térsz te még egy szép napon.

— Mi ez, leckéztetés, vagy panasznap? — horkant fel Eredics s az orrlyika kitágult, a szája megrándult. — És ellágyulsz itt... a végén még sírva fakadsz; amikor okod sincs rá. És... látod, este van megint! Mi értelme ennek a kaffogásnak?

„Lám, lám, így van ez — merengett magában Eredicsné — fölösleges kísérlet minden szép szó. Duruzsol neki, megpendíti a fájdalmát — rögtön nyeregben érzi magát és tüzet okád. Hiába, tigrissel tigrismódon szabad csak bánni, Lajos azt bizonygatja unos-untalan. Kótyagos ember... kótyagos emberem. Hiába, mégis, így is az

enyém... Akárhogy tátogat, nem futamít meg. Felelős vagyok érte. Egy tapodtat se tágítok mellőle. Ha pedig ő fut meg... még az árnyékát is elfödöm, útját állom. Bárhogy, csak együtt és csak egymásért! Rá kell, hogy jöjjön erre Lajos is."

— Tudod, Lajos, lehet az úgy is, hogy ellágyul az ember... De te azért sose csodálkozz ezen. Inkább figyelj föl rá és gondolkozz el rajta. Meglásd, hasznunkra válik.

Eredics ferdén nézte feleségét, de nem szólt. Gombolkozni kezdett; benyúlt az inge alá, bordáit tapogatta. Mint valami szénkefés motor, a fáradtságtól úgy zúgott, percegett a feje. Pipája ott feküdt mellette az asztalon, szeme sarkából vágyón pislogott rá, mégsem akaródzott a foga közé harapnia. Keserű volt a szája. Az ágyat vágyta minden ízében. Szerette volna már látni, amint a felesége ágyazni indul és a kezei között puffognak a párnák, amint jó magasra rakja a fejealját. Képzeletben mélyen és édesen fúrta párnák közé a fejét. Az álom érzete édes zsibbadtsággal csordogált végig a tagjain.

Átélte ezt már máskor is, amikor paskolni látta a csipkésszélű, duzzadt párnákat; olyankor nem röstellte, ha lehunyódott a szeme, míg a felesége rendezkedett körülötte és oda-oda mondta neki ugratón, a foga közt: „Mi az, apa, zabba mennek a lovak?"

A Lujzija büszke arra, hogy a férfinépnél jobban bírja elűzni szeméről az álmot.

Most azonban tartotta magát, amennyire csak tudta. Mégis, hiába erőlködött: elernyedt, s a képe bambán megnyúlt, a szemhéja meg, mintha a felesége hüvelykujja nyomná, irgalmatlan erővel zárult lefelé. Felfelkapta a fejét emiatt, küszködött az erőszakos ujjak ellen — hiába, a szeme lehunyódott; épp hogy leheletnyi rés maradt rajta, amin át, úgy érezte, aranylévé kocsonyásodott körülötte a levegő, s ráncosan, reszketve vibrál benne minden, még a felesége is, majd odamerevül

eléje, hogy átnézni sem tud rajta. Ez a látomás úgy égette a szemét, mintha meleg víz alá bukott volna és abban erőltetve igyekezett volna nyitva tartani. Szenvedett, amiért fel kellett állnia. Aztán dörmögött egy sort, mert az ágy nincs hozzá közelebb. Végül fejét lógatva és nagyokat szuszogva bebotorkált a szobába.

Eredicsné felkapta a fejét. Kint, a folyosó kövén éles kopogások közeledtek a lakásuk felé; emellett ismerős beszéd ütötte meg a fülét. Az ajtó irányába fordult; figyelt.

Néhány pillanat múltán, nagy garral és víg kedéllyel, karján a feleségével beállított ifjú Eredics a szüleihez.

Az ágy szélén ülve, Eredics már javában bóbiskolt akkor. Felriadt a csoszogásra, csacsogásra, amit csaptak. A még sose hallott kérdésre, hogy hol az öreg, neheztelve, sokáig csóválta a fejét. Hevesen dobogó szívvel állt talpra s kicammogott hozzájuk a konyhába.

— Itt az öreg! — mondta sértődötten, dacosan és nagyot köszörült a torkán. — Mi van velem?

— Itt vagyunk apám! — mondta ifjú Eredics, meglepetten. — Biztos szunyókált már... fölvertük ugye? Nagyon sajnálom... Kímélnünk kellene... Pár perc csak, ne haragudjon ránk, megyünk nemsokára. De addig, ha nem veti meg, húzzon egy jót ebből a szív- és ínerősítőből.

Eredicsnek felcsillant a szeme. Az ő fia... érti a módját a kedveskedésnek. Ha más nincs, legalább egy korty ital... S milyen nyílt szívvel tudja felényújtani abban az izmos markában.

— Mi ez fiam, rum?

— Á, az egymagában büdös a kényes orrnak; egy kis kevert. Inkább édes... olyan konty alá való, ami férfigyomorban is megfér és nem émelyít. Ettől minden jóra fordul. Egy szó mint száz: medicina ez, apám!

— Értem én, fiam, értem én — s nevetett, ment a

pohárért. — Gondolod, rámfér egy-két korty ebből a medicinából? Léleklátó vagy. — S nagyokat nyelt, ahogy a félliteres üvegből lassan kluttyogva, bugyborékolva dőlt a szesz a poharakba. — Vegyétek, asszonyok! — biztatott türelmetlenül s két ujja közé fogta a maga poharát. Száját nyalva nyújtotta a fiához koccintásra, majd az asszonyok felé fordult:

— Egészségünkre!

A szesz bizsergetőn folyt végig a torkukon, pillanatok alatt rebbenőn könnyed, finom felhőként rátelepedett az agyukra, aztán bevonta szemük tükrét és kész volt a varázs: fáradtságot sem éreztek.

Kellemessé vált az egyébként vakító lámpafény is, belenézhettek hosszan és mereven, fel sem vették; kicsit káprázott tőle a szemük, de az is oly érdekessé lett most — és szinte jólesett.

Hosszan nézték az izzó fényszálakat a körte közepén.

S az ingerlékenység, mintha örökre kiszökött volna a fejükből, nyugalom szállta meg őket.

Gond se szántott sűrű barázdát a homlokukra és a szemük alá.

— Még eggyel, apám! — biztatta ifjú Eredics.

— A jónak sose voltam elrontója... Tegyük azt, fiam, ha már annyira kedvet kaptál az iszogatásra; aztán, ha már ilyen szépen összejöttünk, telepedjünk is le. Szóljunk valamit egymáshoz. Régen ültünk ilyen szépen együtt. Ha kedvünk lesz és telik még az itókából, üsse kő, tölthetünk harmadszorra is. Egyetértesz-e velem, Lajcsi fiam?

— Tökéletesen! Holtig, édesapám... Ha módomban lenne, még azután is egyetértenék. Fiú az apjával ne értene egyet? Csúfság lenne az!

— Erről van szó, fiam — mondta rá Eredics, hajlongva a széken. Maid hirtelen körülnézett. Előbb a menyén, aztán a feleségén pihent meg a tekintete. Egymás mellett ültek a konyhai asztal túlsó végén; kezük az

ölükben feküdt. Eredicset mulattatta, hogy az asszonyok szeme úgy keresztbe áll attól a csöppnyi szesztől és olyan bandzsítva néznek, mintha bandzsáknak is születtek volna.

Azon is tűnődött, hogy lehet az, hogy a felesége olyan hegyesen tud csücsülni a fia közelében.

„Az ördögbe, szinte megnőtt, ülve a széken! Alig látszik kisebbnek a fiánál. Persze, mellette a mentsvár, az emeli; lesi az alkalmat, hogy közbeszóljon. Lesi az, éberen!"

Erre elmosolyodott.

„Hát csak lesse. Eredics Lajos már nem fog dühöngeni. Akármerre kanyarodhat majd a beszéd fonala; érvelni érvel, az szent, s ami kikívánkozik belőle, vissza nem fogja. Meg is fúlna tőle!"

— Na látjátok — szólalt meg Eredics — úgy csücsülünk itt az asztal körül, mintha bálban lennénk és petrezselymet árulnánk. De az se fáj nekünk... Nekünk már semmi se fáj. Se búnk, se bánatunk. Mind a kettőt elvitte a kánya... el ám!

Figyelték. Várták a szavát. Ismerték a természetét; tudták, ha iszik, ugyancsak megoldódik a nyelve és beszél, beszél.

— Elvitte a kánya, az a csúnya madár — szólt Eredics. — De nem a pokolba! Csak messzire... itt a földön, amely rosszabb a pokolnál. Így hát a búnk is és a bánatunk is... Ej, ej, ne feszegessük!

— Hogy mennyire pokol ez a föld, az rajtunk múlik, apám — jegyezte meg igen halkan, a foga közt szűrve a szót ifjú Eredics.

„Aha! — villant fel Eredics szeme — jól indítottam a szót, rátér a fiú. Tudom én mi kell nekik, min kapnak egy pillanat alatt. Édes kölykömnél különösen tudom, hiszen az eszejárása azonos kerekek szerint mozog az enyémmel."

— Mondd, fiam, mondd! — biztatta. — Folytasd,

miért torpansz meg? Fűzd a szót sorjába, szép az, ha okos gondolat van benne elrejtve. Még el is gyönyörködtet... álmot szépít és erőt ad a nehéz napokra. Mert voltak, vannak és lesznek ám nehéz napok, remélem, ez a nézeted neked is; gondolom, a holnapot te sem látod rózsásabbnak nálam.

— Nekünk nincs mit elrejtenünk — felelte ifjú Eredics. — Nyílt lapokkal játszunk... a tervünk, a céljaink, mindenünk nyílt; ennélfogva a szó, a tett, amiben hírül adjuk, szintén csak nyílt lehet.

— Úhüm, úhüm — morfondírozott bólogatva. — Ez igen! Jól adod fiam, jól adod! Hm... Játszotok, azt mondod... Kegyetlen játék a tűzzel! Az életünkkel, ami akárhogy, akárki veszi is, mégis drága. Mennyi verejték, mennyi áldozat van egy emberi életben, fiam, tenéked azt már nagyjából tudnod kell, hisz magad is apa vagy, életet formálsz a hajlékodban. Éppen ezért... játszani!... Látod, ráhibáztál a lényegre, akaratlanul; a nyelved bicsaklott rá talán, könnyen lehet, de kifejezted, számíze szerint, a lényeget! Játszani... Barátom, kegyetlen dolog az, amikor az emberek panaszkodnak, vicsorítanak, szitkozódnak! Áh, Isten tudja, milyen a ti fületek, ti mitsem hallotok ebből; a szemetek, bár nyitott, csak azt látja meg, ami kedves nektek, ami a lelketek nyugalmát nem bolygatja meg.

Fújt egyet, úgy folytatta:

— Kár pedig fiam, nagyon kár, hogy ez így van. Magatok ellen dolgoztok így, nemcsak én ellenem... és mindenki más ellen dolgoztok, aki forr magában, némán, de veletek egyet nem ért. Játszani... hm... megértlek én téged fiam, te játékos természetű. A fajtám vagy... De vigyázz, én csak egy vagyok, én az apád, aki néz rád, dülleszti a szemét, és közben — csodál is. Harag fel nem böffenne bennem ellened, inkább féltés; lesem azt is, merre rakod a lábad... gyors örvény szélére nem hágsz-e fejetlenül, hogy elnyeljen, mielőtt örökre le-

hunyom a szemem. Nem, nem böffenek ellened... Inkább mondom magamban: játssz csak, játszd ki magad, hisz oly csodás dolog játszani, Lajcsi fiam. De mondom azt is: vigyázz, a többiek — a sokaság már nem az apád, és számonkérik majd a hamis játékra pazarolt időt; számonkérik a fájdalmukat, a kárukat, méghozzá dühvel, elvakultan és irgalmatlanul, ahogy ez már történni szokott — megbocsátás: nincsen! Ilyet nem ismer a történelem. Ha rongyként tépdesnek majd ízekre tégedet, tudom előre, az erőm oly kicsinynek bizonyul majd védeni téged, hogy az sírnivaló lesz. Kínos keservemben a saját nyakam fogom elvágni a szégyentől — erre talán futja erőm, egyébre aligha... Szomorú ez fiam; s e szomorúságban itt van, láthatod: tökéletesen párod az anyád. Mit tehetek? Állattá vedlek és marnék, szétmarcangolnék mindenkit, de... láthatod, tehetetlen vagyok. A szitok már ki sem fér a számon, oly vaskos — magam undorodom már meg magamtól. Az anyád meg... ferdén néz rám; te meg kerülgetsz, torkot köszörülve és az alkalmat lesve, hogy kioktass — meggyőzz! Kerülgetsz, jól tudom én, s a pillantásodból érzem: mintha kölcsönös volna a bűnünk, meg a szégyenünk — a tiéd én előttem, az enyém pedig te előtted. Illik ezt takargatni, úgy véled. Hát igen... Meglehetősen nagy rakás a mi közös, rút szennyesünk! Fájdalmas ez, ugye? Neked, igen, neked ilyen szégyellnivaló apád van!... Tudom, gátja az életednek, de: a szívedből kiradirozni nincs erőd. Nincs... Hálásan köszönöm ezt a sorsomnak. Hiába, fiam: szeretjük egymást! Átkos, nagy érzés, de van! Kolonc ez, ami lehúz tégedet a sárga földig, engemet azonban felemel. Erőt ad arra is, hogy acsarogjak.

Eredics végignézett a családján. Mint akiket megvertek, ráncolt homlokkal, szomorún néztek vissza a szemébe. Ettől Eredics mintha zavarba jött volna, elkapta róluk a tekintetét s megint szólt:

— Így van ez, fiam... Ha fáj, akkor is így van!

Közben anyáddal fesztelenül suskusoltok, szövítek az álomkóros terveiteket, amit az ébrenjárók csak elhallgatnak, talán meg is csodálnak, de soha nem értenek meg. Soha, soha!...

Mintha elvágták volna, Eredics elhallgatott. Kimeresztette a szemét, eltátotta a száját, mint akinek kevés a levegő, és ezen egy kicsit meg is ütközik.

Jó ideig, gyanakodva nézte a többieket, majd nagyot nyelt és felvetette a fejét; fintorogva huzigálta nyakán az inget, mintha szűk volna, aztán kigombolta az ing nyakát, és idegesen illeszkedett a ruhájában. Az volt az érzése, megszűkült rajta minden.

Aztán a pipája után vizslatott. Meglelte hamar a megszokott helyén, a fal mellett, az asztal végén. Mohón kapott érte, a szájába nyomta, lobbantotta rá a gyufát. A füst lendülve bodrozott, szállongott nyomában, mintha a csöndet szeretné összefogni megmarkolható anyaggá, a csöndet, amely Eredics szavai után ráterült a konyhára, és nyomta, nyomta a szíveket, fehérbe vonta a homlokokat, melyekre mint a pók rejtélyes, kuszafonalú hálója, ráncerdő terült.

A sűrű, vastag füstből, hangos szippantások közben, hunyorgatva hajolt ki Eredics. Kissé ábrándos képpel, de nyugodt, higgadt hangon kérdezte a fiát:

— Mi az, fiam, mi lelt? Talán megnémultál? Vagy annyira lehűtöttelek volna? Sajnálnám, ha úgy volna; tudhatod, egészen más volt a célom. Inkább azt szerettem volna, ha felforrósul a fejed és hevesen mozdul a véred... szóval megmozgatlak, hogy lángol, lobog benned minden cseppje s akkor, úgy szenvedélyesen, igazin elmondod itt a magadét, bele a szemembe egyenesen... Panaszt szórj ellenem, átkot, ha annak érzed szükségét — dicséretet zengj a szerencsés jó sorsodért, a munkátokért, a jövődért, ha úgy érzed, azt kell mondanod. Mindegy mit, csak beszélj, beszélj kérlek, hisz egymástól, bármi bárhogy is legyen, félnünk nem szabad!

— Meghökkent, apám... A nyelvem béna lett tőle, olyan szenvedéllyel és olyanokat beszélt — szólt ifjú Eredics vontatottan, szótagolva és rágva minden szót. — Megvallom, rágodom azon, hogy egyáltalán feleljek-e, vagy nyeljem le a mondanivalóm, meg akkor is, ha megfojt, összeeget. Mi készteti arra, hogy így beszéljen, el sem tudom képzelni. Amit mutat magából apám, az nem lehet a maga igazi valója... Eh!... Ha babonás őrült volnék, azt kellene hinnem, hogy az ördög bújt belé, az járatja ilyen szörnyen a nyelvét.

Hosszan, elmélyülten nézett az apjára. Arca egyre fájdalmasabb kifejezést öltött. A vére áramán körbefutó szesz, mint valami rugós acélpánt, bele-belehúzott az agyába és szorította, zsugorította; gondolatai, mint a fékjüknek verődő nehéz ólomsúlyok, zúgva, csapkodva kergetőztek benne; derékban meg-megbicsaklott tőle; arcán kiütött a verejték.

Tyű, de nekifutott az öreg! — gondolta, és a tenyerébe bontott zsebkendőjével itatta a verejtékét. — Kemény ellenfél — mustrálta az apját. — De ha nem az volna, akkor sem torkolhatná le. Ez egyszer föl kell kötnie a nadrágot. S szőrmentén, igen, úgy kell bánni vele... rátapintani a hibás szemléletére — a lényegre, és... kibontani, építő erővé segíteni belőle az embert, az apját, akit — hiába minden — ott érez minden porcikájában, bármit is cselekszik.

Nézte az apját, az meg őt. Leheletnyi mosolygás ütött tanyát az arcukon, amit inkább csak sejteni lehetett, mint igazán felfedezni.

A nyúlós, szívós füst alattomosan a fejük köré tekeredett s karikába vékonyodva nyújtózott, lebegett onnan tovább.

Az asszonyok pedig riadtan várták, mi lesz, hogy indul meg ifjú Eredics válasza a súlyos szavak ellen, amelyek elhullva még most is ott úsztak a levegőben. A bőrük viszketett tőle.

„Okos az én emberem — gondolta Eredicsné — de a fiam mégis csak különb, és majd elbír vele. Milyen vérigmenó szépen tudta kifejezni magát... Hiába, olvasott ember, és fűti a vágy, hogy az orrunk alá dörgölje a maga igazát, hogy elvegye a szánk ízét... De nem oda Buda! Ez nem sikerülhet neki! Az én fiam óvatosan kezdi, de aztán fején találja a szöget... Kutyaszorítóba kerül az, aki vele szembeszáll. Most... nehéz a helyzete — szereti és becsüli az apját; a születésnapján még most is kezet csókol neki, bárki előtt, röstellkedés nélkül... Nagy szó ez nála, de megteszi. Ilyen, így tesz... Na, fiam, kezdd el, vágj vissza szépen — ösztökélte a szemével. — Kezdd el, itt vagyok én is, bírjuk tán szusszal."

Rozika meg, forrókat szuszogva azt forgatta a fejében:

„Hej, Lajosom, most aztán sarokba szorított az apád; sarokba ám, hogy moccanni se bírsz; vergődsz csak és mocorogsz. A szemed forog, mintha szűk lenne a fészke. Meghiszem azt... mit is vethetnél ellene az apád igazságainak, amik sütöttek, mint a gallér alá szoruló parázs. — No... de azért csak szólalj meg! Szégyent ne hozz a fejemre. Ha kikapsz, kikapsz — az apádtól kapsz ki. Okulj a szavából. Na... Lajosom, csak beszélj, hisz tudsz te beszélni! Na... Nézd, apád arca gúnyossá válik... ne hagyd magad nagyon elpáholni, ha százszor is igaza van. Mert igaza van! Segítséget éppen ezért ne várj tőlem. Pártodra nem kelhetek."

A csend megült fölöttük, rájuk feszült, és nyomta, nyomta őket, hogy belegörbült a hátuk. A szemük fénye meg egyre fakult; de az arcuk az lángolt szűntelen.

Perc múlt-e el az utolsó szó óta, vagy fél se talán, fel se fogták azt; eszükbe se jutott volna firtatni a kíméletlenül rohanó időt, mely selymes, csiklandó fonallá fűzte a csendet, és úsztatta köztük, pezsegve. Arcukhoz, fülükhöz kapkodtak miatta.

Ifjú Eredics sápadozva és még mindig szótalanul

meredt maga elé. Tekintete megpihent a kőkockákon, apja lába előtt, és úgy tetszett, számolgatja élesszélű pettyeit; keze pedig, egymásfelé görbült ujjával nadrágja ráncát rendezgette a térde fölött, de hiába, mindig kihajlott pirosbegyű ujjai közül; kezdte hát újra, meg újra a ráncba szedést, elmerülten. Anyja és felesége észrevették igyekezetét, és oly szívesen segítettek volna már neki, hadd álljon szabályosan, bogara szerint az a nadrág, dehát féltek zavarni a nyugalmát; biztosak voltak benne, hogy alaposan nekikészül, gondolatot gondolat mellé szedeget, és lehengerli majd az apját.

„Csak már rukkolna ki valami velős mondással, tenné sakkmattá az éleshangú apját" — gondolta Eredicsné, és merőn nézte, hátha felveti a szemét, és akkor üzenhet neki valami biztatást.

„Alulmarad, szólni se tud — hajtogatta magában Rozika. — És ki csodálkozhatik ezen? A papa nagyon megmondta a magáét, cáfolni... ugyan, ugyan! Lotyogni, ha lehet valamit rá — azt is csak azért, hogy válaszolatlanul ne maradjon annyi szó."

És ekkor, a két asszony egymásra nézett, nagy szemekkel, kérdezőn, szájuk szorosra zárva; szemük alja pírban égett, akár a lázasé; rebbenő pillájuk a maró füstöt űzte, mely úgy úszott most arcuk előtt, egy-egy elkódorgó, hullámzó szálával a szemük bogarának tartva, mint a fénytől áttetsző vízben a békanyál.

Idegesek lettek; s mintha a szemükkel beszéltek volna össze, krákogni, köhécselni kezdtek, hogy megtörjék a csendet.

Nógató jelként ez hatott. Ifjú Eredics is körbejártatta a tekintetét. Levertnek látszott; szemét bújtatta.

— Mi az, jóravaló hívek? — kérdezte Eredics vigyorin. — Sose iszunk? Van még abban az üvegben némi nyelvoldó, hajtsuk föl, az árgyélusát! Tölts, fiam!... Ráérsz még nyalogatni a sebedet később is. — S harsogón, gúnyosan nevetett, majd hevesen megszívta a pipá-

ját, mintha be akarná hozni azt, amit a beszéd és a nevetés között kihagyott.

— Szokatlan hangja van, apám — kezdte ifjú Eredics; fagyosan mosolygott, ültében felegyenesedett, nyúlt az üveg után, hogy töltsön.

— Valóban, Lajos, ügyelhetnél valamicskét a szóra — mondta Eredicsné. — Mi értelme van annak, hogy olyan erősen marod a fiadat? Okod sincs rá, tudod te azt jól; magad is céloztál erre, és... köztünk egyikünk se ellenséged. Épp hogy másként látunk... Hát aztán? Abban mégse lehetsz olyan bizonyos, hogy te mindenben csalhatatlan vagy.

— Tessék, közbekotyogsz, Lujzi! Ha jól emlékszem, a fiad tette le a garast... Rajta a sor annál inkább, mert ebben az ügyben mi ketten már eljutottunk valameddig. Vagy semeddig se jutottunk volna? Könnyen lehet, hogy csupán az első rohamon vagyunk túl! Hogy állunk, Lujzi? Te vagy annak a megmondhatója... Rendben van, még akkor is csak kuksolj ott a helyeden. Legföljebb, ha a fiadnál nagyon szorul a kapca, akkor hozakodj elő azzal, ami még a torkodon megszorult.

A kiöntött ital ringva csillogott az üvegpohárkákban, fényszálak nyújtóztak belőle a szemük felé; jólesett ez a szemüknek, gyönyörködtek benne.

— Igaza van a papának — csúszott ki hirtelen Rozika száján, maga sem tudta miért és hogyan. Meg is hökkent tőle. Zavartan nézte az urát, mint veszi a kibukkant szavakat, esetleg ráförmed-e; de az szelíden, várakozón figyelte őt; elvárta tőle, hogy indokoljon is, ha már egyszer olyan könnyen nyilatkozott.

A kurta szavak folytatása azonban elmaradt, s Rozika vonagló szája jelezte, hogy küzd az érzéseivel, korholja magát a könnyelműen elkottyintott szavakért. Arca égett, mint a tűz. Pillanat múlva nagyon vontatott és szánakozó hangon igyekezett jóvátenni a vétkét: — Szegény Lajcsikám... nehéz a dolgod.

És kinyúlt feleje, megsimogatta, majd megpaskolta a hátát.

— Ha így van, fogjátok meg a poharakat — mondta Eredics derűsen. — Mindegy most már, folytassuk — ugorjunk fejest a témába. A hajnal megint ébren talál bennünket, az már biztos. Köztetek, én egymagamban, azt hiszem, harapófogó közé kerültem; harapófogó közé, hisz a menyem is odahúz hozzátok, úgy veszem észre; bár nem érthet egyet veletek az a lágyszívű asszony.

— Meg kell érteni Lajcsikámat is, papa! — mondta Rozika.

— Értsd meg őt... legfőképp a te dolgod az — mondta Eredics. — Ki tiltja meg, hogy vele kedved szerint cselekedj? Kettőtök legfőbb ügye a boldogság... Fiatalok vagytok — valahogy, ha lehet, értsetek szót.

Nyúlt a pohárért, a többiek szintén. Koccintottak.

— Tudja apám — kezdte aztán ifjú Eredics — megvallom, kétségbeejt. Arra döbbentett rá engemet, hogy mi ketten voltaképp két véglet vagyunk... Két egymást taszító — ellenpólus... Közelíteni egymás felé, halálos veszély... Ismeri az anyagnak ezt a sajátos törvényét?... Gondoljon csak az egymást felemésztő, egymástól megsemmisülő anyagokra a kémiában; a negatív és pozitív erők egymásra hatására az elektromosságnál. Kiegyenlítődés, az itt nincs... csak elégés, az erők felbomlása. Vagy... igaz, mit lehet tudni?! E két ellenpólus mesteri összehozása folytán létrejöhet valami új, világot arrábbmozdító erő... De két embernél — apánál és fiúnál, azt hiszem, nincs erre mód, ez lehetetlen. Ennyire különböző töltésű testek... El kell égni, meg kell semmisülni eftől! Fáj ez nekem, apám... Irgalmatlanul fáj.

— Mondd, édes fiam, mondd tovább, csupa fül vavagyok — motyogta Eredics, ahogy a fia, lélegzetvételnyi időre megakadt.

Az asszonyok riadtan mozdultak. Jaj ne, ne zavarja most a fiát — ez ült meredt, kerekre tágult szemükben.

— S ami még inkább megzavar, az motoszkál a fejemben, hogy apám még mesterségesen fel is fokozza az ellenszenvét, és ahhoz, hogy ezt kiélje, minden erejét latbaveti — mit tudom én miért? Talán azért, hogy beugrasszon, vagy mi... Kísérletezik velem, megpróbálja, hátha megy, kiszedni belőlem a legbensőbb gondolataimat, a vélt titkaimat... szeretné megmozgatni érzéseimet, hogy aztán fölényesen és bántón vájkálhasson benne.

— Lalala!... Túlzásokba sose bocsátkozz, fiam! Bár... mit titkoljam, szeretném néha kifordítani valamennyiőtök belsejét, hogy bekukucskálhassak a titkaitok közé — mert az az érzésem, vannak titkaitok bőven, s a hazugságok halmaza, ami napról-napra belétek kövül, lassan a szátokig felér, meg lehet markolni majd azt az undok, nyálkás valamit és kitépni onnan, könnyebbüljetek meg...

— Aztán... az előbb, ha jól emlékszem — vagy talán máskor beszéltél arról? Nem tudom biztosan... A piros színnel példálództál. Hát azt hiszed talán, hogy ha az élet szép jelképét akár az égig is felvonod, a döglődést, a halált elfedheted, feledtetheted vele? Csudát, fiam!... Csudát! A halál, halál marad a piros mögött is. Szimatolj csak, érezned kell a szagát.

— Apám! — kiáltott indulatosan ifjú Eredics. — Hallgasson!... — Nagyot vert a térdére, felfújta a képét; az erek kidagadtak a homlokán. — Hová tart, mit, mit beszél?

S nagyot fújt, leszegte a fejét, laposan nézett, rágta a száját.

— Megáll az ember esze...

— Työtyö, työtyö — fintorgott Eredics. — Hogy fölfortyansz, hogy fölfortyansz. A végén még bekapsz, fiú... Ennyire az elevenedre tapintottam?

— Ez már sokkal több annál! Ez már!...

— Työtyö, työtyö — mondta megint Eredics, fejét

ingatva, mókázón, de azért látszott rajta, hogy egy kicsit elképedt fia pattogó, kemény hangjától. Türelmetlenül fészkelődött a széken, nagyokat nyelt. — Na... fiam... szállj le arról a magas lóról — dörmögte — ereszd lejjebb az orrodat. Na... műveletlen apád eleresztette a nyelvét — olyan nagy baj az? Na... mit paprikásodsz föl, forrófejű gyermekem? Te...

És játékosan oldalba bökte.

Ifjú Eredics az apjára nézett. Csodálta mókázó kedvét. De ő maga egy csöppet sem derült fel.

— Apám abban is rosszul cselekszik — mondta ifjú Eredics komolyan és határozottan — hogy ha netán nem gúnyolódik, akkor mindig az érzelmi oldalát igyekszik megmarkolni a dolgoknak, onnan közelít, onnan... puhítja az ellenfelét. És... jegyezze meg apám: berondítani, bárkit be lehet. Lelkiismeret kérdése ez. Mást feketének, magunkat hófehérkének kikiáltani, viszont ízlés dolga. Tudjuk mi jól: futkos néhány „hófehérke" közöttünk; csak egy kicsit ügyetlenkék: rosszul álcázzák magukat, és kilóg a lólábuk.

— Hm, hm... az ellenfelet, fiam! Jól mondod — fejen találtad a szöget. Így bújik ki a szög a zsákból! Jó lesz hát hátrálnom, mert a végén még leszúrsz. Egyébként: szó, ami szó, visszaböktél tömören, érthetek belőle. Hm... Ez is nagy művészet, meg kell vallani... Fiú az apa érzékeny pontjait, üggyel-bajjal, ki tudja tapintani.

— Ugyan, apám!... Hagyja el végre ezeket az avult fogásokat! Így akar meghatni — aztán lehengerelni. A levitézlett „okosok" módszere volt ez. Azóta, gondolom, valamicskét haladtunk előre.

— Valamicskét, hogyne, fiam, haladtunk, csak az nem biztos, hogy előre.

— Igenis, előre!

— Työtyö, työtyö... de határozott vagy! Kiköpöd a szót begyesen, de hogy mit bújtattál bele, meg se fontolod. S mit ingerkedsz?... Hát ilyen könnyen fejedbe száll

a vér? Haha! A hideg rögtön kilel, a guta kerülget téged, mihelyt alaposabb, egy kicsit rendszeresebb ellenfélre bukkansz. Barátom, már én is számítok valamit! Fiam, fiam... Mérsékeld magad. Mi lesz, ha netán én is elvesztem a fejem, aztán nekieresztem a nyelvem — az asszonyok meg hegyibe — dögönyöződhetünk? Nézd csak, máris milyen hegyesen ülnek a széken! Készek a támadásra. Nem tudni ám, kinek a pártjára állnak, ha nekiindulnak. Mi?... Haha!... Haha!...

Nevetett, nevetett, csak úgy rázkódott belé. Majd jobbról és balról, az öklébe törölte a száját.

— Büdös kölyök... büdös kölyköm — mondta zsebkendőjéért nyúlva. — Nézd, hogy megnevettet!

— Rémes, rémes ez, apám — csóválta a fejét ifjú Eredics. — Előbb elfajítja a beszélgetést, aztán mókába fordul. És... miért kell annyira harsogni a konyhának? Megreped az ember dobhártyája... Fölveri az egész házat, szégyenszemre még majd idecsődít valakit; mintha nem volnánk mi magunk is éppen elegen.

— Lalala! — intett közbe Eredics — elegen, az igaz, de mégis kevesen ahhoz, hogy bírjunk egymással, fiam. Éppen azért vágj egy kicsit csinosabb pofát... megijesztesz, úgy áll a szád.

— Ugyan, apám... Talán tegyek úgy, mint az egyszeri ember, akit süketnek néztek? Elintézték alaposan a füle hallatára, ő mégis csak mosolygott ábrándosan, mint aki semmit se hallott, a szénája pedig rendbenlévőbb volna, mint valaha. — Én, apám, a bárgyú mosolygás helyett azért inkább kinyitom a számat.

— Bár attól, hogy kinyitod a szádat, még agyoncsaphatnak, fiam.

— Attól még nem áll meg a nap az égen, apám. És... és... teljesen kihoz a sodromból. — Ha az én napom meg is állna, szégyennel terhesen buknék át a másvilág küszöbén, mert a... mert a... érti ezt apám úgyis! Állunk egymással szemben — apám tele gyűlölettel; esküdt

szöm, ha agyongyötörném, az okát akkor sem tudná megfogalmazni elhihetően. Valamiféle rögeszmének a rabja, az piszkálja, és küldi próbára ellenunk — anyám ellen, most meg... És mindannyiunk ellen, akik ebben az országban más véleményen vagyunk, mint apám. Istenemre, a szégyen fojtogat, ahelyett, hogy büszke lennék a legkülönb emberre, akit fiú meglelhet itt a földön. Cudar dolog ez...

— Tessék, itt ül a fiú, aki az apja fülehallatára veti el a súlykot — jegyezte meg Eredics nyugodtan, fiára sem nézve és keresztberakta hosszú lábait. — Lám, lám, nyíltan becsmérel a fiú... Itt tartunk, Krisztus után 1952-ben... Beleváj az apja lelkébe. Hm... amikor percekkel ezelőtt őkelme rótta meg az apját, amiért az érzésekhez apellált — onnan és oda hadakozott. Hát akkor az mi tulajdonképpen, amit te csinálsz?

— De papa, hogy szabad ilyet mondani? — lihegte Rozika, idegességében a nyakát babrálva hosszú, csontos ujjaival. — Félreérti a fiát; másról van itt szó, egészen másról.

Eredicsné szemöldökét összevonva figyelte, hová lyukadnak ki. Közbe nem szólt volna semmi pénzért. Pedig nehezen várta az alkalmat, hogy a fia oldalán szembe szálljon az igazáért, esetleg, ha túlságosan elfajulna a helyzet, rápirítson az urára.

Eredics belekavart a levegőbe, majd hüvelykujjával megbökdöste viszkető fejebúbját.

— Azt mondod, kis menyem, másról van szó — kezdte. — Tévedsz! Ugyanarról, mindig ugyanarról van szó, csak más-más szavakkal. A központi kérdés sose változik... Apát a fiával is ez állít szembe. Legföljebb nem mindig nyíltan; kerülgetjük egymást, szemérmesen, és nevén nevezni valahogy nem akaródzik azt, amiről lényegében szó van... Most is arról van szó, kis menyem. De... mit ültök, mint a gyászoló karvalyok? Kis me-

nyem, még te is... Mintha karót nyeltél volna. Szent ég, csak nem tettem rossz fát a tűzre? Ejnye, csak nem?...

Diadalittasan forgatta a fejét, nyalta a száját és hunyorgott, kuncogott.

— Marjatok meg, ha netán túlságosan elvetettem a súlykot — mondta Eredics, s két karját feléjük lendítette, mintha azt jelezte volna: nesztek, ti kerestétek — amit akartatok megkaptátok; most aztán emésszétek.

— Nahát, apám! — szólalt meg egy darab idő után ifjú Eredics. — Meg kell mondanom: fizetett ellenség, ha volna, akkor sem beszélhetne vadabbul; persze — dicséretére legyen mondva: nyíltabban sem beszélhetett volna.

— A dicséretet nyugtázom fiam, és egyben édes druszám. Sajnos, sokra nem mehetek vele. Egyébként is: kedvemet és utamat szegtétek ti már...

— Úgy látom, mi már sose vergődhetünk zöldágra egymással, apám. Csak azt tudnám, hogy ennyire miért gyűlölködik. Árulja el...

— Végre, helyben vagyunk! — csillant fel Eredicsné szeme. — Nagyon helyes, erről szóljon apád. Félre kell tenni az értelmetlen csipkelődést. Komoly dologról van szó.

— Látod, kis menyem — fordult Eredics Rozikához — kívüled senki se ért meg engemet. Az előbb mondtam, hogy bármiről is beszélünk, mindig a lényegről van szó. Kis menyem... legalább te állj a pártomra. Remélem, te egyetértesz velem.

— Előbb még tudnom kell, miben és hogyan álljak apuka pártjára. Nehéz beleszólnom a vitába. Konyhagondok vannak... Engem az bánt. Meg az is, hogy a Lajosom figyelemre se méltatja azt. Brummog, ha ilyesmiről szólok... előfordul, hogy lehurrog érte. Néha, ha feldühödik — nála is előfordul ám! — azt mondja, nagyságos asszony kezdek lenni. Az este is, meg az éjjel, ilyesmin vitáztunk. Unom már. — Ne haragudj, édesem,

el kell ezt mondanom, hiszen... hiszen nem titok ez — fordult az urához.

Ifjú Eredics megrántotta a vállát, behúzta a nyakát.

— A szép, terített asztalt pedig szereti — fűzte még hozzá Rozika, és az ura vállára veregetett.

— Hallod ezt, fiam?

Eredics előrehajolt a széken, fia arca alá, úgy nézett föl rá sandán és gúnyorosan, céklavörös arccal, ahogy a vér a fejébe szökött.

— Tudja apuka, Lajcsiban ott van a hiba, s talán a mamában is — folytatta Rozika — hogy bármint erőlködöm, nem hajlandó tudomásul venni, mi nyom le bennünket a földre... Lajcsit, mondom, idegesíti minden háztartási probléma, a panaszkodás, sopánkodás, azért mert minden méregdrága, hogy ez, vagy az nincs, hiába fut utána az ember; idegesíti, amikor elpityergem magam, mert papírpénzt, ha leviszek a piacra, alig hozok belőle vissza, pedig csak apróságot veszek, egy-két napra valót a főzéshez. Dúskálni, bármiben, eszembe se jut... Lajcsim úgy tesz, mint a többi hozzá hasonló; eltemetkezik a munkájában, a tanulásban, meg a pártmunkában s hogy ezeken kívül mi van, tudomásul se veszi. Sokszor azt hiszem, se füle, se szeme nincs az én urammak. Lajcsi persze azt szokta mondani: mindenki a maga helyén legyen művész, te, Rózsi a konyhán, a gyereked között. Jól adja... de hogy sírni is szoktam az ilyen felfogás miatt, azt ugyancsak nem venné észre; mert egy kicsit rövidlátó... meg aztán, mire alaposabban nézne, megtörlöm a szemem és száraz lesz, nehogy észre vegye. Tudom, fő az ő feje is, nyomja a kötelesség, éppen ezért nem szeretném, ha bőgni látna — legalább is azt nem akarom, hogy sűrűn lásson bőgni... De a baj így is, és akkor is baj marad, ha a Lajcsim szemethuny fölötte.

— Rozikám, igen megeredt a nyelved — szólt közbe intőn ifjú Eredics. — Hogy hibám volt elég és van most is, azt elismerem; azt hiszem, éppen elég, ha csak ennyit

tálalsz ki; konyhagondok... Fontos az, tudom én! Azt is tudom, hogy néha akad bajotok. Dehát... Még eddig mindig volt valahogy — és nem is olyan rosszul. Mit akartok hát? Ami kellett, előkerült. Olyan nagy panaszokról nem tudok, ami különösen szóra érdemes.

— Meggondolatlan vagy, fiam. Azt sem tudod, hol élsz.

— Ugyan, apám!... Rémes ez! — csóválta leszegett fejét ifjú Eredics, és nagyokat fújt. — Folyton beleköt az emberbe... Itt kell állni tehetetlenül, mert... Tudja, apám!...

— Tudom, fiam! — csapott le rá Eredics, és várakozón nézte. — Mit hát, azért csak mondd hamar.

— Eh, fáj erről beszélni — itt és így. Apámról van szó... Vannak dolgok, amiket az ember alkalomadtán és csak magával beszél meg és nem így...

— Bökd ki, fiam! Ha csak egy, mit tesz az. Íme, a végén még majd feldicsérsz.

— Apám a szolga szemével nézi a világot s benne mindent — még önmagát is!

— Hogy mondod, fiam? Mit mondasz?!... Ja, vagy úgy: a szolga szemével... Sejtem, mire célzol. Vagy kimondjam nyíltan: tökéletesen megértettem, mire célzol. Hm... látod, egy gondolat, egy-két hitvány szó és hogy meghökkenti az embert! A torok úgy megszűkül tőle, hogy a levegő alig fér át raita. Hm... édes fiam, nagyon is világosan értelek. Szemrehányást teszel nekem, mert szolga voltam... De hát mondd csak: te nem vagy-e szolgasarj, s kívüled megannyi más, aki ilyen apától származik. mint amilyen én vagyok? Vigyázz, amit mondtál, megint kegyetlen játék — játék, amivel könnyen megsebezhetsz! Vagy azt akarod?

Eredics elhallgatott. Lángoló tekintettel nézte a fiát. Várta a szavát; álla hegyesen, akaratosan szúrt feléje.

Ifjú Eredics meredt szemmel, hajlottan nézett a semmibe, s alig észrevehetően bólogatott; szája nyitott volt,

fehér, hosszú fogainak karéja virított. Legörbült vállaival úgy hatott, irgalmatlan súlyával őt is megnyergelte az idő. De a szeme tiszta volt, mint a patak vize, amelynek tükrén megbukfencelt a napsugár. Fehér, szépívű, magas homlokán kisimultak a ráncbarázdák s elfolyt fénytócsák ragyogtak rajta.

A béke csendje pedig arany permetet szitált a fejükre. Az utcai robajok és apróbb zajok, mint az anyagból-anyagba vonuló reszketés, falakon, köveken át, a szívük falát ostromolta.

Eredics tekintete a fia arcáról lesiklott a pipájára; szürkésfekete hamuja közt, szeme nem lelt parazsat; szájába emelte, megszívta a pipa hosszú szárát, füst nem bomlott elő belőle. Most ezen sem csodálkozott; mégis, hosszan megnézte a pipáját, s mintha azt mondta volna neki, tüzet kutató szemével: hűtlen, hát már te is elhagysz?

Óvatosan letette az asztalra, aztán visszafordult övéihez.

Ekkor vette észre, hogy a feleségének könnyes a szeme. Nagyot nézett, arca megvonaglott; szúrón fürkészte rövid ideig; arcán, mintha felhő húzott volna át, nyomában ott maradt egy fanyar mosoly.

Nézte a feleségét, s nem tudta eldönteni, sajnálja-e; de nagyon vágyott arra, hogy rápaskoljon a képére, és megkérdezze: mi lelt, Lujzi, mi az oka, hogy annyira elanyátlanodtál?

Feleségéről a menyére siklott a tekintete; meghatódottnak találta kislányos képét; piros, telt ajkán hosszan időzött a nézésével, s a fiatal Lujzihoz mérte. Elégedetten állapította meg, hogy kibírja az összehasonlítást: Rozika szép, mint Lujzi volt, feslő bimbó korában. Büszkén mondta magában: „A fiam ízlése hasonlatos az enyémhez. Két egészséges kölyök fogant a testében. Robi... Julika... — Vérükben ott úsztatják tovább az ő vérét is. A csöppnyi Julikában benne van a Lujzi, csigabigás,

vastagszálú barna hajával, dús, sötétívű szemöldökével, kis gödrével az álla alatt... S ő benne van az eszejárásában, a homloka formájában, a kemény, hegyes állában, akárcsak Robinál; így megy ez tovább — viszik a vérét, akár a tenger árama viszi végtelen célok felé a beléfolyt apró vízerek életét, amelyek a tenger erejét is magukban hordják."

— Mi az, fiam, mi van veled? — kérdezte igen halkan, lágy szóval.

A fia ráemelte a tekintetét, rázta a fejét. — Semmi, apám. Az égvilágon semmi...

— Vigyázz hát a szavakkal fiam, nagyon vigyázz, erre intelek.

— Igaza van, apám, tökéletesen igaza van. Mégis, ne felejtse el: a szolgasarjakból új sarjak sarjadnak, akiknek véréből kimosódik a szolgai alázat... Ezek az új sarjak már elfelejtenek a nagyapáik és apáik uraiért zokogva szót emelni. Felismerik a saját erejüket és élnek vele — a volt szolganemzedékek érdekében is.

— Ha példát akarok, nézzek rád, nemde?

— Nincs mit szégyelnem, apám.

— Úgy legyen fiam, úgy legyen... Szívmelegítő, amilyen biztosan tudsz erről szólani. De nem gondolod-e, ha úgy volna, ahogy mondod, a hivetekké válnék? Azzá lennék én, esküszöm neked! De előbb irtsátok ki soraitokból a Huszár-féléket — a gazember! Én osztályáruló voltam nekik...

— Igen, igen — mondogatta ifjú Eredics. — E kérdésnél mindig elgondolkozom. Megértem... Csunya, mély sebe ez. De ezzel élni, és emiatt annyi éven át átkot szórni, mégse helyes cselekedet. A Huszár-félékre nem keresek és nem is akarok mentséget találni — az ilyenekre nincs is mentség apám! De nem ezekből állunk mi Ocsmány kivételek ne vegyék el a tiszta látását! Kérem, apám... felejtse már el... segítse hozzá önmagát a gyó-

gyuláshoz — csak úgy segíthetünk magának mi is, mindannyian.

— Jól hangzik ez, fiam... De azt hiszem, én már nem gyógyulok meg ebben a büdös életben soha. Még a más öröme is kihoz a sodromból... Nem tehetek róla.

Aztán feltűnő csönd szakadt közéjük. A két férfi felfigyelt erre. Egymásra néztek hosszan, röpködő szemmel, majd asszonyaikra vetették a tekintetüket, akik megadón, kissé összecsuklottan ültek, arcuk megnyúlt, szemük merengő volt. Mintha zsákutcába jutottak volna.

Amikor felfogták a férfiak vizslató tekintetét, felélénkültek. Sápadt arcukba újra élet szökött.

— Mára elég lesz talán — bátortalankodta Rozika, és a szavát enyhe ásítás követte. Esdeklőn nézett az ura szemébe.

— Hagyd!... Csak ki vele, adják ki, ami beléjük szorult — mondta Eredicsné. — Láthatod lányom, embereink szép lassan összebékülnek. A távolság megfogyatkozott köztük. És megállj csak!... Hogy neked is feleljek a néhány zokszavadra, a drágaság miatt, ahogy mondtad. Én is asszony vagyok, a pénz az én bukszámban sem fiadzik újra, mégis tűrtem... ahol lehetett, kibeszéltem az emberek fejéből a sopánkodást, és igyekeztem meggyőzni őket, hogy változni, javulni fog a helyzet... Beismerem, volt eset, amikor letagadtam, hogy sorbanállás van, és azt is, hogy oka van ennek a sorbanállásnak. De, de... én magam mindenben igyekeztem jó példával elől járni. És ez neked is kötelességed, Rozikám. Akinek ilyen ura van, mint neked, az nem lehet közömbös... annak helyén kell, hogy legyen az esze is, meg a szíve is. Enynyit hát... Ezzel tartoztam neked. Kérlek, ne haragudj rám.

Ifjú Eredics az órájára pillantott, majd a füléhez nyomta, ketyeg-e. Aztán fölállt.

— Éjfél elmúlt — mondta — itt az ideje, hogy hazamenjünk. — Nyujtózkodott, ásított. — Kiadós vita

volt!... Azt hiszem, nem minden haszon nélkül való. Ahogy ismerem magam, erről álmodok az éjszaka.

Az apjához hajolt, megcsókolta. Aztán hosszan kezet ráztak, úgy néztek egymás szemébe, szótalan.

— Gézengúz! — mondta Eredics, amikor elengedte a fia kezét — megmérkőztünk megint. Lehet, hogy utánozlak téged: álmomban én is végigélem ezt az estét.

Csoszogva az ajtóig kísérték őket, s onnan szemmel tovább, a lépcsőig. Lesték ringó járásukat, hallgatták kopogásukat az éjszakának feszült kövön, megcsodálták összefolyt árnyékukat, ahogy karonfogva mentek.

Eredicsék egyedül maradtak a konyhában, az egyszem, hunyorgós fényű lámpa alatt, s bizonytalankodva, hogy mit is tegyenek, füleltek fiuk és menyük mind messzebbről és mind halkabban hallatszó neszei után. Amikor a neszek elhaltak, szinte nyújtóztak utána a rozsdáló fényben fürdő udvar irányába.

Nagyon egyedül érezték magukat. S mint a vad idegenek, megindultak egymás mellett; az egyik erre, a másik arra cammogott, miközben a testük összeütődött, ruhájuk összeért s valahogy az volt az érzésük, égető meleg fuvalom csapkod arcukba a másik közelében.

Eredics kiállt az ajtóba; csípőre tett kézzel az eget kémlelte, mely ibolyaszínén kint fitogtatta már minden ékét.

„Mennyi csillag — gondolta — s ahány, annyiféle. Úgy látszik, földön, égen, amit meglelni és az ész valamennyire felfogni képes, minden, minden különbözik egymástól. Valamiben különbözik... akár az ember az embertől; ha másban nem, hát az esze járásában. — Vajon a létért ugyanilyen kíméletlen küzdelem folyik odafent is az élőlények között, mint ahogy itt folyik e földön, ember ember ellen vívott harcában?"

Feltűnő csendet érzett maga mögött, s ez megremegtette; hirtelen hátranézett: a felesége bágyadtan, hajlottan állt a háta mögött, csaknem egyvonalban vele, mintha testének furcsa, torz vetülete volna ott, a keresztformában ágazó kőkockák vonalai közt.

Száját keményen összeharapva nézte őt; csüggedt tekintete fázítón hatott rá. Egy pillanatig úgy érezte, meg kell indulnia feléje, — hogy összeölelkezzék vele, magához vonja oly szorosan, ahogy csak bírja, hadd szűköljön tőle ez a csontos asszony — szoruljon ki belőle még a szusz is...

A riadalomtól ne tudjon szóhoz jutni, aztán — legyen rajta a sor, megkéri, bocsásson meg neki — felejtsenek el minden baromságot, ami köztük eddig volt; éljenek ezután embermódra, hisz mennyi még az év, ami számukra hátra van? Egy-e, kettő-e, vagy még húsz? Ki tudná azt megmondani előre? Lujzi, a bölcs, talán felelhetne erre a kérdésre? Áh, mindegy az, akár tud rá felelni, akár nem... Annyi bizonyos, ez így mégsem mehet tovább. Nézzenek vissza mind a ketten, milyen szépből indultak el és milyen csúnyába érkeztek meg — csúnyába, amit élnek, akár a vicsorgató farkasok, most, éppen most, amikor...

Itt megállt hirtelen, mert érezte, letért a saját ösvényéről, rá a máséra — az idegenre, amelyen a szó már nem egyezik az övével; a gondolat is más ott, megzavarja; az érzések...

Megcsóválta a fejét, fázósan mosolygott.

„Nehéz ügy ez — gondolta — nagyon nehéz ügy. Ez az asszony, akár akarja, akár nem, telezúgja, teledongja a fülét a maga szavaival; a fejébe akar plántálni olyan gondolatokat, amiktől ő irtózik; menekül a hatásától; bunkók azok a szavak és kíméletlenül sulykolnak; térdre akarják kényszeríteni őt. Ez az asszony... akárhogy nézi megfertőzi az életét, megfertőzi, vagy mi a fene... És látja ő a felesége célját; gondolja: kitartóan addig karaty-

tyol, amíg egyszer csak benne is fölbukkan ez vagy az, élni, motoszkálni kezd a fejében és gondolatai zeg-zugos útjain aztán, öntudatlanul rá-rábotlik a nyelve, mozgásba jön tőle, és csaknem fújni akarja. Förtelem!... Ha ez soká tart, még majd fel kell adnia minden reményét; meg lesz fertőzve... két lábon járó kereplőt formálnak belőle. Egy szép napon csak útnak indul, mint a többi kereplő és beállít az emberekhez, népnevelni. Hah, haha! Az öreg Eredics, mint népnevelő! Egyéb se hiányzik!"

Ott maradt az ajtóban s onnan mondta foghegyről, ki a nagyvilágba, félszemmel a csillagtól dús égre nézve:

— Úgy látszik, Lujzi, mégsem tudsz nyugodni... Időben lefekhetnénk, aludhatnánk békességben, de te ehelyett vendégeket csődítesz a lakásba. Vitatkozni akarsz!... „Meggyőzni." Megvesztél Lujzi, hidd el nekem, tökéletesen megvesztél.

— De Lajos — szólt Eredicsné szepegősen — hát a fiunk!...

Eredics megfordult, szembe a feleségével; kevés ideig tetőtől-talpig csodálkozva fürkészte, mert amíg megfordult, úgy rémlett neki, hogy a felesége elnevette magát, s most mégcsak nyomát sem látta rajta a mosolynak se. Inkább megszeppentnek találta, olyannak, aki a szemével könyörög irgalmat.

Ez valahogy jó érzéssel töltötte el. Megdörzsölte a szemét, jól látja-e, aztán újra rámeredt.

„El van ez anyátlanodva rettenetesen — állapította meg magában s alig észrevehetően elmosolyodott. — Még majd megtörik — kéz alá puhul ez a kemény, konok teremtés."

Beljebb topogott az ajtóból, de szemét le nem vette volna a feleségéről. Szeméhez kapkodott, mert valami furcsa dolog tréfát űzött vele: minél merevebben nézte a feleségét, az annál jobban összezsugorodott a szemében; volt pillanat, amikor épp hogy kiállt a kékcsíkú kő-

lapok közul, s fején a haj ezüstté bomlott, sokágú, fénylő folyamnak tetszett, amiből fényrózsákat bontott életre a villany.

— Te Lujzi! — szólt bohókás mozdulattal a levegőbe kavarva — mi van veled? Egész összetöpörödsz előttem... apró vakarccsá leszel. Alig tudlak már felfedezni... Ha kinyúlok érted, aligha foghatlak meg.

— Láthatod, mivé leszek, mit kell ezen magyarázni — mondta Eredicsné lehangoltan. — Maholnap teljesen összeaszalsz te engemet; sokszor magamra se ismerek már.

— Ej, ej Lujzi — mondta és elcsoszogott mellette — hidd el, már hosszú éj és meleg dunna kell nekünk, nem a szüntelen vitatkozás. — S valami sarkalta, hogy visszaforduljon hozzá, keblére vonja a fejét, megpaskolja a lottyadt képét. A mozdulatot, a lépteket, arcának veregetését eljátszotta magában néhányszor, fogát csikorgatva gügyögött is valami szeretetfélét hozzá, de mégsem mozdult meg. Hagyta, hogy ellanyhuljon, majd kihunyjon képzeletéből az egész, s hogy szíve elverje magától a felbukkant kísértést.

Hideglelősen ült le az ágya szélére. Viaskodott magával, lefeküdjön-e vagy sem. Az álom, a bágyadtság egyre húzta a fejét a fehér párna felé. Forrókat és akkorákat fújt, mintha megkergették volna, s a végtelen hosszú utat az ágyáig, egy szuszra tette volna meg.

Megszokott medrében folyt tovább Eredicsék élete. Sütött a nap, esett az eső, vagy fújt a szél, egyre ment, változást nem jelentett számukra se ez, se az. Mint két összeakadt és surló kő, forogtak, forogtak egymás körül és egyengették egymást. Mesterien összeillettek már.

Változást csak az hozott nekik, ha a legkisebb rezdülésre is érzékeny fülük egymás hangvételében fedezett fel valami szokatlant, valami kihívót. Ilyenkor élesen mustrálgatták egymást, aztán összecsaptak és mérkőztek, míg csak ki nem fáradtak.

— Az élet harc, ha nem tudnád! — mondta egyik nap Eredicsné az urának, oktatón, szinte minden különösebb bevezető nélkül, amikor az ura engedékeny hangulatban azt fejtegette, milyen rühes dolog az, átmorogni egy fél éjszakát.

Eredics nyugodt volt, de a feleségének ez a mondása dühbe hozta. Előbb csak nézett, mint akit váratlanul, ököllel homlokon csaptak, aztán nagyot krákogott, hogy előkészítse a torkát valami rettenetesen súlyos és zsíros mondásnak. Még a nyakát is neki-nekicsavargatta néhányszor, képe hol elsápadt, hol elfutotta a vér. De aztán mégis meg tudott állni a konyha közepén, anélkül, hogy egyetlen szót is kinyögött volna.

„Micsoda aranyigazságokat köpköd ez!" — vélte végül, mint aki megkönnyebbült. Nyakát behúzta, tenye-

rét kifordította, annak jeléül, hogy ő bizony nem érti a feleségét.

„Akár valami professzor, kinyilatkoztat — gondolta. — Professzor ez! Még a fejét is úgy tartja. Hallatlan, amikor a pelyva is kicsírázik! De... tulajdonképpen, mire mondta Lujzi ezt a bölcseséget? Miről is beszéltek ők..."

A sarokba kullogott, az asztal mellé. Leült. Törte a fejét, hogy belefájdult, mégsem jött rá, miből indultak ki a vitában és honnan érkezett el Lujzi kinyilatkoztatásáig.

— Te, Lujzi! —szólt. — Meg vagyok döbbenve. Én meghibbantam! És ez a te műved. Én már azt sem tudom, mit beszéltem veled az előbb. Felőrölsz.

— Majd kialszod magad Lajos, és kész.

— Hm... Te már csak nyomnál az ágyba, aludni. Persze, fekve csuda jó fiú vagyok. Hallatlan!... Én leszek a kisgyerek a háznál, akinek időben ágyban a helye. Hm... jól adod. Nincs rendben körülöttünk valami: Lajos, mars az ágyba! Zörögni való kedvem van? Ágyba velem! Ferde szemmel találok nézni? Rá a dunnát a fejemre! Hová vezet ez, hová...

— Valakinek kézbe kell tartani a gyeplőt. S ki lehet az a valaki? Aki jobban tud tájékozódni az életben. Különben, hogy lelnénk meg a jó irányt.

— Te...

— Megleltem, Lajos!

— Jó, akkor ágyazz Lujzi, én megyek... Vízszintes helyzetben lehunyódik a szemem, mint valami kopott alvóbabának és legalább nem látom, merre hajtsz „gyeplővel a kezedben". Úhüm... Szép kis kocsis! Hogy miért nem hordasz legalább Gáspár-féle bajuszkötőt? Csinos pofával jobban festenél a bakon, te... te tökkelütött kocsis.

— Beszélj, beszélj, Lajosom... A gyenge csattogtatja

folyton a fogát, hogy ijesszen. Hát ijessz. Én ugyan meg nem ijedek.

— Nana!... Még a kezemnek is nekiszaladhatsz.

— Aha!... Csakhogy én is ott leszek ám, Lajos!

Eredicsné elfordult tőle. Ment a dolgára. Terhére volt már a beszéd. Zúgott a feje. Szíve a torkában vert.

„Az élet harc, ha nem tudnád" — jutott eszébe a saját mondása. — De ez?... Hát ez is harc volna? Ez az egymást őrlés? Mint a folyton üzemben levő malom, jár, zúg, zakatol a fejük — kelepelnek.

— Bizony, harc ez is! — mondta ki, ahogy az ágytakaróért nyúlt, hogy lehúzza a rendbe rakott, duzzadó dunnákról és összehajtsa, ahogy szokta.

— Harc... — mondta megint. — Kegyetlen és vérre menő, a négy fal között. De mi lesz ennek a vége?

Keze megállt, hosszan nézte a szoba falának tulipánmintáit, mintha onnan várna feleletet. A feje zsongott. Aztán tovább fordult, anélkül, hogy megválaszolta volna magának a saját kérdését.

Napok múltán, egy pénteki napon, Gyuri bácsi állt elébe:

— Eregyis, szerelj le! Avanzsálsz. Méghozzá magas polcra. Érthetetlen... alig vettelek kézbe, máris visznek. Fiatal, öreg, egyre megy már, mind nagy ember lesz, mind tőlem kerül ki. Mozogj, Eregyis, vár a titkárság!

Eredicsné szíve vadul dobolt; aztán mintha megszűnt volna verni, egy pillanatig nem is mocorgott a fészkében; a helyét meg egyre hűlni érezte. — Szereljen le? Hisz alighogy betette a lábát... kezében meg sem melegedett még a szerszám. Tyű, de fél kiadni kezéből ezeket az engedelmes jószágokat!

Végigsandított a rongyon, szálasan lógott a kezében, a söprűn, partvison, szakállasan csüngették fejüket lefélé,

mustrálta a kék lapátot, amelyen, akár a madár villantó szeme, fények ragyogtak. — Lám, még ezekkel sem kötött igazi barátságot. Ahhoz sem volt ideje, hogy elbeszélgessen velük, pedig hogy tudnak azok feleselni vele, egyszerű nyelvükön! Ó, ha nyelvét érti az ember, minden rejteget valami tanulságosat; az okulás ráfér az emberre.

— Gyüssz-e, Eregyis? Tátogatsz, édes hívem, ahelyett, hogy lépegetnél szaporán. Érthetetlen... magasabbrendű munka vár rád és nem is jössz izgalomba?

Eredicsné ekkor már, akár a mámoros, megindult a kamra felé. Kezében a vödör füle nyikorogva adott életjelt magáról. — Tudom, te is itt vagy — mondta neki. — Csak ne nyalakodnál, a hidegszájú mindenedet! — rótta meg, ahogy nedves széle meztelen lábszárához ért a feltűzött szoknyája alatt. — Borzongatsz, akár a kéretlen halál...

— Itt van minden holmi, ahogy átvettem — mondta azután a kamrában — gondolom, fölösleges felsorolnom darabszám; csak az idő telnék vele.

— Elismerem, egyet se nyeltél le belőlük... Be a sarokba valahányat, szabályosan — bökött felé Gyuri bácsi — majd jön az új gazdájuk és birtokba veszi őket megint. Örökös változás... de nem bánom én! Kukuljak meg, ha nem így van jól. Ez a rend: egyre följebb. Hát menjetek. Csak el ne felejtsétek, hogy honnan kerültök föl a szép, megbecsülendő pozíciókba! Hallod-e? Nem nagy művészet ám onnan fentről lekandikálni arra, aki lejjebb maradt. Ha elfajzol ott fönt, az voltaképp árulás, megmondom, ha nem tudnád, Eregyis. Ezt jól jegyezd meg! Egyébként: ma neked holnap nekem. A kerék forog szüntelen... aki érdemes rá, azt kiszemelik. Most te voltál a soron, holnap... az, hogy én nem hordok szoknyát, ne aggasszon téged.

Ez utóbbit halkan, az orra alatt dörmögte el s rá nagyot szítt az orrán, mintha úgy akarná helyrebillenteni előbbi néhány szavát.

„Mit lehet tudni — gondolta — mi és hogyan tapad meg az asszonyi fülben. Súlyos csípésnek is veheti Eregyis, amit kimondott... a szó befészkelődik a fejébe, fülébe, hogy a darázs se veri ki onnan többé. Eregyis nagy asszony lesz! Csíphet a fullánkja, onnan föntről. Ismeri ő az embereket; olyik ha léphet fölfelé, folyvást morog, aztán... csahol, mintha nyers hússal táplálnák s ráadásul bolhát is szerzett volna az új helyén."

— Ott fenn, az új beosztásban nem szükséges az efféle szerszám? — kérdezte Eredicsné.

— Honnan szagulhatnám azt, mire lesz ott szükséged? Hátha egyéb dolgod se lesz egész nap a pennamarkolásnál és a peckes üleppuhításnál azokban a süppedő székekben. Ott már más szárnya alá tartozol, ennélfogva a gondodat sem én viselem. Akad majd ott fönt is valaki, aki kiporciózza a munkát és szemmel tart, hogy túlságosan el ne bízd magad, netán arra gondolj, hogy most már koronázatlan királynő lettél. Vagy neked nem jutna eszedbe ilyen badarság? Az volna a szép, az a helyes, Eregyis. Gondolom, a jobbak közül való vagy és nem veszted el a fejedet.

— Menj már, Gyuri bácsi... úgy idegesít! Látod, ég az arcom, akár a parázs. Tudok én majd viselkedni. A hűtlenség nem az én természetem. Aki nálam szegényebb, vagy kisebb ember, még sose kerültem ki, ezután sem teszem meg.

— Jó, jó... mindezt esküd nélkül is seitem én. Mégsem árt a kioktatás, úgy vélik a nálam okosabbak is. A legyek... tudod, Eregyis, odafent büdösül csípnek ám; tartsd őket szemmel. Aztán... a széles utcai ablakokban, bádog válvuikban virítanak azok a tenvérnvi feiű muskátli virágok, estelente itasd ám meg őket bő, friss vízzel, hadd zöldelienek, amíg a nap éri őket.

— Gyuri bácsi, ugratsz engemet? Bántottalak talán?

— Csacsi... elmégy tőlem és csak úgy eszembe iutnak ezek. A bársonyszékeket, azokat a piros huzatúakat meg

ápold ám; ne hagyd, hogy tanyát verjen rajtuk a por. Finomművű munka mind, amit fönt találsz. Aztán, te, Eregyis... tartóztasd meg magad: a körmöd meg a szád nehogy pirosítsd ott fönn, a bőröd krémmel be ne kend; azt tartják, hogy fiatal nőszemélyen rútság az ilyen, s visszatetsző...

Eredicsné füle zúgni kezdett Gyuri bácsi mondókájától.

Mi bújt belé, hogy így és ennyire bolondozik? Úgy tesz, mintha irigyelné, amiért feljebb kerül. Nem kérte, nem kereste ő ezt magának; azt se tudta, hogy vénségére ilyen nagy tisztességre még esélyes lehet. Tehet ő róla? Valakinek a szeme megint megakadt rajta és most felrendelik. Mi van ebben olyan rendkívüli?

— Igazán, Gyuri bácsi, maskarát még sosem csináltam magamból — mondta pirultan.

— Eregyis, Eregyis, mit érzékenykedel? Pörölj vissza, marj meg, ha úgy érdemlem. Nem vagy te lekvárból való... csupa hűség a szemed; nem lehetsz te rossz, nem fajulhatsz el.

Szeme végigsiklott rajta, elidőzött kusza haján, amelynek fehér szálai, mint a tépett pókháló lengő-rebbenő csonkjai borultak a homlokára, halántékára; szánakozva meredt duzzadt lábaszárára, amelyen mint a szabályozatlan, kanyargó, tekergő folyam, kéken és göbösen feszültek a vastag erek.

— Száz szónak is egy a vége, Eregyis: megszenvedted a múltat, megérdemled a szép jelent és a még szebb jövőt. Eredj hát... A helvedbe más jön, ne gyulladj be, megy minden tovább, mintha mi sem történt volna.

— Így a jó, Gyuri bácsi — mondta Eredicsné tágra meresztett szemmel. — Nem képzeltem én ezt másképp soha. Mi már sok mindent megértünk... Kikísértem már temetni olyan urakat, akikről nem tételezte volna fel senki sem, hogy bírna velük a halál; s amikor leeresztették a gödörbe, úgy hittük, űr marad utána, amibe mind-

annyian beleveszünk. Lépni se mertünk a sír körül. Aztán ugye... elmúltak a gyásznapok és tapasztaltuk, hogy a föld mégsem nyel el bennünket, hátán tart minden sírót. Kinőttem a gyerekcipőből... Tudom már, hogy ha valaki elmegy, nem marad utána űr. Nincs pótolhatatlan ember a földön!

— Hüm... milyen ünnepélyesen tud járni a szád, Eregyis! Jobb, ha mégy, mert a végén még fölkavarsz, és meg is ríkatsz!... Vén özvegy vagyok, s meg tudom érteni, mire célzol. Hüm... látod, mennyi mondanivalónk van egymás számára! Ugye, el sem hittük ezt egymásról? Indulj, Eregyis; gondolom, lesz még időnk megkérdezni egymást, hogy megy a sorunk, mi a véleményünk erről-arról.

Szálkás, göbös kezük, mint két ágas-bogas test, vörösen hajolt össze. Mereven ingott a karjuk, s bár alig fogták egymás kezét, langyos melegséggel jelezték egymásnak, hogy élők ők, a javából.

— Olyan vagy te is, Gyuri bácsi, mint a Lajos — mondta Eredicsné nevetve. — Előbb megmarsz, aztán ellágyulsz. Mondd, minden vénülő ember ilyen?

— Mi az, hogy vénülő és mi az, hogy Lajos? Kivel merészelsz összehasonlítani?

— Hát kivel hasonlítanálak össze, mit gondolsz? Légy nyugodt: nem a szeretőmmel! Tudod te: az uramat hívják Lajosnak. Ha nem tudnád: valamikor Laicsinak becéztem; szörnyen tetszett ez neki; de ez már rég volt, a fene tudná megmondani, mért is jutott eszembe. Annak idején Laicsi a szép babájának tisztelt engemet...

— Fura asszony vagy... látod, Eregyis, pár lágyító szó, és tüzet fogna az ember. No, azért ne tápláli magadban afféle reményt, hogy talán beléd gabalyodtam, vagy mi a szösz.

— Maid adna neked Lajos! Vén és csoszogós, de azért elütné a bokádat, ha ráiönne, hogy rosszban sántikálsz. Mogorva ember, de félt; pedig sose volt oka rá...

különösen most már: harapni se nagyon tud szegény feje, velem együtt.

— Ne félts bennünket... Lajcsival megvigasztalnánk mi egymást, hogy még a fák is sírnának... A végén még te adhatnál mindkettőnknek fröccsre valót... Menj hát, Eregyis... Olykor kukkants majd be hozzám és csak annyit mondj: jól érzed magad a magas polcon, szédülés sose vesz elő. Egyébként megsúgom: a szemem rajtad lesz mindig; panaszt nem szeretnék hallani rólad. A szakszervezeti napokon meg úgyis találkozunk; ha úgy adódik, egymás mellé ülhetünk.

Eredicsné indulóban, fejbólintva ígérte ezt meg, s arra gondolt, hogy a vén ember, fullánkját tekintve, urának párja lehetne. Vénség... úgy látszik, büszke és irigy egyszerre! Úgy tartja: ő hajlította, ő nevelte a most kezdődő szerepére. Juj!... mi is lesz, hogy is lesz ott fönn?

Fulladva ért fel a második emeletre. Halántékán ficánkolt az ér; zsíros hajtövén, mint a tű szúrt az izgalom; ide-oda bökött görbe, gyulladásos ujjaival, majd rendbe simogatta a haját.

„Ha igazán a titkárságra kerülök, végre a hajamat is gondoznom kell — jutott eszébe hirtelen. — Az uram, ha bolondozik velem, úgyis szoknyás Mikulásnak hív a hajam miatt. Körbevágatom a hajamat, ahogy illik; a tarkómig se érjen a vége. Ahogy már régen ígérem magamnak".

— Á, bolondozó Gyuri bácsi... dehogy használok én pirosítót, dehogy használok! Azt azért már mégsem!

Ahogy az ajtóhoz ért, s a nagy alumíniumtáblát meglátta, olvasni kezdte a feketén beleégetett szót: „Miniszter".

— Miniszter — mondta, aztán újra elolvasta, hogy teljesen bizonyos legyen abban, hogy jó helyen jár, majd mélyet lélegzett, nyakát behúzta, topogott néhányat s bekopogott.

A torka nagyon száraz lett, tapadós a nyelve. — Valamikor régen érezte így magát, amikor munkát vállalni jelentkezett itt, vagy ott. Csakhogy akkor még fiatal volt, most meg... aki nem vette észre még, hogy a szegények javára mekkorát változott a világ, csoroszlyának nevezi, nem is rosszaságból, inkább emberi butaságból. Nehéz átváltozni, most látja ő, a fene egye meg. Ehun a! Verdes a nyelve, mintha el akarna szabadulni a szájából.

Becsukta, szorosra zárta a száját, aztán nagy elszánással, hirtelen kitárta az ajtót s betoppant. Nem volt még hideg idő, a szoba ablakai tárva-nyitva voltak, a széles, krémszínű függönyt meglökte a léghuzat, s mint a szabadjára hagyott zászló, rojtos szélével feléje libbent, kidudorodott. Az asztalnál egy fiatal leány ült.

Eredicsné jókedvűen lépett a kislány elé, aki vérpiros nyelvével villámsebesen nyalintgatta a leragasztásra váró borítékokat.

— Szervusz, elvtársnő — köszönt. — Nana, vigyázz, nyavalyát kapsz a nyalakodástól! Enyv az, enyv! Tudod-e, hogy miből főzik azt? Még kutyacsontból is, úgy vigyázz!

— Szervusz Eredics mama, megjöttél? Jaj, most kapok észbe, mit mondtál! Brr... A kutyát egészben, szőrével, ugrándozva és csahosan szeretem, de kifőzve... Huh! Ígérem, nem nyalakszom többé. Itt fogsz dolgozni, tudod-e?

— Azért jöttem, hogy jelentkezzem. Mi a tervetek velem tulajdonképpen... Mi leszek én itt?

— Hát a mamuskánk!... Gondunkat viseled majd. A termelési értekezleten megtetszettél a miniszter elvtársnak, azt mondta, helyezzenek a titkárságra. Esetleg később máshová. Én már látom a sorsodat: kineveznek valami megfelelő beosztásba.

— Bolondság ez, Katika...

— Valóság ez, mamika...

— Talán még íróasztal mellé ültettek... Ügyfeleket is fogadok, ügyeket intézek?

— Miért ne? Nem olyan nagy dolog az... kiérdemelted, ott lesz a helyed az íróasztal mellett.

— Összetévesztesz magaddal, Katika. Neked íróasztalnál a helyed... de nekem!

S Kati felé tárta zsugorodott ujjait, térdéig lebbentette a szoknyáját:

— Nesze, itt vagyok! Te is nő vagy, lassan asszonytárs, nézz végig rajtam és láss is, úgy beszélj. Üm... minek csúfolódni? Ki szégyenkeznék itt velem? A betűt... jól ismerem, de bánni... bánni bizony nem nagyon tudok vele. A szó az, aminek valamennyire ura vagyok, annak se régen s csak akkor, ha nem kap el a lámpaláz, vagy hogy a nyavalyába hívják azt a gyöngítő betegségfélét. S aztán: tudod te jól, íróasztal mellé tetszetős külső kell, meg világos ész, ami nálam már fogytán van. Ugyan, Kati, ugyan... ne veszejtsetek meg engemet!

— Eredics mamám!... Elvtársnő: a legjobb népnevelőnk kishitű?

— Ezt viszont ne mondd nekem, Kati! Beláthatod, annyi eszem csak lehet, hogy ellássak az orrom hegyéig. Régen voltam én menyasszonynak való. Amiben szűkölködöm: elismerem.

— Elüldögélsz... megleszel itt azért, ne félj!

— Én nem akarok még elülni, dolgozni, nyüzsögni akarok köztetek és használni is, de a magam posztján. Érted-e ezt? Érted. Katikám?

— Világos, hogy értem, Eredics néni. Ne vitatkozzunk ezen; meglátjuk, mi lesz. Biztos vagyok benne, hogy beválsz olyan beosztásban is, amiről azelőtt sosem álmodtál.

— Miket beszélsz, miket... És hogy öltözzek? Ezután napról napra kimenő-ruhában jelenjek meg köztetek? Borzasztó végiggondolni ezt... hát még megszokni!

Kati elmosolyodott. Eredicsné vele mosolygott, kicsit fázósan, bizonytalanul. Mosolya mögött, látszott, futkározó gondolata, kétkedése von merevedő falat.

— Ühüm — biccentett Kati — kicsit csinosan kell, hogy járj, Eredics mama; úgy ahogy illik s ahogy telik tőled. Takaros asszonynak nem gond ez.

— Á, gyerekem, Kati, meg nem szokhatnám én azt semmiképp... Tönkretenne az állandó izgalom; azt vélném, hogy örökké ünnepelek... lesném a végét. Vagy megunnám és megszökni jönne kedvem. Ezt a ruhámat talán akasszam szögre ezután?

Ujja közé csípte a vizesvödörtől latyakos szoknyáját, úgy mutatta széthúzva; ráncai szétnyíltak, mint valami avult, penészes legyező.

Egyszerre három telefon is csöngött. Kató fürgén kapkodta fel a kagylókat, egymásután.

— Ragadd meg, szedegesd azokat a fekete vészmadarakat — motyogta Eredicsné, elgondolkozva. — Csoda, hogy nem gabalyít meg az a háromféle sürgetés... Egyszer se káromkodod el magad napjában miattuk? Mit mosolyogsz? Tréfálok, azt mondod? Komolyan beszélek, hidd el... engem ugyan megugraszt az effajta csörömpölés; pláne, ha elmáléskodom, mint most, itt előtted. Te beleszoktál!... Ej, te Kati!... Hogy megjön az ember hangja itt... Akár a madáré, ha a nyelve alá hasítanak. Jól mondom?

De Kati csak rebbenő szemét tartotta Eredicsnén, s fél füllel éppen hogy hallgatta beszédét; hamvas száján egyre ott felhőzött tőle a mosoly; homloka ráncosodott, kisimult, ahogy közben felelt, s figyelt a dróton át jött üzenetre, rendezte magában a hivatalos dolgokat.

— Nem tudom, mintha lázam is lenne, te Kati... Hallod-e? Zsibog a fejem. Gondolom, téged az erős fekete bizserget, mozgat úgy meg, mint engem ez a mai izgalom. Miket kotyogtál az előbb?... Kineveznek? Márhogy engemet? Azt már te sem tudod elképzelni, hogy mi a csu-

dának nevezhetnek ki. Légyfogó, ha lehetnék itt, más se; vagy füstkihajtó a nagy pipálások után, ha a miniszter is elhagyta a helyiséget.

Ahogy nézelődött, a titkárság vezetője lépett be.

— Szabadság, elvtársnő! — köszönt derűsen, s nagyon szívesen nyújtotta feléje a kezét.

Eredicsné előbb a hátulján buggyos szoknyájába dörgölte a tenyerét, kezefejét s aztán fogadta csak el az öt ujjával nekitárult, vaskos kezet.

— Hej, mondta billegve — de hatalmas kéz, megfogni is elég. Kétszer állhatott sorba ott, ahol ezt osztogatták. Nem jelentkezném pofonért, vagy nyaklevesért magánál. — S két kézzel markolta, himbálta az izmos kezet. — Nem széllel van bélelve, arra esküszöm.

A vezető mosolygott.

— Hogy engedelmeskedhetett volna másként a meleg vas?... Az üllőről, mintha csak szeme volna, fölkandít az és csak peng, de nem ereszt, ha valami nyim-nyám fogja; különösen, ha még a fortélyához sem ért az illető.

— Jól megfigyelte.

— Volt rá időm. A szemem nem hunyom be, amíg érdemes néznivalóm akad.

— Hej, de kár megöregedni, a kutyafáját! — S melegség futott a képébe, a szíve tájára, hogy így megereszthette a nyelvét. Aztán megrántotta a fejét és egyké pillanatig magában szőtte tovább a gondolatait: — Ugyan... ezelőtt az ember előtt csak beszélhet? Ember ez a javából; akinek nincs vaj a fején, nyíltan szólhat előtte. Mit tehet arról egy öregedő asszony, hogy annyi bolondság jut hirtelen az eszébe, mint életében talán még soha. Egyszerűen nincs ereje fékezni a szavát, kibuggyan belőle sorba, egymás után; hiába igyekszik parancsolni neki.

— Hát, Eredicsné elvtársnő... tudja-e, miért kértük ide?

— Majd megmondja az elvtárs... s azt is, nem haragszik-e a szabad számért.

— Ugyan, ugyan — s két kézzel paskolta, simogatta Eredicsné vállát; mélyen nézett hűséget tükröző, örömtől kancsali szemébe. — Becsületes, szorgalmas asszonynak ismertük meg, első volt a jelentkezésben, bármiféle feladatról volt szó, többször részesült jutalomban, hát... természetes, hogy az útja, amennyire lehetséges, feljebb ível. Egyelőre itt fog dolgozni, aztán majd meglátjuk; remélem, megtaláljuk a magának való beosztást. Vagy eláruljam, hogy meg is van már, csak éppen nem beszélünk még róla? Ha kíváncsi természetű volna, elkotyognám magának, de mivel nem az... Tudja, hogy van az, legjobb mindent a maga idejében. Melegedjen meg itt egy kicsit, figyeljen, lásson, hogy s mint, mi, kihez, aztán... No, rendben van?

— Túlságosan — mondta biccentve Eredicsné, s a szó alig fért ki a száján, úgy elbágyadt hirtelen; két szemfogát mintha pánt fogta volna össze, belemélyedt csupasz ínyébe. Rosszalva csóválta a fejét. Még mindig nem szokta meg, hogy őt dicséret is illetheti, nemcsak szidás és hajszolás. A jó szó volt az, amire gyermekkorától kezdve egyre szomjazott, s aminek, ha érte, nem tudott ellentállni. A jó szó mindig új volt neki, varázslatosan szép és kegyetlen is egyszerre; rátört, szinte leigázta, szétfolyt fáradt ízein, s a hatásától valósággal összetöpörödött; pillogni se maradt ereje tőle, a sírás meg folyton környékezte.

Most is azon kapta rajta magát, hogy reszket, vacog, akár a hideglelős, lába térdben rugózva táncba kezd, reccsen, roppan, mintha a rozsda enné eresztékeit, és menten porrá akarna törni. Ismeri a maga természetét: addig rossz ez, míg az első könnye duzzadt, májusi esőcseppként le nem gördül a mellére. Aztán megkönnyebbül! Röpülni, kint a messzi térben, arra jő kedve utána... ölelni, csókolni az embertársakat a jóságukért,

az emberségükért... nekifogni a munkának, hogy égjen a keze alatt, másokat is elragadjon...

Ot sose dicsérték meg azelott; keserve csak gyűlt, egyre gyűlt... hályogos lett tőle a szeme, megkövülő a lelke; eveken át szememyi könnyet nem ejtett magáért se, másért se. S most — a jó szó felfakasztja benne az összetorlódott szenvedést, könnyé oldja az és forró gőzzé... S míg a könny kigördül a szeméből, a forró gőz kigomolyog a száján, szentül hiszi, hogy vastag rétegével, acélos burok vált le a lelkéről. Mérhetetlen csapást, ha kihever az ember, és a bánata elmúlóban van, az lehet ilyen megkönnyítő érzés.

— Megbecsülöm magam... tudni fogom a kötelességem — szipogta Eredicsné, s lebukott a szoknyája aljáért. — Ugye, milyen buta gyerek vagyok, Balogh elvtárs? Mit tudom én, mi az oka, még mindig nem akar benőni a fejem lágya... Az előbb ugye, semmi bajom sem volt.

Balogh csak nézte az elpityeredőt, és fogta a kezét, bólogatott. Az ő édesanyja is ilyen öreg, érzékeny lelkű... talán valamivel idősebb is, mint Eredics néni. Összemérte vele, hozzá hasonlította, s megértette, ami benne végbement; nem várt tőle mentegetődzést, sem magyarázatot. Igyekezett is elejét venni minden effélének; ahogy elnézett Eredics néni feje fölött, Kati lefitytyedt szájjal, asztalára támaszkodva figyelte őket. Látszott rajta: sejti, de nem érti azt, ami Eredicsnében végbement.

— Na, ifjúság! — emelte tekintetét Kati felé Balogh — ez se kis feladat, s valahányunkké: kézenfogni és továbbvezetni anyáinkat — a megrokkantakat... míg a másik kezünkbe a gyermekünk, a jövőnk kapaszkodik. Múlt és jövő közt mi magunk... út az igazi halhatatlanság felé; szép feladat; nagy tettekre sarkall; egész embert kíván.

Magához ölelte Eredicsnét. — Jól van mama, föl a

fejjel! További jó munkát. Nem akarjuk többé sírni látni. Szebb maga, ha dalolgat, akár valami ringó menyecske... úgy, ahogy szokta, amikor nekihajol a munkának.

Aztán magára hagyták, hadd szemlélődjék, hadd barátkozzék új kornyezetevel.

Emlékeztek rá: azelőtt, ha valami dolga akadt itt, félve, tartózkodón nyitott be; épp hogy bekandikált; előfordult, hogy a kíváncsiság is rávette, hogy bekukkantson, el nem képzelhették, hogy miért; mintha a csönd csalta volna, ami az ajtók mögött lapult, egyszerre csak nyílt az ajtó, zajtalanul, s résén ott fehérlett az arca, a huzat belibbentette néhány elszabadult ősz fürtjét, a szeme virított, akár a lázasé. Érdekes asszony, úgy tartották számon, s valami örök gyerekjátékosságot olvastak ki jelentéktelennek tűnő tettéből.

Ha bekukkantása soká elmaradt, furcsállták és hiányolták: — Mi lelte a hívatlan látogatót? — kérdezgették. A hivatalsegédeket pedig eleinte ugratták, hogy kiszemelte őket s bolondul értük; ellenőrzi lépteiket, nem járnak-e a tilosban.

Ez még Eredicsné szolgálatának kezdetén volt. Aztán, amikor felfigyeltek rá és szemmel tartották, észrevették, hogy öregedő kora ellenére ő a legugrósabb; hogy mint a pontos óra, szabályosan löki meg a forgóajtót reggelente, fél hét előtt tíz perccel; soha nem lihegett a sietéstől, mint a többi, mert elszundították az időt.

„Nem fekszem le a tyúkokkal — szokta mondani, amikor a többiek laposakat pislogva, szóba hozták ezt. — Ki is lyukadna az oldalam reggelig. A házimunkát bevégzem, megtisztálkodom tetőtől-talpig és jön az olvasás, este tizenegyig. Eleinte szemüveg nélkül, aztán, ha vibrálni kezd a bal szemem, okulárével. Azelőtt... fásult voltam ilyesmihez; most, magam sem tudom mi az, a szívem majd kiugrik a helyéből, néha, úgy nekibuzdulok... Tudjátok, ha valaki azt mondaná: he! ess neki en-

nek a háznak, told arrébb, mert a nép útjában áll, nem teketóriáznék. Van aki azt mondja erre, elvakult vagyok. Hadd mondja, én tudom, most lettem látóvá. Olyan világosan látok, hogy jöhetnek hozzám a fiatalok látni tanulni."

Ezt megmondta az egyik termelési értekezleten is, miután bocsánatot kért, hogy a foga miatt kicsit selypíteni fog. Olyan vastapsot kapott, hogy a fülekben percek múltán is benne zúgott. Ettől fogva, hacsak meglátták, mosolyogtak rá; udvariasan utat engedtek neki mindenütt. Vasárnaponként, vagy fontos események előtt, hétköznap este, amikor a kerületi pártszervezethez gyülekeztek népnevelő munkára, hogy a budai villanegyedek lakóit meggyőzzék, nők, férfiak őt keresték, vele akartak párba menni.

„Hol az az ízes asszony? — így kérdezték; kutattak utána, ha a tömegben elvegyült. — Öröm azzal agitálni. Az emberek ámulnak, úgy érvel; ki nem fogy a szóból, minden megragadja a figyelmét; mint a motolla, gombolyítja a beszéd fonalát."

„A Pasaréten egy vén, mogorva ügyvédnél különösen büdösül pergett a nyelve — mesélték. — A sanda, hajlotthátú le és felmenő rokonait is előszedte a szekrényből, mutogatta a fényképeket, hogy legalább úgy arcról ítéljen a lelkes asszony: a családjában mindenki haladó szellemű volt... bigott, fafejű egy sem akadt köztük. A komisz világban nem is vitte sokra egy se közülük, épp, hogy a betevő falatjuk volt meg, a fejük alatt a párna — az se vastagon. — Örült, hogy egyidős Eredicsnével, s becsületszavára kijelentette: — Ilyen emberekkel szívesen van egy táborban. — Adjon belépésit, ha teheti — sürgette kézzel-lábbal — belép ő a pártba. Elhűlt, hápogott, amikor hallotta: — Nem úgy megy az, uram; azt meg kell szolgálni előbb, érdemesnek kell lenni rá. És félreértés ne essék: nem párttag-toborzásról van szó. Á, á... tévedés! Eszerint rossz mederbe terelő-

dött a beszéd, ügyvéd úr. Félreértettük egymást. Kanyarodjunk hamar vissza!''

S kölcsönös magyarázkodás után az ügyvéd kockacukorral kínálta meg Eredicsnét, egészségére kívánta, s átölelve kísérte ki a kerti kis kapuig.

„Isten áldja — mondta integetve — ha erre jár, bejöjjön ám. Győzzön meg újra! Nyugtasson meg!''

— Angyali cukros bácsi — mondták. — Jól játszik a huncut.

— Miért? — szólt valaki hátrább. — Elhihető ez, ha egyszer Eredicsné tudott a nyelvén beszélni. Az ellenség is hallgat és szelídül a szép szóra. És ha valóban haladó szellemű... miért ne, feltehető az; azon a budai környéken is akadhat ilyen ritka madár.

Így nőtt meg Eredicsné hire, mint népnevelőé. Ettől fogva, ahol jó példa kellett, ott reá hivatkoztak.

Eredicsné ott élt köztük, s ha testi mivoltában nem látták is, benne érezték már a levegőben, az elválasztó falakban, melyek megőrizték és továbbrezegték sokszor eldúdolt énekeit.

Most oŧt forgolódott a négyszögletes szobában, eres keze ujjaival összeakasztva a hátán. Tátott szájjal állt meg a képek előtt, hosszan elmerült egy pelyhes állú, büszke nézésű honvéd figyelésében, akinek markában negyvennyolcas zászló feszült, és selyme beborította az egész hátát. Úgy vélte, hasonlít az az ő fiára, csak az idősebb ennél valamivel.

Lába alatt nesztelenül lapult a piros, rojtosszélű szőnyeg, a parkett meghajolt, nyikordult egy-egyet, s ő le-lenézett rá, óvatosan lépegetett, és vigyázott, nehogy valami rosszat tegyen. Majd Kati felé fordult. Jól esett néznie ápolt, friss fejét, meg-megvillanó szemét, ahogy olykor rávetette a tekintetét. Olyan vágya kélt, hogy odalép hozzá és végigsimít a fején, rácsókol a búbjára.

Töltött fehér kalács — jutott eszébe, ahogy elnézte

a tollat futkároztató húsos kezét, kurta ujjait a karikagyűrűvel. — Belőle is anya lesz hamarosan — gondolta.

— Nem adnátok valami munkát, Katika? — kérdezte tőle. — Rossz így tétlenkedni! Mozogni, mozogni, azt szeretem én.

— Lesz még rá alkalmad, Eredics néni.

— Hogy hívják a vőlegényt?

— Kálmán...

— Aha... biztosan jól megnézted magadnak.

— Alaposan... A veséjéig. Kicsit nyakas.

— Ahogy ez már lenni szokott. Most ne lenne az, amikor duzzad az erőtől, alig húsz fölött?

— Huszonhárom...

— Gondoltam... még nem az észe kormányozza; az eszét kormányozzák a paprikás indulatai. Túljut ezen, mire ringatnia s dajkálnia kell majd a fiát.

— Júj, Eredics néni!...

— Bizony júj, mert az nagy dolog; ekkor már múljék el a nyakasság... Ahol gyerek ficánkol a bölcsőben, bölcseség uralkodjék a hetvenkedés felett, különben a csöppség issza meg a levét.

Aztán, míg Kati feje újra a papír fölé hajolt, s kezében tovább sercegett a toll, Eredicsné arra gondolt, hogy Kati íróasztalát is ő fogja ápolni. Minden nap pasztázza... átdörgöli a székek fáját is, hadd ragyogjanak. A légy nyakát töri rajt, arról kezeskedik.

Észbe kapott: mégsem álldogálhat itt szutykosan! Hirtelen végigtapogatta magát: csupa lucsok mindenütt, itt-ott lyukba akad az ujja. — Hja, ebben keresi a jóra valót! Van őneki tűrhető bejáró ruhája, aztán van olyanja is, otthon a szekrényben, amelyet csak ritka és komoly ünnepen ölt magára, azt azonban kímélni szeretné. Úgy szeretné, ha majd abban temetnék egyszer. Egyszer... De sokára ám! Ómiatta most már ugyan bőjtölhet a halál!

— Rögtön jövök! — hadarta Katinak és sebesen

fordult. — Átöltözöm, mert ha valaki meglát itt, azt hiszi: az erdőből szalasztottak ide. Annyi szépérzékem csak van, hogy...

Kisurrant az ajtón, futott az altiszti szobába, lehányta magáról a ruháját, a mosdónál megtisztálkodott s kontyba fogta a hajtűi alól elrakoncátlankodó fürtjeit. A törülköző nedves részével eligazította, jobbra-balra lesimította szemöldökét, aztán amit annyi év óta nem tett meg, hosszan nézegette magát a tükörben; elmerülten vette szemügyre ráncait.

— Nem szabad szégyent vallanom — mondta magának. — A fogam is megcsináltatom — motyorálta aztán. — Okvetlen sor kerül rá, ne kiabálhasson messziről, ami nincs.

Keze akaratlanul a gyomrára siklott, elidőzött rajta, simogatta.

„Nyilal néha... jelez itt valami — szőtte magában tovább a szót. — Nem csoda, hisz egészben nyelem le az ételt, a két szem ép fogam nem birkózhatik meg vele."

Harisnyátlan lábát is megnézegette. Ingatta a fejét.

„Kőkemény ez... felfújt duda mind a kettő; néhol langyos, másutt pedig süt, mint a parázs."

Emlékezett: nemrégen kiállításon volt a minisztérium dolgozóival, folyók, utak, hegyek domborművű mását látta ott megmintázva, zöldes-szürkén. — Mosoly cikázott át süppedt száján; tapintgatva játszadozott kidagadt erein; majd akár valami összegubancolódott húrú citerán, bokától térdig futkostak ujjai.

„Érdekes, milyen hasonlatos ez ahhoz a domborműhöz... a rücskök imitt-amott, s a színe is."

Restellte, hogy nem húzhatott harisnyát. Úgy találta, illő lenne eltakarni ezeket a szeszélyesen bőre alá türemlett jegyeket. S azon csodálkozott, hogy mindez eddig nem szúrt szemet neki.

— Érthetetlen — mondta, amikor türelmetlenül behúzta maga után az ajtót, s a kulcsot ráfordította. —

Hordtam magamon ezeket és szinte nem tudtam róluk. Eh, kár volt ennyire megbámulni magam!

Felnyúlt a füléhez, forró volt tövéig. — Meg ne gyúlj — súgta, s úgy tett, mintha hunyorin fölsandítana rá. — Rémes, hogy izgulok! Lány, ha a jövendőbelijét várja, nem lehet különb.

A „Miniszter'' felírású, alumíniumtábla előtt megint elfogta az izgalom. Tétovázott, benyisson-e. Aztán, amikor mégis nekidurálta magát és a kezét rá akarta tenni a kilincsre, Erzsi jutott az eszébe.

— Jaj! A kis barátnőmmel tudatnom kell ezt az eseményt — motyogta.

Nagyon melege lett.

— Megbántódna Erzsi és joggal. Ej, ej, mi lesz most Erzsivel?

Visszalépett az alumíniumtáblás ajtótól. Megfordult. Állát megmarkolva töprengett.

Megy Erzsihez, tőle tudja meg legelőbb, mi történt! Karikázva futott végig a folyosón.

— Erzsikém, Erzsikém! — kiáltott már a lépcső tetejéről, elfúlva. — Erzsikém, bújj elő!

Erzsi tátott szájjal, felgyűrközve jött elébe.

— Mi történt? De megindultál!... — mondta Erzsi csodálkozva és várta, hogy valami borzasztó hírről számoljon be Eredicsné. Még nyelni is elfelejtett, olyan erősen figyelt.

— Kis barátnőm — kezdte Eredicsné — nagyon nagy hírem van a számodra... izgalmasan fontos hírem. Támaszkodj meg előbb, el ne dűlj!

— Na!... Meghalt valaki?

— Öröm, te lány, s nem gyász, nem bánat!

— Senki se halt meg?... Olyan ijedt vagy.

— Miattad.

— Jaj, mi lesz velem?...

— Attól félek, rosszul fog esni néked valami...

— Nekem?... Hivatali vagy családi ügy?

— Mind a kettő, kedvesem. Különös hír. Én is elhültem tőle.

Erzsinek ekkor tűnt föl, hogy Eredicsné milyen takarosan rendbeszedte magát. — Te jó ég! — villant az eszébe — valami mégis csak vele történt!

— De kicsípted magad!... — szólt ámulón. — Mi az oka? Még korán van hazamenni és... máskor a hajad se hordod így, kontybaszedve. Kinek akarsz tetszeni?

— Erről van szó, Erzsikém... Ekörül történt valami — márhogy ezzel összefüggésben, vagy mi... Avanzsáltam, Erzsikém! Ezt így közölte velem Gyuri bácsi.

— Avanzsáltál... Az meg mi?

— Hát avanzsálni... följebb, följebb — mint a villám, úgy ért a hír. Azt hoztam most hozzád.

— Aha... szóval elhagyod az eddigi helyedet... Most már értem. Ejha! Itt hagysz, magamra hagysz. Erre nem gondoltam. Magamra hagysz...

— Azt nem, előre is megmondom, Erzsikém! Ilyet sose forgass a fejedben!

— Dehogy nem!... Mindenki tudja azt, mi következik ezután.

— Te, Erzsi!... Tudd meg, megpofozlak, ha így vélekedsz rólam. Hát én csak ismerem magamat!

— Ismered, ismered... lehet. Mit tudom én... Annyit mondhatok, rossz lesz itt nekem. Mint akit magára hagytak, úgy fogom érezni magam. A fene egye meg, de rossz lesz! Hát menj, anyó, menj akkor...

— Erzsi! Legalább az anyádat tiszteld bennem egy kicsit. Avanzsáltam, avanzsáltam, rendben van, de ez miköztünk semmit sem változtat, esküszöm neked.

— Azt mondod? Akkor jó. Jó... Aztán mivé lettél, azt mondd meg.

— A titkárságon valami. Majd megmondják, hogy mi. Az uram azt mondaná, hátramozdító lettem. Talán csak nem lesz igaza... Valami hasznomat csak veszik ott fönt. De most szaladok... Várnak ott engem, ketten

is. Meg kell beszélni ezt meg azt, be is vezetnek tudod, még a mai nap... Aztán, ide-kukkantok én hozzád, ne félj, reggel is, meg este is. Este meg... együtt is ballaghatunk haza, végig a Dunaparton, mint azelőtt.

— Szaladj csak, Lujzi néni.

Eredicsné Erzsi arcához hajolt, rácsókolt, majd hirtelen hátrált.

Erzsi csak állt, állát leszegve, elmerülten, mint aki töri a fejét és sehogyse ért valamit.

— Te... Csak nem siratsz meg, Erzsikém? — kérdezte Eredicsné ámulón, mert Erzsi szája nagyon legörbült és a szeme lágyan fénylett.

Erzsi rázta a fejét, de egy kukkot sem tudott kinyögni feleletül.

Eredicsné csoszogva tovább hátrált. — Szervusz, Erzsikém, szervusz! — köszönt halkan, és mint akivel zötytyenve megindult a vonat, mind a két kezével integetett.

Erzsi továbbra is csak nézte homályosuló szemmel. S ahogy Eredicsné távolodott, úgy kopott ki a szeméből. Mire az ajtóig ért, már csak árnyéknak tűnt előtte. S amikor aztán a csapóajtó két szárnyát meglökte s kisurrant közte, el is tűnt végképp. A csapóajtó fényes alumínium fogantyúit, ahogy röppenve előre-hátra szaladtak a sötétbarna fával, pillanatokig figyelte. A fényfoltokat rajta nevető, kacsintgató szemeknek látta. Egyikből-másikból Eredicsné kontyos, takaros feje nyújtózott feléje, mint valami hajladozó mécsláng.

Eredicsné újra ott állt a titkársági szobában. Kató elnézte felkötött haját, vérvörös fülét, frufrusan homloka fölé hajló, gyér hajszálait, szekfűmintás, hajtásainál élesre vasalt, rövid ujjú ruháját, krémszínű maslját a mellén, amely lapuló bodzavirágnak tetszett; közepén színes gyöngyökkel kirakott brosstű, amelyre az álla ha-

jolt, s szemérmesen elfedte azt, mint valami ékszert. Nem tudta visszafogni szavait:

— De szép vagy, Eredics néni! Mintha skatulyából bújtál volna elő.

— Nana, csak csendben! Nem akarok feltűnést kelteni — állt elébe Eredicsné, mert a leány felpattant a helyéről, hogy fut Balogh elvtárshoz, hadd lássa ő is Eredics nénit. Kati szeles iramodása láttán átsuhant fején a gondolat: „Ejnye, olyan nagy dolog az, ha valaki alkalmazkodni kezd az új helyéhez?"

Hamarosan rendezkedett, tett-vett, mint aki hazatalált. A szekrényt, ahova ruháját akaszthatta, kétszer-háromszor is kinyitotta, becsukta, hátrább lépett tőle, mustrálgatta. Sugárzott a képe. S látszott rajta, hogy folyton kételkedik a történteken: neki — idebenn szekrénye!

Később képedt el csak igazán: kijelölték az íróasztalát, töméntelen sok fiókkal, kulccsal, a mosdó mellett; ha nyílott az ajtó, pontosan elfödte mindenestől.

Pecsétet is kapott, bélyegzőpárnával, hogy az érkező lapok széleire tüstént rányomja a szót: Titkárság, aztán összegyűjtse valahányat, s betegye a miniszter asztalára, hogy mire az jön, rendben legyen ott minden.

Íróasztala ... neki! Valahogy szégyellte ezt. Elhúzta, visszatolta előtte a piros huzatú karosszéket, amelyben majd ülni fog; s lopva körülsandított. Azt szerette volna, hogy amikor először az íróasztala elé telepszik, ne leshesse őt senki. — Az első tottyanását abba a puha ülőkéjű székbe ... Haj, haj, egész lesüpped majd ... amikor Kati szeme szinte rátapad.

Úgy érezte, láthatatlan karok igazgatják a szék felé. — A betyáriát, csak ne nézné annyira! — s bújt volna még az ablak rézkilincsén egymásnak kacsintó fényszemek elől is.

Nem ült le Sürgött-forgott, mint az, aki a sok tennivalója közt nem tudja hirtelen, hogy mibe fogjon; simí-

tott az asztal lapján, beállította a széket, elindult, megint visszamaradt, aztán csak a fejét forgatta, szemügyre vette a szobát.

Elment az ablakig; a függönyön át látta az utcát, a minisztérium homlokzata előtt elterülő teret, a rajta átbaktató emberekkel, ficánkoló, ugrándozó néhány gyerekkel. A tér még zöld pázsitja, a csokorban bólogató színes virágfejek úgy tetszettek neki, az ablak párkányáig emelkednek, és ha előre hajol, a leáldozó nap sugarai után a föld, a fű és virág friss illatában fürdetheti meg az arcát.

— Milyen szép! — mondta halkan, rebegőn, és Kati felé fordította a fejét, osztozkodjék vele ő is a gyönyörűségben. De Kati nem hallotta szavát; tolla percegve rótta a papírt; fényes tincsei arcára hajoltak, mint valami ellenző s elfedték.

Eredicsné türelmetlenül pislogott. Féloldalt fordulva, félszemében fürdött a táj; az íróasztalt egyre mustrálta. — Á, vele most senki se bolondozik; ő az előtt az íróasztal előtt fog ülni. Természetesen a nevét is alá fogja írni, ha majd átvessz valami hivatalos dolgot.

Jobbja megemelkedett, ujjai fogásra simultak össze; képzeletében próbálgatta a tollat, megnézte a hegyét, nem kaparós-e.

S látta magát, ahogy hálás tekintettel simogatja a tollat meg a papírt, majd a tollat óvatosan a tartóra helyezi, pontosan a tintásüveg elé; igen, az elé, amely ott áll az ő íróasztalának kellős közepén. — Tyű, micsoda kék tinta van abban! Mérget vesz rá: sehol másutt nincs olyan szép színű. Üdülés nézni azt a szemnek.

Elmosolyodott. Lassú léptekkel, gondolataiba mélyedve visszament az asztalhoz. A melege nem akart szűnni. Állahegyén, izgalmában kigyöngyözött a verejték; apró fényekkel csillogott ott, akár az opál.

Megmarkolta az asztal lapját: nem reccsent az! Megrázta, jól áll-e a lábán: nem billent, akárhogy mozgatta!

Bólintott rá: jó, tömör asztal; áll a lábán, mintha gyökere nyúlnék a földbe. Az ő asztala. Elfoglalja. Joga van hozzá, hisz kijelölték a számára. Kiérdemelte, úgy mondják, és ő most már elhiszi ezt. Úgy fog dolgozni ennél az asztalnál, hogy meg ne szidhassák soha; s hogy irigy szó se férhessen hozzá; hogy mindenki állíthassa: úgy ül az íróasztala előtt, mint akit az anyja pontosan arra a helyre szült.

Elhúzta a széket, szokása szerint ráfújt a lapjára, pedig jól látta, por nem volt azon; majd ismét körülnézett, mélyet lélegzett és féloldalasan beleereszkedett a ropogó székbe. Áttüzesedett a képe; összezsugorodva lesett körül; megfészkelte magát, karjának is megkereste a pontos helyét, aztán lassan-lassan kinyújtózkodott, lábát előrenyújtotta, s keresztbe rakta az asztal alatt, majd kiengedte magából a visszatartott levegőt, mely megforrósodva szökött ki az orrán, száján, mintha elzárt szelepet nyitottak volna meg neki.

— Na lám, ezt is megértem... ennyi az egész! — mondta magának a széken hajlongva, megenyhülten.

24

Este, mint a nagyon távoli vidéket járt, s megkésett madár, felhevülten sietett haza. Csordultig volt mondanivalóval. A lepergett nap ott kavargott a fejében minden rezdülésével. Képekben látta lépteit, a környezetét, amelyben forgott, a nagy eseményt elmondta, megforgatta magában, hogy mindig új színnel gazdagodott a történet. Olykor-olykor izgatottá lett, hogy még a futást is lassúnak találta a villamosig. — Röpülni, röpülni volna jó — az járt a fejében, zakatolva, s az arca egyre rózsásodott.

A tömött villamoskocsi láttán szűkölt kétségbeesésében, attól félt, hogy nem fér fel rá. Amit még sose tett meg: tolakodott, tülekedett. És az emberek — ez most kimondhatatlanul jól esett neki — mintha megérezték volna a riadalmát, korát meg sem illető igyekezettel engedtek neki helyet a lépcsőn, s ölelve tartották karjukkal, hogy le ne zuhanjon. Még a gyomra is belefájdult, úgy markolta a leheletétől sikamlós rézfoggantyút.

Szinte berontott az ajtón. Az ura a konyhaasztalnál ült, alakját beburkolta a rálopakodó homály; pipája hunyorgó parazsáról vastagon és nyúlósan tekergett a szívós, nehéz füst, amely, úgy tetszett, táplálja a konyha szögletében egyre jobban megrekedő homályt.

— Mi az, öreg, sötétben? — hadarta egy szuszra, lihegőn és sebtében felkattintotta a villanyt. — Minek ez a vakoskodás? — s keze ottfeledkezett a villanykap-

csolón, mintha szót várna: csodálatot, megrőkönyödést, esetleg szidást, amiért így betoppant. — Kincs a szem, öreg, óvjad! — Mosolygott, kezét nehézkesen elvonta a kapcsolótól és a hasára ejtette. — Ejnye, vén morgósunk, lásd, megjöttem! Azt sem mondod, szervusz, ahogy illenék?

Az ura sandán, kétkedve nézte. — Ezt megitatták valahol — az járt a fejében; nagyokat nyelt; vágya kélt, hogy ő is nyeljen valami csípőset hamarjában.

Eredicsné beljebb topogott, álla reszketett a belső izgalomtól, úgy mosolygott. Kiönteni a szívét, fenékig, mindenestől, amit olyan régen nem tett meg, arra vágyott most megint.

— Mondom, hogy megjöttem, öreg! Bámulsz csak... Nagy nap van ma! Követelem, hogy életedben először úgy köszönj nekem, ahogy a „naccságáknak" köszöntek azelőtt, előkelően és meghajolva, hogy kezit csókolom!

Az ura elé lépett, kezében a foszladozó szatyorral.

— Régi szokás, hogy az, aki valamilyen házba belép, elsőnek köszön — mondta Eredics. Szava hűvös volt. lehangoló.

— Hagyd most a szabályt, Lajos. Rájössz majd, hogy megérdemlem a kivételt. Különben... áh, ezt mégsem mondom ki.

— Csak ne nyeld vissza, ki vele; buggyantsd ki, mint máskor. Választ kapsz rá, válogatás nélkül, ahogy már megszoktad.

A faliórára lesett. — Hat óra sincs! Mi bújt bele? A szokottnál ennyivel előbb és ilyen garral... Máskor alig vánszorog, s ha megjött, egyre a bütykeit fájlalja; míg le nem rugdalja a gálacipőit, nyög, mint aki viselős.

— Szervusz hát, jó, hogy megjöttél — mondta aztán erőltetetten, mert fúrta az oldalát az ok, bár nagy dolgot nem sejtett.

— Szóval csupán ennyit érdemlek? Semmi ciróka, melegség... semmi lelkendezés. Egyszer, hogy megér-

sejted, kivel élted le az életed! Ha sejtenéd, a tenyereden hordanál.

— Á, félek, hogy elejtenélek; rosszul esnél, összetörnél és kész a baj. — S nevetett. — Tudod mindig óvatos ember voltam. Minek a bolondozás, asszony? Ittál valamit, igaz?

— Úhúm — mondta Eredicsné —, örömöt vedeltem, töméntelenül sokat; majd belefúltam. Most aztán feszít, félek, hogy meg se fér bennem; látod magad is: kicsurog a számon...

Asztalra tette a szatyrát, karikára fűzött kulcsait. — Szervusz Lajos — mondta s rácsókolt az ura fejére. — Okos enged, szamár szenved — mondta nevetve.

Eredics felesége keze után kapott. Szortyogó pipáját nem azt, amit minden asszony megkap. Hej, azt se inyén táncoltatva kérdezte. — Mi lelt, hogy így megindultál? Nem valami baj, azt látom, mégis rukkolj ki vele. Valami történt?

— Valami?... Fúrja az oldalad, ugye, te csúfolódó? De illőn megtisztelni engemet, arra nincs eszed. Tudd meg: nem valami, hanem rengeteg dolog történt velem. Előre tátsd el a szád: előléptettek, barátom, elő ám!

Eredics böffentett, hahotázott; pipáját kiakasztotta a szájából.

— Úgy?... Mi lettél, főtakarítóné? Az se kismiska.

— Áhá... fogadni mernék, ki nem találod, akárhogy erőlködöl. Ilyet csak álmodni tudhatnál, mély álmodban. Hüm... szoktál te álmodni egyáltalán? Erről sem mesélsz már mióta. Végtelenül fukar ember lettél.

— Az én fajtám sose volt bőkezű, tudhatod. A teremtő a hibás benne. Amikor bennünket csinált, nem lehetett a legjobb kedvében, magad mondtad nemrég; szűkre fogta a markát s abból, ami a hitvesnek is kedves — a mézes szó, kevés szorult belénk. De azért, gondolom, neked is csak akkor jut eszedbe panaszkodni emiatt, amikor más bajod nincs. Így volt ez apám és anyám dolgában

is; mégis közös gödörben vágyták a közös álmukat. Kódis ember kevésszer örül, azt sem tudja kimutatni. Mondd már, mi lettél. Miniszternek vén és elnyűtt vagy, nehogy efféle furcsát merészelj mondani. Ugysem hinném el, ha igaz lenne, akkor sem.

— Hogyisne!... Bolondot azért ne mondj, Lajos — mondta kuncogón s elhallgatott megint. Örült, hogy ennyire felcsigázhatja az ura kíváncsiságát. — Miniszter nem, de azért közel ám hozzá! Vele egy fedél alatt... szinte mellette dolgozom.

— Az már teszi!... Ott biztonságos. Söpörgetsz utána?

— Különleges beosztásom van, annyit tud mindenki; a többit még titok fedi.

— Mit fizetnek, arról beszélj?

— Nem az a fő, Lajos.

— Ugyan, hadd el ezt az elcsépelt nótát!

— Amit eddig kaptam, ezután is meglesz. Ha azt megtoldják valamivel, az csak jól jön. A tisztességemért, az iparkodásomért emeltek fel, ezt tekintsd... s azt, hogy mindenki tart valamire, csak éppen te nem tartasz semmire. Pedig sokszor jólesnék ám!... Neked rögtön az az első, hogy mit hozok a konyhára. Mintha legalábbis te lennél az asszony a háznál.

— Minek ez a hirtelen érzékenykedés?... Jobb, ha fújsz, macskamódra. Szégyenled, hogy bregyó vagy? Azok is emberek.

— Lajos, hallgass! Nem röstelleném, ha másként volna, de megmondom már: magyar asszony vagyok. Apám, nagyapám... azok is magyar emberek voltak, csakhogy ők még nem is tudták, mi végből vannak. A mi nyelvünkön szóltak, az igaz, de a szívük, a lelkük állandóan keserű pácban ázott, mit érdekelte őket az, hova tartoznak. Tudom én, rá se gondoltak arra, hova kellene húzniuk... Nagyon fáj ám az, amikor az anyanyelvünkön parancsolnak és mindig csak azt, hogy húzd, feszülj

és a szádat meg befogd. Ez volt a kötelesség, ezt mondták az urak. Emellett ami a jog lehetett volna, így vagy úgy, mind tilos volt. Látod... így aztán szüleinknek nem volt hazajuk, fájdalmuk annál nagyobb.

Eredics előrehajolva, összevont szemöldökkel figyelt, hunyorgott. Megutötte, amit a felesége mondott. Végigvégigszaladt a mellében valami tüzelő érzés.

— Ugyetlenül mondtam, amit mondtam, Lajos? — kapta fel a fejét Eredicsné. — Nem vagyok még olyan művelt és gyakorlott a szóban, hogy szebben és érthetőbben mondhassam, ne haragudj érte. Különösen ma ne haragudj. Ezen a nagy napon...

S kuncogott, illeszkedett, helyezkedett az ura előtt.

— Elnézlek, Lujzi és azt gondolom, beválnál kántornak, olyan jól dalolsz. Bár hamisnak tűnsz néha. Ismerlek, nem a te szavadon szólsz. Beléd gyömöszölték ezt.

— Lassan érek én, Lajos, de biztosan. Először csak hegyeztem a fülemet mindenre, nem fogott énrajtam semmi. Áthullott rajtam a legszebb szó, a legédesebb igazság is. Aztán jó idő múltán, mindig megmozdult bennem valami, olyanformán, mintha motoszkálna az a fejemben, a mellemben... az igazság magja kélt ki a testemben, de úgy ám, hogy a gyökerei behálózták minden ízemet, és... megfiatalodtam általa.

— Ne mutasd be magad, ismerlek, Eredicsné! — mordult nagyot Eredics és pipás kezével felesége felé bökött. — Mennyit lök rajtunk a változás, arról nyilatkozz, a többi mellékes.

— Nem, nem így, Lajos... akárhogy volt, akármi történt, elmaradtál a világtól, azárt látsz másként mint én. Tudom jól, miben nem egyezünk s hogy mi választ el tőlem: önző vagy, Lajos és süket a jóra. Aztán beteg és elvadult.

— Piff neki! Etess csak, Eredicsné, etess! Barátom, alig jött haza, mivel tömköd! Mit gondolsz, hova vezet ez?

— Oda, hogy előbb-utóbb mégis összehangolódunk.

Másként el sem képzelhetem a hátralevő életünket. Kihozol a sodromból, de láthatod, kipakolok érte, tűrök, és a végén lehiggadok. Úgy veszem mindezt, ahogy kell: megküzdök érted Lajos.

— Hát csak állj neki, de cefetül ám... Ha aztán kudarcot vallasz, remélem, nem bőgöd vörösre a szemed. Próbálkoztak velem már elegen... rajtam nem fog az a szó, ami benned olyan fenemód megfogant. Nem hiszek és nem akarok hinni, és ezzel kész; kár minden erőlködésért. Hatvan felé járok, mindig becsaptak, mindig meggyötörtek életemben, miért higyjek most, a halálom előtt? Tudod, dolgozom, vigyázok az állam vagyonára csak úgy, mint más, hisz kapus vagyok, és ez bizalmi állás. Minden szabályt betartok; a kapun se be, se ki, ami tiltva van. Mit akarsz még? Amit ezen felül beszélnek, amit te is locsogsz, nem tud érdekelni. Egy-két nagyszájú malmára hajtsam a vizet? A Huszár-félék malmára?!... S téged hordjalak a tenyeremen, mert velük együtt fújod a nótát?

— Nemcsak a munkád, a szíved, a jó érzésed is fontos, hogy milyen. Tudni kell, hova húzol. Nekünk a szived is kell, érted-e? Megvallom: valami kis igazad talán van; nem tehetsz róla, hogy így állsz. Nemcsak a te hibád ez... Én, ha megérdemeltem is az előrehaladást a hivatalban, egészen jó munkát mégsem végeztem: te elmaradtál, ottragadtál ahol voltál régen. Ez hiba... A hozzám legközelebb állót meg nem győzni, át nem formálni: komoly mulasztás... nem, több annál: hanyagság, egy kicsit bűn is! De egy mégis vigasztal: nem a gyengeség jele ez nálam. Te... más eset vagy. A Huszár-ügy is... Mégis... Mától kezdve majd...

A többit nem mondta ki, hanem Eredics felé mutatva, magában folytatta: — te kerülsz sorra, öreg, sokkal alaposabban, mint eddig. Több ész és még több szív...

Eredics mintha megsejtette volna, hogy felesége mit hallgatott el, fölcsattanva dörmögte:

— Ki is váglak, tudom Isten! Az erősebb le szokta győzni a gyengébbiket, remélem, ennyit csak tudsz?

— Nekigyűrkőzöm... nem félek az erődtől; hiszem, megpuhítlak.

— Amíg odahúzol...

— Odahúzok, de a tied is vagyok, hozzád is tartozom. Persze megmondom őszintén: ha nem is tagadlak le, azért mégse fitogtatlak. Takargatlak. Így... a mostani állapotodban... A szennyesét se tárja más elé az ember.

— Befogd a szád, asszony! — csapott az asztalra Eredics és felemelkedett, pipáját félrelökte a kezéből. — Tán kapcabetyár vagyok, akit el kell dugni a világ szeme elől, a kinyíltszemű mindenedet!

— Csitt, csitt!... higgadj le, Lajos — kérlelte feléje legyezve.

— Forró fejjel egymásnak esni se jó. Bár megmondom: nem félek már tőled.

— Komisz! — fújta Eredics és dobbantott. — Megöl a fulánkja. Addig-addig, hogy szájon törölteti magát velem. — Közelebb nyomult feleségéhez, a szeme vadul forgott.

— Nem tennéd te azt meg, Lajos... annál azért mégis különb vagy már... annyit haladtál előre. Változtál valamicskét...

De azért Eredicsné hátrább húzódott és oldalt pislogott, ha netán ugrani kell, nincsen-e útjában valami.

— Megkövült és közömbös mivoltod a legnagyobb hibád...

Figyelte a kezét, amit gyorsjárásúnak ismert; ha csépelni elszánta magát, nehéz volt kitérni előle. Az egyik pillanatban, amíg szemét rávetette, ernyedten lógott az, de aztán mintha a szeme noszogatta volna, hirtelen a feje fölé lendült.

Eredics elszántan lépett előre, majd mintha meglökték volna, szinte Eredicsné elé zuhant:

— Elég lesz-e végre a piszkálódásból? — sziszegte

s lábujjra emelkedett, ökle fenyegetőn ingott a levegőben.

Eredicsné nem moccant, két keze ökölbe szorulva lógott az oldalán. A szíve fel-felbukfencelt a torkába. Érezte, mint hagyja el fejét a vér. A szédülés környékezte.

— Felelj, ha kipiszkáltad belőlem a tigrist!

Keze még mindig Eredicsné feje felett ingadozott. Egy kicsit megdűlt, a teste összeért Eredicsné testével. Érezték, hogy mind a ketten reszketnek.

— Csillapodj le, Lajos, ne ingerkedj ... Rám emelted a kezed, de kérlek, meg ne üss, mert megjárod. Értsd meg: az a világ is elmúlt már, hogy csépelhess és én meg csak lapuljak előtted meghunyászkodva. Utálatos az ilyen ... és megmondom ismételten: nem tudnék már jótállani magamért. Vedd vissza szépen a kezed, undorító így állni a közeledben.

Eredics kifújta magából a visszatartott levegőt, aztán leejtette a kezét, mely úgy zuhant le a combja mellé, mintha nem is élne.

— Szerencséd, asszony, hogy uralkodni tudtam magamon.

Egymás szemébe meredtek. Eredics száját meg-megrántotta a gyűlölet.

Eredicsné fázós szájjal elmosolyodott. — Hallatlan szégyen — ingatta a fejét. — Úgy mutatod magad, mint aki legény még a javából — velem szemben. Csakhogy ismerhetsz, igyekvő természetű voltam világéletemben, behoztam az előnyödet. Emélfogva legény áll veled szemben, szintén a javából.

Eredics elfordult a feleségétől; keze a pipája után kotorászott.

— Hagyd most már — motyogta leverten. — Hibás vagy; a piszkálódásaiddal mindig kihozol a sodromból. Nem volt szándékomban megverni téged.

— Igazad van, abbahagyom, Lajos. De mivel eddig

eljutottunk, egy-két dolgot még ki kell mondanom. Aztán, ha úgy akarod, kezdődjék köztünk végre a szebb élet. Rajtad áll ez. Tudod, nagyon sokáig azt hittem, te erősebb vagy nálam; leigáztál és én ezt tűrtem. Egy idő óta — nem olyan régen — biztosan tudom, hogy kettőnk közül te vagy a gyengébb és nem én. Legyőztelek-e, nem tudom. De nem akarom én ezt így... nem akarom, hogy bárki, aki ismer bennünket, azt mondhassa, rám mutatva: az az asszony az ura fölé kerekedett. Egymás mellett szépen eléldegélni, azt szeretném. Ha nem sikerülne... Nézd, olyan nehéz azt kifejezni az én szavaimmal, mit éreznék, hogy látnálak akkor. Hogy nem hagynálak el és kitartanék melletted akkor is, azt állíthatom. A terhemtől soha nem szöktem meg, és ezután sem szököm meg. De elmondanám neked nap-nap után: Lajos, én megújultam, s mivel te a réginél is cudarabbnak tetszel, olyan vagy már nekem, mint a testemhez tartozó elhaló rész, amit cipelek magammal, ami megújulni már nem képes.

— Megrontottak... teljesen meghabarodtál, asszony!

— Tévedsz, Lajos. Talán csak nem tudok elég világos lenni a szavaimban. Még tanulnom kell, hogy mindazt kifejezhessem, ami bennem él. Tudom én mit, s azt is, kinek akarom mondani... csak küszködöm... versengenek bennem a gondolatok a szavakkal. Mondom: akármi lesz és akárhogyan, együtt maradok veled. Cipellek... legföljebb fájó részem maradsz, amitől nem tudok, de nem is akarok szabadulni. S ha nagyon fájsz, takargatlak majd... de sose tagadlak le. Ezzel, ha magad is úgy akarod, fejezzük be a vitát; mára megint elég.

— Borzasztó elgondolni, mi történt veled! Föllázítottak ellenem. S hogy mit tervezel!... Azt hiszed, beveszem a szószaidat?

— Nem adom fel a reményt — mondta Eredicsné emelt hangon. — Érted különösen felelős vagyok. Bár-

mikor kérdőre vonhatnak miattad, s joggal kaphatnék szemrehányást.

Szatyrát felkapta a földről, az asztalhoz lépett, kirakta belőle a holmiját. Izgalom fogta el: már a holnap motozott a fejében. Befutott a szobába, ruhát hozott ki a szekrényből, forgatta, nézegette a villanyfényben.

Eredics tágra meresztette a szemét, úgy figyelt.

— Mi az, talán színházba készülsz? — kérdezte.

— Az se lenne csoda; oda is jogom van elmenni. Megsúghatom neked: ezentúl színházba is fogsz járni velem. Vedd észre, hogy a négy falon kívül van másfajta világ is, a morgásodnál különb szavak, amitől épülni lehet. Egyébként: újságoltam neked, ahogy átléptem a küszöböt: előléptem. Váltani kell a ruhát. A hivatalhoz nemcsak belsőben, külsőben is méltó leszek.

— Cö, cö, Eredicsné... a nagysága nagyba viszi a rongyszedést!

— Jaj istenem! — kapott a homlokához Eredicsné — nem hoztam törökmézet az unokáinknak. Ez is temiattad van... rohantam haza, hogy örülj.

S ahogy az ura szemébe meredt, már látta magát az unokái közt, egy emelettel feljebb, ahogy markolásszák, nyúzzák őt az ajándékért.

Kiperdült az ajtón.

— Jövök rögtön, s vacsorázunk! — hadarta.

Az ura szava akasztotta meg: — Iparkodj haza, ne kelljen követet küldeni érted. Te, te... önfejű! A nagy lábujjamon a köröm be van nőve — segíthetnél kivágni, te nagyszerűen értesz hozzá. Eredj hát és siess! Te, te...

Ahogy Eredicsné lassan, elgondolkozva behúzta maga után az ajtót, s leszegett fejjel továbbcsoszogott a rücskös kövön, egyre az járt a fejében: úgy látszik, az embernek a saját vackában a legnehezebb rendet teremtenie.